

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**HEGEMONİK ERKEKLİK BAĞLAMINDA CİNSİYETÇİ
MESLEK SEÇİMİ: ERKEK OKUL ÖNCESİ
ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sümeyye KILIÇ

Danışman

Doç. Dr. Yasemin YÜCE

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**HEGEMONİK ERKEKLİK BAĞLAMINDA CİNSİYETÇİ
MESLEK SEÇİMİ: ERKEK OKUL ÖNCESİ
ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sümeyye KILIÇ

Danışman

Doç. Dr. Yasemin YÜCE

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezininbütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

17/07/219

(İmza)

Sümeyye KILIÇ

TEZ KABUL VE ONAYI

Sümeyye KILIÇ tarafından hazırlanan *Hegemonik Erkeklik Bağlamında Cinsiyetçi Meslek Seçimi: Erkek Okul Öncesi Öğretmenlerin Görüşleri* başlıklı bu çalışma, 17/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Demet ÖZMEN YILMAZ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ferhat AKYÜZ

Üye: Doç. Dr. Yasemin YÜCE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

___/___/___

Enstitü Müdürü (İmza ve Müh)

ÖZET

HEGEMONİK ERKEKLİK BAĞLAMINDA CİNSİYETÇİ MESLEK SEÇİMİ: ERKEK OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİ

Sümeyye KILIÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2019

Danışman: Doç. Dr. Yasemin YÜCE

Kadın egemen bir alanda erkek olmanın ve erkeklik inşa süreçlerinin erkeklik çalışmaları kapsamında değerlendirileceği bu çalışmada, erkek okul öncesi öğretmenlerinin mesleğe olan yaklaşımlarını, mesafelerini, deneyimlerini anlamak ile bir erkek olarak kadın işi yapmanın, kadına özgülenen bir alanda erkeklik üretmenin ve erkeklik kurgusunun dinamiklerini saptamak amaçlanmaktadır. Ayrıca geleneksel toplumsal cinsiyet normları ve cinsiyete dayalı iş bölümü esasında belirlenen ve sistemin geçerli normları ile kadına özgülenen bir çalışma alanındaki erkeklerin varlığı, mevcut normların dönüşümüne yönelik sorular içermektedir. Bu bağlamda erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadınlık, erkeklik ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik algıları analiz edilerek farklı erkeklik kurgularının varlığı deşifre edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmada kuramsal çerçeveyi eleştirel erkeklik çalışmaları oluşturmaktadır. Çalışma nitel bir araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırma sürecinde veriler görüşme tekniği ile elde edilmiş, görüşmecilerin onayları alınarak görüşmeler kaydedilmiştir. Amasya ve Samsun illerinde görev yapmakta olan 21 erkek okul öncesi öğretmeni ile görüşülmüş, değerlendirmelerde tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Kullanılan yöntem gereği çalışma sonuçlarında genelleme ve temsiliyet iddiası güdülmemektedir.

Elde edilen bulgular kadın egemen bir çalışma alanına eril gerekçelerle girildiği ve süreçte mesleğin erilleştirildiği, eril söylemlerle yeniden inşa edildiği yönündedir. Erkeklerin erkeklik otoritelerini temin etmek için mesleğin eril olarak tanımlanan alanlarında yoğunlaştıkları, meslek unvanının erilleştirildiği, meslek tanımının profesyonellik, uzmanlık ve başarı gibi kavramlarla yeniden yapılandırıldığı görülmekte ve meslekten ayrılma ideallerine yakınlık duyulabilmekte söz konusu olabilmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadınlık, erkeklik, cinsiyete dayalı iş bölümü ve mesleğe ilişkin algılarında büyük ölçüde geleneksel ideolojiye ve hegemonik erkeklik değerlerine yaslanıldığı saptanmıştır. Ayrıca kadın alanında kadın işi yapmanın erkekler açısından avantaj ve dezavantajlarının iç içe geçtiği girift bir durum göze çarpmakta, alanda yaşanan avantaj ve dezavantajların hegemonik erkeklik söylemine bağlı olarak yaşandığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Cinsiyete Dayalı İşbölümü, Hegemonik Erkeklik, Erkek Okul Öncesi Öğretmenleri

ABSTRACT

GENDERED CHOICE OF PROFESSION IN THE CONTEXT OF HEGEMONIC MASCULINITY: THE VIEWS OF MALE PRESCHOOL TEACHERS

Sümeyye KILIÇ

Ondokuz Mayıs University, The Institute Of Social Sciences

Department Of Women And Family Research, Master Degree, July/2019

Supervisor: Assoc. Prof. Yasemin YÜCE

In this study in which being a man in a female-dominated area and constructing masculinity will be evaluated within the scope of masculinity studies, it is aimed to understand the approaches, distances and experiences of male preschoolteachers to the profession and to determine the dynamics of masculinity and producing masculinity in a feminine field. In addition, the existence of men in a field of study, which is determined on the basis of traditional gender norms and gender-based division of labour and valid norms of the system and women, includes questions about the transformation of existing norms. In this context, the perceptions of male preschool teachers towards the division of labour based on femininity, masculinity and gender will be analysed and the existence of different constructs of masculinity will be revealed.

The theoretical framework of this study consists of critical of male studies. The study is of qualitative research. During the research process, the data were obtained by interview technique and interviews were recorded with the consent of the interviewers. 21 male preschool teachers working in Amasya and Samsun were interviewed and thematic analysis technique was used in the evaluations. According to the method used, the results of the study are not claimed as generalization and representation.

Findings indicate that a female-dominated field of study was entered for masculine reasons and that the profession was masculinized and rebuilt with masculine discourses. It is seen that men concentrate in the fields defined as masculine in order to provide the masculinity authorities; that the title of the profession is made masculine; the definition of profession is restructured with concepts such as professionalism, expertise and success; and ideas of leaving the profession may be in question. It has been determined that male preschool teachers mostly rely on traditional ideology and hegemonic masculinity values in their perceptions of femininity, masculinity, gender based division of labour and profession. In addition, it is noteworthy that the advantages and disadvantages of doing women work in the field of women are intertwined, and that the advantages and disadvantages experienced in the field are related to the discourse of hegemonic masculinity.

Key Words: Gender Based Division, Hegemonic Masculinity, Male Preschool Teachers

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca ilminden faydalandığım, birlikte çalışmaktan onur duyduğum, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen, tezime benimle birlikte inanan, bana kattığı engin bilgileriyle gelecekteki meslek hayatım boyunca da yolumu aydınlatacağına inandığım kıymetli hocam Doç. Dr. Yasemin YÜCE'ye öncelikle ve özellikle teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim öğretim hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans süresi boyunca da hep yanımda olan aileme ve bilhassa annem Sündüz KILIÇ'a, tezimi benimle birlikte sahiplenerek ve bu süreçte her an yanımda olan Hacı ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu teze katkı sunan tüm erkek okul öncesi öğretmenleri görüşmelerime ve bir okul öncesi öğretmeni olarak tezimin her aşamasında fikir alış verişinde bulunduğum, desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım ve zümrem Ayşegül ÇELİK'e sonsuz teşekkürler.

Sümeyye KILIÇ

Samsun/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi.....	1
2. Araştırmanın Konusu.....	8
3. Araştırmanın Amacı.....	8
4. Araştırmanın Önemi.....	9
5. Araştırmanın Sayıtlıları.....	11
6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılığı.....	12

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet.....	13
1.2. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Ataerkillik.....	16
1.2.1. Kadın, Annelik ve Annelik Roller.....	20
1.2.2. Erkek, Babalık ve Babalık Roller.....	25
1.3. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Mesleki Ayrımcılık.....	29
1.3.1. Mesleki Ayrımcılık ve Eğitim.....	29
1.3.2. İş'te Mesleki Ayrımcılık.....	32
1.3.3. Kadın Ağırlıklı/Egemen Bir Meslek Olarak Okul Öncesi Öğretmenliğinin Tarihsel Gelişimi.....	42
1.4. Erkeklik Çalışmaları.....	46
1.4.1. Kuramsal Olarak Erkeklik	46
1.4.2. Hegemonik Erkeklik ve Farklı Erkeklikler.....	51

1.4.3. Kadın Ağırlıklı/Egemen Mesleklerde Erkekler ve Erkeklik.....	57
1.4.4. Türkiye’de Kadın Egemen Mesleklerde Erkeklik Konulu Araştırmalar.....	65

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli.....	71
2.2. Araştırmanın Sahası ve Grubu.....	71
2.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Aracı.....	72
2.4. Verilerin Toplanması.....	73
2.5. Verilerin Çözümlemesi ve İşlenmesi.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Erkeklik Algısı.....	75
3.1.1. İdeal Erkek Kimdir.....	75
3.1.1.1. Erkek Fiziksel Olarak Güçlüdür.....	75
3.1.1.2. Erkek Olunmaz Doğudur.....	76
3.1.1.3. Erkek Rasyonel Olandır.....	76
3.1.1.4. Erkek Ev Geçindirendir.....	77
3.1.1.5. Erkek Koruyan Kollayandır.....	78
3.1.2. Erkeğe Özgülenen Alanlar.....	78
3.1.2.1. Politika.....	79
3.1.2.2. Spor.....	79
3.1.2.3. Bilim ve Teknoloji.....	80
3.2. Kadınlık Algısı.....	80
3.2.1. İdeal Kadın Kimdir.....	81

3.2.1.1. Kadın Önce Annedir.....	81
3.2.1.2. Kadın Duygusaldır.....	82
3.2.2. Kadına Özgülenen Alanlar.....	83
3.2.2.1. Moda.....	83
3.2.2.2. Eğitim-Öğretmenlik.....	84
3.2.2.3. Sanat-El Becerileri.....	84
3.3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş bölümüAlgısı.....	85
3.3.1. Ev İşleri Kadında Dış İşleri Erkekte.....	85
3.3.1.1. Geleneksel Erkek.....	85
3.3.1.2. Yardımcı Erkek.....	86
3.3.1.3. Tamir Tadilat ve Ağır İşleri Yapan Erkek.....	86
3.3.1.4. Kriz Anında “Yetişen” Erkek.....	87
3.3.1.5. Eşitlikçi Erkek.....	87
3.3.2. Meslek ve Cinsiyet.....	88
3.3.2.1. Erkeklerle Yakıştırılan Meslekler.....	88
3.3.2.2. Erkeğe Yakıştırılmayan Meslekler.....	90
3.3.2.3. Erkek Her İş Yapar.....	92
3.3.2.4. Kadınlara Yakıştırılan Meslekler.....	92
3.3.2.5. Kadına Yakıştırılmayan Meslekler.....	94
3.3.2.6. Kadın Her İş Yapar.....	96
3.4. Okul Öncesi Öğretmenliğine İlişkin Bulgular.....	96
3.4.1. Kadınsı Mesleği Seçmenin Eril Gerekçeleri.....	97
3.4.1.1. Meslek, İşsizlik ve Erkeklik Krizi.....	97
3.4.1.1.1. Erkekler için Zorunlu Aşama: Meslek Sahipliği....	97
3.4.1.1.2. İşsizlikle Gelen Erkeklik Krizi.....	98
3.4.1.2. Okul Öncesi Öğretmenliğini Cazip Kılan Nedenler.....	99

3.4.1.2.1. Mesleğe Uygunluk ve Çocuk Sevgisi.....	100
3.4.1.2.2. Kolay Atanma.....	100
3.4.1.2.2.1. Meslekteki Dönüşümler: “Okul Öncesi Eğitimin Zorunluluğu”.....	101
3.4.1.2.3. Hızlı Yükselmeye Azınlık Etkisi-Okul Yöneticiliğinde Hızlı Yükselme.....	102
3.4.1.2.4. Tamamen Tesadüfen!.....	103
3.4.2. Kadın Mesleği Yapıyor Olmanın Dezavantajları	104
3.4.2.1. Meslek İçi İzolasyonla Gelen İletişimsizlik.....	104
3.4.2.2. Potansiyel Çocuk İstismarcısı	106
3.4.2.3. Dezavantajlarla Baş etme Yolları.....	108
3.4.2.3.1. Branşımı Saklıyorum!.....	108
3.4.2.3.2. Meslekten Kaçış Aramaları.....	109
3.4.2.4. Angarya İşlerin Yüğü.....	110
3.4.3. Kadın Mesleğindeki Erkeklerle Gelen Tepkiler.....	110
3.4.3.1. Veli Tepkileri.....	110
3.4.3.1.1. Erkek Anaokulu Öğretmeni mi Olur!.....	111
3.4.3.1.2. Önce Önyargı Sonra Kabullenme.....	111
3.4.3.1.3. Erkek Öğretmenmiş Diyen Olmadı.....	112
3.4.3.1.3.1. Veliler Erkek Okul Öncesi Öğretmenini Daha Başarılı Buluyor.....	113
3.4.3.2. Çalışma Arkadaşları ve Yakın Çevreden Gelen Tepkiler.....	113
3.4.3.2.1. Lay Lay Lom sizin işiniz.....	113
3.4.3.2.2. Bu İş Nasıl Yapıyorsunuz?.....	114
3.4.3.3. Çocuk Bakıcısı mı Oldun!.....	115
3.4.3.4. Mahalle Baskısı.....	116

3.4.4. Mesleği Erilleştirme Stratejileri	117
3.4.4.1. Yönetim ve Erillik.....	117
3.4.4.1.1. Milli Eğitim Erkek Yönetici İstiyor.....	117
3.4.4.1.2. Mecburen Yöneticilik İdareciliğe İtiliyoruz.....	119
3.4.4.1.3. Kadın Kadın Yöneticiyi İstemiyor.....	119
3.4.4.2. Başarı ve Erillik.....	120
3.4.4.2.1. Erkekler Daha Başarılı.....	120
3.4.4.2.2. Erkekler Daha Profesyonel.....	121
3.4.4.2.3. Ev İçi Rollerden Muafiyet Erkeği Başarıya Taşıyor.....	120
3.4.4.3. Erillik ve Erk.....	123
3.4.4.3.1. Erkeklik: Baba Rolü.....	123
3.4.4.3.2. Erkeklik: Otorite ve Sınıf Yönetimi.....	124
3.4.4.4. Hareketli Etkinliklerle Fiziksel GücünÖncelenmesi.....	124
3.4.4.5. Bilim Rasyonalite ve Erillik.....	125
3.4.4.5.1. Cicili Bicili Etkinlik Yaptırmam.....	125
3.4.4.5.2. Çocukların Bilişsel Yönüne Hitap Ediyorum.....	126
3.4.4.6. Cinsiyetsizleştirilen Unvan: Anaokulu Yerine Okul Öncesi Öğretmeni.....	127
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA.....	140
EK: GÖRÜŞME FORMU.....	161
ÖZGEÇMİŞ	165

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Okul Öncesi Öğretmenlerine ilişkin istatistikî bilgiler.....	46
---	----

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

Toplumsal cinsiyet normları yaşamın her alanındaki belirleyici ve düzenleyici etkisiyle gündelik yaşama ve iş yaşamına dair algıları, rolleri, davranışları ve beklentileri kapsayan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Kadın ve erkeğe ilişkin olarak tanımlanan roller ve sorumluluklar, kadınlık ve erkeklik olarak farklı uçlarda konumlanan kimlikleri yapılandırmakta, bireyler kendi kimliklerini kadınlık ve erkeklik kimlikleri doğrultusunda oluşturmaya yönlendirilmektedir. Birbirini dışlayan iki temel yapı halinde beliren kadınlık ve erkeklik algısı, bireylerin davranış biçimlerini ve karar mekanizmalarını yönetmekte, yaşamlarına ilişkin tüm tercihlerinde ön plana çıkmaktadır.

Ataerkil toplumlarda daha da belirginleşen bu yapı, kırılmaya dirençli sert bir kabuk oluşturarak kadınsı ve erkeksi bu ayrımla giyim tarzından, tavır ve tutumlara, ilgi alanlarından meslek tercihlerine yaşamın tüm alanlarına taşınmaktadır. Erkeklik ve kadınlık kodları, eril ve dişil değerler bağlamında kurulan özel ve kamusal alana da taşınmakta, mesleklerde cinsiyet kompozisyonları toplumsal yargılar esasında şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kodlarıyla örülen ve toplum tarafından idealize edilen kadınlık değerleri, iş yaşamında da dişillikle ilişkili olarak bilhassa annelik ve duygusallıkla; erkeklik değerleri ise güç, otorite ve rasyonaliteye içkin olarak hegemonik erkeklikle ilişkilendirilmektedir. Var olan toplumsal algılarla kadın mesleği-erkek mesleği ayrımı keskinleşmekte ve mesleklere yönelik cinsiyet temelli bu algı kemikleşmektedir.

Feminizmin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte toplumsal cinsiyetin bir ayağını oluşturan kadın sorunlarına odaklanılmış, erkeklik çalışmaları yakın zamana kadar göz ardı edilmiştir. Toplumsal cinsiyet başlığı altında birbirini destekleyen ve bir bütün halinde ilerleyen kadın çalışmaları ve erkeklik çalışmalarının birlikte ekle alınması, problemlere bütüncül bir yaklaşımı ve çözüm önerilerinin daha işlevsel olmasını sağlayacaktır. Toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskının anlaşılması kadar, erkekler üzerindeki etkisinin ortaya konulması toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından son derece önemli ve gereklidir. Erkeklikle ilgili yapılan pek çok çalışma toplumdaki erkeklik algısının ve yüceltilen hegemonik erkeklik değerlerinin hem kadınları hem de erkekleri ezen, baskı altına alan yapısını

vurgulamaktadır. Zira hegemonik erkeklik değerlerinden uzaklaşan farklı erkekliklerin varlığı artık çok daha belirgindir. Ancak farklı erkeklikler ile hegemonik erkeklik arasındaki bağın niteliği ve ilişkinin dinamikleri keşfedilmesi gereken yeni bir alandır.

R. W. Connell, kitabında her yerde bulunan tek bir erkeklik modeli olmadığını, “erkeklik” hakkında değil, “erkeklikler” hakkında konuşmamız gerektiğini yazar. Connell, her farklı kültürün ve tarihin farklı dönemlerinin toplumsal cinsiyeti farklı inşa ettiğine vurgu yapar (2000: 10). Michael Scott Kimmel de aynı şekilde tek bir erkeklik algısı olmadığını ama bir tanesinin egemen bir yapıyla üstünlük sağladığını ifade eder (2004:184).Erkekliğin tanımı ve erkeklik algısı, Connell ve Kimmel’in vurguladığı gibi, toplumdan topluma değişebilmektedir. Sabit bir erkeklik tanımının yapılamaması farklı erkekliklerden bahsetmenin gerekliliğini ön plana çıkarır.

Farklı toplumlarda farklı dinamiklerle ortaya çıkan farklı erkekliklerin anlaşılması öncelikle toplum dinamiklerinin anlaşılmasını gerektirmektedir. Toplumsal süreçler içerisinde bireylerin sosyalleşerek bu dinamikleri içselleştirmeleri ve böylece cinsiyetlerine uygun kimlikleri rol ve yükümlülükleri benimsemeleri gerekmektedir.

Birey, kimliğini toplum içinde edinmekte ve bu kimlik sayesinde toplumda var olmaktadır. Dolayısıyla bireyin bir kimliğe sahip olma uğraşı, hayatının en zorlu mücadelelerinden biri haline gelmektedir. Birey doğduğu andan itibaren kimlik inşasına başlar ve bu inşayı sosyalleşerek besler. Laura Kramer, *The Sociology of Gender* (Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi) adlı kitabında sosyalleşmeyi şöyle tanımlar: “Ait olduğumuz veya ait olmayı umduğumuz bir grubun veya kültürün kurallarını öğrenme süreci ve kendimizi ve başkalarını bu ortam içinde tanımlama”(2010,56). Bireyin bu süreç esnasında, kimliğini toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillendirmesi beklenmektedir. Bu kimlik, insanların kendilerine “erkeksi” veya “kadınsı” olarak bakmaları, cinsiyetlerine özel kalıplaşmış rolleri (babalık gibi) ve tarafsız cinsiyet rollerinin cinsiyetlendirilmiş versiyonlarını (öğrencilik gibi) öğrenmeleri olarak açıklanabilir (Kramer, 2010: 55). Dolayısıyla toplum içinde bu yönde bir kimlik inşası gerçekleştiremeyen birey toplumdan dışlanmakta ve ikincil konuma düşmektedir.

Toplumsal değerlerle örölü bir kimlik inşası toplumsal cinsiyet rolleriyle örölü bir cinsiyet kimliği edinmeyi de beraberinde getirecektir. Birey kimliğini toplumun öngördüğünden çok da uzakta konumlandırılamayacak, toplum normlarına uygun bir kimlikle donanacaktır. Dolayısıyla topluma ait tüm değer ve olguların bireyin kimliğinde görünür olması bireyin topluma kabulü için önemli bir kriter haline gelmektedir. Toplumsal kabul cinsiyet rollerini benimseyen ve uygulayan bir birey görmeyi arzulamaktadır. Bu noktada toplumsal kabul, erkek için ayrı kadın için ayrı formlar belirlemekte, bu formlara uygun olmayan inanç ve davranışlar doğal olarak anormal kabul edilmektedir. Erkeklik ve kadınlık kriterleri toplumun erkeklik ve kadınlık kabulüyle de yakından ilişkilidir. Toplumun erkek için idealize edilmiş formu toplumdaki her erkek için doğumundan itibaren yaşamı boyunca ulaşılması hedeflenen noktadır. Bu noktaya ulaşmak ya da yaklaşmak erkek için mutlu ve kabul görmüş bir hayatı getirirken, uzaklaşmak tersine dışlanmaya neden olacaktır.

1750’lerde başlayan Endüstri devrimi gerek erkek gerekse kadınların yaşantılarını değiştirmiştir. Kentler büyümüş, tarım gerilemiş, iş ve iş yeri birbirinden ayrılmış, toplumsal hayat cemaat hayatından cemiyet hayatına dönüşmüştür. Bu ortamda toplumsal cinsiyet rolleri değişmiş, erkekler ev dışında ücretli işlerde çalışmaya başlamış, kadınlarsa işgücünden dışlanmış ve ekonomik açıdan erkeğe bağımlı kılınmıştır (Yavuz, 2014:122). Toplumsal dönüşümlerle iş gücü piyasalarında erkeklere sonuna kadar açılan kapılar kamusal alanın erkeksi bir alan olarak pekişmesine ve kadınları dışlayıcı bir yapıya bürünmesin neden olmuştur. Kamusal alanın erkek egemen yapısı çalışan para kazanan erkek imgesinin üretilmesinde ve özel alandaki kadınla arasındaki sınırların belirginleştirilmesinde etkili olmaktadır. Bu sınırlar yalnızca kadın ve erkek arasında değil kadın ve erkeğin yaptığı işler arasında da belirginleşmekte ve ayrım pekişmektedir.

Colinson ve Hearn’a göre “endüstriyel kapitalizm çağında modern” erkeklik değerlerinin kurulduğu en önemli yerlerden biri “çalışma yaşamı”dır. Erkekliğin önemli bir kısmı işyerinde kurulur. Çalışma ilişkileri, ev, aile, işyeri, kamusal dünya ve devlet gibi çok değişik alanların iç içe girdiği bir ilişkiler ağıdır (Akt:Sancar, 2009: 59). Hegemonik erkeklik değerlerinin kurulduğu önemli alanlar olarak ifade edilen çalışma yaşamında değer bulan erkek, çalışma yaşamından uzaklaştığı ölçüde değer kaybetmekte ve idealize edilmiş erkeklikten de uzaklaşmaktadır. Çünkü; işsizlik “kadınsılaşmakla eş bir suçlama ve aşağılamayı beraberinde getirmektedir.

Bir erkeğin yetişkinliğinin ve “gerçek bir erkek” olarak görülmesinin en önemli ölçütü düzenli bir iş sahibi olmasıdır”(Sancar,2009:102). Ancak kuşkusuz burada bahsedilen iş; hegemonik erkeklik değerleriyle kurulan ve bu değerleri yüceltip yeniden üretme niteliğindeki-olan işlerdir. Dolayısıyla bir iş sahibi olmaktan öte, erkeğe yakışır bir iş sahibi olmak asıl mesele gibi görünmektedir.

Giddens’e göre kadınlara benzememe konusundaki net ve keskin duruş toplumsallaşma sürecinde erkek çocukların kızlara göre daha katı bir ayırım yapmaları sonucunu doğurmaktadır (akt;Demez,2005,54). Doğduğu andan itibaren kimliğini “kadınsı” olan her şeyden uzakta konumlandırıan erkeğin hayatının tüm evreleri kadınsılıktan kaçınarak ve idealize edilen erkekliğe öykünerek geçirmektedir. Yüceltilen erkekliğe öykünme kız çocukları için bir değer kazanımı iken, değersizleştirilen kadınlığa öykünme erkek çocuklarında erkeklik olgusu adına değer yitimine neden olmaktadır. Nitekim toplumumuzda da erkeksi özellikler gösteren kız çocukları övülürken, kadınsı özellikler ve davranışlar gösteren erkek çocukları ayıplanmakta, suçlanmaktadır.

Benzemekten korkulan şeyin çocuk yaşlardan başlayarak, nefret duyulan ve alay edilen nitelikler haline geldiği, bu kadınlık korkusu (fear of femininity) ve erken kadın düşmanlığının (early misogyny) ise erkek üzerinde hayat boyu çeşitli düzeylerde süren ve hiçbir zaman kaybolmayan niteliklere dönüştüğü ifade edilmektedir (Basow,1992:180).

Erkeklerin kadınsı olan her şeyden uzakta oluşturdıkları erkek kimlikleri ile kadın egemen bir mesleğin içerisinde yer almaları ve bu mesleğin rollerini kendilerine uygun bulmaları erkeklik çalışmaları bağlamında ele alınması gereken önemli bir konudur. Mevcut erkeklik kimliği ile mesleki rollerin farklı davranış örüntüleri gerektirmesi ve erkekliğin her durumda inşa edilme çabası kadınsı bir alan olmasına rağmen burada da bir erkeklik üretimini gündeme getirmektedir.

Günümüz “modern” toplumlarının birçoğunda olduğu gibi Türkiye’de hâkim erkeklik klişesinin sertlik, saldırganlık, şiddet, öfke ve en önemlisi uzlaşmazlık olduğu bilinmektedir. Bunların karşıtı olan ve kadına uygun sayılan özellikler, söz gelimi yumuşaklık, sevecenlik, yapıcı ve uzlaşmacı olmak, erkeğe atfedildiğinde zedeleyici ve aşağılayıcı olup erkeklikten nasibini almamışlık anlamına gelmektedir (Atay, 2004: 11-12).

Buradan erkekliğe gidilen yolda kadınlıktan uzaklaşmanın temel kriter olduğu gözden kaçmamalıdır. Erkekler için bu zorlu mücadele tüm kadınlık değerlerine karşıt bir alanda geliştirilen, bunu yaparken kadını küçümseyen ve erkeklik olgusunu bir hiyerarşi içerisinde kadınlık üzerine kuran bir yol izlemektedir. Kadınsılığı ifade eden rol ve davranışların, kadınların yapmış olduğu iş ve görevlerin bir erkekle bağdaştırılması mümkün gözükmemektedir. Bu katı ayrım kadın egemen işlerde çalışan erkeklerin cinsiyet rolleri sarmalında oluşmuş kimlik rolleri ile meslek rolleri arasında bir çatışmanın yaşanacağını da bariz bir göstergesidir. Hegemonik erkeklik değerlerinden uzaklaşan erkekler erkeklik kurgularını nasıl yapmakta bu süreçte neler yaşamaktadırlar sorusu gündeme gelmektedir. Erkeklik çalışmalarının ülkemizdeki azlığı bizi bu alanda çalışmaya yönlendiren temel etkidir. Bugün artık farklı erkekliklerden bahsetmeye başladığımıza göre işini erkeklik normlarından çok uzakta icra eden okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik normlarına bakışlarını irdelemek hegemonik erkeklik kavramını daha yakından tanımamıza da vesile olacaktır.

İşbölümü üzerinde kadınlardan daha fazla denetime sahip olan erkeklerin çocuk bakımı işlevini üstlenmeme yönündeki ortak seçimleri, erkeklerin çıkarının egemen tanımını yansıtmakta ve egemen gücü korumalarına yardımcı olmaktadır (Connell, 1998:149). Çocuk bakımı ve ev içi işlerin kadınlara aktarılması erkeklerin güçlerini ve avantajlarını korumalarını sağlarken, kadınlar için bazı meslek ya da alanlardan dışlanmaya (Urhan-Etiler, 2011) neden olabilmektedir. Dolayısıyla erkek ve erkeklikle özdeşleşen alanlardan dışlanan kadınlar kadınlarla ilişkilendirilen bazı meslek ve alanlarda yoğunlaşacaktır. Kadınların yoğunlukta olduğu bu alanlarda görmeye alışkın olmadığımız erkeklerin bu alana nasıl ve neden dâhil oldukları ise hegemonik erkeklik tanımları düşünüldüğünde araştırılmaya değerdir.

Her koşulda erkekliklerini ispatlamaya zorlanan erkekler, hegemonik erkeklikten mustarip olduklarında bile erkeklik üretmeye (Bourdieu, 2014: 69; Atay, 2012: 18) devam etmektedirler. Tam bu noktada sorumuz her durumda erkeklik üretme eğiliminde olan erkeklerin kadınsı bir çalışma alanında nasıl bir erkeklik üretmeye giriştikleridir. Kadınsı bir alan olmasının yanında küçük yaştaki çocuklarla sevgi ve empati bağlılığı çerçevesinde kurmaları gereken iletişim ağında erkek öğretmenler güçlü, sert ve otoriter erkek kimliğini nasıl yumuşatmakta ve mesleki rollere nasıl uyum sağlamaktadır?

Standart bir erkeklik tanımı olmadığı (Connell, 2000;Kimmel, 2004), farklı tarihsel süreçler ve toplumlarda farklı erkekliklerin (Connell,2000) bulunduğu bilgisi doğrultusunda, sertlik ve kadınsılıktan uzak hegemonik değerlerin kabul gördüğü bir toplumsal yapıda kadın işi olarak görülen bir meslek olan okul öncesi öğretmenliği, hegemonik erkeklik değerleriyle çatışmalı yeni ve farklı bir erkeklik versiyonunu gündeme getirmektedir. Çünkü okul öncesi öğretmenliği, bünyesinde kadınlık ve annelik rollerini barındırdığı düşünülen ve kadın işi olarak görülen bir meslektir. Günümüzde okul öncesi öğretmenliği, hala kadınlara uygun ve kadın ağırlıklı bir meslek olma özelliğini sürdürüyorsa erkekler neden okul öncesi öğretmenliğini meslek olarak seçiyorlar sorusu akla gelmektedir.

Pellizon, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çok yol alındığına ilişkin savlara itibar edilmemesi gerektiğini belirterek, kapitalizmin gelişmesine paralel olarak kadın emeğinin değersizleştirilmesi eğiliminin günümüzde de devam ettiğinin altını çizmektedir. “Genel olarak bir mesleğin statüsü ve geliri ne kadar yüksek ise, o meslekte o kadar az kadına” rastlandığına dikkat çekmektedir (Pellizon, 2009: 378). Bu ifade, bir meslekte ne kadar çok kadın çalışıyorsa mesleğin statüsünün o kadar düşük olacağı şeklinde de okunabilmektedir. Öyleyse düşük statülü bir mesleğe erkekler neden dâhil olmaktadır yada erkeklerin dâhil oluşunun asıl gerekçesi meslekte yaşanan dönüşümler midir, meslekte yaşanan dönüşümler toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında ne kadar etkin olabilir?

Bir erkeğin kadınlıkla özdeşleşen bir işi yapması kadınlık rollerini üstlenmesinin erkeklik tanımları çerçevesinde erkeği bir açmaza sürükleyecektir. Bu anlamda okul öncesi öğretmenliği önemli bir olgu olarak durmaktadır. Meslek kadının doğal olarak sahip olduğu savlanan yeteneklerine dayanan kadın için uygun bir faaliyet alanı olarak kurumsallaşmıştır. Buna paralel olarak birçok ülkede erkek okul öncesi öğretmeni sayısı artma eğilimindeyse de toplam içindeki oranı hala düşüktür.

Her geçen gün meslek seçiminde cinsiyet ayrımı giderek azalmakta, neredeyse bütün mesleklerde hem kadınlar hem de erkekler görülebilmektedir (Anlıak ve Beyazkurk, 2008). Son yıllarda okul öncesi öğretmenliğinde erkekleri görmek mümkün olmasına rağmen, okul öncesi öğretmenlerinin büyük çoğunluğunu halen kadınlar oluşturmaktadır (MEB,2018).

Bu çalışmanın temel amacı ve çıkış noktası, kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin var olma ve erkeklik üretme stratejilerinin analiz edilmesi ve anlaşılmasıdır. Yapılan pek çok araştırma kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin karşı karşıya kaldığı toplumsal ön yargılar kadar birtakım avantajları olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu tez çalışmasında yapılmak istenilen, kadın ağırlıklı alanlarda çalışan erkeklere ilişkin çalışma sonuçlarını dikkate alarak, Amasya ve Samsun ilinde görev yapmakta olan erkek okul öncesi öğretmenlerinin hegemonik erkeklik söylemi ile nasıl baş ettiği, baş ederken ne gibi stratejiler geliştirdiklerini, avantaj ve dezavantajların iç içe geçtiği bu süreci nasıl yönettiklerini anlamaktır.

Tez çalışması “Giriş” “Teorik Arka Plan”, “Yöntem”, “Bulgular”, “Sonuç” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde erkek okul öncesi öğretmenlerini merkeze alan araştırmanın problemi, konusu, amacı, önemi, araştırmanın sayıltıları ile araştırmanın kapsamı ve sınırlılığına yönelik bilgilere yer verilmektedir.

Teorik arka plan başlıklı birinci bölümde; toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı iş bölümü, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamında kadınlık ve erkeklik rolleri ve araştırma konusuna temel teşkil eden cinsiyet ve meslek seçimi ekseninde okul öncesi öğretmenliğinin kadınsı bir meslek olarak kuruluşu ve gelişimine yönelik literatür bilgileri mevcuttur. Erkeklik çalışmalarının tarihsel gelişimi ve hegemonik erkeklik başlığı altında farklı erkeklikler ile ilgili literatür taranmış, kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin durumlarına ilişkin saptama ve araştırmalara yer verilmiştir.

Yöntem konusuna ayrılmış olan ikinci bölümde araştırma modeli, araştırma sahası ve grubunun özellikleri, araştırmanın veri toplama tekniği ve aracı, saha araştırmasının nasıl yürütüldüğü ve verilerin çözümlenmesi ve işlenmesi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Araştırma bulguları araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda belirlenen, kadınlık algısı, erkeklik algısı, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, mesleki deneyimler ve mesleğe ilişkin algılar olmak üzere dört temel alt başlıktan oluşmaktadır. Çalışmanın bulguları bölümünde eleştirel erkeklik çalışmaları ve

hegemonik erkeklik bağlamında analiz edilen veriler bulunmaktadır. Çalışmanın sonuçları ise son bölümde sunulmaktadır.

2. Araştırmanın Konusu

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile erkeğe atfedilen niteliklerden ayrılarak daha çok kadınların yoğunlaştığı bir çalışma alanına dâhil olmuş erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik inşa süreçlerinin kapsamlı olarak ele alınacağı bu tez, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik değişimin dinamiklerini belirlemeyi konu edinmektedir. Ayrıca erkek okul öncesi öğretmenlerinin toplum nazarında kadınlara ayrılan bir çalışma alanında erkekliklerini nasıl ürettikleri, erkekliklerini üretirken ne gibi stratejiler geliştirdiklerini de konu edinmektedir.

3. Araştırmanın Amacı

Erkeklik ile kadın egemen meslekler arasındaki ilişki ve mesafeyi hegemonik erkeklik kavramı çerçevesinde açıklamayı amaçlayan bu tezde, erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik olgusunu nasıl inşa ettikleri, mesleki roller ile erkeklik rollerini nasıl bağdaştırdıkları ve bu süreçte geliştirdikleri tüm stratejileri ayrıntılı olarak anlamaya çalışmak alt amaçlarımızı oluşturmaktadır.

Willbourn ve Kee (2000: 671)' e göre toplumsal cinsiyet rolleri esnektir ve bu roller değiştiğinde toplumsal cinsiyet kalıp yargıları da değişecektir. Toplumsal cinsiyet ayrımına dayanan mesleki ayrışmada, mesleklerdeki kadın ve erkeğe ait sayısal oranlar bir değişim içerisine girdiğinde kalıp yargıların da buna paralel olarak değiştiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Bu bilgi bizi kadınsı mesleklerdeki erkek artışının erkeklik çalışmaları bağlamında bir anlamı olup olmadığını düşünmeye itmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri değişmekte midir, kadınsı alanlarda çalışmakta olan erkekler erkekliği nasıl üretmektedir sorularına ek olarak bu süreçte erkeklerin izlemiş olduğu tüm stratejiler erkekliğin yeniden üretimi konusunda önem arz etmektedir. Buradan hareketle okul öncesi öğretmenliğine erkeklerin katılımı ve sayısal artışları toplumdaki rollere yönelik bir değişimin yaşanıp yaşanmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çalışmanın amacı toplumda rollerin değişip değişmediği, değişiyorsa erkeklerin erkeklik kurgularını nasıl yapılandığına yöneliktir.

Kadınların çalışma yaşamına girmesiyle birlikte cinsiyetçi iş bölümüne dayalı olarak yatay ve dikey ayrışmalar (Hakim, 1979) kadın ve erkeklerin farklı mesleki çevrelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Geleneksel bir ideolojinin ve ataerkilliğin izlerini taşıyan bu durum erkeklerin kadın çalışma alanına, kadınlarinsa erkek çalışma alanına girmesine izin vermez. Bu girişler yine cinsiyetçi ön yargılarla anomalileştirilecek ve önleneyecektir. Son yıllarda kadınsı ve erkeksi meslekler arası geçişlilik hızlanmakta ve sayısal artışlar dikkat çekmektedir. Ancak kadınların erkeksi alanlara girişleri ile erkeklerin kadınsı alanlara girişlerinde farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmüş; erkeklerin girişleri kadın egemen mesleğin statüsü artıracığına duyulan inançla kabul görmüştür. Salt sayısal artışların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamayacağı anlamına gelmediği (Pellizon, 2009) bilgisinden hareketle buradaki artışların dinamikleri ve sonuçları eleştirel erkeklik çalışmaları çerçevesinde irdelenmelidir. Zira burada yeni bir erkeklik versiyonuna ek olarak yeni bir iş bölümü ve kadınlar için yeni bir ezilme tehdidi düşünceleri güçlenmektedir. Dolayısıyla çalışmamızdaki alt amaçlarımız;

- Kadın egemen mesleklerdeki erkek artışının nedenlerini analiz edebilmek
- Erkek okul öncesi öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik görüşlerini saptamak
- Kadın egemen/ağırlıklı mesleklerin erkekler için cezbedici yönlerini anlamak ve tartışmak
- Kadın egemen bir alanda erkeklik inşasının temellerini ve dayanaklarını anlamak
- Kadın egemen bir alanda erkek olmanın avantaj ve dezavantajlarını saptamak
- Kadın egemen mesleklerdeki erkeklerin mesleği erilleştirme stratejilerini erkeklik çalışmaları bağlamında tartışmaktır.

4. Araştırmanın Önemi

Özbay ve Baliç (2004: 100) “bir yapının daha iyi anlaşılması için merkezine değil kenarlarına ve sınırlarına, bir ilişkiselliği veya bir pratikler bütününe daha iyi anlamak için kırıldığı, bozulduğu, değiştiği yerlere bakmak gerektiğini” yazar. Bu argüman bize kadın egemen mesleklerden birisi olan okul öncesi öğretmenliğinde her geçen gün artmakta olan sayılarıyla erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik inşaları süreçlerinin anlaşılmasının erkeklik tartışmaları için önemini ortaya

koymaktadır. Buradan hareketle genel tanımlamaların dışında kalan, norm olarak kabul edilen özellikler bağlamında ele alınamayan, kadınsı bir alanda çalışmayı tercih eden erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadınlık ve erkekliğe ilişkin bakış açıları, cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilgili düşünceleri ve mesleklerini algılama biçimleri erkeklik çalışmaları bağlamında ele alınması ve irdelenmesi gereken bir konudur. Farklı erkeklik kategorisinde değerlendirilebilecek bir erkek grubu üzerinde çalışmak, Özbay ve Baliç'in (2004) de ifade ettiği gibi yapıyı anlayabilmek için yapıyla ilişkisi olan ve yapının normlarından sapan "diğerleri"ni anlamakla mümkün olabilecektir. Erkek okul öncesi öğretmenlerini farklı erkeklik kategorisinde değerlendirme sebebimiz, ataerkil bir toplumda kadın işi olarak görülen ve kadınların yoğunlukta olduğu bir meslekte çalışıyor olmalarıdır. Ataerkil sistem içerisinde kadınların yoğunlaştıkları bir alandan söz etmek ve oradaki kadınları anlamaya çalışmak kadın çalışmaları açısından ne kadar kıymetli ise; aynı alanda ataerkil sistemin kabullerine ters düşecek şekilde yoğunlaşan erkekleri anlamak da erkeklik çalışmaları açısından son derece kıymetli ve önemlidir. Erkeklik çalışmalarının temel çıkış noktası Connell (2001)'e göre; ataerkil bütünde hem avantajlı hem de dezavantajlı tarafı anlama çabasıdır. Bu çaba bizim kadın yoğun mesleklerde yer alan erkekleri anlama çabamızın da hareket ve dayanak noktasıdır.

Türkiye'de mevcut çalışmalar genellikle toplumsal cinsiyetin bir ayağını oluşturan kadına odaklanmış ve bu doğrultuda ilerlemiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları hem kadınlık hem erkeklik çalışmalarını kapsamalarına rağmen, kadın etrafında şekillenen bir çalışma alanına dönüşmesi kadının ikincilliği ve ezilmişliğinden kaynaklanmaktadır. Ancak ataerkinin erkeklere de zarar vereceğini vurgulayan (Goldberg, 1996; Farrell, 2001) çalışmalar dikkate alındığında duygusallıktan ve kadınsılıktan uzak durmaya çalışmanın erkekler için ağır bir yük oluşturduğu ve erkek okul öncesi öğretmenlerinin öğrencileriyle iletişimlerini de etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca ataerkil toplumda erkekliğe atfedilen roller ile mesleğe atfedilen rollerin birbiriyle çatışma halinde olması erkek okul öncesi öğretmenleri açısından çatışmalı bir süreç işaret etmektedir. Bu bağlamda mesleki roller ile erkeklik rollerinin nasıl bağdaştırıldığı ve erkeklik kurgusunun nasıl gerçekleştirildiği erkeklik çalışmaları açısından cevaplanması gereken önemli bir sorudur.

Türkiye’de hegemonik erkekliğe ilişkin araştırmalar çoğunlukla erkeklerin askerlik deneyimlerine odaklanmakta, kadın egemen mesleklerde erkeklik konulu araştırmalar hemşirelik mesleğiyle sınırlı kalmaktadır. Kadın egemen bir alan olarak okul öncesi eğitimin hegemonik erkeklik bağlamında incelendiği, erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik inşa süreçlerinin ele alındığı bir çalışma bulunmamaktadır. Erkeklikle ilgili yapılan bu çalışmanın genelde erkeklik özelde ise kadın egemen mesleklerde erkeklik konulu çalışmalar için öncülük edeceği, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. Araştırmanın Sayıtları

Çalışma nitel araştırma deseninde yapılan bir çalışma olduğu için varsayımlar ancak araştırma grubunun araştırmaya gönüllü olarak katılacağı, araştırma kapsamındaki sorulara içtenlikle yanıtlayacağı ve böylelikle çalışmanın son halini alacağı kabulüne dayanmaktadır.

Çalışmada varsayımlardan çok sorular önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ana sorusu: erkek okul öncesi öğretmenlerinin hegemonik erkeklik söylemiyle nasıl baş ettiği ve baş ederken ne gibi stratejiler geliştirdikleridir.

Ana soru çerçevesinde araştırmanın alt soruları ise genel itibariyle şu şekildedir:

- Erkek okul öncesi öğretmenleri toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete yönelik iş bölümü konusunda ne düşünmektedir?
- Geleneksel kadınlık ve erkeklik rolleri bağlamında kendilerini nasıl ve nerede tanımlamaktadırlar?
- Bir erkek olarak toplumun kadın mesleği olarak gördüğü bir alanda çalışıyor olmanın avantaj ve dezavantajlarını nasıl ifade etmekte ve değerlendirmektedirler?
- Erkek okul öncesi öğretmenlerinin toplumsal baskı deneyimleri nelerdir?
- Kadın ağırlıklı bir alanın erkeklere sunduğu ayrıcalıklar hakkında ne düşünmektedirler?
- Öğretmenler erkeklik kurgusunu nasıl oluşturmakta ve değişen roller karşısında nasıl bir tutum sergilemektedirler?

6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılığı

Çalışma Amasya ve Samsun’da görev yapmakta olan 21 erkek okul öncesi öğretmeni ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmada niteliksel araştırma yöntemi ve yöntemin tekniklerinden olan “derinlemesine görüşme” kullanılmıştır. Yöntemin doğası gereği elde edilen bulgular çalışma grubu ile sınırlıdır. Dolayısıyla çalışma genelleme kaygısı taşımamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyetin cinsiyetten ayrı bir “kimlik” olarak ifadesi ve kabulü 1950’li yılların ortalarına tıp ve psikolojik ekolün hem erkek hem de kadınsı cinsiyet özelliklerine sahip bireylerle, biyolojik cinsiyet ile psikolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolü arasındaki uyumsuzluk olarak karşılık bulan kişilik “patolojilerinin” tedavilerinde kullanılmasına tekabül eder. Ve ardından Oakley (1972) cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayırarak tanımlama yoluna gider. Kavramların sosyolojik anlamda belirginlik kazanması bu tanımlamalardaki ayrımla gerçekleşmiştir (Marshall,2000,s.21).

Dökmen (2006) toplumsal cinsiyet kavramını 1950’li yıllara dayandırmakla birlikte akademide araştırılmasının 1970’li yıllarda olduğunu vurgulamaktadır. 1990’lı yıllar ise kavramın yoğun bir şekilde araştırıldığı dönem olarak karşımıza çıkar(Dökmen, 2006:4). Cinsiyet temelli ayrımcılığın toplumsal boyutuyla gündeme gelmesi-dillendirilmesi ve bu bağlamda tanımlanması Amerikalı feminist çevrelerin başarısı gibi görünmektedir(Scoot,2007:3).

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin toplumsal olarak cinsiyetlendirilmesi sürecidir. Kadın ve erkek olmanın biyolojik yapıdan bağımsız ve ayrı olarak eşitsiz bir yapılanma sürecine gönderme yapan kavram, Ann Oakley’in ilk kez *Sex, Gender, Society* adlı eserinde kullanmasıyla sosyoloji alanına kazandırılmıştır (Vatandaş, 2007:31). Oakley kadın ve erkeğe dair farklılığın biyolojik bir zeminden yola çıktığını, ancak sosyokültürel imgelerle donatılarak yoluna devam eden bir süreç denk geldiğini ifade ederek kültürel faktörlerin altını çizmektedir (Oakley, 1972:16).

Ann Oakley *Sex, Gender, Society* adlı kitabında; *‘Kadının ve erkeğin farklı olduğunu herkes bilir. Ancak bu bilginin altında esas bir tedirginlik vardır: Onlar nasıl farklıdır? Bu farklılığın genişliği ve kapsamı nedir? Erkek ya da kadın olarak davranmak neden önemlidir ve toplumda nasıl karşılanır? İlk sorular bireylerin gerçekleri ile ilgilidir. Son soru ise bir değer sorusudur’* demektedir. Bu ifadesi ile Oakley cinsiyetin biyolojik anlamına karşın, toplumsal cinsiyetin aslında kültür ögesi olduğunu ve toplumsal kategorilerin erillik-dişillik bağlamında oluşturulduğuna dikkat çekmektedir (Oakley, 1972: 16).

Toplumsal cinsiyet; kadın ve erkeği salt anatomik özellikleri bağlamında açıklamak yerine toplumun her iki cinse bakış açısındaki sosyokültürel imgelere atıf yapan kavramdır (Bhasin, 2003: 7-8; Akın ve Demirel, 2003: 73; Özvarış, 2008: 169).

Farklı kültürlerde farklı davranış örüntüleri, rol ve sorumluluklarla somutlaşan toplum normları kadın ve erkeğe yüklenen, yapılması ve uzak durulması istenen görev alanları ile daha da belirginleşmektedir (Helvacıoğlu, 1996: 13; Kuzgun ve Sevim, 2004: 16).

Connell (2003)' a göre toplumsal cinsiyeti anlamak, toplumsal cinsiyetin gelişip olgunlaştığı sistemin özelliklerini ayrıntılı olarak tanımaktan-analiz etmekten geçer.

Bu sistem toplumsal cinsiyet ilişkilerini belirleyen, kadın ve erkek için keskin kalıplar sunan genel bir düzene karşılık gelir. Kadın ve erkeğin yaşantılarının her alanında bu düzenin izleri mevcuttur. Yaşama biçimlerine ilişkin görüşleri, kabulleri aynı zamanda cinsiyete dayalı iş bölümünü içermektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerine yön veren, yapılabilir, onaylanabilir olanın asıl belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır (UN, 2008, 2009).

Cinsiyet rolleri ile ilgili ilk kazanımlar ve teşvikler ailede başlar (Wright ve Joel, 2011: 2). Bu rollerin kazanım süreci çocukluktan itibaren erkek ve kızlar için farklı kıyafet, oyuncak ve eşya seçimi ile başlar; gösterdikleri farklı davranış ve tavırların takdiriyle pekiştirilir. Bu davranışlar kızlarda uysallık ve pasiflik; erkeklerde ataklık ve girişkenlik ile ilişkilidir (Wolffensperger, 1991: 100; Burger, 2006: 568; Hill, Song ve West, 2009: 93-94). Küçük yaşlardan itibaren erkek çocuklarının güç, şiddet ve mücadeleye yönelik etkinliklere, kızların ise şiddet ve mücadele gereksiniminden uzak bebek bakımı gibi etkinliklerde yoğunlaştıkları (Ember, 1973: 431-435) farklı kültürlerin karşılaştırmalı çalışmalarında toplumsal cinsiyet rolü öğrenme ortamlarının kız çocuklarında benzeşirken erkeklerde bir benzeşme olgusuna rastlanmadığı saptanmıştır (Whiting ve Edwards, 1988: 276-277). Bu sonuç bebek bakımı ve ev içi roller hususunda kızların ön plana çıkmasında birincil sorumluluk alanının nasıl algılandığına dair ipuçları vermekte, bu yönelimde işbölümü algısına yönelik altbilgilerin nasıl şekillendiğini açıkça görülmektedir (Bem, 1993: 134).

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumun kadın ve erkekten beklemiş olduğu davranış, tutum, inanç ve yönelimlerin tümüdür ve tüm bunlar “kadınlık” ve “erkeklik” alanlarını belirler. Bireyler içine doğmuş oldukları toplumun normuna uygun rolleri bizzat gözlemleyerek, çevresinden öğrenerek benimser. Bu öğrenme doğumla birlikte başlar ve hayatı boyunca devam eder. Birey cinsiyetine uygun toplumsal cinsiyet rollerini edinerek ait olduğu toplumun ve kültürün ölçülerine riayet etmiş olur (Lee, 2005).

Chodorow (1978) ve Eagly (1987)’ e göre toplum standardizasyonuna göre şekillenmiş olan kadınlık ve erkeklik algılarımız kadın ve erkeklerden beklentilerimizi belirleyen temel etkidir. Sosyal kabullerimiz erkekte ve kadından farklı alanlarda yetkinlik beklentisini açığa çıkarmaktadır. Cesaret, yönetim, liderlik bir erkekle; duygusallık, hassaslık ve savunmasızlık ise kadınlık algılarımız ve tanımlamalarımızla denk düşmektedir. Algılarımızın cinsler açısından rol belirleyiciliğine ek olarak erkekle özdeşleşen değerler kutsamakta ve yüceltilmektedir (Lee, 2005).

Toplumsallaşma süreçleri bir anlamda cinsiyet rollerine uygun kişilik geliştirme süreçlerini içermektedir. Toplumun normu bireylerin normu haline gelmekte, toplumsal cinsiyet, toplumsal kabullerle oluşturulan standartları yansıtan en küçük birimler olarak bireylerin davranış ve tutumlarında görünürlük kazanmaktadır.

Connell (2003) toplumsal hayata dair ekonomik, siyasal ve sosyal ilişki ve işleyişin her aşamasında var olan toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin tüm toplumlarda ortak sonucunun eşitsizlikler olarak ortaya çıktığını belirtmektedir (Connell, 2003).

Her toplum toplumsal cinsiyet standartlarını kendi dinamikleri çerçevesinde oluşturmaktadır. Oluşturulan toplumsal cinsiyet algısı toplumsal ve tarihsel süreçler içerisinde değişse de, bu algıyla beliren hiyerarşik yapı ortaktır. Toplumsal cinsiyet algısı ile beliren hiyerarşik yapı eşitsiz uygulamalar ve ayrımcılığa da kaynak teşkil etmektedir.

Toplumdaki tüm bireyler cinsler arasındaki eşitsiz toplumsal algıyı ve ayrımı benimseyerek içinde yaşadıkları topluma uygun tutum ve davranış geliştirmektedir (Rahman ve Jackson, 2010: 18-199).

Cinsiyet rolü edinim sürecinde tüm bireyler toplumun kadın ve erkek için belirlemiş olduğu algıya paralel olarak yaygın bir şekilde kabul gören “anne”, “baba”, “çocuk” ve “kardeş” stereotiplerini de benimseyerek içselleştirir (Johnson ve Repta, 2012: 22-23).

Toplumda kabul gören stereotipler ulaşılması gereken ideal kimliklerdir. Kadınlara ilgili ön kabuller, onun duygusal, şefkatli ve iyi bir anne oluşuyla ilgilidir. Dolayısıyla kadın sayılan bu niteliklere sahip olmanın gerekliliği bilinciyle yetişecek ve nitekim bu stereotiplere uygun kimlik geliştirecektir.

Toplumsal cinsiyet rolleri temelinde toplumdaki yaygın kanıya uygun olarak kadınlar bağımlılık, bakım, annelik, şefkat gibi daha duygusal alanlara kanalize edilirken, erkekler başarı, güç ve aktiflikle vurgulanmaktadır (Lindsey, 1990: 43-44; Brown ve Gilligan, 1992: 59-61; Kroska, 2004: 906; Davis ve Greenstein, 2004: 1265-1268; Damarlı, 2006: 29-30; Millett, 2011: 47).

Kadın ve erkek üzerinden tanımlanan rollerle her iki cins için ayrı görev alanları açılmakta (Acker, 1992: 566-568) kamusal alan ve iş hayatı erkeğin “doğal” alanı olurken; aile ve evle ilgili olarak daha özel alanlar kadının “doğal” işi olarak ortaya çıkmaktadır (Akın ve Demirel, 2003: 73).

1.2. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Ataerkillik

17. ve 18. yy’dan önceki dönemleri de kapsayacak şekilde kadını anne ve eş rolüyle ön plana çıkaran anlayışın evrensellik iddiasıyla gündeme gelecek kadar yaygın olduğu bilinmekteydi. 18. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan büyük çaplı dönüşümlerle birlikte ev ve iş yeri ayrımı yapılmakta; yaşanan dönüşümler büyük ölçüde Sanayi Devriminin etkisiyle yaşanmaktadır. Hız kazanan makineleşmeyle birlikte ev içerisindeki insan emeğine dayalı işler önemini yitirerek ev ile işin arasına keskin sınırlar çizilmekte ve özel-kamusal alan ayrımına gidilmektedir. Bu gelişmeler Aydınlanma düşüncesinin etkisiyle şekillenmekte kamusal-özel alan ayrımında farklı değerler ön plana çıkarak, akılcılık kamusal alana mal edilmektedir. Akıl dışı olarak nitelenen nitelikler ve ahlak ise özel alanla bağdaştırılmış dolayısıyla kadınlara ilintilendirilmiştir (Donovan, 1997: 25).

Aydınlanmayla birlikte aklın öncülüğünde yaşanan özel-kamusal alan ayrımı günümüz şartlarında toplumsal, siyasal ve kültürel kurumların oluşumunda önemli sorulara içkindir. Newtoncu paradigma dünyayı mekanik bir alan olarak kabul eder.

Nicelikler üzerinden tasarlanan bir dünyaya yönelik kabullerle, nitelik ve değerlere içkin bir yaşam alanı öngörülmemektedir. Newtoncu görüşün mekanik alanı matematiksel ve istatistikî olanı içerirken, değerler ve yargılarla ilgili olarak niteliksel alanı dışlar. Dışlanan değerler ve niteliksel yargılar marjinalleştirilen öteki olarak özel alana hapsolmaktadır. Burada önemli nokta; akılcılık ve kamusal alanla kurulan bağın kadın üzerinde var olan baskının şartlarını ve teorik temellerini değiştirmiş ve belki de daha da ağırlaştırmış olmasıdır (Donovan, 1997: 67).

Batı geleneğinden gelen tüm siyaset kuramcıları çalışma alanları ve görüşleri ne yönde olursa olsun ev içi alanla toplumdaki diğer alanları ayırtmış ve kadını ev içi alana ait görmüşlerdir (Kymlica, 2006). Ve aynı şekilde kadını aileyle kısıtlayan çoğu kuramcı geleneksel ve hukuksal olarak kadının kocasına bağlılığını “doğal bir yasaya” (a foundation in nature) dayandırmaktadır (Okin, 1989). Aile ve kadın ilişkiselliğinde doğal yapı vurgusu ailenin adalet çerçevesinde ele alınmasını engellemiştir. Feminist görüş özel-kamusal ayrımını sorgulayarak, denklemin yeniden ele alınıp tanımlanmaya ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir (Philips, 1995). Çünkü kamusal alan özel alan ayrımı beraberinde erkek ve kadın için farklı rollerle birlikte farklı erkeklik kadınlık alanları açmaktadır.

Hartman’a göre toplumun erkek ve kadına atfettiği stereotip davranışlar sistem içerisinde işlevsel bir konumdadır. Kapitalist sisteme uygun olan rekabetçi, tahakküm eğilimi, akılcılık, yönlendirme gibi özellikler erkeklerden beklenen davranışların ta kendisidir (Akt; Donovan, 1997).

Kadın erkek eşitliği ve farklılığı konuları feminist kuramcılar tarafından uzun yıllar boyunca tartışılmış adalet anlayışı ve yasaların işleyişi açısından sorunsallaştırılmıştır. Batı geleneği kadın ve erkeği iyi ayrı proje olarak ele almış; cinsiyetleri farklı ahlak biçimleriyle özdeşleştirme yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda adalet haklarla birlikte erkeklere ait ahlaki ölçüleri oluştururken; değer ve erdemleri belirleyen bir takım ahlaki ölçüler de kadınlarla ilişkilendirilmiştir. Erkek ve kadınların düşünme biçimlerini oluşturan ahlak sistemi bu bağlamda ayırır. Kadınlar sezgisel, duygusal, ayrıntıcı; erkekler ise akılcı, tarafsız ve serinkanlı düşünme biçimleri ile öne çıkar (Kymlica, 2006).

Kadınlara atfedilen duygusal, sezgisel yapı bir tür belirsizlik de içermektedir. Kestirilemeyen duygular ve rasyonalite ile bağdaşmayan sezgisellik değer kaybı

yaşayarak kamusal alan dışına itilir. Kadınsı değerlerin rasyonaliteden uzak oluşu kadının kontrol altında tutma eğilimi ile sonuçlanmakta ve kadın erkeğe bağımlı hale getirilmektedir.

Cinsiyete dayalı iş bölümü; kadınlara ve erkeklere evde ve ev dışında toplum içerisinde farklı işler tanımlanması yoluyla güç ilişkilerine de gönderme yapan bir kavramdır. Güç ilişkileri kadın ve erkeğin hangi işleri yapacağı sorusuyla gelen ayrımla yeniden üretilmektedir. Fakat bu iş bölümü , aynı zamanda kadınlara ve erkeklere farklı yetenekler, davranışlar ve istekler veren fikirleri, faaliyetleri ve temsil edilmeyi kapsayan geniş bir yelpazeyi içerir (Agarwal, 1994).

Kadınsı ve erkeksi olarak ayrılan alanlar ve değerler günlük hayattaki işler bağlamında da somutlaşarak cinsiyete dayalı iş bölümünü meydana getirecektir. Aydınlanma ile kadın doğa bağlantısı kurulmakta ve bu bağa değersizlik atfedilmektedir. Aklın doğaya hâkimiyeti, erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini ve akabinde erkeğin avantajlı konumda bulunduğu hiyerarşik yapılanmayı tetiklemektedir.

Cinsiyete dayalı iş bölümü, tarihsel ve toplumsal süreçler içerisinde cinsiyetin toplumsal imgelerle donatılmasının sonucu olarak işin kadın ve erkek için uygun görülen ayrımıdır. Kadın ve erkeğin üretim ve yeniden üretim şeklinde farklı alanlara tahsis edilmesinin yanı sıra erkeğin üretim alanının kadının yeniden üretim alanına nazaran daha değerli, nitelikli görülmesi özelliklerini taşımaktadır (Kergoat, 2009, s.10). Erkekler ve kadınlar arasındaki bu hiyerarşik yapılanmada erkekler avantajlı durumları ile kadınların süreçteki konumlarını da belirleme yetkisini ellerinde bulundurur. Kadının işbölümü içerisindeki sorumlu alanını belirleyen erkek, bunu kadına zorla yaptırma gücüne de sahiptir ve kadının yeri ve hayat tarzı erkeğin bakış açısı ve isteğiyle tayin olur (Adler, 1999: 11).

Erkek ile kadının görev alanlarını ayıran anlayış, bu alanlardan hangisinin daha değerli olduğuna da karar vermekte, yapılan işler ve ayrışan alanlar cinsiyet temellik bir kategorizasyona dâhil olmaktadır.

Marx’a göre iş bölümü önce ailede başlar. Aile içerisindeki yaş ve cinsiyetin getirdiği (ve doğal karşılanan iş bölümü) “Ailedeki doğal işbölümü” insanlar arasındaki tabiiyetin de ilk şekli ve örneği olarak gözükmektedir. Kadın, erkek ve

çocuklar arasındaki efendi köle ilişkisi özel mülkiyetin ilk formudur (Donovan, 2010: 137).

Cinsiyete dayalı iş bölümü Ayrılma ve Hiyerarşi prensiplerine göre düzenlenmektedir. “Ayrılma İlkesi” erkek ve kadının farklı işlerden sorumlu olmalarını, “Hiyerarşi İlkesi” ise erkeklerin sorumlu olduğu işlerin kadının sorumlu olduğu işlerden daha elzem ve değerli görülmesidir. Bu iki prensip tüm toplumlarda ortaktır ancak farklı kültürlerde farklı zamanlarda ya da farklı coğrafi bölgelerde işbölümü değişiklik gösterebilmektedir (Hirata ve diğ,2009,akt.Erdoğan,2010: 12). Kadının ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı ile erkeğe hizmet etme nosyonu ev dışında bir işi olması durumunda da bu nosyonu devam ettirme eğiliminde oluşu cinsiyetçi ideolojinin tüm erkekler için fayda sağlamakta olduğunu göstermektedir (Ansal, 1989: 21).

Antropologlar cinsiyete dayalı işbölümünü bir tarım aleti olan karasabanın kullanımıyla ilişkilendirir. Karasabanla birlikte tarla ve bahçe işlerinde gücün önemi artmış kadınların etkin olduğu bu alan erkek işine dönüşerek el değiştirmiştir. Dolayısıyla kadınların toplayıcılık rolleri ve çapa kullanımı ile besin temini konusundaki etkinliklerinin ortadan kalkması, saygınlıklarına temel gerekçeyi de beraberinde ortadan kaldırmıştır (Fisher, 2004: 264).

Karasabanın kullanımıyla toplumsal cinsiyet rollerinde ve toplumsal alanlarda değişiklikler yaşanmış, bu değişimler dini inançlarla birlikte mitolojiye de aksetmiştir (Berktaş, 2012, s.37). Saban kullanımı için gerekli güç erkeği besin kaynaklarına ulaşım ve erişim konusunda avantajlı duruma getirirken, kadını daha edilgen ve ikincil rollere hapsedmiştir. Tarımsal faaliyetlerde ve yaşamın devam ettirilmesinde erkek en elzem ve avantajlı rolleri üstlenirken kadın sahip olduğu ayrıcalıklı konumu yitirerek rol kaybına maruz kalmıştır (Fisher, 2004: 270).

Diğer bir ifadeyle, işbölümü hem kadın ve erkeği farklı işlerden sorumlu tutmakta hem de birinin yaptığı işi diğerinden değerli ilan ederek hiyerarşiyi temellendirmektedir. Tarihsel dönüşümler erkeği bir adım öne taşımakta, erkeğin yaptığı işlere özel ve önemli değerler yüklemekte ve kadını ikincilleştirmektedir. Erkek fiziksel gücü aracılığıyla elde ettiği avantajı hiyerarşide üstün konumu elde etmek suretiyle değerlendirmekte, hiyerarşide erkeksi değerlere atfedilen önem ile ‘erkeğin yaptığı iş kadının yaptığı işten değerlidir’ denklemi pekişmektedir.

İşbölümünde erkeği avantajlı ve gerekli duruma getiren nedenlerden birisi de yaşanan savaşlardır. Yerleşik hayatla birlikte mülk kavramı, mülkün sahipliği, korunması ve artırılması ihtiyacı savaşları kaçınılmaz hale getirmiştir. Savaş için gerekli asker gücü erkeklerin bu konuda da önemini artırarak avantajlı konumlarını pekiştirmektedir. Antropolog Robert Carneiro'a göre düşmanla mücadele ve savaş olgusu erkeğin kadına olan hâkimiyetini de garantilemektedir (Fisher, 2004: 271).

Yaşam şartlarının maddi boyutunun erillik yönüne ağırlık kazanması ataerkilliğin zeminini de oluşturmaktadır. Yerleşik hayatla ilişkili olarak tarla işlerinde büyükbaş hayvan ve saban kullanımı erkekleri “üreten sınıf” olarak kurgularken, kadınları da ev içi roller ve annelikle kurgulamaktadır. Nüfusun artışı, yerleşik hayatın ve özel mülkiyetin sahiplik ve koruma gereksinimleri ile savaşların artması arasında doğru orantı varken, nüfus artışına paralel olarak kaynakların azalmasıyla ters bir orantı söz konusudur. Tüm bu etkenler sonucu toplum yapısı akrabalık bağlarını esas alan toplumlardan ilk devletlerin oluşumuna doğru evrilmiş ve ataerki bu evrilişin asıl ve zorunlu tetikleyicisi olmuştur (Gross, 2006: 88).

1.2.1.Kadın, Annelik ve Kadınlık Roller

18. yüzyıldan beri süregelen kadın hakları mücadelesine rağmen kadın aile ve toplum içerisinde çocuk bakımı ve doğurganlıkla özdeşleşmiştir. Analığın kadınlıkla ilişkilendirilmesinin çoğu zaman bilinçli bir yaklaşımın ürünü olarak ortaya çıktığı ve dilimize yerleşmiş “anavatan” gibi bazı kalıplara da yansıdığı görülmektedir (Doğramacı, 1982: 120). Toplumsallaşma süreci kadın ve erkeğe farklı roller ve görevler atamakta, atanan roller ve görevler toplumsal cinsiyet kalıpları temelinde belirlenmektedir. Bu süreç kadına “annelik”, “kadınlık”, “kendini eşine ve çocuklarına adama”, erkeğe ise; ailesini geçindirme ve koruma görevlerini vermektedir. Verilen görevler doğrultusunda kadından iyi bir eş ve iyi bir anne olması beklenirken, erkekten beklenen iş ve başarıdır (Ersöz, 1997: 13). Oysa kadının çocuk bakımı, ev işleri, erkeğe bağımlı bir kişilik geliştirmesi fizyolojisinin değil, eril egemen toplum yaşama biçiminin bir sonucudur (Atabek, 1989: 164).

Dünya uygarlık tarihine yön veren Yunan Medeniyetinde ideal kadın tanımlanmasında sıralanan özelliklerin, “sabırlı, zevkli, güzel, çocuklarına şefkatli bir anne, kocasına sadık bir eş ve ev yönetiminde başarılı bir idareci” (Doğdu, 2005: 54) olarak belirtilmektedir. Günümüzdeki ideal kadın algısının içerdiği normlar

düşünüldüğünde dünya tarihinde kadınlık algısının yüzyıllardır aynı çizgide ilerlemekte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Cinsiyet rolleri kadın-erkek ilişkilerinin tanımlanmasında ve anlaşılmasında temel bir role sahiptir. Bu bağlamda kadınlığın temelini oluşturan unsurlar, sıcakkanlı, yumuşak huylu, güler yüzlü, hamarat, düzenli, fedakâr, cazibeli, güzel, alımlı, işveli, çekingen, edepli olmak olarak sıralanırken; erkekler, sert, koruyucu, himaye edici, soğukkanlı ve hâkim olma özellikleriyle ön plana çıkmaktadır (Kümbetoğlu, 2010: 40).

Diğer bir deyişle kadın ve erkeklik rollerinin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları doğrultusunda belirlendiği bir toplumda, kadından, fedakârlık, yardımseverlik, boyun eğme, itaat, bağımlılık, annelik ve bakım, geri planda olma, erkeğin duyguları konusunda hassas olması gibi birtakım roller beklenirken; erkekten güç, girişkenlik, rekabet, baskın olması beklenmektedir (Lindsey, 1990: 43-44; Brow ve Gilligan, 1992: 59-61; Kroska, 2004: 906; Davis ve Greenstein, 2004: 1265-1268; Damarlı, 2006: 29-30; Millett, 2011: 47).

Beklenen roller taraflara biyolojik kökenli olmayan ancak yaptırım gücü olan birtakım görevler yüklemekte (Acker, 1992: 566-568), kamusal alan özel alan ayrımı ile belirginleşen kadın işi-erkek işi kurgusunda kadının ev ve aileyi, erkeğin, iş yaşamı-çalışma ve politikayı temsil etmesi doğal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Akın ve Demirel, 2003: 73).

Doğal eğilimleri yansıtan özellikler bütünü ya da davranış kalıpları olarak tanımlanan erillik-dişillik, kadınları duygusal, yumuşak huylu, edilgen, empati becerisine sahip, bağımlı, risk almayan, rekabetten kaçınan, çekimser, kendini göstermekten çekinen, evine düşkün ve güçlü bir korunma ihtiyacı duyan kişiler olarak görürken; erkekleri sert, bağımsız, baskın, hükmeden, girişken, rekabetçi, rasyonel, maddeci, risk alan, çözüm getiren kişiler olarak düşünmektedir (Özkaplan, 2013: 9; Ridgeway, 2011: 103; Özen Kutanis, 2008: 117-118; Gürşimşek ve Günay, 2005: 59; Hilman, 2001: 658; Sargut, 2001: 175; Calas ve Smircich, 1999: 224).

Kadının rolleriyle ilişkili olarak C. Oppong ve K. Abu “A Handbook For Data Collection and Analysis on Seven Roles and Statues of Women” isimli çalışmalarında kadınlık rollerini yedi grupta incelemiştir (Oppong ve Abu, 1985: 7). Bu roller “annelik”, “eşlik”, “ev kadınlığı”, “akrabalık”, “mesleki”, “topluluk” ve

“bireylik” rolleridir. Bu rollerden annelik, eşlik, ev kadınlığı ve akrabalık rollerinin aile içine yönelik roller olduğu dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir diğer anekdot ise, uzun yıllar boyunca geçim ve maddi kazanç erkeğin temel sorumluluğu olarak görüldüğü için toplumun kadından mesleki rol ile ilgili beklentileri ile kadının mesleki rolüne ilişkin yaklaşımlarını tanımlama açısından bir netlik olmadığıdır. Ancak ailenin kadının çalışarak gelir elde etmesine ihtiyaç duyulması halinde beklenti, kadının aile içi rollerine zarar vermeyecek, bu rolleri aksatmasına sebebiyet vermeyecek şekilde yürütülmesidir. Bu nedenle kadının mesleki rolü ile diğer aile içi rolleri en fazla çatışma yaşayan rollerdir (Oppong ve Abu, 1985: 8-9). Bu noktada kadının aile içi rollerinin mesleki beklentilerini etkilediği çok açıktır. Kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte aile içi rollerine mesleki rolleri eklenmekte, ancak bu roller arasında kadının genel geçer rolünün annelik olduğu kabulüyle hareket edilmekte ve kadın kamusal alanda kısıtlanmaktadır.

“Devlet feminizmi” olarak da adlandırılan dönemde Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte kadınlara birtakım haklar tanınmış, yasal dayanaklar oluşturulmuştur. Ancak Kandiyoti yapılan yeni düzenlemelerin toplumsal hayatı yasal boyutta olduğu kadar etkilemediğini, haklardan özellikle üst sınıf kadınların yararlanabildiğini, istenen ve hedeflenen kadın özgürlüğü anlayışına erişilemediğinin altını çizmektedir (1997: 72).

Yasal olarak tanımlanan hakların kültürel olanı dönüştürme gücü ve hızıyla ilgili olan bu durum, kadının kâğıt üzerindeki özgürlük, eşitlik ve haklarına rağmen gerçek yaşamdaki ötekiliği ve ikincilliği devam ediyor gözükmektedir. Geleneksel ideolojinin yönlendirdiği hiyerarşik düzen yazılanlara rağmen katılığını korumakta, erkeği öncüleyen anlayış süregelmektedir.

Eril ideoloji kadını annelik olgusu ile tanımlamakta, kadına yönelik tüm sınırlar bu olgu dolayımında çizilmektedir. En önemli görevi annelik olan kadının asıl rolleri de aile içi rolleri olarak benimsenmekte ve her zaman öncelik bu rollere ilişkin olarak belirlenmektedir. Geleneksel ideolojinin kadın için altını çizdiği rollerin aile içi roller olması, diğer rollere ilişkin beklentiye de şekillendirerek roller arasında bir öncelik sırası açığa çıkarmaktadır.

Kadınların kariyer engelleriyle ilgili çalışmalar yapan Fitzgerald ve Betz kadının geleneksel olarak aile içi alandan sorumlu tutulması ve asli görevinin aile

olması ile kariyer kavramının erkeklere özgülmesinin, kadınların kariyer konusunda isteksiz olmalarını açıkladığını ifade eder. Başka bir deyişle kadın için öncelik aile içi rolleri olurken mesleki rolleri ikinci planda kalmaktadır. Aile içi rollerinin mesleki rolünün önüne geçmesi ile “çalışma”nın niteliği kariyerden ziyade “iş” olarak sınırlanmakta, bu şekilde kurulmaktadır. Benzer şekilde Rapoport’ da kariyer için erkeğin daha uygun görüldüğünü ifade ederken, kadının kariyer yapma durumunda evlilik ya da çocuk konuları ile ilgili feragat etmesi gerekebileceğini söyleyerek her iki rolünü bir arada yürütemeyeceği vurgusu yapılmıştır (Akt: Eken, 2006:254)

Kadının çalışma yaşamına girmesi aile içi rollerine mesleki rollerin eklenmesini gerektirmekte ancak rollerin bu birlikteliği birinin diğerinden daha az önemli olarak kurgulanmasıyla sağlanabilmektedir. Mesleki roller bir kadın için her zaman ertelenebilir, aksatılabilir ve hatta vazgeçilebilir iken, aile içi rolleri her şart ve surette yerine getirilmelidir. Kadının çalışmasına aile içi rollerini sekteye uğratmadığı sürece onay verilmekte ve böylece mesleki rollerin sekteye uğratılabileceği algısı yaratılmaktadır. Geleneksel çizgide ilerleyen meslek ve çalışma yaşamına ilişkin bakış açısı, kadının kariyer kavramına ilişkin bakış açısını da belirlemekte, kadın ve kariyer kavramlarını bir arada değerlendirmek güçleşmektedir.

Tekeli’ye göre (1988: 384) kadından beklenen ve kadının da benimsediği rolü evinde çocuklarıyla ilgilenmek olduğu için çalışma hayatına “geçici bir külfet” gözüyle bakılmakta ve katlanılmaktadır. Ekonomik bir gereklilik olmayan durumlarda kadının yaptığı iş “fantezi” olarak değerlendirilmekte, kariyer isteği ise aynı konumu isteyen erkeklere engel teşkil etmesi ve toplum normlarına ve hiyerarşisine göre ‘üstün kişi’ olan erkekte olduğu için hoş karşılanmamakta, kadın için birtakım engeller çıkarılmaktadır. Çalışma yaşamında kadınların yoğunlukta olduğu öğretmenlikte dahi yöneticilerin erkek olmaları toplum norm ve değerlerinin kadınlar tarafından da içselleştirildiği, kabullenildiği ve itiraz edilemediğini göstermektedir.

Yöneticilik pozisyonu kadınları kariyer ve aile arasında bir tercihe zorlamakta, kalkınmakta olan ülkelerde kadınlar mesleklerine yoğunlaşabilmek için ev işlerinde düşük ücretli bir yardımcı çalıştırmak durumunda kalmaktadırlar (Kabasakal, 1998: 311).

Tarihte kadın yöneticilerin durumuna yönelik “Tanzimattan Cumhuriyete Okul Yöneticiliğinde Dönüşümler ve Kadınların Okul Yöneticiliği” isimli çalışmasında Akyüz (2001: 185), kadın öğretmen yetiştirmek için açılan Darülmuallimat’la birlikte bu okullarda yöneticilik yapacak kadın yönetici ihtiyacının gündeme geldiğini, ancak yöneticilerin kadın istenmesinin kadın erkek eşitliği gereğince değil, geleneksel muhafazakâr anlayıştan kaynaklandığını belirtir. Ayrıca bu okullara mecburi olarak erkek yönetici alınması gerekli olan hallerde, alınacak kişilerin yaşlı, çirkin ve edepli olanlarının tercih edildiği bilgisi eklenmektedir. Kadın erkek eşitsizliğine yapılan bir diğer vurgu, kadınlarla erkeklerin yöneticilikte eşit şartlarda çalışmamalarıdır, öyle ki kadın yöneticilerle erkek yöneticilerin yetkileri ve ücretleri arasında da farklar olduğu edinilen bilgiler arasındadır.

Yöneticiliğin erkeklerle özdeşleştirilmesinde kavramın otorite, kuralcılık ve katılık içerdiği inancı bulunmaktadır. Eğitim öğretim işlerine ek olarak çevre ve veli ilişkileri, yapım onarım, okul aile birliği derneği işlemleri, bürokratik işler ve milli eğitim ile ilgili işler(iş ve işlemler) ancak erkek yöneticiler tarafından yapılabilecek çok yönlü, zaman alıcı ve yoğun tempo gerektiren işler olduğu için kadınlar yöneticiliğe çekimser yaklaşmaktadır. Kadınların yöneticilikten korkmaları ve yöneticiliği istememeleri kişisel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi asıl temel neden sosyokültürel nedenlerdir (Çelikten, 2004: 311).

Esmer (2012) tarafından oluşturulan Türkiye Değerler Atlası’nın sonuçları Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili önemli bulgular içermektedir. Çalışmada yer alan okul çağına gelmemiş bir çocuğun annesinin çalışması halinde bundan zarar göreceği ifadesine katılım oranı % 80’dir. Türkiye’de oran bu kadar yüksek iken Danimarka’da % 9, İsveç ve Norveç % 20, Almanya % 50 olarak Türkiye’nin bir hayli gerisinde kalmaktadır.

Benzer şekilde işsizlik durumunda önceliğin erkekte olması gerekliliğine katılım oranı Türkiye’de % 60, Danimarka % 2, Almanya % 15 ve Yunanistan’da % 33 civarındadır. (Esmer, 2012: 118-119).

Öte yandan iş bölümü ile ilgili olarak tartışılan bir diğer konu olan “duygusal emek” kavramını ilk kez kullanan Hochschild kavramı şöyle tanımlar; “herkes tarafından gözlemlenebilen, mimiksel ve bedensel gösterimler yaratabilmek için hislerin yönetilmesi” (Hochschild, 1983). Duygusal emek yalnızca özel alanla sınırlı

kalmamakta, hizmet sektörünün gelişmesiyle yaygınlaşmaktadır. Ancak bu süreçte yatay ve dikey katmanlaşma da katılaşmakta, kadın işi olarak anılan öğretmenlik, sekreterlik, satış personeli ve daha birçok kamu hizmeti kadın işi olarak kalırken, mühendislik, bilim, teknoloji, montaj hattı üretimi ile ilgili işler de erkek işi olarak kalmaktadır. Özkaplan feminist eleştirinin mesleklerin cinsiyetlendirilmesinde toplumsal cinsiyetin kadının doğal işi olarak addettiği faaliyetlerin iş yerindeki uzantılarının da bu doğrultuda şekillenmesini duygusal emek çerçevesinde ele almaktadır. Hane içerisinde kadının doğal olarak yapması beklenen işler toplumsal cinsiyet kalıpları ve duygusal emek bağlamında kamusal alanda da doğallaştırılarak değersizleştirilmekte, ikincilleşmekte ve yatay katmanlaşmaya neden olmaktadır (Özkaplan, 2009).

Kadının çalışma yaşamında üstlendiği rollerinin aile içi rollerini aksatmaması gerektiği yönündeki savlarla, kadın aile içi rollere uygun nitelikteki mesleklere yaklaştırılmakta ve meslekler arasında cinsiyete dayanan bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Kadından, aile içerisinde duygusal emek bağlamında üstlendiği sorumlulukları kamusal alanda da üstlenmesi beklenmekte, bu yönde benimsenen algıyla “deal meslek” algısı ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlik ve öğretmenlik içerisinde de özellikle sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, sağlık alanında ise hemşirelik, ebelik gibi meslekler kadının aile içerisinde duygusal emek bağlamında yerine getirdiği sorumlulukların kamusal alandaki uzantıları niteliğindeki en belirgin meslek gruplarındandır.

1.2.2. Erkek, Babalık ve Babalık rolleri

Sancar *Erkekliğin Endokrinolojik Kuramı* (Connell, 1995: 47) olarak ifade edilen görüşlerin zamanla dini referanslarla meşrulaştığını ve “tanrının yarattığı cinsiyet farkları” olarak da kabul gördüğünü belirtmektedir. Geçmişteki avcı toplayıcı kültürde erkek ataların genleri vasıtasıyla bugüne iletilmiş olan ve yine erkeklikle ilişkilendirilen rekabet, yönetim, güç, saldırganlık, toprak ve insan kontrolü, erkekler arası takım oluşturma gibi görüşlerin biyolojik ve dinsel dayanaklarla bilimsel zemine oturtulduğunu ve doğallaştırılarak benimsendiğini belirtmektedir (Sancar, 2009: 244-245).

Batı felsefe geleneği ahlaki sisteme ilişkin bir iş bölümüne giderek kadınları sezgisel, duygusal ve ayrıntıcı; erkekleri ise akılcı, tarafsız ve soğukkanlı olarak

nitelemektedir. Farklı ahlaki düşünme biçimleri ile kadın ve erkek farklı ve özel ahlaki projeler olarak görülmektedir. Erkeklerle yönelik norm, değer ve erdemler hak ve adalet çerçevesinde şekillenirken, kadınlara yönelik norm, değer ve erdemler, sevecenlik ve heveslilik çerçevesinde şekillenmektedir (Kymlica, 2006).

Bahsedilen toplumsal kategorilerin keskin sınırlarla ayrılması ve kadın erkek olarak kutuplaştırılmasında 19. yüzyılla birlikte modern tıpta yaşanan gelişmelerin etkili olduğu bilinmektedir (Howson, 2004). Anatomik ve patolojik bilimsel çalışmalar kadın ve erkek bedeninin farklılıklarını tanımlamış, modern tıp bu farklılıkların kadın bedenini güçsüzlük ve doğurganlıkla sınırlayan bir çizgide gelişmesine neden olmuştur. Modern tıp biliminin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan anatomik farklar söylemi ile bedenlerin dikatomik ve hiyerarşik olarak yapılanması eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. Erkeği güçlü kadını güçsüz olarak sınıflayan ve ayıran modern bilimsel gelişmeler aynı zamanda kadını çocuk ve ev işleriyle sınırlayan modern eril tahakkümün kurulmasında da etkili olmuştur (Howson, 2004: 45).

Batı Avrupa ve Amerika’da babalık kültürü ve babalık icrası tartışmaları 1970’lerden sonra “Yeni Babalık” olarak ifade edilen kavramsallaştırmalarla ele alınmaktadır. İşaret edilen bu yeni kavram ile babaların daha duygusal çocukla ilgili bakım işlerine dâhil olan, çocukla birlikte vakit geçiren ve tüm bu söz konusu değişikliklerle takdir toplayan, onaylanan bir babalık formu anlatılmaktadır (Daly, 1993; Eggebeen ve Knoester, 2001; Wall ve Arnold, 2007; Bailey, 2011; Miller, 2011).

Babalık rollerinin 1970’lerden sonra birtakım değişikliklerle gündeme gelmesini Beşpınar dört nedene bağlamaktadır. 1. Kadının çalışma yaşamına katılımı ve artışı, 2. Babalığın çocuk gelişimine etkisi konusunda bilinçlenmenin artması, 3. Toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi, 4. Hegemonik erkeklığe mesafelenme ve meşruluğunun azalması (2015: 98).

Literatürde babalık tartışmaları daha çok teori ile uygulama arasında var olan uyumsuzluk ile gündeme gelmektedir. Larossa (1988), teori ile pratik arasındaki farklılığı babalık kültürü (culture of fatherhood) ile babalık icrası (conduct of fatherhood) kavramsallaştırmaları ile vurgular. Bu noktada babalık kültürünü sahip

olunan norm, değer ve inançlar bütünü olarak belirtirken, babalık icrasını babanın yaptıkları ve davranışları ile açıklamaktadır.

Benzer şekilde Daly'de (1993) babanın ne yapması gerektiğine ilişkin algısını kültür olarak açıklarken, çocuk bakımına aktif olarak katılımını icra kavramı kapsamında değerlendirir.

Kültür ile icra ikiliğini savunan bir diğer araştırma Wall ve Arnold'a aittir. Onlar da yeni babalık kavramına şüpheli yaklaşarak, rollerin bir değişim içerisine girmesine rağmen (rollerde yaşanan değişime rağmen) annenin öncelikli ve asıl ebeveyn olarak konumlarında bir değişiklik olmadığını söylemektedir (2007).

Son olarak Beşpınar (2015) yeni babalık çerçevesinde yaşanan bu ikiliği, idealler ve uygulamalar olarak nitelendirerek gerilimli bir ilişkiye işaret eder.

Barutçu ve Hıdır (2016) ise; Türkiye'de babalığın değişen rolleri: Profeminist babalar adlı çalışmalarında kültür ve icranın eş zamanlı bir gelişim ve ilerleme gösteremediğini vurgulayarak babalık kültüründe yaşanan hızlı değişime babalık icrasının ayak uyduramadığını belirtmektedir.

Lazar'da (2009) değişen rollerle ilgili olarak "Yeni Erkek"(New Man) kavramına başvurur. Ancak yeni erkek olarak ifade edilen erkekliğin eski erkeklikle tezatlık içermediğini, erkekliğin daha çok melez bir formu olarak görülmesi gerektiğini açıklar. Lazar yeni erkek kavramının eski erkeklik çıkarlarından tamamen vazgeçmediğini ve bu nedenle 'politik doğrucu erkeklik' olarak tanımladığını belirtir (2009: 396).

Benzer şekilde Sancar da Türkiye'de ele alınan yeni babalığın geleneksel erkekliğin karşıtı olmadığını vurgulayarak melezleştirilmiş bir erkeklik formu olduğunu savunur (2011: 147).

Ranson'un (2001) erkeklerin ev ve iş yükümlülüklerini nasıl bağdaştırdığını konu edinen araştırmasında "yeni baba" figürünün daha çok orta sınıf erkeklere ait deneyimleri yansıttığını, aldıkları görevlerin ise eşlerinin yetiştiremediği işleri yapmakla sınırlı kaldığını belirtmektedir. Yeni baba kimliği ile para kazanan (geçim sağlayan baba) kimliği arasındaki gerilimli ilişkiye dikkat çekerek, gerektiğinde eve ayrılan zamanın ikincil ve aynı zamanda vazgeçilebilir olduğunu çünkü bu erkeklerin asıl kimliklerinin para kazanan ekmek getiren baba kimliği üzerine kurulduğuna dikkat çekmektedir.

Teknik düzeyde var olan ancak fonksiyonel olarak olmayan bu tür babalığın imaj düzeyinde kalmış bir babalık olarak ifade edilmektedir.

Wall ve Arnold'a göre babalığın değişen rolleri kabul edilen bir gerçekliktir. Ancak babalar için önce iş sonra ebeveynlik gelmektedir. Bu nedenle babaları “yarı zamanlı ebeveyn” ya da “ikincil ebeveyn” olarak tanımlamışlardır (2007).

Erkeklik ve babalık formlarının birbiriyle ilişkiselliği ve özel alandaki babalığın kamusal alandaki erkekliğe dair vereceği ipuçları, yeni babalık çalışmalarının daha yakından irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Okul öncesi öğretmenliği hitap ettiği yaş grubu gereği duygusal emek gerektiren dişil bir meslektir. Dolayısıyla çocuklarla ilgili bir meslekteki erkeklerin anlaşılmasında evdeki babanın ve değişen rollerinin anlaşılması oldukça gerekli ve önemlidir. Yeni babalık tartışmaları erkeklerin geleneksel çizgilerinde büyük dönüşümlerin yaşanmadığını ancak eski erkekten farklı olarak daha ideal bir görüntü sunduğunu göstermektedir. Kısacası yeni babalık kavramının, kadının ev içerisinde çocukla ilgili sorumluluklarını azaltarak erkeklere devreden, ev içi sorumluluklar konusunda erkeği ve kadını eşit bir çizgiye taşıyan anlayıştan uzak olduğu, geleneksel normlara uygun babalığın içerdiği anlayışın modern bir görünüm kazanmış olmasına rağmen kadını aile içi rollerinde sabit kılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Ev içerisinde çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgilenen asıl ebeveynin anne olduğu gerçeğinin değişmemesi, kadının kamusal alanda annelik rolüyle ilgili gerçekleştirdiği mesleklerde de büyük bir dönüşüm yaşanmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü kamusal alandaki mesleklerde cinsiyet kompozisyonlarının değişmesi ve eşitlik ilkesi gereği dönüşmesi ancak özel alandaki rollerin değişerek görev alanlarının geleneksel çizgiden uzaklaşmasına bağlıdır. Bu noktada söylemsel ve sembolik olarak kalan yeni babalık formları cinsiyet eşitliğine dayalı mesleki yapılanmaları vaat etmemektedir. Erkeklerin ev içerisinde çocuklarının bakımı ve eğitimi ile ilgilenen ilk ebeveyn olmamaları, bu meslekte artan erkek sayısını anlamamızda farklı dinamikleri gündeme getirmekte, erkeklerin bu mesleğe yönelmelerinde değişen babalık formlarının etkisini zayıflatmaktadır.

1.3. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Mesleki Ayrımcılık

1.3.1. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Eğitim

Temel bir insan hakkı olan eğitim, davranış ve tutumları değiştirmede etkili bir araçtır. Eğitim sistemlerinin eğitimde fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli ve güçlü bir rolü bulunmaktadır. Ancak bir toplumda fırsat eşitliğinin varlığı, eğitime erişim sürecinde koşulların belirleyici olmamasına bağlıdır (Ferreira ve Gignoux, 2010: 8).

Benlikler ve öznelliklerin inşa edildiği bir kültürel bir kurum olarak okul, ayrımların ve eşitsizliklerin üretilmesinde ve meşrulaştırılmasında diğer kültürel kurumlardan daha elverişli imkânlara sahiptir. Eğitimsel ve bilimsel süreçler içerisinde pek çok eşitsizlik okullar aracılığıyla toplumdaki güç ilişkileri ekseninde kolaylıkla kabul ettirilerek, cinsler arasında var olan güç dengeleri yönünde bir ağırlık kazandırılmış olur (Arnot, 2012).

Devletin en önemli ideolojik aygıtlarından birisi olan (Althusser, 2002) eğitim ve okul sistemi ile egemen ideolojinin öngördüğü bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitim istenen nitelikteki bireyleri yetiştirirken toplumsal yapıdan bağımsız hareket etmesi düşünülemez. Dolayısıyla toplumsal normlar, değerler ve eğitim karşılıklı etkileşim halinde olan dinamiklerdir. Eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlayışla düzenlemesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında atılması gereken en önemli adımdır.

Okul yeniden üretim rolünü ataerki kapitalist sistemin verili cinsiyet kodlarına uygun şekilde tamamlar. Böylelikle ataerki ve kapitalizmin annelik üzerine kurulan kadın kimliği ile toplumsal ve siyasal yaşamdaki ikincil konuma karşılık, erkeklerin üstün ve ayrıcalıklı oldukları varsayımını benimseyen bireyler yetiştirilmesi olanaklı hale gelir (Sayılan, 2012)

Eğitim sistemi ve okullar ideolojik ve toplumsal yeniden üretimi sağlama noktasındaki rolü nedeniyle hem iş yaşamına dair değişimlerden etkilenmekte (Tan, 1994), hem de bu değişimin yönünü tayin edebilmektedir. Çünkü okullar toplumsal değerlerin ve güç ilişkilerinin üretilmesini sağlamakla kalmaz, bu değerlerin ve ilişkilerin sorgulanması için gerekli şartları, dayanakları ve öznellikleri de üretir. Bu nedenle eğitimdeki cinsiyet ayrımcılığı toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin hem sebebi hem de sonucudur (UNICEF, 2003).

Küresel ölçekli veriler 15 yaş ve üzerindeki 758 milyon okuma yazma bilmeyen nüfusun üçte ikisinin kadınlardan oluşturduğunu ve tüm eğitim düzeylerinde kadınların daha düşük oranlarda temsil edildiklerini göstermektedir. Ayrıca dünyadaki tüm eğitim sistemlerinde ve eğitimin her seviyesinde var olan geleneksel cinsiyet kalıp yargılarının, kadınların eğitim, meslek, kariyer erişimi ile toplumsal ve siyasal katılımları açısından da dezavantajlı olduklarını göstermektedir (UNESCO, 2015).

Eğitimde cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar, toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin fırsat eşitliği ve eğitim içeriği olmak üzere iki temel boyutu bulunmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği her iki cinsin eşit olanaklara erişimi ve bunun yasal olarak da güvence altına alınmasıyla ilgilidir. Öğretmen davranış ve tutumları, müfredat, ders kitapları, öğrenme ortamları, okul kültürel ortamı, rehberlik ve yönlendirme ile alan seçimi gibi konular eğitimde cinsiyet eşitliğinin eğitim içeriği boyutunda değerlendirilmektedir. Ancak eğitim bilgi süreçleriyle ilişkili olduğu kadar, toplumsallaşma süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Bu nedenle sistem her iki cins için de fırsat eşitliği sağlıyor görünse de cinsiyet eşitliğini tam olarak sağlayamamaktadır (Sayılan, 2012)

Öte yandan eğitimde cinsiyet eşitliği göstergeleri “Eşit erişim, devam ve tamamlama”, “eğitim sürecinde eşitlik” ve “eğitim aracılığıyla kazanılan eşitlik” şeklinde üç temel kategoride değerlendirilmektedir. Eşit erişim, devam ve tamamlama; okuryazarlık oranları, tüm seviyelerde kız erkek sayısı, okula devam ve tamamlama süreçleriyle ilgilidir. Eğitim sürecinde eşitlik kategorisi içerisinde, müfredat ve ders kitaplarının içeriği, öğrenme ortamları, kadın erkek öğretmen sayıları, yönetimde kadın erkek dağılımları ve alanlara ayrılımda cinsiyet faktörüne ilişkin göstergeler dikkate alınmaktadır. Eğitim aracılığıyla kazanılan eşitlik kategorisinde ise, eğitim, istihdam ilişkisi, eğitimle kazanılan statü, haklar ve kazanımlar, işe alım ve ücretlendirmelerle cinsiyet ilişkisi gibi daha çok eğitimin iş hayatına nasıl yansıdığına yönelik göstergeler bulunmaktadır (UNGEI, 2012).

Eğitime katılım ile ilgili sayısal veriler eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin yalnızca bir yüzünü oluşturmaktadır. Eğitim müfredatları ve eğitsel içerikler cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıları öğrencilere açık ya da örtük iletilerle ulaştırmaktadır. Bu iletilerle çocuklar geleneksel kalıp yargıları ve cinsiyet rollerini öğrenmekte,

cinsiyetlerine yönelik başarı ölçütleri ve sınırları benimsemektedir. Geleneksel kodlamalar, öğrenme ortamları, öğretim metotları, sınıf düzenlemeleri ve kuralları aracılığıyla aktarılmaktadır (Tan, 2000: 77).

Eğitim sistemleri, müfredat, ders kitapları ve eğitim ortamlarının toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yeniden düzenlenmesi yoluyla cinsiyetçi yapılardan arındırılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Çünkü eğitim sisteminin cinsiyetçi yapısı öğrencileri alanlara ayırma ve meslek seçimlerinde yönlendirmekte, iş yaşamında cinsiyete dayalı iş bölümüne yol açmaktadır. Özellikle son dönemlerde AB ülkelerinde cinsiyet eşitliğini temel alan uygulamalar ağırlık kazanmış; alan seçimi, meslek edinme ve kariyer tercihlerinde eşitsizliği ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alınmıştır. Geleneksel işbölümünü ortadan kaldırmaya yönelik karma eğitim sistemi öne çıkarılmakta, yöneticilik konumlarındaki kadın sayısı artırılmakta, kız öğrenciler teknoloji gibi alanlara yönlendirilirken; erkek öğrenciler bakım işleri ve bakım hizmetleri alanlarına yönlendirilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2009).

Toplumsal cinsiyet rolleri genç erkekleri işe, genç kızları ise ev kızı olmaya yönlendirmektedir (UNDP, 2008). Bu yönlendirme özellikle ortaöğretim basamağında ortaya çıkmaktadır. Verilere bakıldığında genel ortaöğretimde kız ve erkek oranlarının yakınlığı göze çarparken, mesleki teknik ortaöğretimlerde cinsiyete dayalı bir iş bölümü manzarası karşımıza çıkmaktadır. 1975'ten itibaren okullarda hem erkek hem de kız öğrenci alımları yapılmasına rağmen geleneksel ayrımın devam ettiği görülmektedir. Mesleki teknik liseler cinsiyete dayalı iş bölümünü sürekli olarak yeniden üretmektedir. Kız ve erkeklere kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerilerin toplumun ve ailenin beklentisini karşılamaya yönelik işbölümüne uygun nitelikte olduğu belirlenmiştir. Kız teknik ortaöğretim bünyesindeki meslek liselerinde kızların ağırlıklı oranı dikkat çekerken, erkek teknik ortaöğretimdeki meslek liselerinde kızların oranı % 10 civarında kalmaktadır (KSGM, 2008).

Ortaöğretim düzeyindeki şekillenmeyle başlayan cinsiyetçi iş bölümünün yüksek öğretimde de sürdüğü görülmektedir. Kadınların yüksek oranda katılım gösterdikleri bölümlerin başında dil ve edebiyat ile sağlık bilimleri gelirken, eğitim ve uygulamalı sosyal bilimler dâhil olmak üzere sosyal bilimlerde de kadınların oranının ağırlıklı olduğu bilinmektedir. Tüm bölümler içerisinde kadın sayısının en az kaldığı bölümler mühendislik ve teknik alanlar olurken, matematik ve fen bilimlerinde artan sayıda kadın katılımı oranları dikkat çekmektedir (YÖK, 2016).

Ayrıca 2018-2019 yılında yayınlanan yükseköğretim istatistiklerinde de tablo değişmemekte, belli bölümlerde kadın ve erkek dağılımları ağırlıklarını korumaktadır. İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Gemi İnşaatı ve Denizcilik Fakültesi, Elektrik Elektronik Fakültesi, Deniz Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi, İnşaat Fakültesi, Havacılık ve Uzak Bilimleri Fakültesi erkeklerin yoğunlukta olduğu bölümler olarak öne çıkarken; Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Hemşirelik Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde kadınların yoğunlukta olduğu görülmektedir (YÖK, 2019). Yükseköğretim düzeyinde fakültelerin erkek kadın oranları, meslek tercihlerinde cinsiyetin rolünü ortaya koymakta, eril dişil ayrımı belirginleşmektedir.

Ataerkil toplumlarda erkek çocuğun okutulmasına verilen öncelikle başlayan ve eril değerleri yücelten anlayışa içkin eğitim sistemleriyle gelişen süreç, cinsiyete dayanan ve hiyerarşik yapılanmaları esas alan mesleki yönlendirme süreciyle taçlanmaktadır. Kadınların eğitime erişimi ile birlikte başlayan dezavantaj eğitim sürecini ve mesleki yönlendirme süreçlerini de kapsayacak şekilde genişlemekte ve bireylerin geleneksel mesleklere yönelmeleri sağlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümü ile belirginleşen görev alanları ve roller eğitimin içeriğini ve niteliğini belirlemekte, eğitim eril kodların yeniden üretilmesi ve yerleşmesinde bir kanal işlevi üstlenmektedir.

Teknik beceri, otomasyon, güç gibi alanlar eril değerlere uyumlu olarak kodlanmakta ve bu alanların eril yapısı korunmaktadır. El becerileri, el sanatları, bakım, hizmet, çocuk gelişimi ve eğitimi, resim, müzik gibi alanlar ise dişillığe ilişkin yapılan vurgulamalarla kız öğrencileri bu alanlara sevk etmekte ve cinsiyete dayalı iş bölümünün ayrılma ilkesi gereği alanların ayrışması sağlanmaktadır. Eğitimle başlayan ayrışma iş yaşamındaki hiyerarşi ile perçinlenmekte ve eğitim eril ideolojiye uygun olarak hizmet etmektedir.

1.3.2. İş'te Mesleki Ayrımcılık

Feminist hareketin toplumsal cinsiyet kavramını, 1970'li yıllarda kadın ve erkek arasındaki ayrımı, metabolizmal sisteme dayandıran biyolojik determinist anlayışa tepki olarak kullanmaya başladığı bilinmektedir. Kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarından ivme kazanan, siyasal, toplumsal eşitsizlikleri meşrulaştırıcı bir

araca dönüşen bu anlayış kadınların maruz kaldığı ayrımcı düzenleme ve uygulamalara da temel teşkil etmektedir. Bu anlayışa göre kadın ve erkek arasındaki psikolojik, davranışsal ve toplumsal tüm özellikler metabolizmal gerçeklerle açıklanmakta, toplumsal ve siyasal hayata yansıyan ayrımcı düzenlemeler bu anlayış esasında şekillenmektedir (Sayer, 2011: 9-10).

Toplumun kadın ve erkek için belirlediği cinsiyet özellikleri birbirine bütünüyle zıt karakterdedir. Erkekler; sert, atılgan, soğukkanlı, dayanıklı, güçlü ve akıllı iken; kadınların duygusal, narin, bağımlı, sevecen ve bakım veren rolüyle temsil edildikleri görülmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri kadına ev içerisinde yetkinlik vererek iş hayatından uzak tutmakta, erkeği evin reisi olarak geçim rolüyle sorumlu kılmaktadır. Geleneksel rollerin kadın aleyhine yarattığı eşitsiz ve ayrımcı uygulamalarla kadın ikincil ve değersiz olarak algılanmaktadır. Bu eşitsizlik ve ayrımcılık, kadınların çalışma yaşamına girişleri, fırsat eşitliği, kararlara katılım, seçme özgürlüğü, sağlık hizmetlerinden yararlanma, eşit işe eşit ücret, eğitim ve meslek seçimlerinde karşılarına çıkmakta ve göze çarpmaktadır (Sis Çelik, Pasinlioğlu, Tan ve Koyuncu, 2013: 182).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı cinsiyet rollerini biyolojiye dayandırarak doğal ve değişmez olduğu varsayımını temel alır. Ancak rollerin değişmediği bir yanılgıdır çünkü zaman ve kültür rolleri değişime açık kılmaktadır. Kadının ve erkeğin farklılığı aynı zamanda bu iki cins arasındaki eşitsizlik ve ayrımcılığın da meşrulaştırılmasında esastır (Bora, 2012: 175).

Tarihsel süreçlere bakıldığında; cinsiyete dayalı iş bölümünün toplumsal yaşamın bir gereği olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Birlikte yaşam, sosyal hayat iş bölümünü gerekli kılmıştır. Anatomik yapısı gereği annelik rolü ile ön plana çıkan kadın hayatın belli dönemlerinde iş hayatından uzak kalmaktadır. Kadınların asli görevi haline gelmiş ev işlerinden ödün vermeksizin belli dönemlerde kadın iş gücüne ihtiyaç duyulması halinde iş hayatına girdikleri bilinmektedir. Örneğin sanayi devrimi sonrası ucuz iş gücü olarak kadınlar iş yaşamına dâhil olmuştur (Önder, 2013: 35).

Geleneksel anlayış aile ve çocuğu kadının öncelikli işi olarak addetmekte, günümüzde dünyanın pek çok yerinde kadınlar hala ikincil emek kaynağı olarak görülmeye devam etmektedir. Kadının cinsiyet rollerine yönelik iş, aile, çocuk, ev

arasındaki önem sıralaması iş hayatında mesleklerin cinsiyetlere özgülenmesi sonucunu doğurmakta, kadına özgü işler ve erkeğe özgü işler sınıflandırmasına gidilmektedir (Arat, 1997: 28). Dolayısıyla yapısal bir sürecin sonucu olarak cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın varlığı, yapılan işlerde de ideolojik ve kültürel bir eşitsizliğe ve bölünmeye işaret etmektedir (Webster, 1996: 18-20).

Toplumsal roller ve kabuller zamanla toplumda yerleşik bir hal almakta ve bu kabuller toplumdaki tüm bireylerde davranışlar olarak gözlenebilmektedir. Örneğin kadının duygusal ve anaç tavırları kadına atfedilmiş özelliklerle uyumaktadır. Bazı meslekler özellikle kadının annelik ve eş rolüne uygun olarak nitelendirilerek mesleklerle ilgili kalıp yargılar oluşturulmuş ve mesleklerin kalıp yargılar doğrultusunda algılanması sağlanmıştır. Mesleklerle ilişkilendirilen cinsiyete ilişkin kalıp yargılar ile kadınlar sevecen, samimi ve içtenliklerini yansıtan kadınsı uğraş alanlarına, erkekler ise disiplin ve uzmanlık içeren erkeksi mesleklere yönelmekte, tercihlerini bu doğrultuda yapmaktadırlar (Ersoy, 2009).

Meslek para kazanmak için yapılan bilgi ve uzmanlık isteyen işlerdir. Kadın meslekleri ve erkek meslekleri arasındaki ayrım bu noktada ortaya çıkmakta, kadın mesleklerinin profesyonellik gerektirmeden yapılabilecek, anneliğin uzantısı niteliğindeki işler olduğu kabul edilmektedir. Kadının ev içerisinde yaptığı bakım ve hizmete yönelik tüm işler kamusal alanda da kadınlar tarafından yapılmakta ve yapılan iş “değersiz” görüldüğü için kadın meslekleri olarak nitelenen meslekler statüsü düşük, saygınlığı olmayan meslekler arasında değerlendirilmektedir. Yapılan işin değersiz olması işi yapan kişinin cinsiyetiyle ilişkilidir. Çünkü kadının ev içerisine yapmış olduğu tüm işler “ücretsiz ev içi emek” kategorisinde görülmüş, kadın çalışma yaşamında da çoğunlukla bakım ve hizmet ağırlıklı iş kollarında istihdam edilmiştir. Hemşirelik, öğretmenlik, sekreterlik gibi mesleklerin bakım ve hizmet ağırlıklı duygusal emek gerektiren işler olması erkekleri bu alanlardan uzak tutmuştur.

Cinsiyete dayalı iş bölümünün meslek seçimlerine yansıdığını açıkça gösteren farklı araştırmalar mevcuttur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) Kadın İstatistiklerine (2011) ve Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Türkiye’de Kadının Durumu Raporu’na (2012) göre, kadınların ağırlıklı olarak tercih ettikleri bölümler; Diş Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık bölümleri olarak sıralanmaktadır. Tıp, Mühendislik,

Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari bilimler Fakültelerinde ise erkeklerin yüksek oranları dikkat çekmektedir. Ayrıca Teknik bilimlerdeki erkek oranının % 70'ten fazla olduğu belirlenmiştir.

İş piyasalarında toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadın ve erkeklere belli normlar çerçevesinde yaklaşılması, kadınların yumuşak başlı ve duygusal, erkeklerin çalışkan, güvenilir ve iş disiplinine sahip oldukları yönündeki algıyla değerlendirilmelerine neden olmaktadır. Kadınlar objektif ve akılcı yaklaşıma sahip olmadıkları ve nesnel düşünemeyecekleri gerekçesiyle iş yaşamında başarılı olacaklarına inanılmamakta ve birtakım engellemelere maruz bırakılmaktadırlar (Demiroğlu, 2008: 28). Dolayısıyla iş yaşamı kadınların düşük ücretli, güvencesiz ve yükselme şansı olmayan işlerde çalışmalarını öngörürken, erkekler yüksek ücretle, güvenceli ve yükselme şansı olan işlerde ve mesleklerde yer alabilmektedir (Barrett, 1995: 57).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine rağmen kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları tüm sorunların temelinde dünyanın hemen hemen her bölgesinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve ön yargıların olduğu yapılan araştırmalarla saptanmaktadır (Arlı, 2013: 284).

Kandiyoti (1982), kadınların daha çok toplum tarafından kadınlara biçilen mesleklere yöneldiğini, erkeklerin ise erkeklere biçilen mesleklere yöneldiklerini söylemektedir. Benzer şekilde Uyguc (2003), erkeklerin bağımsızlık ve bireysellik içeren meslekleri, kadınların ise bakım, hizmet ve dişil nitelikteki meslekleri tercih ettiklerini tespit etmektedir. Bu tercih süreci bireylerin mesleklere yaklaşımları ile yakından ilişkilidir. Toplumsal öğretiler kadın için uygun meslek tanımlamasını yarı zamanlı ve esnek çalışma sürelerine ilişkin olarak belirlemekte bu belirlemenin ardında kadının aile içi rollerinin aksatılması kaygısı bulunmaktadır. Toplumsal normları içselleştiren bireylerin ideal meslek tanımlamaları da bu normların belirlediği meslek tanımlamalarında gizlidir. Erkeği güçlü, rasyonel, mücadeleci, hırslı, azimli bireyler olarak ele alan eril ideoloji, duygusallık, zayıflık, anaçlık içeren tüm mesleklerle erkekler arasına kalın duvarlar örmekte, mesleklere eril dişil anlamlar ve boyutlar yükleyerek erkeklerin belli mesleklerden uzak durmaları öğütlenmektedir. Nitekim aynı süreçler kadınlar için de işletilmekte, kadınsı boyutları ve anlamları olan meslekleri tercih süreçlerinde kadınlar için ön plana çıkarmaktadır.

Mesleklerin cinsiyet temelinde kadın işleri ve erkek işleri olarak ayrılması ve toplum kabulünün de bu yönde olması, kadınların geleneksel olarak adlandırılan işlerde yoğunlaşmalarına, düşük ücret ve statüde, güvencesiz ve geçici olarak çalışmalarına sebep olmaktadır (Terzioğlu ve Taşkın, 2008: 64).

Yüksek eğitim ve tecrübe gerektiren işler söz konusu olduğunda işverenler eşit düzeyde eğitimi olan kadın ve erkek arasından çoğunlukla erkeği tercih etmektedir. Kadınların cinsiyet rolleri gereği iş hayatında daha kısıtlı sürede ve daha az verimle çalışacağına duyulan inançla işle ilgili eğitimlere katılamayacakları öngörülmekte, bu durum verimliliği az ve yüksek maliyetli işçiler olarak tanımlanmalarına yol açmaktadır. Tüm bunlar sonucunda kadınlar için teklif edilen işler tek tipleşmekte ve kısıtlanmaktadır (Parlaktuna, 2010: 1219).

Kadınların çalışma yaşamına girerek ücretli işlerde çalışması, bir yandan statülerini geliştiren, iyileştiren, bir yandan da kadın ağırlıklı alanlara yönelerek hemşirelik, öğretmenlik ve sekreterlik gibi kadın meslekleri ortaya çıkaran çelişkiler ve eşitsizlikler yaratmaktadır (Fidan, Yılmaz ve İşçi, 2006).

Birey dünyaya geldiği andan itibaren ilk öğrenme ve sosyalleşme ortamı olan ailede öncelikle yaşamına temel teşkil eden cinsiyet rollerini öğrenmektedir. Sosyal bir kurum olan ailede başlayan bu süreç çocukların rollerine yönelik bilgiler içeren geniş bir öğrenme ağıyla kurgulanmaktadır. Renk ve oyuncak ayrımlarında da somutlaşan ve yerleşen bu durumla çocukların gelecekte edinecekleri mesleklerinde de öngörülen ve idealize edilen rollere uygunluk beklenmektedir. Nitekim ev içi rolleri ile kadınlık rollerinin özdeşleştirilmesi, anaokulu öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, hemşirelik ve ya ebelik gibi mesleklerin kız mesleği olarak algılanması sonucunu doğurmaktadır (Sarı, 2011: 497).

Toplumdaki genel kabul öğretmenliğin kadın mesleği olduğu yönündedir. Dolayısıyla aile ve toplum kızları ev içerisindeki rollere uygunluğu sebebiyle bir nevi bu rollerin uzantısı konumunda olan eğitim alanına yönlendirmektedir (Tan, 2000). Öğretmenlik genelindeki kadın ağırlığının büyük bir oranı-bölümü bakım ve annelik rollerine en yakın olan alan okul öncesi öğretmenliğinde yoğunlaşmaktadır (Tan, 2008).

Mevcut araştırmalarda öğretmen adaylarının meslek seçim nedenleri üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar; özveriden (altruistic) kaynaklı nedenler, içsel (intrinsic)

nedenler ve dışsal (extrinsic) nedenlerdir. Özveriden kaynaklanan nedenler mesleğin topluma katkı sağlayacak faydalı bir meslek olmasıyla ilgilidir. İçsel nedenler öğretmenlerin öğretmenliği ve çocukları sevmesi gibi kişisel özelliklerle bağlantılı olarak değerlendirilirken; dışsal nedenler, mesleğe etki eden tatil şartları, iş imkânı gibi dışsal faktörlerden kaynaklanmaktadır (Huene, Lubben ve Newson, 1999; Kyriacou, Haltgreen ve Stephens, 1999; akt: Nayır ve Taneri, 2013: 4).

Öğretmenliğin tercih edilmesindeki gerekçeler aynı zamanda, kadınların bu mesleğe yönelmelerinin ve mesleğin kadın egemen bir meslek haline gelmesinin temelini oluşturan argümanlardır. Öğretmenlik, gerektirdiği nitelikler ve sunduğu imkânlar bakımından kadınların bireysel rolleri ile mesleki rollerini birlikte yürütebilecekleri bir meslektir. Diğer bir deyişle öğretmenlik, uzun tatilleri, esnek çalışma seçenekleri, gerektirdiği duygusallık ve iletişim becerileri ile asıl rolü annelik olan kadın için “biçilmiş bir kaftan” tır.

Hemşirelik ya da öğretmenliğin özellikle kadınlar tarafından tercih edildiği bilgisi Gönel ve arkadaşlarının fen edebiyat ve eğitim alanında daha çok kadınların yoğunlaştığını gösteren istatistiklerini(2012:116) doğrular niteliktedir. Fakat burada bireylerin meslek edinim süreçlerinin çok yönlü yapısını vurgulamak gerekmektedir (Kuzgun, 1987). Bireylerin meslekleri ile kendini gerçekleştirmeleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Meslek bireyin ilgi, yetenek ve potansiyellerine uygunluğu düzeyinde kendini geliştirebilecek, aynı zamanda toplumsal uyumunu sağlayacaktır (Kızıltaş, Halmatov ve Sarıçam, 2012: 174). Mesleklerin cinsiyetler bazında ayrılması yatay tabakalaşma, aynı mesleği icra eden kadın ve erkeğin farklı pozisyonlarda çalışması dikey tabakalaşma olarak ifade edilmiştir (Parlaktuna, 2010).

Cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılık konusu iktisadi alanı doğrudan etkilemesi ve ekonomik verimsizliğe yol açması sebebiyle iş gücü piyasalarının en önemli sorunlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik büyüme ve kalkınmada iş gücünün önemli bir bölümünün mesleki ayrımcılık nedeniyle tecrit edilmesi- süreç dışı kalması, insan kaynaklarının istenen şekilde kullanılamamasına ve ekonomik gelişmeye ket vurmakta, ekonomik değişime uyum yeteneğini kısıtlamaktadır. Günümüzde insan kaynakları ve ekonomide esnekliği gerekli kılan küresel üretim ve uluslar arası rekabet şartları cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılık konusunu odağa taşımaktadır (Parlaktuna,, 2010: 1218).

Ancak cinsiyete dayalı ayrımcılık yalnızca kadınların yaşadığı bir problem değildir. İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı sıklıkla araştırılan ve üzerinde durulan bir çalışma alanıdır. Yapılan araştırmalar ayrımcılığın ve ön yargıların hem erkek hem de kadınlar için büyük sorun oluşturduğunu bulgulamaktadır. Çalışma yaşamında cinsiyete yönelik ayrımcılığın en net göstergesi kadın işi-erkek işi ayrımına gidilmesi ve iş başvurularında da bu ayrımın güdülmesidir (Demir, 2011: 766).

Kültürel yapının değişmesi ve zaman faktörü ile toplumsal cinsiyet rolleri değişmekte, rollerin değişmesiyle özel alandan kamusal alana kadınların geçişliliği artmakta, dahası erkek ağırlıklı mesleklere her geçen gün daha fazla sayıda kadın dâhil olmaktadır. Kadınların erkek ağırlıklı mesleklere girmeleri çevrelerince desteklenmekte ve yapılan iş dolayısıyla kadınların toplumsal saygınlıklarının arttığı bilinmektedir (Dikmen Özarslan, 2015: 120).

Erkek ve kadın olarak kimin hangi işi ya da mesleği yapması gerektiği konusunda biyolojik özelliklerin belirleyiciliği ön plana çıkmaktadır. ‘Türkiye ve gelişmekte olan pek çok ülkede alt (gelir grubu) ve orta sınıf ailelerde okutulmak istenen çocuk öncelikle erkek çocuk olmaktadır’ (Gönel, Kaplan, Üçer ve Orhan, 2012: 119). Dolayısıyla eğitim hakkından yararlanmada kızların erkekler kadar şanslı olmadıkları, ayrımcılıkla karşılaşma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu söylemekle birlikte; iş gücü piyasalarındaki daralma ve dalgalanmalar neticesinde erkeklerin kadın için uygun görülen mesleklere girmelerinin de önü açılmıştır denilebilir (Yağbasan ve Aksoy, 2016: 87-88).

İş gücü piyasalarındaki dalgalanmalara ek olarak kadın mesleklerinin zamanla bir dönüşüme girmesi ve teknolojik boyut kazanması bu meslekleri erkekler için cazip hale getirmiş, her geçen gün daha fazla sayıda erkek kadın ağırlıklı iş kollarında yerini almaktadır. Erkeklerin kadın ağırlıklı mesleklere erişimi kadar kadınların da erkek ağırlıklı mesleklere ilgi gösterdikleri bilinmektedir. Kadınları erkek egemen mesleklere girmeye iten nedenler çoğunlukla eğitime erişim, fırsat ve imkân eşitliğine ilişkindir. Erkeklerin kadın egemen mesleklere girişi ise genellikle iş piyasalarındaki dönüşümlerdir. Dolayısıyla kadınların erkek egemen mesleklere, erkeklerin de kadın egemen mesleklere girişleri farklı dinamiklere bağlı olarak ortaya çıkmakta, erkekler zorunluluktan, kadınlar kendilerine sunulan imkânların artmasıyla bu mesleklere girmeye yönelmektedir. Hem mesleklere giriş şekli hem de meslekteki imkânların farklı dinamikleri olduğu görülmektedir.

Mesleklerde cinsiyet kompozisyonlarında yaşanan değişmeler kadın mesleklerinde ve erkek mesleklerinde eşit düzeyde gerçekleşmemektedir. Erkek egemen mesleklere giren kadınların saygınlıklarının arttığına yönelik bilgilere karşın, kadın egemen mesleklerdeki erkeklerin toplumsal ön yargılara maruz kaldıkları bilinmektedir. Dolayısıyla erkeklerin toplumsal algılar nedeniyle kadın egemen mesleklere girme konusunda isteksiz olmaları, meslekler cinsiyet kompozisyonlarında büyük bir dönüşüm yaşanmayacağını da göstermektedir.

Mesleklerde cinsiyet kompozisyonlarının değişmesi meslek seçiminde etkili olan faktörleri konuşmayı gerektirmektedir. Bu noktada kadınların meslek seçim sebeplerinde etkili olan unsurlar ile erkeklerin meslek seçimlerinde etkili unsurlar, iş yaşamındaki cinsiyet kompozisyonlarını anlamamıza yardımcı olacaktır. “Meslek bireyin geçimini sağlama amacıyla yapmış olduğu bilimsel ve felsefi düşünceler bütününe yönelik sistemli bir iş ve bir fikir çerçevesinde toplanmış bilgiler anlamında kullanılmaktadır”(Göral, 2016: 2).

Meslek seçiminde etkili olan parametreleri, kişisel bilgi ve beceriler, aile, çevre ve toplumun etkisi ve bakış açısı olarak sıralamak mümkündür. Meslek seçim süreçlerinde toplumun değer yargıları, bireyin tutumlarını yönlendirmekte, seçilen meslek hem özel hayat hem de iş hayatını etkilemektedir (Göral, 2016: 4).

Özcan (1985: 128), meslek seçimini bazı meslek ya da meslek grupları içerisinde bir mesleğe yönelme ve seçme kararının verildiği süreç olarak tanımlar. Meslek seçim süreçlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisine ilişkin çalışmalarda, beceri isteyen, makine kullanımı gerektiren ve sermaye yoğun mesleklerde erkeklerin, beceri istemeyen, el emeği gerektiren ve emek yoğun mesleklerde kadınların çalıştırıldığı sonuçlarına erişilmiştir (Kaçar, 2007: 93).

Doğa-kültür dikatomisi gereği kültürün erkeklerle ilişkilendirilmesi, teknik beceri gerektiren işlerde erkekleri yetkin göstermektedir. Günümüzde teknoloji ağırlıklı işlerde görülen erkek yoğunluğu dikatomik yapıların etkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda erkeklerin kadın ağırlıklı işlere işin mekanize olması ile dâhil oldukları bilinmekte ve meslekteki bu dönüşümlerin erkeklerin kararlarında belirleyici olduğu görülmektedir.

Psikolojik ve sosyal etmenlerin meslek seçiminde etkili olduğunu vurgulayan Kuzgun (2003)’a göre kadınların tercihlerinde bireysel ve sosyal, erkeklerde ise

ekonomik ve sayısal etmenler ön plana çıkmaktadır. Florian (2010), cinsiyetin meslek seçimi üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, kadınların geleneksel meslekleri tercih ederken, erkeklerin geleneksel olmayan meslekleri tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Meslek seçimlerinde ailenin temel unsur olduğunu saptayan çalışmalar (Clutter, 2010)'a ek olarak Türkiye'de yapılan bazı araştırmalarda da ailenin sosyo ekonomik düzeyinin meslek seçimlerinde etkili olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (Akbayır, 2003; Erden, 1995). Reay (2001) ise; bireylerin eğitimle ve meslekle ilgili kararlarında önemsedikleri kişilerin etkili olduğunu savunmaktadır. Bazı araştırmalar ise, anne babanın eğitim durumlarıyla çocukların meslek seçimleri arasında ilişki kurmaktadır (Akbayır, 2003; Erden, 1995).

Lamsa ve arkadaşları (2000) meslek seçimlerinde değerlerin rolünü araştırdıkları çalışmalarında eril ve dişil değerlerle mesleki seçim yapıldığına yönelik bulgular elde edilmiş, eril değerlere sahip öğrencilerin işletme bölümünü tercih ettikleri görülmüştür (Lamsa ve diğ, 2000: 12). Bir başka araştırma erkeklerin teknik beceri ve bağımsızlık gerektiren kariyer değerlerine önem verdiklerini ortaya koyarken, kızlarda önem verilen değerlerin özel yaşam, rekabetçilik ve kendini adama ile ilgili değerler olduğunu ortaya koymaktadır (Güler, 2010: 22).

Toplumsal sistemin yapısal tüm özellikleri çalışma yaşamının organizasyonuna bütünüyle yansımakta ve çalışma yaşamındaki cinsiyet kompozisyonu bu doğrultuda gerçekleşmektedir (Savcı, 1999: 135). Meslek seçimi bireylerin eş seçimlerini, ekonomik ve sosyal koşullarını, toplumdaki prestij ve aidiyetlerini belirlemekte ve yaşamları boyunca mutlu olup olamayacaklarına kadar pek çok konuda etkili olmaktadır. Kadınlar genellikle yükselme şanslarının olmadığı sosyal hizmetler ve büro işleri gibi alanlarda yoğunlaşırken erkeklerin matematik, tıp ve mühendislik alanlarına yönlendirildikleri belirtilmektedir (Demiroğulları, 2008: 27).

Yapılan pek çok araştırma cinsiyetin çalışma yaşamı ve örgütsel yapılanmanın temel yapı taşı olduğunu göstermektedir (Britton, 1997: 2000). Diğer bir deyişle örgütler cinsiyet temelinde kurulmakta, örgütsel yapılanmada hâkimiyet, hiyerarşi ve kazanımlar eril dişil ayrımına göre şekillenmektedir (Acker, 1990: 146). Sosyal hayattaki eril dişil olgusu örgütsel yapılarda da aynı inançla kurularak eril üstünlük sağlanmakta, erkek çalışanlar kadın çalışanlara göre rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Alptekin, 2014; Özkaplan, 2013; Ridgeway, 2011; Calas ve Smircich, 1999; Billing ve Alvesson, 1994; Rubin, 1997).

Örgüt içerisindeki hiyerarşinin sosyal hayattaki hiyerarşik yapılanmanın yansıması olarak kurulması, örgütte ki yapılanmada eril değerlerin dişil değerlerden daha üstte kurulmasına neden olmakta ve nitekim yönetimde üst kademe güçlü bir erillik içerecek şekilde kurulmuş olmaktadır (Ridgeway, 2011; Calas ve Smircich, 1999; Billing ve Alvesson, 1994; Rubin, 1997).

Örgütsel hiyerarşide üst ve önemli pozisyonlara çıkıldıkça eril niteliklerin önem kazanması, bu pozisyonlara gelebilmek için çalışanları analitik, duygusallıktan uzak, objektif ve agresif olmaya yönlendirmekte, üst pozisyonlar için beklenti eril niteliklerde bir örgüt çalışanı öngörmektedir (Özkaplan, 2013; Powel ve Butterfield, 2013; Brannon ve Priola, 2012; Powel vd., 2002; Heilman, 2001).

Rasyonel erkek rasyonel değerler içeren üst pozisyonlara uygun görülmekte, yönetim ve liderlik eril değerlerle ifa edilebilecek bir pozisyon olarak kabul edilmektedir. Örgüt içerisindeki hiyerarşik ilişkiler cinsiyet temelinde şekillenmekte, dişil değerler bertaraf edilmektedir. Kadınların üst pozisyonlar için uygun görülmemesinde hem duygusal yapıları hem de aile içi rollerinin önceliği gelmektedir. Özel alanda kutsanan annelik iş yaşamında bir dezavantaja dönüşmekte, kadının aile içi rolleri ile mesleki rolleri arasındaki çatışma mesleki rollerin elimine edilmesiyle son bulmaktadır. Burada önemli nokta, kadını yönetim ve liderlikten soyutlayan anlayışla erkeğin yükselme avantajını ele geçirmesidir. Kadının ağırlıklı olduğu alanlarda bile tüm üst pozisyonlarda erkek oranı dikkat çekmekte, yönetim ve kariyer erkeklere özgülendirilmektedir.

Araştırmalar kadınların aile içi sorumlulukları nedeniyle kariyer hedeflerinden uzaklaştıklarını ve liderlik pozisyonu için erkek çalışanlarla girilen mücadeleden vazgeçtiklerini göstermektedir (Öztan ve Doğan, 2015; Negiz ve Yemen, 2011; Neale ve Özkanlı, 2010). Örgütlerde yönetim ve liderlik pozisyonlarının eril nitelikler içermesi, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri gereği aile içi rollerine odaklanmaları, erkeklerin yükselmede avantajlı durumu ele geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle kadın ağırlıklı mesleklerde sayısal olarak azınlıkta olan erkeklerin üst pozisyonlar için rekabete gerek kalmadan yüксеlebildiklerini sonucunu da beraberinde getirebilmektedir. Liderlik ve kariyer kadınlar için aile içi rollerini aksatabilecekleri gerekçesiyle kadınlar tarafından sıcak bakılmayan pozisyonlardır. Bu durumda kadınların ağırlıklı olduğu alanlarda erkekler için liderlik erkek ağırlıklı diğer pek çok alana nazaran daha kolay elde edilebilir gibi gözükmektedir.

1.3.3. Kadın Ağırlıklı Bir Meslek Olarak Okul Öncesi Öğretmenliğinin Tarihsel Gelişimi

Çocukluk tarihine yönelik yapılan araştırmalar, okul öncesi dönemin ilk kez Eski Yunan'da gelişimsel açıdan farklı bir dönem olarak ele alındığını göstermektedir. Ancak çocukluğun ayrı bir çalışma alanı olarak düşünürler tarafından ilgi görmesi 16. ve 17. yy'a denk gelmektedir. Günümüzde ise bu dönemin eğitim literatüründeki karşılığı “okul öncesi dönem, okul öncesi eğitim, okul öncesi eğitim kurumları ya da okul öncesi eğitim programları” şeklinde kavramsallaştırılmakta ve kullanılmaktadır (Oktay, 2002).

Günümüzdeki okul öncesi eğitimin ilk örneklerinin Osmanlıda Fatih Sultan Mehmet dönemindeki sıbyan mekteplerine dayandığı, bu mekteplerde dönemin özelliklerine uygun olarak dini içerikli bir eğitim izlendiği belirtilmektedir. 2. Meşrutiyetten önce eğitim özel mekteplerde yürütülürken, Balkan savaşlarının ardından resmi ana mektepleri açılmaya başlamıştır. Mekteplerin sayısal artışıyla birlikte iyi yetişmiş nitelikli öğretmen sorunu gündeme gelmiştir (Akyüz, 1996). Bu okullarda istihdam edilen öğretmenlerin eğitimsel anlamda donanımlı olmasının yanında anne sevgisi, anne şefkati göstermesi istenmekteydi (Akyüz, 1996).

Anaokullarının ve okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimine bakıldığında 1913-1914'te öğretmen yetiştirmek amacıyla Kız Öğretmen Okulu bünyesinde açılan Ana Öğretmenliği sınıfı programı- uygulaması, Yahya Akyüz (1997)'e göre “Türk Eğitim tarihinde anaokulu öğretmeni yetiştirmede ilk girişim olarak yerini almıştır”.

Anaokul öğretmeni yetiştirmede ilk girişim olarak değerlendirilen kız öğretmen okullarında okutulacak öğretmen adaylarının eğitimsel bilgi ve becerilerinin yanında anne sevgisi gösterebilecek kişiler olması istenmekte, bu istek ana okul öğretmeni profilinin kadın olarak yerleşmesinde ve günümüzde de bu şekilde algılanmasında en büyük etken gibi durmaktadır. Kadınların çalışma yaşamına girmesiyle çocukların bırakılacağı ortamlarda anne eksikliği hissetmemeleri kadın ana okul öğretmenlerinin varlığına bağlıdır. Küçük çocukların bakım ve eğitimleri ile ilgili kişi evde annedir. Dolayısıyla evdeki cinsiyetçi iş bölümü kamusal alandaki iş bölümünü de belirlemekte, anaokul öğretmenliği kadına özgülünen bir alan olarak kodlanmaktadır. Bu kodlamanın; diğer bir deyişle, ana okul öğretmenin kadının olması gerektiğine ilişkin inancın temelinde geleneksel algılar bulunmaktadır.

Sayıları artarak çoğalan anaokullarında görev yapmak üzere öğretmen yetiştiren okullara yalnızca kız öğrencilerin alınması ana okul öğretmenliğinin kadın için uygun bir meslek olarak görülmesine neden olmuştur. Cinsiyet temelinde ortaya çıkan mesleki ayrımcılığın düşünsel temellerini Nabi Atuf dönemin önde gelen eğitim bilimcilerinden olan Selim Sabit Efendi'nin görüşlerinde bulabileceğimizi belirtmiştir. Kadınların çocuklarla daha çok vakit geçirmesi ve anne terbiyesinin önemi nedeniyle muallim olarak da kadınların daha faydalı olacağına duyulan inanç ana okul öğretmenliğinin kadın mesleği olarak kabullenilmesinde pekiştirici rol oynamıştır (Akt; Güler ve Öztürk, 2003: 265).

İslam'da ilmin hem kadın hem de erkeğe farz olduğu anlayışı ile kız çocuklarının eğitim almaları istenmiş ancak yine dinsel ve geleneksel reflekslerle kız çocukları için kadın öğretmen gereksinimi doğmuştur (Güler ve Öztürk, 2003).

Özetle kadınların öğretmen olarak eğitime giriş izinleri erkekler tarafından verilmekte, eğitimle kadının ilişkilendirilmesi ev içi alandaki çocuk bakımı rolünün uzantısı bağlamında şekillenmektedir.

Okul öncesi eğitimin Türkiye özelinde yüzyılın başında kurumsal olarak ortaya çıkışı ile kadınların çalışma yaşamına girmeleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. Günümüzde ise nüfusun ağırlıklı olarak yaşadığı büyükşehirlerde çocukların oyun alanlarının daralması ve arkadaş ortamı sunan alanların kısıtlayıcılığı, okul öncesi eğitim veren kurumlara olan ihtiyacı artırmış, ailelerin ve toplumun erken yaştaki eğitim konusunda bilinçlenmeleri ile kurumlara talep giderek artmıştır (Oktay, 2002).

Okul öncesi eğitimin gelişimi ve yaygınlaşması noktasında Kız Meslek Liselerinin önemine dikkat çeken Çelik ve Gündoğdu (2007:177-178), bu liselerde eğitim gören genç kızların çocukların eğitimi, gelişimi, bakım ve beslenmesi gibi konularda bilgi ve beceri edindiklerini ifade eder.

Anaokulu öğretmeni yetiştirme görevi 1960'ta Kız Meslek Liseleri bünyesindeki Çocuk gelişimi ve eğitimi bölümlerine; bu bölümler için de Ankara ve Konya olmak üzere iki farklı şehirde Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulları açılmıştır. Daha sonra Mesleki Teknik Eğitim Fakültesi adını alan bu okulların bünyesinde iki yıllık ön lisans düzeyinde Anaokulu Öğretmenliği bölümleri açılmıştır. Ancak 1991-1992 de Türkiye'de eğitim ve öğretimin her kademesi için öğretmen yetiştiren kurumlar dört yıllık lisans eğitimi veren kurumlara dönüşmüş ve

okul öncesi eğitimi bazı üniversitelerin eğitim fakültelerinde yer almıştır (Derman ve Başal, 2010).

2006-2007 eğitim öğretim yılından itibaren 41 okul öncesi öğretmenliği Anabilim Dalı bulunmakla birlikte (Günümüzde bu rakam artmıştır) şu sonuca varmak mümkündür okul öncesi öğretmenliği Türkiye’de yapılanmaya başlandığından beri, kadınların bu görevi üstlendikleri ve yakın zamana kadar erkeklerin mesleği seçme şansının bile olmadığı görülmüştür. Kız meslek liseleri, kız öğretmen okulları başta olmak üzere okul öncesi öğretmenliği eğitimi aslında hangi cinsiyete yüklendiyse zamanla o cinsiyetin mesleği olarak topluma yerleşmiştir (Yağbasan ve Aksoy, 2016).

Öğretmenlik kamusal alanda mesai saatleri ve tatillerinden dolayı kadınların özellikle tercih ettikleri ve çalışmalarına izin verilmiş maaşı düşük bir meslek grubudur. Öğretmenliği daha çok düşük ve orta gelir düzeyinden ailelerin çocuklarının tercih ettiği ve ailelerin de genellikle ilköğretim mezunu oldukları bilinmektedir (Yaman, Yaman ve Eskiçumalı, 2001).

Öğretmenliğin tatili bol bir meslek olması kadınlara uygun bir meslek olması anlamına gelmektedir. Kadının tatilinin çok olması ise aile içi rollerine ayıracak zamanının çok olması demektir. İşte geçirilecek zaman ne kadar azsa kadın için o meslek o kadar uygundur. Kadının rollerine ilişkin algı temel rolünün annelik olduğu yönündedir. Annelik rolünü tehlikeye atan meslek kadın için ideal meslek değildir. İşte geçirilecek zaman ile işe adanacak zaman arasındaki denge annelik yönünde ağırlık kazanmakta, annelik mesleğin önüne geçmektedir. Tüm bu hususlar değerlendirildiğinde okul öncesi öğretmenliği kadına yakışan ve kadına uygun meslekler sıralamasında en başta gelmektedir. Bir mesleğin kadın mesleği olarak okunması, mesleği erkekler için uygunsuz bir meslek haline getirmekte ve erkekleri o meslekten men etmektedir.

Eğitimde eşitlik ilkesine rağmen lise düzeyinde “Erkek teknik eğitim” ve “Kız teknik eğitim” şeklinde okulların ayrılması mesleki eğitimde cinsiyet ayrımının ortaöğretim itibarıyla başladığını göstermektedir. Kızların mesleki teknik eğitimde sayılarının azlığı bir takım problemlere yol açmaktadır. Ayrıca teknik liselerdeki ders ve ders içerikleri de cinsiyet ayrımcılığını desteklemektedir (Özdemir, 2006).

Alan yazında meslek liselerinde cinsiyet ayrımcılığıyla ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Kadınlar iş yaşamına katılsalar da ev işleri ve çocuk bakımından muaf tutulmazlar. Toplum kadının asli görevi olarak ev işleri ve çocuk bakımını belirlemiştir. Bu nedenle çalışma hayatında mesai harcanacak mesleğin şartlarının kadının ev içi rollerini aksatmadan yapmasına uygun olması beklenmektedir. Öğretmenlik bu niteliklere uygun bir meslektir. Eğitimde mesleki liselerde başlayan cinsiyet ayrımcılığı ile meslek ayrımcılığına zemin hazırlanmaktadır (Sayılan, 2012).

Cinsiyete dayalı iş bölümü öğretmenlik, sekreterlik ve hemşirelik gibi bazı meslekleri dişil meslekler olarak kodlar ve süreç bu kodlamalar üzerinden yapılmaya devam eder. Meslek seçimlerinde mesleklerin isimlendirilmesinin büyük bir etkisi vardır. Anaokulu ifadesi doğrudan “Anne okulu” çağrışımı ile bir kadın mesleği olarak algılanmaktadır (Yağbasan ve Aksoy, 2016). Aynı şekilde Ünsal ve arkadaşlarının (2010) farklı meslek çalışanlarının erkek hemşirelere ilişkin görüşleri ile ilgili yaptıkları çalışmada, araştırmaya katılan kişilerin büyük bir çoğunluğunun erkek hemşirelere nasıl hitap edeceklerini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Tarihsel ardalın, küçük çocukların gelişim ve eğitimlerine yönelik olarak okul öncesi dönemin, dişillik ekseninde şekillenen bir çalışma alanı olarak geliştiğini göstermektedir. Okul öncesi eğitimdeki kadın ve erkek oranları günümüzde de bu alanın kadın ağırlıklı bir çalışma alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak son yıllarda alandaki erkek sayısının hızlı artışı dikkat çekmektedir.

Sak, Kızılkaya ve Dereli (2015), bazı ülkelerde hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının erkek öğretmen sayısını artırmaya yönelik girişimlerinin bulunduğu bahsetmektedir. Bunlardan birisi; Avrupa Komisyonunun 1996 yılında çocuk bakımı ve eğitimi alanındaki erkeklerin oranını 2006 yılına kadar %20’ye yükseltmeyi amaçlayan politikadır (Peeters, 2007). Sak vd.,(2015) Türkiye’de erkek öğretmen sayısını artırmaya yönelik bir politika, çalışma ya da kampanya bulunmamasına rağmen bu sayısal artışı öğretmen istihdamının kolay olmasına bağlamaktadır. Nitekim Türkiye’de erkek okul öncesi öğretmen sayısında yıllara göre büyük bir artış gözlenmektedir. Sak (2012), 1998-1999 öğretim yılında 67 olan erkek okul öncesi öğretmen sayısının, 2008-2009’da 1644’e ulaştığını belirtmektedir. 2017/2018 yılı itibariyle toplam erkek okul öncesi öğretmeni sayısı 4585 olarak belirlenmiştir. Yıllara göre erkek öğretmen sayısının dağılımı aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Okul Öncesi Öğretmenlerine ilişkin istatistikî bilgiler

Öğretim Yılı	Erkek Öğretmen Sayısı	Erkek Öğretmen Oranı(%)	Kadın Öğretmen Sayısı	Kadın Öğretmen Oranı	Toplam Öğretmen Sayısı
2003/2004	694	%3.96	16.817	%96.04	17.511
2004/2005	1161	%5.24	20.991	%94.76	22.152
2005/2006	1167	%5.58	19.743	%94.42	20.910
2006/2007	1181	%4.77	23.594	%95.23	24.775
2007/2008	1218	%4.70	24.683	%95.3	25.901
2008/2009	1644	%5.60	27.698	%94.4	29.342
2009/2010	2069	%4.84	40.647	%95.16	42.716
2010/2011	3414	%7.06	44.916	%92.94	48.330
2011/2012	2954	%5.29	52.929	%94.71	55.883
2012/2013	3620	%5.75	59.313	%94.25	62.933
2013/2014	3387	%5.35	59.940	%94.65	63.327
2014/2015	4070	%5.98	63.968	%94.02	68.038
2015/2016	3871	%5.36	68.357	%94.64	72.228
2016/2017	4429	%5.74	72.680	%94.26	77.109
2017/2018	4585	%5.44	79.672	%94.56	84.257

Kaynak: MEB Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim,2018

1.4. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları

1.4.1. Kuramsal Olarak Erkeklik

“Masculine” terimi 14. yüzyıldan itibaren basitçe erkeklik anlamında kullanılırken; “masculinity” erkekliğin daha geniş bir düzlemde tanımlanma çabası ile 19. yüzyılın ortalarında çıkmış görünmektedir. 18. yüzyılda erkeklik biz dizi görünüş ve davranış setleri halinde tanımlanmaya başlanmış, gittikçe derinleşen erkeklik tanımlamaları ise; 20. yüzyılda ordu, spor, eğitim gibi kurumsal yapılarla ilişkili olarak sertlik, saldırganlık, rekabetçilik, güç gibi nitelikler ekseninde yapılandırılmıştır (Petersen, 1998: 47-55).

“2.dünya savaşından 1970’li yıllara değin erkeklik tek ve katı bir yapı, idealize edilen erkek ise sosyal, akılcı ve güçlü olarak görülmekteydi” (Renkmen, 2012: 17). Zamanla evrensel erkeklik tanımlamaları yerini farklı erkeklik deneyimlerine odaklanan eleştirel bakışa bırakmış (Sancar, 2011: 28-29), 1980’lere gelindiğinde ise homojen ve tek tip erkeklik biçimleri olmadığı düşüncesi oluşmaya başlamıştır (Renkmen, 2012: 18; Onur vd., 2004: 34).

Yani erkek ve kadın olmanın anlamı sürekli müzakere edilen ve yeniden üretilen bir niteliktedir. Bu bir anlamda benliğin söylemsel inşası, bir öznelleşme (subjectification) sürecidir. Dolayısıyla “maskülinite” diye bir şey yoktur;

“masküiniteler” vardır ve bunlar değişken, dinamik ve çeşitlenen nitelikler arz ederler’ (Cengiz vd., 2004: 54).

Genel hatlarıyla eleştirel erkeklik çalışmaları tarihsel ve toplumsal süreçlerde gözlenen farklı erkeklik rolleri ve yaşantılarının derinlemesine incelenmesini içerir (Brod, 1987: 264). Ancak alanın isimlendirilmesi konusu tartışmalıdır. Kadın çalışmaları alanında olduğu gibi erkek çalışmaları isminin kullanımı bir köken problematiği ile bu alanı amaç ve kapsamından uzaklaştırır (Connell vd, 2005: 2). Çünkü erkek çalışmaları işin erkeklerce yapıldığı anlamını içerdiği gibi, erkeklere dair(yönelik) çalışmalar anlamını da verebilmektedir ve burada bir netlik yoktur (Hearn, 2004: 49-50). Bu nedenle alanı erkek ve erkeklik araştırmaları (studies of men and masculinities) ve ya eleştirel erkeklik çalışmaları (critical studies on men) olarak adlandırmak daha doğrudur; çünkü kadın çalışmalarından ilham almakla beraber o alana paralel değildir (Connell vd., 2005: 3). Bu alan yapısı gereği sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemlerinin yanında pozitif ve beşeri bilimlerde kullanılan yöntemlerden de yararlanmaktadır. Alanın interdisipliner yapısı farklı disiplinlerle ilişkiselliği, bu disiplinlerin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yeniden ele alınması alanın disiplinler arası niteliğini artıracaktır (Kimmel, 1987: 11).

Tıpkı kadınlık gibi erkekliğin de toplumsal cinsiyete tabi oluşunun kavranmasıyla “Kadın Çalışmaları”nı bütünlükte “Erkeklik Çalışmaları” alanı ortaya çıkmıştır. Erkeklik çalışmaları ile erkekliğin anlamı, bağlamı sorgulanmış kazanılan ya da kaybedilen bir olgu olmadığı fikri vurgulanmıştır. Erkekliğin her zaman ve her yerde aynı anlama gelen, sabit özellikleri üzerinden yapılan tanımlamalar reddedilmiş birbirine zıt, uyumsuz ve ilk tanımlamalara tezatlık oluşturacak şekilde dinamik ve çok boyutlu yapısı öne sürülmüştür (Cornwall ve Lindisfarne, 1994).

“Erkeklik çalışmaları erkekliğin, tarihsel, kültürel ve toplumsal bir kurgu olduğundan hareketle, eril iktidarın kaynaklarına ve farklı tezahürlerine ışık tutmayı amaçlayan disiplinler arası akademik bir çalışma alanıdır” (Zeybekoğlu, 2010: 5).

Erkeklik çalışmaları ile kadın çalışmalarının amacı, kapsamı ve ortakları bağlamında benzetmek ya da bağdaştırmak mümkün gözükmemektedir. Erkeklik çalışmalarının oluşum ve ilerleyiş biçiminin farklılığı; erkek egemen bir toplumda erkekliği ve kadınlığı aynı pencereden görebilmenin imkânsızlığından

kaynaklanmaktadır. Çünkü kadın çalışmalarında tüm kadınları bir araya getiren ortak ezilmişlik ve kurtuluş arayışı iken; erkeklik çalışmalarında mevcut kazançlı konumun ortadan kalkması söz konusudur (Akça ve Tönel, 2011: 22).

Genel bir erkeklik başlığı altında bütüncül tanımlamalara uymayan tikel ve yerel olarak tanımlanabilecek farklı erkeklikler bağlamında hareketlenen bu çalışma alanı, genellemelerden uzak kendi özelinde değerlendirilebilecek, ayrıntılı ve karmaşık bir süreci konuşma, anlama ihtiyacı doğurmuştur. Dolayısıyla bu yaklaşımla birlikte 'erkekliğin tikel halleri'ne gönderme yapan yeni araştırmalar hız kazanmıştır. Clatterbaugh (1998); 1990'lı yıllarda erkeklik ve iktidar arasında kurulacak yeni bağının hangi formlarla karşımıza çıkacağı sorusunun cevabı aranan temel soru olduğunu ifade etmektedir (akt;Sancar, 2009: 30).

Bu soru Connell, Carrigan ve Kimmel'in çalışmaları sonucunda belirginleşerek iktidarlı konuma sahip erkeğin profili; *'Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansla sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik'* olarak çizilmiştir (Sancar, 2009: 30).

Sancar erkekliği; bugüne kadar bilinen ancak siyasal, ideolojik ve akademik alanların çalışma sahasında üzerinde fazla durulmamış bir kavram olarak niteler (Sancar, 2009: 23). Erkeklerin, erkek egemen yapıdaki (*malestream*) sosyolojide görünmez oluşu (Hearn ve Morgan, 1990: 7), erkeklerin toplumsal cinsiyet sarmalından bağımsız olmadıklarının anlaşılması (Whitehead ve Barrett, 2004: 3) ile değişir; çünkü toplumsal cinsiyetin öğelerinin irdelenmesi erkekliği açığa çıkarır ve erkeklik pozisyonlarını tartışmaya açar (Connell vd., 2005: 1). Böylece erkekliğin standart ölçülere dayandırılan tartışmasız konumu derinden etkilenerken toplumsal ve kültürel normlara sıkı sıkıya bağlı bir konuma kaydırılması erkekliği üzerinde çalışılacak akademik bir saha haline getirmektedir (Kimmel, 1987: 10-11).

Temelde erkeklik olgusunu açıklamak üzerine şekillenen bu alanla birlikte yapılan farklı tanımlamalar mevcuttur. Maral'a (2004: 140) göre erkeklik; farklı tarihsel ve toplumsal süreçlerde erkekliğe atfedilmiş özellik, görüş ve yaklaşım tarzlarının bütünüdür. Bir diğer tanıma göre erkeklik, erkeklerin bireysel olarak sahip oldukları tavır, tutum, inançlar, gösterdikleri davranışlar dizisinin tümüdür (Clatterbaugh, 1998: 27) ve bu davranışlar dizisi birey ve toplum arasındaki tüm

ilişkileri belirleyen toplumsal cinsiyet rejimleri içerisinde yer alır (Connell, 1995:71'den akt:Türk, 2008:123).

R. W. Connell' a (1987) göre erkeklik toplumsal cinsiyet düzeninde şekillenen ve erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetine tahakkümüne karşılık gelen süreçlerdir. Bu tanımlamalardan yola çıkılırsa tek ve kesin bir erkeklik modeli olmadığı açıkça görülür. Farklı erkekliklerin açığa çıkmasında tek kaynak değil daha komplike bir süreçten bahsetmek gerekmektedir. Bu komplike sürece ait ayrıntılar erkeğin ait olduğu toplumun dinamiklerinde gizlidir (Demez, 2005: 39).

Akça ve Tönel (2011) erkeklik çalışmalarının gelişim sürecini kadın çalışmaları alanında olduğu gibi 3 ayrı dönemde inceler. Birinci dönem erkeklik çalışmaları daha çok toplumsal cinsiyet düzeni etrafında şekillenmektedir. 2. Dönem çalışmaları 1980'lerin ortalarına denk gelmekte ve artık erkekliğin çoğul yapısından ivme kazanan çalışmalar ağırlık kazanmaktadır. Son dönem erkeklik çalışmaları ise başlı başına bir çalışma alanı olarak 1990'ların başında varlık göstermiştir. Bu dönemde erkeklik çalışmaları farklı disiplinler bağlamında da ele alınan çok boyutlu yapısıyla karşımıza çıkmaktadır.

Özbay ve Baliç'e (2004, s.92-93) göre erkeklik çalışmalarında bireylerin tüm kişisel, psikolojik veri tabanının toplumun dinamiklerinden oluşan veri tabanı ile ilişkiselliğinin neticesinde ortaya çıkan ve tek bir düzlemde olağan yöntemlerle çözümlenemeyen dinamik kurgusal yapı, birbirinden ve kadın çalışmaları alanından pek çok noktada ayrışan, Connell'in deyiimiyle 'çoklu erkeklikler' (multiple masculinities) kavramı bu alanda bir devrim yaratmıştır.

Toplumsal ve kültürel öğelerle etkileşim halinde ortaya çıkan farklı yapılarda ve çatışmalı erkeklikler hiçbir koşulda tek bir erkeklik tanımına imkân verilmeyeceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Erkeklikler arasındaki çatışma; mevcut güç ve söz sahipliğini elde tutmayla ilişkilidir (Edley ve Wetherell, 1996, s.106'dan aktaran Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004, s.211).

Erkek olmak adına çıkılan ve erkekliğin her an kaybedilme tehlikesiyle süren bu yolculuk hiç bitmez (Atay, 2004: 26). Erkeklik kendiliğinden olan, bahşedilen bir olgu değildir. Aksine çaba istemektedir. Uyulması, yerine getirilmesi beklenen bir akittir. (Türker, 2004: 8). Nitekim "erkeklik en çok erkeği ezmektedir" (Atay, 2004: 11).

Toplumsal ön kabuller süreci, erkeğin güçlü, başarılı, aktif ve lider olduğu yönündeki algılarla işletmekte ve erkekten her koşulda bu nitelikleri sağlaması istenmektedir. Erkeklik algısındaki en küçük bir ihlal erkekliği sorgulamaya açık hale getirerek başarısız erkek olgusunu gündeme getirecektir. Dolayısıyla erkeklik, yaşam boyu ideal erkekliğe erişmek ve eriştiği konumu muhafaza etmeyi gerektirmekte, erkeği “hâkim erkek”, “başarılı erkek”, “otoriter erkek” olgusuna zarar vermemekle mükellef kılmaktadır. Yaşamı bir mücadele alanına dönüştüren bu durum, erkekliğin yoğun çaba istediğini açıkça ortaya koymaktadır. Kültürel, tarihsel, politik dinamiklerle yakından ilişkili olan erkeklik olgusu, erkeği güçsüzlükten, başarısızlıktan, kadınsılıktan men etmekte, erkekliğin içermesi gereken bileşenleri eril ideolojiye ilişkin değerler olarak belirleyerek yüceltmektedir.

Selek, Türkiye’de erkekliğe erişmek için geleneksel süreçlerin aşılması gereken dört evresini Sünnet, Askerlik, İş bulma ve Evlilik olarak sıralar (2011: 19).

Kırımlı’ya (2009: 151-153) göre erkekliğe ilk adım olan ve ritüel haline getirilen sünnet kutlamalarıyla çocukta bir erkek ve bir kız çocuğunun farklı sosyal konumlara sahip olacağına dair bir algı ve fikir gelişmektedir .

Selek (2011) askerliğe ilişkin olarak militarizmin eril tahakkümü güçlendiren bir olgu olduğunu ve militarist söylemin erkeklik inşasıyla birlikte ilerlediğini ifade eder.

Erkeğin geleneksel cinsiyet kalıplarına uygun hale gelmesi için askerlikte edinilen tecrübenin önemine ve erkeklik açısından işlevselliğine değinmektedir (Selek, 2011: 209).

Colinson ve Hearn’ e göre “endüstriyel kapitalizm çağında “modern” erkeklik değerlerinin kurulduğu en önemli yerlerden biri “çalışma yaşamı”dır. Erkekliğin önemli bir kısmı işyerinde kurulur. Çalışma ilişkileri, ev, aile, işyeri, kamusal dünya ve devlet gibi çok değişik alanların iç içe girdiği bir ilişkiler ağıdır” (Akt: Sancar, 2009: 59).

“Erkek olmak aslında herkes tarafından kabul edilecek bir çalışma ahlakına sahip olmak ve bu sayede ‘çalışan erkek’ olmayı başarmaktır” (Sancar, 2009: 59).

Erkekliğin “çalışan erkek” olarak kurulumu, mesleği, erkek için yalnızca para kazanmanın aracı olmaktan çıkarmakta, varlığını temellendiren, erkekliğini garantileyen bir olgu haline getirmekte, erkeklik kimliği için elzem bir olgu haline

getirmektedir. Sorumlulukları olan bir erkek için çalışmak ailesini geçindirmekten öte, ailesi üzerindeki otoritesinin devamı için de bir garantör niteliğindedir. Geleneksel ideoloji kültürü doğaya, erkeği kadına hâkim kılmakta, bu hâkimiyet erkekler için belli gereklilikleri getirmektedir. Çalışan erkek olma arzusu aynı zamanda otoriteye sahip bir erkek olma arzusu, daha genel perspektifte ise erkek olma arzusudur.

Erwin Goffman'a (1986) göre işsizlik, erkeği suçlayan, aşağılayan, yargılayan ve değersiz hissetmesine neden olan bir damgalama sürecidir. Ayrıca toplum normlarına göre "düzgün bir vatandaş" olma önünde de engel teşkil ederek erkeğin toplumdan soyutlanmasına, kaçınmasına neden olur (Akt; Bora, 2011: 130).

Ataerkil sistemde söz sahibi olabilmek için öncelikle bir işe sahip olmak gerekmektedir. Bir erkeğin kadınlar ve çocuklar üzerinde hâkimiyeti de buna bağlıdır. "Gerçek bir erkek" olabilmek ve aynı zamanda kadınsı değerlerden uzaklaşmak için bir ön koşuldur. Aksi takdirde işsizlik kadınsılaşmakla eş değer tutulmakta (feminenlik emaresi olarak görülmekte), işsiz erkek aşağılanmakta ve suçlanmaktadır (Sancar, 2009: 102).

1.4.2. Hegemonik Erkeklik ve Alternatif Erkeklikler

Hegemonik erkeklik 1982'de Avustralya'da R.W. Connell'in da işlerinde bulunduğu bir grup araştırmacı tarafından liselerde yürütülen saha çalışması raporunda ilk kez kullanılmış, devamında Connell'in süregelen çalışmalarıyla geliştirilmiştir. Güç ve iktidarın bir grup erkek tarafından kullanılarak tahakküm ilişkilerinin oluşturulması, meşruiyeti, toplumsal ilişkilerin bu düzeni içermesi ve iktidar yoluyla yeniden üretilmesi sürecini anlamaya yönelik bu kavramı Connell Gramsci'nin hegemonya kavramına dayanarak oluşturmuştur (Carrigan vd., 2002: 112'den aktaran Türk, 2008: 121). Connell kavramı toplumsal cinsiyet ilişkileri yoluyla kurulan patriarkal düzenin erkek ve kadın arasında bir bağımlılık hakimiyet esasına göre kurduğu bu sistemi ifade etmek için kullandığını belirtir (Connell, 1995: 77).

1970'li yıllarda kabul gören erkeklik normlarının cesaret, teknik beceri, risk alma, bağımsızlık, uzmanlık, fiziksel güç ve rasyonalite olduğunu ifade eden Patricia Sexton'un sıraladığı bu normlar daha sonra Donaldson'a göre sosyal bilimler alanında hegemonya kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Hegemonya Gramsci'e ait temel

bir kavramdır. Hegemonya gücü elde etmek, elde edilen gücü korumak ve en önemlisi güce sahip olan sınıfın egemenliğini kurması ve sürdürmesidir (Donaldson, 1993: 644-645).

Connell'a gör hegemonik erkeklik belli bir toplumsal düzende erkekliğin baskın olan formudur. Kavram erkeklik temsilleri içerisinde baskın olan grubun daha saygın oluşunu ifade eder (Harding, 2007: 637).

Connell 1995 yılında yazmış olduğu *Erkeklikler* adlı kitabında erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümü ve buna bağlı olarak kurulan iktidar ilişkilerini, farklı erkeklikler ile hegemonik erkeklik arasındaki kurulan iktidar ilişkilerinin bağlam ve boyutlarını detaylandırarak çözümlemeye çalışmıştır. Farklı erkeklikleri *tabi kılınan* (*subordinated masculinity*), *marjinalleştirilen* (*marginalized masculinity*) ya da *işbirlikçi* (*complicit masculinity*) olarak belirlemiş ve aralarındaki hiyerarşik yapıyı anlamlandırmaya çalışmıştır (Connell, 1995).

Yapılan çalışmalar hegemonik erkekliğin en genel ifadesinin kadınlara yönelik bir tahakkümü işaret ettiği yönündedir (Sancar, 2009: 30). Hegemonik erkeklik için belirleyici nitelikleri Sancar şöyle sıralar; “*Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en az birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik*”.

Bozok (2011: 46), ataerkil paydan en fazla yararlanan “hegemonik erkeklikler” dışında kalan erkeklikleri, tabi kılınmış erkek(lik)ler, farklı erkek(lik)ler, öteki erkek(lik)ler ya da çoğul erkek(lik)ler şeklinde kategorilendirmektedir.

Connell (1998: 245-253) ve Connell ve Messerschmidt (2005), evrensel bir erkekliğin mümkün olmadığını altını çizerek, “suç ortağı erkeklik”, “madun erkeklik” ve “marjinal erkeklik” tanımlaması yapmaktadırlar.

Connell ve Messerschmidt'in (2005) “subordinate masculinity” şeklinde ifade etmiş olduğu erkeklik türünün Türkçe kaynaklarda literatürde çeviriden kaynaklı olarak farklı isimlerle kullanılmakta olduğu görülmekte, bu erkeklik türü için Bozok (2009,2011), “madun erkeklikler”, Sancar (2009) ve Sayer (2011) “tabi kılınmış erkeklikler”, Baştürk Akça ve Ergün (2014) ise, “madun/öteki erkeklikler” kavramsallaştırmasını tercih etmektedirler.

“Suç ortağı erkeklikler, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirmelerinden faydalanırlar (...) Connell’a göre, erkeklerin büyük çoğunluğu bu kategoriye girer (...) taraf değiştirip feminist erkekler haline gelerek, kadın ezilmişliği ve ikincilleştirmesine karşı mücadele vermeyi tercih edebilecek ve “muhalif erkekler” haline gelebilecek erkeklerdir”. (Bozok, 2009: 439; Bozok, 2011: 47). Bu bağlamda suç ortağı erkek(lik)lerin hem var olan ataerkil düzenin devamının sağlanmasında hem de söz konusu düzenin değiştirilmesi ve dönüştürülmesinde etkin rol oynama potansiyeline sahip olduklarının altını çizmektedir.

Connell (1998) ve Connell ve Messerschmidt (2005) yaptıkları sınıflandırmada ağır şiddet deneyimi yaşayabilecek olan grubun ‘madun erkeklik’ olduğunu belirtmektedir. “Heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından ez az yararlanan grup” (Bozok, 2009: 439) olan madun erkeklikler, “hem doğrudan etkileşimleri hem de ideolojik bir savaşı gerektirir” (Connell, 1998: 249).

“Marjinal erkeklikler” ise, “ırk, etnisite ve/ve ya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında “hegemonik” ve “suç ortağı” erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar (...) örnek olarak azınlıklara mensup erkekler ve sınıf altı konumdaki erkekler verilebilir” (Bozok, 2009: 439; Bozok, 2011: 47).

“(…) kentli kadın nasıl köylü kadından daha üstte ise, iş adamı işçi erkekten, beyaz batılı erkek, doğulu ‘etnik’ erkekten daha üsttedir” (Sancar, 2009: 21).

“Eril şiddeti yaşamlarından dışlamaya ve şiddet içermeyen bir yaşam sürmeye çalışan erkeklerin Türkiye’deki sessiz varlığından söz etmek gerekir. Kendileri çoğu zaman eril şiddet’in değişik biçimleri ile yüz yüze kalmış erkekler bunlar: Devlet tarafından işkence edilmiş “muhalif”ler, etnik kimlikleri nedeniyle “aşağılanmış” Kürt erkekler, biyolojik erkeklikleri ile dertli eşcinseller, savaş karşıtları, pasifistler, vicdani retçiler, feminist kadınlar ile yaşarken “eğitilmiş” erkekler...” (Sancar, 2009: 266).

Connell (1998: 247), hegemonik erkekliğin hiçbir koşulda bozulmayacak, yerinden oynatılmayacak bir erkek üstünlüğü olmadığını, ilişkili olduğu yapıda dengelerin değişmesi ile kendisinin de değişime açık olduğunu söylemektedir.

Toplumsal tarihsel dinamiklerden beslenen hegemonik erkeklik kavramı, beslendiği dinamiklere bağlı olarak zaman içerisinde olası değişimlere de açıklık sinyali vermektedir. Kavram, güç ve iktidarlı erkeklerin sahip olduğu bir dizi özellikler bütünüdür. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, yüksek ücretli bir iş, güçlü ve atletik bir vücut yapısı, iyi bir babalık ve eğitim gibi niteliklerle farklı tarih ve toplumlara hitap edebilen formlarla karşımıza çıkabilmektedir (Türk, 2008: 122).

Hegemonik erkeklik yalnızca erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyeti olarak düşünülmemelidir. Hanke; erkeklerin kadınlar üzerinde tahakkümü ile erkekler üzerindeki tahakkümünü ayırır. Dışsal hegemonya, kadınlara yönelik tahakküm süreci ve kurumsallaşmayı tarif ederken; içsel hegemonya, erkeklerin kendi grupları içerisinde var olan tahakküm şeklini anlatır. Burada tahakküm ilişkisinin baskı, şiddet ve zor unsurları içermeksizin toplumsal kurumlar ve kültür üzerinden işletilen ikna (persuasion) ve rıza (consent)'ya dayalı bir düzen olduğunun altı çizilmektedir. Hegemonik erkeklik bir ideal olarak erkekliğin kabul gören tüm nitelik ve biçimlerini içeren bir konumu ifade etmektedir (Hanke, 1992: 190;akt,Türk, 2008: 122).

Connell, “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar” adlı çalışmasında erkeklerin iktidar ilişkileri yoluyla faydalandıkları sistemin üç temel mekanizmasını; Cinsiyete dayalı iş bölümü, iktidar ilişkileri ve kateksis olarak sıralar. İlk mekanizma farklı işler yoluyla farklı konumlar elde etmeye yönelik cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Cinsiyete dayalı iş bölümü aile ve ev içi işlerden sorumlu tutulan kadının özel alana, kamusal ve kurumsal işler yoluyla erkeklerin kamusal alana özgülenmesi özelliklerini taşımaktadır. Kadın çocuk bakımı, ev içi temizlik ve düzen, mutfak gibi sıralanabilecek ücretsiz emek olarak nitelendirilen işlerle meşgul olurken; erkekler ticaret, ordu, politika, ekonomi gibi alanlara hâkim kılınmaktadır.

Toplumsal cinsiyet düzeninde var olan iktidar ilişkilerinin daha küresel boyutta sınıf, ırk, coğrafi bölge, etnik köken temelindeki ayrımlarla daha da güçlendirilmesi Connell'in saydığı mekanizmalardan bir diğeridir.

Son olarak cinsel özelliklerin toplumsal ilişkilerle yönlendirilmesi ve onanmasına karşılık gelen *kateksis* kavramı üçüncü mekanizmadır. Erkeklerin hâkim, kadınların tabi kılındığı bu sistem toplumsal cinsiyet düzeniyle süreklilik göstermektedir. Hegemonik erkeklik yalnızca geleneksel değerler ve kültürel ilişkilerle yoğrularak ortaya çıkan bir kavram olarak düşünülmemelidir. Hegemonik

erkeklik; aile, devlet, toplumsal ilişkiler, geleneksel değerler, kültürel değerler, ticari ilişkiler, ordu ve yasaların ortak etkisiyle şekillenip güçlenen, heteroseksüel erkekliği öneren ve ödüllendiren bir kavram olarak ele alınmalıdır. Bu kavramla sayıca az bir grup erkeğin iktidarı elinde tutması, meşrulaştırılan iktidarın ve tahakkümün yeniden üretilmesi süreçleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu hegemonyada iktidara sahip olan grup için sayısal azlık sorun teşkil etmez. Çünkü yapılanmanın diğer ayağını oluşturan farklı erkeklikler için iktidardan pay alma ve çıkar sağlama durumu söz konusudur. Tabiiyet ilişkisi bir baskı unsurunun etkisinden çok sahip olunan ayrıcalıklar ve alınan paylardan dolayı bir kabullenmeyle işler. Buradaki strateji iktidara boyun eğmeyle gelen pay ve dinilen çıkar doğrultusunda sayıca az olan iktidarlı konumdaki erkekliğe suç ortaklığı etmektir (Sancar, 2009: 31-33).

Toplumsal cinsiyet rejimi içerisinde eril tahakküme farklı mesafede bulunan erkekliklerin hegemonik erkeklikle bağlantılarının nasıl kurulduğu önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşcinsellerin, siyahi erkeklerin ve alt sınıf grubu erkeklerin hegemonik erkeklik değerleriyle tam olarak uyumlu olmadıkları düşünüldüğünde erkeklik homojenik bir bütün olarak kurgulanamayacaktır. Bu düzenin nasıl işlediğini anlayabilmek farklı erkeklikler arasındaki gerilimli ilişkiyi anlamlandırabilmek ve ilişkinin dinamiklerini saptayabilmeyi gerektirir. Bu noktada hegemonik erkeklik norm ve değerlerine uzak erkeklik grupları için bu düzeni kabullenmenin yolu Connell'in deyiimiyle *patriarkal pay* mıdır? Yoksa herhangi bir çıkar söz konusu olmaksızın bir sosyalizasyon süreci sonunda tüm değer ve normların içselleştirilmesi yoluyla mı "hegemonik" durum kurulmaktadır? Kadın ve erkekleri iki ayrı bütün olarak ele almak, homojen bir "çıkarcı grubu" yaratmaya ve böylelikle feminist eleştirinin öncelikle karşı çıktığı *indirgemeci bakış açısı* yanılıgısına düşmeye karşılık gelecektir. Toplumsal cinsiyet ve erillikle ilişkileri doğrultusunda birbirinden farklı noktalara düşen erkeklikleri ve kadınlıkları "ortak çıkar" etrafında yeniden birleştirme ya da aynı potada eritme çabası feminist görüşle ters düşen bir yaklaşım olacaktır (Sancar, 2009: 35-36).

Hegemonik erkeklik kavramıyla birbirinden farklı erkekliklerin tanımlanmasının yanında bu erkekliklerin kendi aralarındaki hegemonik düzenin nasıl işlediğinin anlaşılması da bir o kadar önemlidir. Eşcinsel erkekler ile hegemonik erkeklik arasındaki gerilimli ilişki hegemonik düzenin nasıl işlediğine

dair bize somut veriler sunmaktadır. Hegemonik erkeklik onanmayan bir durum olarak eşcinselliğe tepkiselliğinin yanında, eşcinsel olmayan ancak eşcinsellik olarak karşılık bulan bireysel özellikleri de hedef alır. Hegemonik erkeklerin ortak dili haline gelen spor ve kadınlarla ilgili düşünce ve söylemlere uzak olan erkekler eşcinsellikle suçlanarak dışlanır. Grubun homojenliğine ve sertliğine tehdit olarak algılanan, kabul görmeyen düşünce ve tavırlar ile farklı erkeklikler baskı altına alınarak grup dışına itilir. Farklı olanların ayrıştırılması ile grup korumaya alınarak, erkeksi değerler- şiddet, güç, saldırganlık, kadını aşağılayan tavır, söylem, şaka-yüceltilir (Maral, 2004: 129).

Donaldson (1993) hegemonik erkekliği açıklarken para ve gücün iş yaşamıyla bağlantılarının işlevselliğini vurgular. Parasal gücün, hegemonik erkekliğin en önemli unsuru olarak öne çıktığı düşünce Donaldson’a erkeklerin iş hayatını mercek altına almaya iter. Erkeklerin iktidar ilişkilerinde avantajlı konumlarına nasıl eriştikleri kadar; o konumlarını nasıl korudukları ve toplumsal ilişkiler aracılığıyla konumlarının meşruiyet kazanmasını nasıl sağladıkları da önemlidir. Ayrıca hegemonik erkekliğin hemcinsleri üzerinde kurulan iktidarının kadınlar üzerinde kurulan iktidardan daha önemli olduğu ve aslında onları diğer erkeklerden ayıran temel özelliğin de bu olduğunu ifade eder. Görüşleri farklı olmasına karşın hegemonik erkekleri diğer erkeklerle ortak noktada buluşturan ise; iktidardan pay alma, yarar sağlama durumudur (Donaldson, 1993; akt: Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004: 212).

Üzerinde tahakküm kurulan farklı grupların iktidar ilişkilerini ne yönde etkilediği de ayrı bir araştırma konusudur. Nitekim Connell kadınlar üzerinde kurulan hegemonya ile hegemonik erkekliğin diğer erkeklikler üzerinde kurmuş olduğu hegemonya biçimlerini birbirinden ayırmaktadır. Bu noktada Demetriou hegemonya kavramında bir melezlenmeden bahseder. (Demetriou, 2001) makalesinde Connell’in hegemonya kavramını Gramsci’nin “tarihsel blok” ve Homi Bhabha’nın “hibritlik” (melezlenme) kavramlarını kullanarak geliştirdiğini ifade eder. Demetriou bu kavramın birbirinden farklı, çelişkili, uyumsuz çıkar gruplarının bir şekilde bağdaştırılması, birleştirilmesi bir arada bulunması yoluyla var olabildiğini söylemektedir. Kavramın hibritleşme özelliğinden yola çıkarak hegemonik erkekliğin diğer erkeklere ait bazı özelliklere hegemonik değer atfederek kendine çekebildiğini ve böylece patriarkal düzeni sağladığını, yeniden ürettiğini

ifade etmektedir. Birbiriyle tezatlık içeren öğelerin eklemelenmesi yoluyla hegemonik erkeklikle bir tür yakınlıkları kurulmaktadır (Akt; Sancar, 2009: 34-36).

Sancar (2009: 36); hegemonik erkeklikle ilgili araştırmaların toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde var olan kadınlık, erkeklik, farklı erkeklik kavramsallaştırmalarının yanında bu yapıların iktidar ilişkilerini nasıl oluşturduğu ve yapıların iktidar ilişkilerine nasıl yansıdığı sorularının da cevaplarının aranması gereğinden bahsetmektedir. Cinsiyetin sahip olunan bir özellikten öte bu karmaşık yapılar içerisinde hangi konumlara denk geldiği ve konumların cinsiyeti ne şekilde yönlendirdiğinin ortaya çıkarılmasının önemine işaret etmektedir.

1.4.3. Kadın Ağırlıklı Mesleklerde Erkekler ve Erkeklik

Son yıllarda kadınların erkek egemen mesleklere, erkeklerinse kadın egemen mesleklere girişleri artma eğilimi göstermekte, meslekteki cinsiyet kompozisyonlarının alışılmışın dışında evrilmesi, bu alanlardaki çalışanların mesleki deneyimlerini önemli bir çalışma alanı haline getirmektedir. Yapılan çalışmalarda kadınların erkek egemen mesleklerde karşılaştıkları güçlüklerin ve geliştirdikleri stratejilerin erkeklerin deneyimlerinden çok daha farklı olduğu yönündedir. Erkek meslekleri olarak nitelenen alanlarda kadınların erkeksi tavırlar göstererek var olma çabası ve bu tavırlar aracılığıyla elde ettiği saygın konuma karşılık, kadın egemen mesleklerde erkeklerin mesleğin kadınsı olan tüm yönlerinden kaçındıkları bilinmektedir. Kadına benzeme, kadınla aynı işi yapma ve kadınsılaşma tehlikesi erkeklerin bu mesleklerde birtakım stratejiler geliştirmelerini gerektirmektedir. Ayrıca mesleğin toplum tarafından kadın işi olarak kodlanması erkek çalışanlar için birtakım ön yargılar üretilmesine ve tepkilere neden olmaktadır. Erkeklik kimliğini muhafaza etme isteği, kadın egemen mesleklerde erkeklerin toplumsal algılarla mücadele etmesini ve mesleğin daha eril alanlarında yoğunlaşmalarını gerektirmektedir.

İş gücü piyasalarında çalışma yaşamının yatay ve dikey olarak ayrışması (Hakim, 1979) kadın ve erkeklere statü, ücret, çalışma koşulları bakımından farklı olanaklar sunmaktadır. Yatay ayrışma (Hakim, 1979); kadınların çalışma koşullarının genel olarak düşük ücret ve statü, örgütsüz ve enformel sektörde yoğunlaşması olarak ifade edilmiştir. Kadınlar açısından dezavantajlı durum oluşturan bu iş ve meslekler hemşirelik, sekreterlik, anaokulu öğretmenliği, temizlik

işleri, tekstil işleri ve kasiyerlik olarak sıralanmakta, aynı zamanda “kadın ağırlıklı meslekler” olarak nitelendirilmektedir. Howe (1978), kadınların ağırlıklı olarak çalıştıkları bu işleri “*pembe yakalı işler*” olarak isimlendirir. Howe’a göre pembe yakalı işler tahakküm ilişkileri içermekte ve bu özelliği ile mavi ve beyaz yakalı işlerden ayrılmaktadır. Pembe yakalı işlerin bir bölümü formel sektör içerisinde yarı profesyonel statüde olmasına rağmen kadın ağırlıklı yapısını koruması bu işleri *pembe yakalı gettolarına* (Mastracci, 2004) dönüştürmüştür (Gönç, 2016a).

İşgücü piyasaları içerisinde pek çok seçeneği olan erkeklere ücret ve statü bakımından düşük olan kadın ağırlıklı işlerde çalışmak cazip gelmemektedir (Bradley, 1993). Bu nedenle erkeklerin kadın ağırlıklı işlerde çalışmalarına, kadınların erkek meslekleri olarak nitelenen mesleklerde çalışmasından daha az karşılaşılmaktadır (Williams, 1993).

Statusü düşük bir kadın işinde çalışmayı tercih eden erkeklerin erkeklikleri sorgulanmakta, tam bir erkek olmadıkları vurgulanmakta (Battice, 2010), Feminin ya da homoseksüel oldukları (Evans, 2004; Buscatto ve Fusulier, 2015), tembellikleri nedeniyle erkek işi bulamadıkları (Williams, 1993) ima edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle toplumda kadın işi olarak adlandırılan mesleklerde çalışan erkekler *anomali* olarak (Battice, 2010) görülürler.

Bazı araştırmalar bale, buz pateni, dans gibi kadınsı sporlarla ilgilenen erkek sporculara homofobik yaklaşımlarda bulunduğu da orta koymaktadır (Adams, 2007; Kurt, 2007; Owen, 2014). Buz pateni gibi kadınsı sporlar yapmak erkeklik söylemine meydan okumakla eşdeğer görülmekte, normal erkeklerin yapacakları sporlar kategorisinde değerlendirilmemekte ve bu nedenle erkeklere erkekliğe ilişkin futbol, güreş, boks gibi sporlar yakıştırılmaktadır (Owen, 2014). Erkek sporcular homofobik tepkilere karşın kimliklerini geleneksel erkelik normlarına uygun bir formda şekillendirme çabasına girebilmektedir (Chimot ve Louveau, 2010).

Ağırlıklı olarak erkeklerin çalıştığı mesleklerde kadınlar ayrımcılığa uğramakta, elverişsiz koşullarda çalışmakta, görünmeyen engel denilen cam tavanla karşılaşmaktadır (Heilman vd., 2004). Yapılan araştırmalarda Türkiye’de kadınların yükselmelerinde cam tavan engeline takıldıkları (Acar, 1998), profesyonel mesleklerde başarılı olabilmek adına erkeksi tutum ve tavır sergiledikleri

(Bayrakçeken Tüzel, 2004) ve bu şekilde ataerkinin profesyonellik, rasyonallite, bilim ve erillikle olan bağdaşını pekiştirilmektedirler.

Kadınların erkek meslekleri içerisindeki olumsuz koşullarından farklı olarak, kadın ağırlıklı mesleklerde çalışan erkeklerin pozitif ayrımcılıkla hızlı yükselme olanağı bulduklarını gösteren birçok alışma (Taylor, 2010; Charles ve Grusky, 2004; Bradley, 1989) bulunmaktadır. Cam tavan kadınların yükselmeleri önündeki engelleri, *cam asansör* (Williams, 1992) ise kadınların aksine, erkeklerin kadın ağırlıklı mesleklerdeki hızlı yükselişini ifade eden kavramdır.

Williams (1992), kadın egemen mesleklerde erkeklerin işe alım ve terfilerdeki azınlık durumlarını avantaj olarak değerlendirdiklerini, bir alanda ne kadar çok kadın egemenliği varsa, erkeklerin tercih edilme sıklığının da o kadar belirgin olduğunu ifade etmektedir. Erkeklerin bu mesleklerde st kademelere itildiklerini ve yükselme konusunda teşvikler aldıklarını belirterek erkeklerin maskülen st kademelerde yüksek ücret ve statüde çalıştıklarını belirtmektedir. Williams; erkeklerin cinsel kimliklerine yönelik damgalama ve n yargılar nedeniyle erkeksi nitelikler geliştirdiklerini ve erkekler için daha kabul dileyebilir uzmanlıklara yöneldiklerini de eklemektedir. Erkeklerin azınlıkta olması nedeniyle g ve disiplin gerektiren zorlu işlerde ön plana çıktıklarını ve zorlu işler için uygun görülmelerinden rahatsızlık duymadıklarını söyler. alışmasında saptadığı bir diğer durum, ocuk bakım ve eğitim alanında çalışan erkeklerin çocuklarla yakın temas gerektiren alanlardan kaçındıkları, benlik saygısını zayıflatan ve bu alanlara girme konusundaki motivasyonlarını kaybettikleri yönündedir. Tüm bunlara karşın Williams (1992), erkeklerin yaşadıkları tüm bu dezavantaj ve n yargıların cam asansör etkisine katkıda bulunduğunun altını çizer. Ayrıca geleneksel olmayan mesleklerde kadın ve erkeklerin her ikisinin de ayrımcılığa uğradığını ancak bu ayrımcılığın biçimleri ve sonuçları açısından farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir.

Kanter (1977), herhangi bir grubun bir örgütün yüzde 15’inden daha azını temsil ettiğinde, üyelerinin öngörülebilir ayrımcılık biçimlerine maruz kalacağını savunmaktadır. Benzer ekilde Jacobs, “bazı yönlerden kadın egemen mesleklerdeki erkeklerin, erkek egemen mesleklerde kadınların karşılaştıkları güçlükleri yaşadığını” savunmaktadır (1989: 167). Reskin, herhangi bir meslekteki baskın bir grubun ayrıcalıklı bir pozisyonu korumak için kendi gücünü kullanacağını ileri sürer (1988: 62).

Farquhar (1997), geleneksel olmayan meslek gruplarından birisi olan erkek çocukluk eğitiminde çalışan erkeklerin yükselişini, cinsel istismarcı olarak suçlanmaktan korkmalarına ve grup içinde azınlıkta oldukları için, daha çok çalışarak kadın meslektaşlarına karşı kendilerini ispatlamak zorunda hissetmeleri olarak açıklamaktadır.

Teknik beceri, güç, akılcılık, rekabet gibi erkeksi (Connell, 1995) nitelikler toplumda erkek meslekleri olarak karşımıza çıkan; doktorluk, askerlik, mühendislik gibi mesleklere atfedilmiş niteliklerdir. Kadın ağırlıklı mesleklerde ise; sevgi, bakım, duygusallık, etkili iletişim gibi kadınsı nitelikler gösterilmesi beklenmektedir. Erkeksi niteliklerin kadınsı niteliklerden daha değerli görülmesi erkek işlerinin kadın işlerinden daha değerli algılanmasına ve kadın emeğinin değersizleştirilmesine yol açar (Walby, 1990). Dolayısıyla erkeklerin kadın ağırlıklı mesleklere girmek istememelerinde, düşük ücret ve statü kadar kadınsı niteliklerden kaçınma gereksinimi olduğunu söylemek mümkündür. Buradan hareketle erkeklerin kadın ağırlıklı mesleklerin kadınsı yönlerinden kaçınma ve erillikle bağdaşan erkeksi yönlerini vurgulama çabası ile daha erkeksi alanlara yönelme (Williams, 1993; Lindsay, 2007; Synder ve Green, 2008) ve meslek tanımlamalarını revize ederek isimlendirerek (Arndt ve Bigelow, 2005) mesleği eril bir forma ulaştırmaya çalıştıkları ifade edilmektedir.

Erkeklerin kadın ağırlıklı işlere girmesinde; iş gücü piyasalarının daralması, farklı iş seçeneklerinin azalması, söz konusu işin ücret ve statüsünde yaşanan iyileşmeler ve mekanik bir iş haline gelmesi (Lindsay, 2007; Shortall, 2000; Williams, 1993) gibi sebepler sıralanmaktadır.

Bradley (1993); erkeklerin kadın ağırlıklı bir mesleğe girişlerini farklı özellikler gösteren sızma, istila, devralma olmak üzere üç ayrı dönemde inceleyerek; ilk iki aşamanın son aşama için birer basamak işlevi görebileceğini ifade etmektedir. Bradley (1993: 10-28) aşamaların özelliklerini şu şekilde özetler;

Sızma (Infiltration) aşamasının en belirgin özelliği mesleğe giren erkek sayısının oldukça az olmasıdır. Erkeklerin kadın mesleğine girme nedenleri ise; piyasaların istihdam olanaklarındaki kısıtlılığı gibi yapısal kaynaklı ya da mesleğe uygunluk, hegemonik erkeklik değerlerini reddetme ve alternatif erkeklikleri benimseme gibi kişisel sebepler de olabilmektedir. Mesleğe dâhil olan erkeklerin

mesleğin statüsünü değiştirmek ya da kadınları meslek dışına iterek meslekten uzaklaştırmak gibi amaçları yoktur. Meslek bir kadın mesleği olma niteliğini korurken erkekler de sayısal olarak azınlıkta kalmayı sürdürürler. Çocuk bakımı ya da el becerileri gerektiren işlerde çalışan erkekler bu aşama için örnek oluştururlar. Ancak bu aşama meslekte erkek oranının olası artışıyla istila aşamasına evrilme potansiyeli barındırır.

İstila (Invasion) aşamasının belirgin özelliği erkeklerin büyük kitleler halinde mesleğe dâhil olmalarıdır. Ancak yoğun erkek katılımı kadınları meslekten dışlamaz; meslek içerisinde eril ve dişil olarak farklı alanlar oluşturulur. Oluşan eril alanlar dişil alanlardan daha prestijli ve yüksek ücretlidir. Yöneticilik pozisyonları erkekler tarafından ele geçirilir, erkeklerce doldurulan eril alanların prestiji artırılır, meslek tanımlamaları yeniden yapılandırılır, söz konusu mesleğin statüsü yükseltilir ve kadınlar yöneticilik pozisyonundaki erkeklerin astı olarak çalışmaya devam eder. Mesleğin ismi ve statüsüne yönelik yapılan değişiklik ve iyileştirmeler genellikle hizmet sektöründeki mesleklerde görülmektedir. Örneğin İngiltere’de sekreterliğin erkeklerin bu işe dâhil olmasıyla ‘kişisel asistanlık’ olarak dönüşmüş olması (Pringle, 1988) bu aşama için örnek teşkil etmektedir.

Devralma (Takeover) aşamasında kadınlar mesleğin tamamen dışına itilmiş ve meslek artık erkek mesleği haline gelmiştir. Bu aşamanın gerçekleşebilmesi için temelde iki ön şart vardır. İlki; mesleğin maddi olanaklarının cazip olması, ikincisi ise; meslekte sosyal ve teknik boyutta bir dönüşümün yaşanmasıdır. Tarihsel süreçte bakıldığında endüstride büyük değişimlerin yaşandığı geçiş dönemlerinde İngiltere’de fırın ve bira işinde (Clark, 1982), Danimarka’da süt üretiminde (Blom, 1990) devralmanın örnekleri görülmüştür. Yaşanan endüstri devrimiyle birlikte kadın mesleği olarak yaygınlaşan bu meslekler erkek mesleklerine dönüşmüş, kadınlar bu işlerde asıl işi yapan konumundan uzaklaşarak yardımcı rollere düşmüşlerdir. Yaşanan gelişmeler ve mesleklere konu olan dönüşümlerin temel dinamikleri; teknolojinin gelişimi, işin mekanize olması, maddi kazanımların artması ve işin ticarileşmesidir.

Kadın ağırlıklı meslekler içerisinde erkeklerin mesleğin geleneksel erkeklik değerleriyle örtüşen alanlarında bulunma meyli gösterdikleri ve erkekliklerini güç ya da teknolojik beceri ile öne çıkarmaya çalıştıkları hem hemşirelikle (Williams, 1993; Cottingham, 2015) ilgili çalışmalarda hem de diğer birçok kadın ağırlıklı

mesleklerle (Roulston ve Mills, 2000) yönelik araştırmalarda saptanan bir durumdur. Ayrıca erkeklerin aynı meslek içerisindeki kadın çalışanlardan farklı olarak erkeksi yöntemler arayarak mesleği icra etmeye çalıştıkları belirtilmektedir (Denekens, 2002). Erkeklerin mesleği eril bir forma ulaştırma çabası ile meslek daha prestijli ve daha yüksek ücretli bir iş olarak dönüşmekte ancak meslek içerisinde sınırlı alanda kalan kadınlar bu dönüşümden erkekler kadar yararlanamamaktadırlar (Lupton, 2006).

Philips ve Taylor (1984: 63) *“vasıf giderek artan bir şekilde kadına karşı tanımlanmaktadır... yapılan bir işi vasıflı ya da vasıfsız olarak tanımlanmasındaki kriter işin içeriği değil, bu işi yapanın cinsiyetidir”* demektedir. Cockburn; kadınların vasıf gerektirmeyen ve düşük ücretli işlere yönelmeleri ile vasıflı işlerden dışlanmaları arasındaki bağlantının ataerkil pratikler olarak bir bütün halinde kurulduğunu ifade eder (Cockburn, 1985). Başka bir ifadeyle vasıfların cinsiyetçi önyargılar temelinde kurulmuş olması duygusallık ve bakım içeren vasıfların değersiz ve kadınsı olduğu iması taşımakta ve kadınların bu işlerde yer almalarına neden olmaktadır. Hemşirelik gerektirdiği vasıfların kadınsı vasıflar oluşu nedeniyle kadınlar tarafından düşük statü ve ücretine rağmen icra edilen bir meslektir, ancak; bu meslek değersiz olduğu için kadına bırakılmış bir alan değil, tam tersine kadına bırakılan bir alan olduğu için değersizleştirilmiştir. Burada kritik nokta mesleğin prestij, statü ve ücret gibi temel özelliklerini belirleyen unsur yapılan iş değil, işi yapan kişinin cinsiyetidir (Turner, 2011: 73).

Ataerkil görüş çalışma yaşamında kadını kontrol edecek mekanizmayı oluşturduğu hiyerarşik yapıyla sağlamaktadır (Hartman, 1990). Kadınların iş gücü piyasasına girişleri, bulunacakları pozisyon ve yönelecekleri alanlar kapitalizm ve ataerkinin ortak belirleyiciliğiyle şekillenmiş ve sınırlandırılmıştır (Hartman, 1990; Ecevit, 1998). Kadınların alanları cinsiyet bazında yapılan yatay ve dikey ayrışma (Hakim, 1979) ile görünürlük kazanmaktadır. Ayrışmanın yatay boyutu kadınların düşük ücret ve statü, vasıfsız iş, profesyonel olmayan meslek ve olumsuz çalışma şartları içeren mesleklerde yoğunlaşmaları ile ilgilidir (Sinclair, 1991). Dikey ayrışma ise; aynı meslekte kadının erkekten daha düşük bir konumda yani ast-üst ilişkileri içeren farklı pozisyonlarda çalışmalarıdır (Cockburn, 1988).

Kadınların ev ve işyerindeki ikincil pozisyonları birbirini pekiştirir niteliktedir (Hartman, 1979: 217). Böylelikle işgücü piyasasında var olan cinsiyete dayalı iş

bölümü erkeğin baskınlığını sürdürmesine olanak sağlar. Walby (1986: 54); kapitalist ve ataerkil iş gücü piyasalarının kadına ve erkeğe farklı koşullar sunmasının kadının ev içerisinde erkeğe hizmet etme nosyonunu sağlamlaştırdığını iddia etmektedir. Evde ve iş yerinde var olan ataerkil pratiklerin birbiriyle ilişkili bir bütün olarak ele alınması yani bir paranın iki yüzü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Cockburn'ın (1985) bu pratiklerin yalnızca aile içinde işlevsel olduğu söyleminin, kapitalist düzenin yalnızca fabrikada etkin olduğu söylemiyle eş değer olduğunu savunmaktadır.

Kadınları beden ve biyolojik işlevleriyle sınırlayıp; erkekliği akıl, bilim ve rasyonalite ile birlikte tanımlayan modernist söylem (Leonard, 2002: 66), kadınların profesyonel mesleklerden uzaklaştırmış ve iş gücü piyasalarındaki ikincil konumlarını güçlendirerek yeniden üretmiştir. Kadınlar profesyonel bir mesleğe girdiklerinde ise mesleğin eril formu ile özdeşleşmek ve eril bir kimlikle var olmak zorunda kalmaktadırlar (Bayrakçı Tüzel, 2004).

Kadınların hamilelik ve doğum izinleri ile ailevi nedenlerle çalışma hayatına uzun süre ara verme gereksinimleri (Brown ve Jones, 2004), hemşirelikte sayıca azınlıkta olan erkeklerin kadınlara kıyasla daha iyi konumlara getirilerek, daha yüksek ücret ve statüde çalışmalarını sağlamaktadır (Evans, 1997; Hader, 2005; O'lynn ve Tranberger, 2006). Ayrıca ev içerisindeki sorumlulukların kadın tarafından üstlenilmesi ile erkek çalışma hayatına yönelik kendini geliştirme, deneyim ve eğitime yönelik fırsatlara daha fazla zaman ayırma avantajı elde etmektedir (Brown ve Jones, 2004; Marsland vd., 2003). Erkeğin çalışma saatleri dışında evde fazla sorumluluk almamaları diğer bir deyişle “ikinci vardiyadan”(Hochschild ve Machung, 2012) muaf olmaları, kendilerini geliştirmelerini, daha verimli ve üretken olmalarını sağlamaktadır. Özetle kadın cinsiyet eşitsizlikleri ve kalıp yargıları ile çalışma hayatında cam tavan engeline takılırken, aynı şartlar erkek için avantaj olabilmektedir (Gönç, 2017).

Kadın ağırlıklı mesleklerde çalışan erkeklerin kendi talepleri olmaksızın toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda üstleri ve diğer meslektaşları tarafından yöneticilik pozisyonlarına getirildikleri belirtilmekte (Taylor, 2010) ve bu durum “erişim ve muamele ayrımcılığı” (McLean ve Kalin, 1994) olarak nitelendirilmektedir. Bu ayrımcılık Bourdieu'nun (2014: 119) ifade ettiği gibi

kadının otoritesini reddeden iş bölümü ilkelerine dayanmakta ve erkekler açısından “cam asansör” (Williams, 1992) avantajına dönüşmektedir.

Bourdieu’nun (2014: 119); “otorite gerektiren bir pozisyon söz konusu olduğunda kadının bir erkeğin gerisine düşme ve daha ast asistanlık işlerini yüklenmesi ihtimali kuvvetlidir” ifadesi, kadın mesleklerinde erkeklerin meslek yerine yöneticiliğe odaklandıklarını ve iş yaşamının cinsiyete dayalı iş bölümü ilkeleri doğrultusunda kurulduğunu göstermektedir (Gönç, 2017: 40-41).

Ayrıca erkek çalışanların kadın meslektaşları üzerinde hissettirdiği bu otorite Bourdieu’nun (2014) eril tahakküm ve sembolik şiddet kavramlarıyla açıklanabilir. Bourdieu’a (2014: 11-12) göre eril tahakküm sembolik şiddet aracılığıyla var olur. Sembolik şiddet tahakküm ilişkisindeki her iki tarafın da hissedemeyeceği kadar yumuşak, olağan, tanınmış, dil, konuşma ve yaşam biçimi şeklinde kabul görmüş doğal toplumsal ilişkiler olarak kabullenilmiştir.

Connell’a (1998: 249) göre hegemonik erkeklikte onaylanan erkeklik biçimi heteroseksüelliktir. Bu nedenle eşcinsel erkeklik küçümsenen, dışlanan, istenmeyen, taciz edilen bir erkeklik olarak değerlendirilir.

Bourdieu (2014: 69), erkeklerin her şartta ve sürekli olarak erkekliklerini ispatlamaya giriştikleri gerilimli ve çatışmalı bir sürece zorlandıklarını ifade eder. Hegemonik erkeklik değerlerinden zarar görmelerine rağmen umutsuzca erkeklik üretmeye mecbur kalmaktadırlar (Atay, 2012: 18).

Kadınların yaptıkları işler sonradan öğrenilen yani edinilen işler değil, doğuştan getirdiği özelliklerin bağlamında ortaya çıkan işler olduğu için vasıf olarak ele alınmamakta (Kergoat, 2008: 10) ve değersizleştirilmektedir.

Kadınların erkek ağırlıklı bir mesleğe katılımı onaylanma, desteklenme, kadına saygınlık kazandırma (Chen ve diğerleri, 2010: 2; Mcmurry, 2011: 26), erkeklerin kadın ağırlıklı mesleklere girişleri ise yargılanma, eleştirilme, toplumsal saygınlıklarını kaybetme (Thompson ve diğerleri, 2011: 477; Chen ve diğerleri, 2010: 2; Larocco, 2007: 121; Meadus, 2000: 7) ile sonuçlanmaktadır.

Evans hemşirelik ve erkekliğe ilişkin araştırmasında, erkeklerin meslek içerisinde hastalara yönelik dokunma ve bakım gerektiren alanlardan uzaklaşarak, teknoloji, güç ve bağımsızlığa yönelik alanlarda yoğunlaştıklarını; böylelikle kendilerine erkeksi özelliklerle ilişkilendirilen “erkeklik adaları” oluşturduklarını

belirtmiştir (1997: 228). Erkek hemşirelerin meslekte kadınla ilişkilendirilmiş tüm alanlardan kaçınmaları, kendilerini izole etmeleri ve mesleğin isminden duyulan rahatsızlıkları Bourdieu'nun “erkek hakkındaki egemen temsile uymak için umutsuz ve biraz da patatik bir çaba” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 173) ifadesi üzerinden okunabilir.

1.4.4. Türkiye’de Kadın Ağırlıklı Mesleklerdeki Erkeklerle İlgili Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmalarının özellikle kadına odaklandığı, erkeklikle ilgili çalışmalarınsa (Kandiyoti, 1988 ve 1994; Sirman, 1990; Onaran vd., 1998; Sinclair Webb, 2000, Sancar, 2009, Bora vd., 2011) kadın konusuna nazaran daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Erkeklikle ilgili mevcut çalışmalar son yıllarda özellikle askerlikle ilgili deneyimlere yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalar Selek (2011), Biricik (2008), Mater (2008), Bali (2011) ve Sünbuloğlu (2013)’tür.

İş yaşamında erkekler ve hegemonik erkeklik konuları doğrultusunda alan araştırmaları yapan ve özellikle kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin durumuna ilişkin ufuk açıcı deneyimler sunan çalışmaların (Gönç, 2016a ve 2016b; Gönç, 2017; Dikmen Özarslan, 2015) çoğunlukla sağlık alanı ve hemşirelikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Erkek hemşirelerin nasıl algılandıkları ve mesleği seçme nedenleri üzerine yapılan diğer araştırmalar ise Kulakaç vd (2009), Kaya, Turan ve Öztürk (2011), Yılmaz ve Karadağ (2011), Özdemir, Akansel ve Tunk (2008), Kahraman, Ozansoy-Tunçdemir ve Özcan (2015), Özpancar, Aydın ve Akansel (2008), Çınar, Şahin, Sözeri, Cevahir ve Akburak (2011), Çıttaktunç, Akansel ve Özdemir (2010), Demiray, Bayraktar ve Kharshid (2013), Demiray, Olgun, Kaçar ve Eşer (2013)’tür.

Gönç’ün (2017) erkek hemşirelerin meslekteki avantaj ve dezavantajlarını ataerkil ideoloji ve hegemonik erkeklik bağlamında incelediği çalışmasında; erkeklerin meslek içerisinde otorite ve güç gerektiren alanlarda yüksek ücret ve statüde çalıştıkları, cinsiyete dayalı iş bölümü gereği ev içi alanda fazla sorumluluklarının olmaması nedeniyle meslekle ilgili aktivitelere katılarak kendilerini geliştirme imkânı buldukları belirlenmiş ve bunu yükselmede bir avantaja dönüştürdükleri saptanmıştır. Yöneticilik pozisyonlarına getirilme ve hızlı yükselme gibi avantajların yanında hemşirelerin meslek içerisinde azınlıkta olmanın sosyal

izolasyona neden olduğu, kadın hastalara dokunma ile ilgili kaygılar ve cinsel kimliklerinin sorgulanması gibi dezavantajları da bulunduğu tespit edilmiştir.

Gönç’ün bir diğerk çalışması erkek hemşirelerin kadın ağırlıklı bir mesleği erilleştirme stratejileriyle ilgilidir. Gönç (2016) bu çalışmasında erkek hemşirelerin mesleği eril bir biçimde yeniden tanımladıklarını, duygusal emek ve beden işinden kaçınarak teknik vasıf ve fiziksel güç gerektiren alanlara yöneldiklerini ve meslek yerine kariyer odaklı bir düşünce geliştirdiklerini saptamıştır. Kadın ağırlıklı bir meslek olan hemşireliğin toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ekseninde alanlara ayrıldığı ve erkeklerin teknik beceri, güç ve otorite ile ilgili alanlara, kadınların bakım ve hizmetle ilgili alanlara yöneldiğini göstermektedir. Gönç’ün meslek içi cinsiyetçi iş bölümü olarak adlandırdığı bu ayrım kadınların daha düşük ücret ve statüde çalışmalarına neden olmaktadır.

Hegemonik erkeklik ve hemşirelikle ilgili çalışma yapan bir diğerk isim Ayla Dikmen Özarslandır. Gönç’ün (2016,2017) bulgularına benzer şekilde Özarslan (2015) “Hegemonik erkeklik bağlamında erkek hemşireler” adlı çalışmasında, iş bulma, devlet istihdamı ve güvenceli iş gibi koşulların erkeklerin hemşireliğe katılımlarını artırmakta olduğunu belirtirken, ataerkil ideolojinin hemşirelik mesleği içerisinde yeni bir iş bölümüne neden olduğunu da eklemektedir. Çalışmada kadınsı alanlardan kaçınan erkeklerin daha eril algılanan servislerde bulunmak istedikleri görülmektedir.

Kadın egemen mesleklerde erkeklerin durumuna ilişkin bir diğerk araştırma erkek sekreterlere yönelik olarak yapılmıştır. Kaya (2018), çalışmasında kadınlara özgü bir meslek olan sekreterliğin, mesleğe yönelik eğitim veren kurumların ve bölümlerin açılması, mesleğin gerektirdiği niteliklerin artması ve unvanının değişmesiyle mesleğe bakış açısında bir değişim yaşandığını ve erkek sekreterlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. “sekreter” yerine “yönetici asistanı” unvanı mesleğin dişil formdan uzaklaşmasında etkili olmuş, mesleki eğitimlerin artmasıyla mesleğin saygınlığı da doğru orantılı olarak artmıştır. Kaya aynı zamanda, meslekte ve meslekteki cinsiyet kompozisyonundaki değişimle mesleğe yönelik cinsiyetçi yaklaşımın da ortadan kalkabileceğini ifade etmektedir.

Kavasoglu ve Yaşar (2016) kadın egemen mesleklerle ilgili olarak toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki erkek sporcuları konu edinmekte, erkek sporcuların

mesleki deneyimlerine odaklandığı araştırmasında, toplumsal normların dışındaki erkek sporcuların birtakım engellemeler ve baskılarla karşılaştıklarını, cinsiyetlerine uygun sporlara yönelmeleri noktasında toplumsal yönlendirmelere maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Kavasoglu ve Yaşar'ın (2016) çalışmasında buz pateninde erkek sporcuların güce dayalı zor atlayışlarında kadınlardan daha iyi ve başarılı olduklarını vurgulamaları, Feminin algıdan uzaklaşma ve güçlü erkek imgesini koruma olarak değerlendirilmektedir. Aynı çalışmada dikkat çeken bir diğer bulgu, erkek sporlarında yer alan kadınların toplumsal kabulü başarı ile birlikte gelirken, kadınsı spor branşlarında yer alan erkeklerin kadın ağırlıklı bir alanda olmaları nedeniyle yaşadıkları toplumsal baskı, erkeklerin bu alandaki başarılarına rağmen değişmemekte, toplumsal kabul sağlanamamaktadır. Burada kadın sporlarının değersiz algılanmasının başarısını da gölgelediği ve değersizleştirdiği düşünülmektedir.

Türkiye’de hegemonik erkeklik ve kadın ağırlıklı çalışma alanlarında erkekler ile ilgili araştırmaların genellikle erkek hemşirelere yönelik olduğu görülmektedir. Türkiye’de kadın ağırlıklı bir başka meslek olan okul öncesi öğretmenliği ile ilgili çalışmaların daha çok erkek okul öncesi öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar, algıladıkları güçlükler ve toplum tarafından nasıl algılandıklarına yönelik olduğu görülmektedir.

Yağbasan ve Aksoy’un (2016) erkek anaokulu öğretmenlerine velilerin bakış açısına yönelik yaptıkları alan araştırmasında, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mesleği kadın mesleği olarak gördükleri dolayısıyla erkeklerin bu alanda yer almalarını şaşkınlıkla karşıladıkları sonucuna ulaşmış, erkek öğretmenlerin bu yaş grubu için fazla disiplinli olacağı ve çocuklara kadın öğretmenler kadar ilgi gösteremeyeceğini düşündüklerini saptamıştır. Benzer şekilde “Okul öncesi eğitimde cinsiyet eşitliği üzerine betimsel bir çalışma” isimli araştırmalarında Temiz ve Cin (2017) velilerin toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılara sahip olduğunu ve erkek okul öncesi öğretmenlerine ön yargılı davrandıklarını tespit etmişlerdir. Erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik toplumun olumsuz bakış açısını ortaya koyan bir diğer araştırma Şahin, Korkmaz ve Çoban’a (2018) aittir. Şahin, Korkmaz ve Çoban’ın (2018) yürüttükleri çalışmada da erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik toplumsal bir ön yargının olduğunu bulgulamışlardır. Okul öncesi eğitimde öğretmen cinsiyeti ile ilgili bir başka araştırma Ağgöl Yalçın, Yalçın ve Macun’a (2017) aittir.

Araştırmada kadın öğretmenlerin annelik içgüdüsüne sahip olduğu düşüncesi ile tercih edildiği bilgileri yer almaktadır. Ayrıca kadın öğretmenlerin hem çocuklarla hem de ailelerle daha rahat iletişim kuracağı düşüncesi ile daha çok muhafazakâr çevrelerde erkek öğretmene cinsel istismar ve şiddet ihtimaliyle mesafeli bir yaklaşım benimsendiğine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik araştırmaların bir bölümü bu alandaki erkeklerin kendi mesleklerini nasıl algıladıklarına ilişkindir. Kızıлтаş, Halmatov ve Sarıçam'ın (2012) okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını saptamaya yönelik yürüttüğü araştırmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu bir tutuma sahip oldukları, aile geliri düşük olan öğrencilerin öğretmenlik mesleğini daha çok tercih ettikleri, erkek öğrencilerin azınlıkta olmalarından dolayı yalnızlık çektikleri ve son olarak 17-22 yaş aralığındaki öğrencilerin bu mesleği güvenceli bir iş olarak gördükleri için tercih ettiklerini bulgulamıştır. Öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir diğer araştırmada adayların okul öncesi öğretmeni kavramına ilişkin metaforik algıları incelenmiştir. Akgün'ün (2016) okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk ve okul öncesi öğretmeni kavramına ilişkin metaforik algılarını saptamaya yönelik araştırmasında, bölümde eğitim alan öğretmen adaylarının okul öncesi öğretmenini anne gibi algıladıkları, anne metaforunu kullandıklarını belirtmektedir.

Erkek okul öncesi öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırmaların bazıları adayların karşılaştıkları güçlükler ve gelecek planlarına yöneliktir. Demir ve Çamlı'nın (2011) okul öncesi öğretmen adaylarının staj uygulamalarında karşılaştıkları güçlükleri incelediği nitel araştırmanın erkek katılımcıları çalışma ortamında çalışanların çoğunluğunun kadın olmalarının yalnız hissetmelerine neden olduğunu ve toplumsal ön yargılar nedeniyle zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Haskan-Avcı, Karababa ve Zencir'e (2018) ait "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkek Okul Öncesi Öğretmen Adayları; Algıladıkları Güçlükler ve Gelecek Kaygıları" adlı çalışmalarında, alanda eğitim gören öğrencilerin yaşadıkları güçlükler ve meslekte karşılaştıklarını düşündükleri güçlükler araştırılmış, öğrencilerin sayısal olarak azınlıkta olmaları nedeniyle kişisel problemler ve iletişim sorunlarıyla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bunu toplumun ve bağlı oldukları üniversite öğretim üyelerinin öğrencilerin cinsiyetlerine yönelik tepkilerine ilişkin yaşadıkları zorluk ve problemlerin takip ettiği belirtilmiştir. Katılımcıların gelecekte

mesleğe ilişkin endişe duydukları konuların başında toplumsal ön yargılar ve velilerin erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik bakış açıları gelmektedir. Özetle erkek öğrencilerin tedirgin olma nedenleri kişisel ve mesleki performanstan ziyade toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olmaktadır. Haskan-Avcı, Zencir, Karababa ve diğerleri (2018) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada erkek öğrencilerin bazılarının kariyer hedeflerinin, gelecekte mesleği sürdürmek yerine, idareci olma, özel bir kurum açma, akademik kariyer gibi seçenekleri de kapsadığı anlaşılmaktadır.

Okul öncesi eğitimi alanında çalışan erkek öğretmenlerin kendilerini nasıl tanımladıklarına ek olarak, alanda erkek olmanın avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar da mevcuttur. Demirtaş, Demir ve Demir'in (2014) Türkiye'deki Anaokullarında erkek Öğretmen Algısı başlıklı makalelerinde 21 öğretmen ve 8 yöneticiden oluşan bir grupla yarı yapılandırılmış form aracılığıyla elde ettikleri verilerde, öğretmenlerin kendilerini eğitim veren uzman olarak tanımladıkları ve kendilerini tanıtırken anne, güneş ve çiçek metaforlarını kullandıkları belirtilir. Çalışmanın bir diğer sonucu erkek öğretmenlerin disiplin ve otorite kavramlarıyla öne çıktıkları, tek ebeveynli ailelerde büyüyen erkek çocuklar için rol model olabilecekleri düşüncesi ifade edilirken, öğretmenlerin şefkat, merhamet, ilgi gösterme ve öz bakım becerilerinde (alt değiştirme, tuvalet gereksinimleri, beslenme) kadınların gerisinde kalabilecekleri belirtilmiştir. Okul öncesi eğitimde erkek öğretmenin rol model olarak önemini ortaya koyan bir diğer çalışma Anlıak'a (2004) aittir. Anlıak'ın (2004) okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında baba ve erkek öğretmenin rolü ve önemi ile ilgili yaptığı araştırmada erkek okul öncesi öğretmen adayları bu meslekte başarılı olmalarının toplumun ön yargılarını değiştirebileceğine inandıklarını açıklamışlardır.

Literatürde erkek okul öncesi öğretmen adaylarının mesleki benlik saygısı, özel alan yeterliliği gibi alanlarda daha düşük puanlar aldıklarını gösteren çalışmalar mevcuttur. Örneğin Demir, Gürsoy ve Ada (2011) erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında mesleki benlik saygısı bakımından anlamlı derecede bir fark olduğunu ortaya koyarak, erkek öğrencilerin benlik saygılarının daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Ekinci ve Kaya (2016) da hem iletişim hem de yaratıcılık ve estetik özel alan yeterliliklerine yönelik yeterlik algısının kadın öğretmen adaylarında erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Dereli- İman'ın (2014) okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik

motivasyonları ile ilgili yaptığı araştırmada ise; kadın öğretmen adayları ile erkek öğretmen adayları arasında belirgin bir farklılık olduğunu, kadın öğretmen adaylarının içsel motivasyonlarının erkeklerden yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Okul öncesi öğretmenliğine erkek katılımının her geçen gün artması, alanın erkeklik çalışmaları kapsamında ele alınması gerekliliğini açıkça göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadın ağırlıklı bir çalışma alanında erkeklik inşa süreçlerini kapsamlı olarak ele alan bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Niteliksel araştırma disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alan, sosyal olay ve olguları kendi bağlamında değerlendiren, fenomenolojik paradigmaya dayanan, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla derinlemesine incelemeyi benimseyen bir araştırma yöntemidir (Altunışık ve diğ., 2010: 302)

Yorumsamacı analiz imkânı sunan niteliksel araştırmalarda katılımcı görüşleri derinlemesine incelenirken objektif, ölçülebilir davranış ve tutumlara değil, duygusal ve kavramsal cevaplara odaklanılmakta ve genellikle az sayıda katılımcı ile çalışılmaktadır. Dolayısıyla nitel araştırmalarda sonuçların topluma genellenme kaygısı güdülmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 48-65).

Nitel araştırmalar keşfedici özellikleri ile üzerinde az çalışılmış konuların aydınlatılmasında kullanışlı ve yararlıdır (Neuman, 2012: 228). Bu çalışmada, nitel yöntemin seçilmesinde yöntemin keşfedici özelliği ile derinlemesine gözlem ve anlama imkânı sunuyor olması etkili olmuştur.

2.2. Araştırmanın Sahası ve Grubu

Saha araştırmasının yürütülmüş olduğu Samsun ve Amasya illeri Karadeniz bölgesinin Orta Karadeniz bölümünde yer almaktadır. 2018 yılı TÜİK verilerine göre Samsun; 1.335.716, Amasya ise; 337.508 nüfuslu illerdir.

Araştırma evreni aktif olarak çalışmakta olan erkek okul öncesi öğretmenlerini kapsamaktadır. Türkiye’de 2018 itibarıyla 4585 erkek okul öncesi öğretmeni görev yapmaktadır (MEB,2018). Araştırma genelleme amacı taşımadığı için evreni temsil eden bir örneklem grubu seçilmemiştir. Örneklem amaçsal örneklem tekniklerinden kartopu örneklem tekniğiyle belirlenmiştir.

Genelleme amacı taşımayan çalışmada kartopu örneklem tekniği ile ulaşılan araştırma grubu Amasya’dan 13, Samsun’dan 8 öğretmen olmak üzere 21 erkek okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen 21 erkek okul

öncesi öğretmeninin yaşları 27 ile 42 yaş aralığında değişmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin en genci 27, en yaşlısı 42 yaşındadır ve yaş ortalamaları 34'tür. Katılımcı öğretmenlerin kıdemi 5 yıl ile 18 yıl arasında değişmektedir. Görüşmelerden 12'si öğretmenlerin çalıştıkları okullarda, diğer 9 görüşme görüşmecilerin talep ettikleri dış mekânlarda yapılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen 21 öğretmenin 15'i evli, 6'sı bekârdır. Görüşmecilerin eşlerinin meslekleri ile ilgili bilgiler şu şekildedir; okul öncesi öğretmeni (9 kişi), fen bilimleri öğretmeni (1 kişi), matematik öğretmeni (1 kişi), hemşire (1 kişi), ev hanımı (3 kişi).

Katılımcıların annelerinin çok büyük bir çoğunluğu (21 kişiden 17'si) ev hanımıdır. Diğer 4 annenin mesleği (2 öğretmen/emekli öğretmen ve 2 memur/emekli memur) olarak belirtilmiştir. Babalarının meslekleri ise öğretmen (2 kişi), memur (5 kişi), esnaf (4 kişi), çiftçi (4 kişi), serbest meslek (2 kişi) ve emekli (4 kişi) olarak belirtilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan 21 öğretmen sosyo-demografik özellikleri bakımından geleneksel aile yapısına uymaktadır. Anneler ev içi rollerden sorumlu, babalar ise evi geçindiren kişiler olarak ön plana çıkmaktadır.

Öğretmenlerin yüksek lisans/doktora, idarecilik ve ya ikinci üniversite durumlarına ilişkin bilgiler şöyledir; 21 öğretmenden 5'i halen aktif olarak idarecilik yapmakta, 7'si belli bir dönem idarecilik görevinde bulunduğunu belirtmektedir. Çeşitli bölümlerde (PDR, Okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği) yüksek lisans yapan öğretmen sayısı 7, ikinci ya da üçüncü üniversitede farklı bir bölüm okumakta olan 5 öğretmen bulunmaktadır.

2.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Kadın ağırlıklı bir alanda çalışan erkeklerin erkeklik inşa süreçlerinin incelendiği araştırmamızda nitel araştırma yöntemini en güçlü tekniklerinden birisi olarak kabul gören derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme; yapılan yüz yüze görüşmelerle anahtar kişi olarak bilgisine başvurulmuş kişinin tecrübelerinin anlaşılmasına ve yeni sorularla yeni açılımlara imkân veren, esnek ve keşfedici bir süreçtir. Bu teknikle katılımcıların (görüşmecilerin) bakış açıları, algıları, bulundukları konuma ilişkin duygu ve düşünceleri kendi ifadeleri doğrultusunda açığa çıkarılmakta ve sürecin sonunda görüşmeci tecrübelerinden elde edilen çok boyutlu ve zengin detaylar bütünsel bir

yaklaşım ile değerlendirilerek çalışma için gerekli sonuçlar çıkarılmaktadır (Tekin, 2006: 102-103).

Görüşmelerde araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Form, “demografik özellikler”, “erkeklik algısı”, “kadınlık algısı”, “cinsiyete dayalı iş bölümüne yönelik algı” ve “mesleğe yönelik algı ve yaşantılar” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır (Ek.1. Görüşme Formu)

2.4. Verilerin Toplanması

Örneklem tamamı aktif olarak çalışmakta olan 21 erkek okul öncesi öğretmeninden oluşmaktadır. Alan araştırmasına başlamadan önce örneklem büyüklüğü kesin bir sayıyla sınırlandırılmamıştır. Görüşmeler Amasya’da erkek okul öncesi öğretmenlerle başlamıştır. Saha araştırması için Amasya’nın tercih edilmesinde araştırmacının Amasya ilinde yaşıyor olması, araştırmanın zamanında tamamlanması ve bağlantıların kurulmasında kolaylık sağlaması etkili-belirleyici olmuştur.

Amasya’nın saha araştırması için belirlenmesinin ardından il bünyesinde görev yapmakta olan erkek okul öncesi öğretmenleri ile ilgili genel bilgilere Milli Eğitim Müdürlüğü ve okulların internet sitelerindeki personel bilgileri aracılığıyla ulaşılmıştır. Amasya’da toplam 21 erkek okul öncesi öğretmeni olduğu bilgisi edinilmiştir. Öte yandan araştırmacının Amasya’da okul öncesi öğretmeni olması kaynak kişilere ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Görüşülecek olanlara ulaşmak için araştırmacının yakın çevresinden tanıdığı erkek okul öncesi öğretmeni kişilerden yararlanılmıştır. Bu kişiler kaynak kişi olarak diğerlerine ulaşmayı sağlamıştır. Kaynak kişiler araştırmacı ile görüşmeciler arasında güven bağı kurulmasında etkili olmuştur. Amasya’da toplam 16 kişiye ulaşılmış ancak bunlardan 3 tanesi görüşme sağlanamamıştır. Görüşülenlerin bir kısmının Amasya’nın çeşitli ilçelerinde görev yapmaları nedeniyle görüşme yapmak için görüşmecilerin bulundukları ilçelere gidilmiştir. Bu ilçelerde toplam 6 kişi ile görüşülmüştür. Amasya’da gerçekleştirilen görüşmelerin 7’si merkezde ve 6’sı ilçelerde olmak üzere toplam 13 görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma için Amasya’da başlayan görüşmelere, görüşmecilerden bazılarının Samsun’daki mesleki deneyimleri hakkında verdiği bilgiler üzerine, ekonomik, bölgesel ve kültürel farklılıklara ilişkin farklı deneyimler olabileceği düşünülerek görüşmelerin Samsun’da görev yapan öğretmenlerle devam

edilmesine karar verilmiştir. Samsun’da toplam 48 erkek okul öncesi öğretmeninin görev yapmakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Amasya’da 13 erkek okul öncesi öğretmeni ile görüşmeler tamamlandıktan sonra Samsun’da ulaşılan 19 kişiden 11’i ile görüşme gerçekleştirilememiş ve toplamda 8 öğretmenle daha görüşme gerçekleştirilmiştir. Bulgularda tematik ve sistematik benzerlikler gözlenmeye başladığı için 21 öğretmen yeterli görülmüştür.

2.5. Verilerin Çözümlemesi ve İşlenmesi

Yapılan görüşmeler görüşmecilerin izni dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılarak, ses kaydı için izni olmayan görüşmecilerle yapılan görüşmeler ise yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Görüşme süreleri kişilere göre değişmiş, en kısa görüşme 30 dakika, en uzun görüşme 1 saat 54 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler Toplam 946 dakika süren ses kayıtları deşifre edilerek bilgisayar ortamına aktarılmış görüşmelerden 282 sayfalık derinlemesine görüşme arşivi elde edilmiştir.

Verilerin çözümlemesi sürecinde araştırmanın amacı ve ana temalar doğrultusunda tablo oluşturulmuş, aynı soruya verilmiş tüm yanıtlar tek bir dosyada birleştirilmiş ve bütünsel bir değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Betimsel analiz tekniğinden yararlanılan çalışmada, anlam bütünlüğünün sağlanabilmesi için görüşmeci ifadelerine olduğu gibi yer verilmiş, tekrar eden alıntılarının bir kısmına müdahale edilerek dikkate alınmayan cümleler (...) ifadesiyle belirtilmiştir. Çalışmada katılımcı erkek okul öncesi öğretmenlerinin kimlik bilgilerinin gizliliği muhafaza edilmiş, görüşmeciler kodlanarak anonimite sağlanmıştır.

Mevcut durumun betimlemesine yönelik çalışmada örneklem Türkiye’deki tüm erkek okul öncesi öğretmenlerini temsil etmemektedir. Ancak görüşmelerin yaklaşık üçte ikisi tamamlandığında alınan yanıtların sistematik olarak tekrarlandığı gözlenmiştir. Elde edilen verilerde benzer nitelikteki bağlam ve örneklemelerin ortaya çıkması verilerin nitel araştırmalara transfer edilebilme kriterini sağladığı düşündürmektedir.

Bulgular bölümünde görüşmecilerin kendi ifadeleri ile desteklenen araştırmacı yorumları beş okul öncesi öğretmeni ile sözlü olarak paylaşılarak öğretmenler tarafından onaylanmıştır. Araştırmacı yorumlarının görüşmecilerce onaylanması nitel araştırmaların inandırıcılık ve doğrulanabilirlik kriterlerinin sağlanması bakımından yerine getirilen önemli bir ölçüttür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde görüşmeci ifadelerinden yola çıkılarak “kadınlık”, “erkeklik”, “cinsiyete dayalı işbölümü” ve “okul öncesi öğretmenliğine yönelik algılar” ana temaları altında ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Erkeklik Algısı

Ataerkil toplumlarda erkek ve kadın olmanın anlamı geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlenen ayırt edici özelliklerle ortaya çıkmakta, erkek ve kadını birbirinden ayıran nitelikler taraflar arasında hiyerarşik bir sistemi yaratmakta ve ortaya çıkan bu resim-tablo toplumun genel geçer normları olarak algılanmaktadır. İdeal erkek ve ideal kadın tanımlamaları da toplumsal normlar doğrultusunda oluşturulmakta ve erkekliğin egemen temsili olan, güç, otorite, saygınlık, bağımsızlıkla nitelenen erkek modeli benimsenmektedir. Dolayısıyla kadın ve erkeğin cinsiyetten bağımsız bir birey olarak ele alınması bu normların çözülerek geçerliliğini yitirmesi olarak değerlendirilecektir. Toplumsal normların erkeklikle ilgili belirlediği sınırların aşılarda kadınsı bir meslekle ilgilenilmesi erkeklerin erkekliklerini bu normların ötesinde yapılandırdıklarını düşündürmekte ve bu alanda alternatif erkeklik kurguları gündeme gelmektedir. Ancak erkeklikle ilgili elde edilen veriler, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarından bir kopuş yaşanmadığını göstermekte, egemen erkeklik temsiline altını dolduran tanımlamaların ağırlık kazandığı görülmektedir.

3.1.1. İdeal Erkek Kimdir

3.1.1.1. Erkek Fiziksel Olarak Güçlü Olandır

Görüşmecilerin erkeklik tanımlamalarının büyük oranda fiziksel güce dayandırıldığı ve “güçlü erkek” savını güçlendirdiği görülmektedir. Erkeğin, güçlü, kuvvetli, dayanıklı ve kaba oluşu ile “..dışarıdan gelen her türlü engele göğüs gerebilen, her türlü zorluğun altından kalkabilen erkek” (G12) imajının geçerli olduğu görülmektedir. Güçlü erkek olgusunun altını doldururken sıklıkla karşılaştırmalara başvurulduğu ve “kadına göre”, “kadın baz alındığında” erkeğin gücünün ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Böylelikle modernizmle birlikte

güçlenen dikatomik yapıların varlığını koruduğu da saptanan bir diğer bulgu olmaktadır.

Görüşmecilerin erkeklik tanımlamaları ve açıklamalarında erkeğin fiziki yapısı ve güçlü olmasını ayırt edici bir nitelik olarak çokça vurguladıkları görülmektedir.

G11 Erkek fiziksel olarak daha güçlü, ağır iş şartlarına daha uygunluk gibi fiziksel farklılıklar...(31,bekar,Samsun)

G5...erkek deyince yani ilk akla gelen normal şartlarda düşündüğümüz zaman tamamen güçlü, kuvvetli, kaba bu tür şeyler akla geliyor yani ilk önce...(34,evli,Amasya)

G16...erkek ve kadını kıyasladığımız zaman erkek hani fiziksel olarak da daha güçlü bir karakter olduğu için fiziken daha dayanıklı...(32,evli,Amasya)

3.1.1.2. Erkek Olunmaz Doğulur

Görüşmecilerin erkeklik tanımlamalarında göze çarpan bir diğer bulgu, erkekliğin doğuştan doğal olarak var olduğu savıyla ilişkilidir. Yaradılıştan gelen, fitratla alakalı olarak, elimizde olmadan edindiğimiz bir özellik olarak erkekliğin biyolojik bir olgu olarak benimsenmesi dikkat çekicidir. Ayrıca biyolojiye ve hormonlara dayandırılan bu görüşlerin dini referanslarla güçlendiğini de görmekteyiz. Doğal olarak güçlü, akılcı, savaşçı, üstün erkek kurgularının yeniden üretimi söz konusudur.

G11 Erkeklik elimizde olmadan doğuştan edindiğimiz bir özelliktir. Yani erkek olunmaz doğulur. Benim bakış açımdan erkek doğması erkek olması için yeterlidir. Yine biyolojik yaklaşıyorum cinsel yönelimi ve cinsel sağlığı dışında erkeklik değişen bir olgu değildir.(31,bekâr, Samsun)

G1 Erkeklik kadınlık dediğimiz şey insanın kendi seçimiyle alakalı olan bir şey değil. Yani bu yaradılıştan gelen fitratla alakalı olan bir şeydir. Yani herkesin yapması gereken fitratıyla alakalı görevleri vardır onun için benim gözümde bir erkek ya da kadın eşit midir dersene eşit değildir...(40,evli,Amasya)

G10 Yaradılıştan gelen hormonlar ve fizik gücü...(30,bekar,Samsun)

G16 Ya erkekler hani ne bileyim bayanlara göre daha böyle hani dominant karakter oluyorlar daha hani Allah'ın vermiş olduğu vasıflardan dolayı daha yönetmeye meyilli oluyorlar...(32,evli,Amasya)

3.1.1.3. Erkek Rasyonel Olandır

Ahlaki sisteme ilişkin iş bölümü ile kadın ve erkek farklı değerlerle bağlantılı olarak düşünülmektedir. Erkeklikle ilişkili değerlerin özellikle “adalet”, “özgüven”, “akılcılık”, “rasyonalite”, “sertlik”, “katılık”, “maddesel ve üstünkörü”, “rahat-rahatlattıcı”, “cesaret”, “duygularını saklama eğilimi olan”, “kaos anında üretici fikir geliştirebilme”, “dürüst”, “mekanizmanın üst kısmında yer alan”, tabirleriyle ifade edilmiştir. Akıl-doğa ikiliğinde aklın erkekliği temsil ettiği görüşleriyle örtüşen bu yanıtların günümüzde de geçerliliğini koruduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Erkek cesaretlidir, özgüvenlidir, rahattır, çünkü güçlüdür. Erkek kaos anında üretici fikir geliştirebilmektedir, çünkü akılcı ve soğukkanlıdır. Böylelikle erkekliğin değerlerle ilişkili yapısının biyolojik bir zeminde şekillendiği netlik kazanmaktadır. Erkeklik değerlerinin biyolojik ve maddesel zeminden yükseldiği ön kabulü ile işleyen süreçte görüşmecilerin çok büyük bir kısmını ortak paydada buluşturan bu görüşler yer almaktadır.

G4 Erkekler duygusal yönden farklı mesela maddesel ve üstünkörü daha çok, kadınlar da duygusal ve detaycı düşünüyorlar.(32,evli,Samsun)

G16 Hani karakterinin biraz daha nasıl deyim anne baba olduğu zaman ebeveyn olduğu zaman saklamaya hani babalık figürünü üzerinde hissettiği zaman daha böyle ağırlığından dolayı saklayabiliyorlar ve hani belki sevgisiz de gözükseler içlerinde yaşıyorlar bazı duyguları. Herhangi bir kaos anında bir üretici fikrinin olması gerekiyor erkeğin sonuçta toplumu yönlendireceğini de düşündüğüm için hani biraz şey oluyor ama liderlik mi deyim karakterinde olması gerektiğini düşünüyorum yani. (32,evli,Amasya)

G3 Bir erkek adaletli olmalı bence(36,evli,Amasya)

G20 Erkek biraz daha mekanizmanın üst kısmında yer alan karar verici olarak düşünebiliriz. Çünkü verdiği kararlarda mantık daha fazla ön plandadır hani sonuçta verdiği kararlar bazı aile bireylerinin hoşuna gitmese de mantık ön planda olduğu için o şekilde diyebiliriz(37,evli,Amasya)

3.1.1.4. Erkek Ev Geçindirendir

Erkeğin en önemli rolü olarak vurgulanan geçim, erkek için olmazsa olmaz bir noktadadır. Erkek bu zorlu görevi üstlenirken, görevin getirisi olan hiyerarşideki üstün konuma yerleşmekte ve bu konumu ne pahasına olursa olsun korumak istemektedir. Yüzyıllardır evin geçim problemi erkeğin görev alanına ait olagelmıştır. Böylece günümüzde de erkek kimliğini öncelikle bu rol ile ilişkilendirmekte ve ailesine bakma yükümlülüğünü gönüllü olarak üstlenmektedir. Kadınların çalışma hayatına girişleri, erkekliğin bu en önemli rolünden vazgeçemediklerini ortaya koymaktadır. Çalışan bir kadın geçim rolünü eşiyle birlikte üstlenmesine rağmen erkek hala ailesinin reisidir ve geçimle ilgili asıl sorumluluk erkektedir. Geçim erkek için olmazsa olmaz iken; kadın için olmasa da olabilecek bir esneklik içermektedir. Çünkü erkeğin asıl sorumluluğunun geçim olduğu gibi, kadının da asıl sorumlu olduğu başka yükümlülükleri vardır ki bunlara kadınlık algısı ile ilgili bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

G15 Aile reisi mesela babalık işte, dede, ata olarak düşünebiliriz. Çalışan eve ekmek getiren, ailenin temel direği olan öyle düşünebiliriz.(36,evli,Amasya)

G8 Ailedeki sorumluluğunu yapmak, evin büyüklüğünü yapmak, hesap işlerini yapmak.(32,bekâr, Samsun)

G5 ...eşi çalışsa bile normalde evin geçimi yükümlülüğü yine de erkeğe aittir algısı da olduğundan dolayı evin dış işlerinden sorumlu diyebilirim yani...(34,evli,Amasya)

G16...ailesine karşı sorumlulukları yerine getirecek tamamen sorumluluk sahibi ama bu sorumluluklar nelerdir hani açarsak baya bir şeyi var erkeğin ne biliyim ailesinin bakımıyla ilgili geçimiyle ilgilenmesi çünkü bayanlar ne kadar çalışan da olsa çalışmayan bayan sayısı oldukça çok fazla, evin geçimi sorumluluğu erkeğin üstünde daha çok. (32,evli,Amasya)

3.1.1.5. Erkek Koruyan Kollayandır

G2, G5 ve G12 numaralı görüşmeciler ise “koruyan, kollayan, sahip çıkan erkek” imgesi üzerinde durmuşlardır. G5 numaralı görüşmecinin “bir çınar ağacı gibi koruyucu kollayıcı” olarak nitelendirdiği erkekliğin çınar ağacını bir metafor olarak kullanması oldukça anlamlıdır. Çınar ağacının asırlardır ayakta duran, dayanıklı, devasa oluşu ile erkeğin sonsuz gücü ve kudreti arasında bir bağlantı kurularak erkeklik değerleri pekiştirilmeye çalışılmıştır. Erkek de evi ve ailesinin üzerinde koruma, kollama, savunma gücüne haizdir. Erkek bu gücünü biyolojiye dayandırılan genetik özelliklerine mi borçludur yoksa toplumsal süreçlerin erkeklik imgesini güç ve statükoyla donatmasına bağlı olarak eline geçirdiği hiyerarşik avantajlı konumuna mı? Bu süreçler birbiri içine geçen bütüncül ve komplike bir yapıya içkindir ve aslında bu tartışma “erkeklik hegemonyası” ile yakından ilişkili görünmektedir.

Güçle bağlantılı olarak koruyup kollama, sahip çıkma görevi de erkeklerin sorumluluğundadır. Nitekim kadın güçsüzdür korunmaya ihtiyacı vardır.

G2 Sorumluluk sahibi, sahiplenen, ailesini sahiplenen, sahiplendiğini seven, koruyan kollayan, yeri geldiğinde her işin altına girebilen biri. Kendine ait olan işini, eşini, eşyasını koruyabilme, sahiplendiği her şeyi koruyabilmeli(32,bekâr, Samsun)

G5 Kadından farklı olarak ailesini toparlamak nasıl anlatayım bir ağaç gibi çınar ağacı gibi koruyucu kollayıcı olabilir yani çocuklarına sahip çıkması olabilir ya da ne bileyim özellikle eşine sahip çıkması koruyup kollaması(34,evli,Amasya)

G12 Vatanına milletine bağlı örnek bir insan çocuklarına karşı ailesini koruyucu kollayıcı gaddar olmayan her yaptığı hal ve hareketleriyle de gerek çocuklarına gerek öğrencilerine örnek olmalı.(42,evli,Amasya)

3.1.2. Erkeğe Özgülenen Alanlar

Tarihsel ardalana bakıldığında, kadın ve erkeğin iş bölümü neticesinde farklı alanları temsil ettiği görülmektedir. En net haliyle kadın özel alanı, erkek kamusal alanı temsil etme gücüne sahiptir. “Kamusal alan” ifadesinin içini dolduran değerler şüphesiz erkeklik değerleriyle örtüşmek zorundadır. O halde nedir kamusal alan? Kamusal alana atfedilen değerler süreçte erkeklere hangi alanlarda başarı ve yetkinlik vermektedir? Her şeyden önce kamusal olan rasyonel olanla eş değerdir. Akıl ve bilimin eril dili bu alandaki eril yükselişi de desteklemekte ve bu destekle

söz konusu alanlardaki eril nitelikler de alana özgülenmektedir. Sürekli olarak yeniden üretilen bu görüşlerle görüşmecilerimizin yanıtlarında da sıklıkla karşılaşmıştır. Bilim, politika, ekonomi, siyaset ve teknoloji gibi alanlar eril nitelikli alanlar olarak ifade edilmiş ve erkeğin yapısı gereği bu alanlara yatkın olduğu görüşleri ağırlık kazanmıştır.

3.1.2.1. Politika

Politika görüşmecilerin sıklıkla yineledikleri erkeksi bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İktidarı ve gücü elinde bulunduran erkekler tarih boyunca kitleleri etkileyerek yönlendirme becerisine sahip olarak anılmıştır. Kadınların çalışma yaşamına katılımıyla kamusal alanda varlık göstermelerine rağmen belli alanlar dışına çıkılamamış ve belli alanlara da girişleri oldukça kısıtlı kalmıştır. Politika günümüzde artan sayıda kadın katılımına rağmen hala erkek ağırlıklı yapısını korumakta ve sürdürmektedir. Politikanın erkek egemen yapısı erkek için uygun bir alan olduğu görüşünü güçlendirmekte ve yeniden üretmektedir. G16 numaralı görüşmeci de, bu alanda kadınların olduğunu belirtmekte ancak kadınların bu alandaki varlıklarının alanın erilliğini değiştirmedigine yönelik düşüncesini ortaya koymaktadır.

G16 Politikayı düşünüyorum erkeğin daha yatkın olduğunu düşünüyorum çünkü mizacı yönlendirmeye daha yatkın hani insanları toplumları Allah'ın vermiş olduğu o şeyle mizaçtan dolayı daha yatkın olduklarını düşünüyorum. Politika tarihimizde de görüyorsunuz onlarda gerçekten daha başarılı oluyorlar zaten. Dünyadaki politikacılara da baktığımız zaman bir iki tane bayanlar var tabi sonuçta ama geneli erkek oluyor (32,evli,Amasya)

G17 Erkekler politikaya daha yatkınlar yani kesinlikle politikada daha iyiler(27, bekâr, Amasya).

G2 Politika alanında genelde kadınlar geri planda kalıyor erkekler daha başarılı. Duygusallıkla alakalı yeri geldiğinde devlet adına o kararı verebilmelisin, kadınlar veremiyorlar (32, bekar, Amasya).

3.1.2.2. Spor

Modernizmin kadın ve erkeği zıtlıklar üzerinden tanımlayan ve anatomik yapıları öne çıkaran hiyerarşik yapılanmada erkeği beden gücüyle sunan bakış açısı, erkeği her daim güçlü, kuvvetli, yenilmez, cesaretli, aktif bireyler olarak tanımlamakta, zayıflık kadına atfedilmektedir. Bedensel aktivitelerle erkeğin güçlü yapısı yeniden üretilmekte ve kadının bedensel aktivitelerdeki varlığı kadın sporları ile sınırlı kalmaktadır. Futbol, güreş, basketbol gibi bazı sporlar erkeklerin

yapabilecekleri spor dalları arasında değerlendirilmekte, kadınlar bu alanda daha kadınsı olan, dans, jimnastik gibi dallara uygun görülmektedir.

G9 Futbol, spor dallarında erkekler daha başarılıdır fiziksel olarak, hem de çocukken kaç kız futbol oynuyor ya da kaç kız basketbol oynuyor (38, evli, Amasya)

G13 Sporda öne çıktığını düşünüyorum erkeklerin, erkekler bana daha dolu geliyor kadınlara göre yarışmalara bakın erkekler daha öndedir bunlar yani sporda daha ilgili geliyor genel anlamda (33, evli, Samsun)

3.1.2.3. Bilim ve Teknoloji

Geleneksel ideoloji erkekleri kadınlardan salt bedensel gücünü referans alarak ayırma yoluna gitmemekte, bu ayrım zihinsel işlevler açısından da farklılık içerdiği gerekçesiyle kurgulanmaktadır. Günümüzde hala bilim adamı, bilim kadını söylemleri ile farkındalık yaratılmaya ve yerleştirilmeye çalışılsa da görüşmecilerin bilimsellik ile erkeklik arasında kurdukları bu anlamlı bağ geleneksel ideolojinin geçerliliğini gösterir niteliktedir.

G16. Bilimde de teknoloji konusunda da bir tık bayanlardan daha başarılı olabilirler. Çünkü daha çok ilgilerini çekiyor teknolojik icatlar ya da bilimsel icatlar. Çünkü bayanların kafalarının çalışma şekliyle erkeklerinki biraz farklı olduğu için hani.(32,evli, Amasya)

G9 Bilim ve teknoloji kesin olarak söylüyorum. Artık bilim adamı bilim kadını da var ama bilim adamlarının yüzde sekseni erkeklerden çıkıyor (38, evli, Amasya).

G18 Bilimde, teknolojide yani bunlar hep erkek egemen sayılır aslında bunlarda hepsinde erkekler çoğunlukta ama yani kadınlarda çoğalıyo git gide artıyo. Şimdi hepsinde kadın da var erkekler de var ama bu işlerde erkekler daha başarılı olabilir (30, evli, Amasya).

3.2. Kadınlık Algısı

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kadın ve erkeğin birlikte ele alınarak bütünsel bir analizle değerlendirilmesini gerektirmekte, cinsiyet rollerinde bir çözülme-değişim varsa bu değişimin yönünü tayin etmek, yere sağlam basan hipotezler geliştirebilmek ve değişimin altını doldurabilmek erkeklerin gözünden ideal kadın tanımlamalarının (kadınlık algısı) okunmasını ve irdelenmesini gerektirmektedir. Ayrıca kadın egemen bir çalışma alanındaki erkeklerin erkeklikle ilgili algıları toplumsal cinsiyet rollerine dair değişimi yansıtacak önemli bir done olarak ele alınmaktadır(önemli doneler sunacağı içerdiği düşünülmektedir. Ancak kadınlık algısı da erkeklik algısında olduğu gibi geleneksel çizgiye yakınlığını korumakta, düşüncelerin eril ideolojiyle olan bağlılığı-uyumu dikkat çekmektedir.

3.2.1. İdeal Kadın Kimdir

3.2.1.1. Kadın Önce Annedir

Ataerkil gelenek ve cinsiyete dayalı iş bölümü ile kadınların özel alanda ev işleri ve çocuk bakımıyla özdeşleştirilmesinin tarihi oldukça eskidir. Kadının salt biyolojik yapısı gereği ortaya çıkan “annelik rolü” ile sınırlandırılması F.Berktaş’ın (1998) deyiimiyle “biyolojinin kaderleşmesi”dir. Farklı toplum ve kültürlerde değişkenlik göstermesine rağmen hala kadın öncelikle bir annedir. Ataerkil toplumlarda kadının diğer tüm rollerinden soyutlanarak-arındırılarak anne olarak ön plana çıktığı bilinen bir gerçekliktir. Özellikle “ataerkil toplum” olarak nitelendirilen Türkiye’de de kadının tam karşılığı annelik olarak algılanmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadınlığın annelik temelinde yükselen bir olguya işaret ettiği ortaya çıkmaktadır. Kadınlıkla ilgili bu denklemde eşitliğin karşısında annelik durmaktadır. Tüm kadınlar için fedakâr, yuvasına, ailesine sahip çıkan, çocuklarını annelik şefkati ve duygusuyla saran annelik değerleri öngörülmekte, eril bakışa göre bu değerlere sahip olan bir anne aynı zamanda iyi bir kadın olabilmektedir. Kadının çalışma hayatında olması, mesul olduğu ev ortamındaki birincil görevlerinin dokunulmazlığını etkilememektedir. Çalışan bir kadın da olsa öncelikle iyi bir eş ve iyi bir anne olunması beklenmektedir. Görüşmeciler kadın denildiğinde öncelikle annelikle ilişkili nitelikleri sıralamışlardır.

G15Kadın olmak deyince aklıma annelik geliyor. Fedakârlık, evi çekip çevirme biz öyle gördük annemiz ev hanımıydı zaten. Ama yani anne her şey yani ailenin de direği toplumun da direği.(36,evli,Amasya)

G3Analık duygusu en büyük tabi birinci sırada. Eşine çocuklarına sınıksı bağlı onları bütün annelik duygusuyla olumlu yönde yetiştiren bireydir. Eğer çocuğu varsa onları bütün annelik şefkati duygusu ile yetiştiren, topluma güzel, hayırlı evlat olması için yeterli olanakları sağlayan, imkânları sağlayan, birden fazla çocuğu varsa çocukları arasında ayrım gözetmeden hepsini objektif olarak yetiştiren yani ayrımcılık yapmadan cinsiyet ayrımı da olsun ve ya farklı başarılı, başarısız da olsun ayırt etmeden yetiştirmesi.(36, evli, Amasya)

Anneliğin **kadına bahşedilen doğal bir özelliği olduğu** vurgusu ile annelik miti güçlendirilmekte, annelik yüceltilmektedir.

G16Allahın ona bahşetmiş olduğu ne bileyim kadın ne yapabilir ki düşünüyorum düşünüyorum aklıma hep şey geliyor evine karşı çevresine karşı sorumlulukları geliyor. Bu da ne bileyim eşine karşı sorumluluğunu yerine getiren, çocuğunun bakımını yerine getiren tabi tamamen babadan bağımsız olacak değil de çoğu özelliğini sonuçta anne şekillendiriyor anneden aldığı terbiye çok etkiliyor yani ev içerisindeki sorumluluklar yani ev içerisinde yapılacak işler daha çok.(32 , evli,Amasya).

G20Ben annelik olduğumu düşünüyorum. Çünkü Allah’ın onlara vermiş olduğu büyük bir nimet olduğumu düşünüyorum tabî ki tek görevleri annelik değildir ama anne

olabildiği zaman her şey olabiliyor diye düşünüyorum yani. Çünkü her duyguyu barındırıyor annelik içinde (37, evli, Amasya).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çocuk bakımı ve eğitiminden birincil ebeveyn olarak anneyi sorumlu tutmaktadır. Annelik rollerinin aksatıldığı gerekçesiyle geleneksel algı, kadının çalışmasına mesafeli bir yaklaşım geliştirmektedir. **Kadının özel alanla kurulan güçlü bağının çalışma yaşamına girmesiyle zayıfladığı düşünülmekte**, kadın; anneden yoksun büyüyen yeni neslin iyi yetiştirilememesinden ve toplumun bozulmasından sorumlu tutulmaktadır.

G1Bana göre kadın anadır. Yani bir ana olmanın özelliği hiçbir şeyle değiştirilemez. Yani annelik vasfı öyle kolay bir şey değildir. Geleceği inşa ediyorsun, toplumu yetiştiriyorsun. Annenin yetiştirdiği çocuk bu ülkenin doktoru, mühendisi belki başbakanı, cumhurbaşkanı yani çocuğu iyi yetiştirirsen böyle. Yetiştiremediğin zamanda bu ülkenin katili, tecavüzcüsü yine aynı annelerin elinden maalesef çıkıyor. İyi bir anne iyi bir kadındır bana göre. (40, evli, Amasya)

G9Toplumun bozulmasının sebeplerinden biri de bu, kadınlar çocuklarla çok fazla ilgilenemediklerinden şimdi anneler çocuklarıyla çok ilgilenemiyor. Ha şöyle de düşünebilirsiniz annelik vasıflarını giderek kaybeden insanlar var. Her kadın için bunu söyleyemezsin mesela çok iyi yerde olup da çok iyi anne olanlar da var. Ben çok şahit olduğum kişiler de var ona. Ama genelde baktığın zaman toplumda özellikle kız çocuklarının erkek çocuklarının bu kadar bozulmasının sebebi evdeki anne yetersizliği. Baba zaten artık kendini bırakmış, hep iş, para biliyorsunuz ekonomik sıkıntılar ama annelik toplumda önemli. Kadın için anne önce. (38, evli, Amasya).

3.2.1.2. Kadın Duygusaldır

Modernizmin dikatomik karşıtlıkları erkeği güç, otorite, bağımsızlık ve yönetimle ilişkili olarak konumlandırırken; kadın, erkeğin tam karşısında konum almaktadır. Erkek güçlüdür öyleyse kadın zayıftır; erkek akılcıdır, öyleyse kadın duygusaldır, erkek bağımsızdır, kadın bağımlıdır. Erkek mücadeleci, hırslı, azimli; kadın, narin, kırılgan, kıskanç, şefkatli, merhametli, ayrıntıcıdır. Kadına ait olduğu düşünülen tüm bu niteliklerin doğal olarak var olduğuna inanılmakta, yaradılış ve fitratla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Kadınlık değerlerini daha duygusal, zayıf ve bağımlı bir karakter olarak vurgulayan ifadelerin fazlalığı kadına yönelik var olan algının eril ideolojiyle aynı saflarda yer aldığını söylemek mümkün görünmektedir.

G15Duygusaldırlar, fiziksel olarak düşünürsek ayrımı çok ama duygusal yönleri vardır. Kıskançlık yönleri vardır. Bu tür şeyler belirgin özelliklerdir yani. Merhametli olmalı her şeye, merhametli olacak anne duygusuyla yaklaşacak. (36, evli, Amasya)

G12 Çok şefkatli, merhametli olmalı çocuklarına karşı. Duygusallık, şefkat zaten başlı başına olması gereken bir şey. (42, evli, Amasya)

G13 Kırılgan küçük olayları büyüten biraz daha iletişimi zor olan. Kendi çevremden, kendi yaşantılarımdan bunları görüyorum. (33, evli, Samsun)

G9 Ben hep aynı şeyi söylüyorum, bizim beyin tek işlemci onların ki dört-beş işlemci. Yani sizin hiç görmediğiniz bir yerlerde görmediğiniz şeyleri kesinlikle görüyorlar.... (38, evli, Amasya)

G16 Daha hassas olmaları, daha ince düşünmeleri. Çünkü erkeğin kafasının çalışma yapısı daha farklı tabii ki(32, evli, Amasya)

Kadının duygusal olduğuna yönelik düşünceler ağırlık kazanmakta ve duygusal bir varlık olarak kadından naif, kırılgan ve kibar olması beklenmektedir. Kadınlık duygusallık ve naiflik bağlamındaki tanımlamaları içermekte; kaba, sert, erkeksi tavır ve tutumlar kadına yakışmayan nitelikler olarak değerlendirilmektedir.

G4 Naif bir varlık geliyo aklıma bunun dışına taşınca olmaz... Erkekler gibi kaba sert tutumları kadınlıkla bağdaşmaz. (32,evli,Samsun)

G16Ya kadın..erkek gibi olunmaz yani. Erkeklik özelliklerini göstermeyen şekilde çünkü günümüzde kadınlar güçlü gözükeyim derken erkeksi tavırları da gösteriyorlar maalesef. İdeal kadın nasıl olunur kendi fitratına göre davranışları göstermesiyle olunur..(32,evli,Amasya).

G13Çok sevmen dangır dungur konuşan kaba saba ifadeler sert erkeksi yapı yani sevmiyorum kadınlarda.(33,evli,Samsun)

G4 Erkekler gibi kaba, sert tutumları kadınlıkla bağdaşmaz bir kadının (32, evli, Amasya).

G6 Daha çok davranış olarak erkeksi davranırsa ya da kaba hitaplarda bulunursa, argo kullanırsa olmaz yani (38, evli, Amasya).

3.2.2. Kadına Özgülenen Alanlar

Kadınla ilişkilendirilen alanların çoğunlukla, moda, sanat, eğitim, edebiyat ve kültür olduğu tezini temel alan eril düşünce ile aynı çizgide ilerlemekte olduğu görülmektedir.

3.2.2.1. Moda

Moda, güzellik, estetik, alışveriş gibi konular genellikle kadınlarla ilişkilendirilmektedir. Doğayla ve bedenle özdeşleşen kadın için güzellik olgusu tarih boyunca farklı şekillerde ön planda olmuş, kapitalist sistem güzellik algısı dayatmalarıyla kadını sürekli olarak tüketmeye yönlendirmiştir. Görüşmecilerin büyük bir kısmı kadını alan olarak öncelikle moda ve giyimden bahsetmektedir.

G5 Alışveriş diyebilirim (gülüyor) alışveriş merakı insan yeri geliyor bıkıyor bazen alışveriş, moda, gösteriş.. Eşim için de söyleyebilirim ya öyle böyle değil benim telefon akıllı telefon değildi hanım kendine aldı bunu da bana verdi. Yoksa ben telefonu hangi amaçla kullanıyorum mesela haberleşmek artı oda imkân olduğu için kullanıyorum maaş ek ders falan ücret yatmış mı yatmamış mı banka hesaplarına falan ama düşkünlüğümde yok olmasa bakmam yani merak da etmem.(34 ,evli,Amasya)

G16 Moda olabilir, giyim konusunda görüşleri çok ileri düzeyde erkeğe göre. . (32,evli,Amasya)

G14 Moda işinde biraz daha yatkınlar. İncelik, zarafet gerektiren işlerde daha doğrusu.

G20 Moda olabilir hani giyim olarak daha güzel giyinirler, daha güzel modeller çizebilirler giyim olarak. Modada ön plana çıkabilirler meslek olarak da (37, evli, Amasya)

G1 Moda giyim kuşam merakı süslenme şu şunu almış bu bunu almış şu şu kadar çeyiz yapmış..(40, evli, Amasya).

3.2.2.2. Eğitim-Öğretmenlik

Yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada eğitim ve öğretim alanı çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır. Ev içerisinde çocukların bakım ve eğitimiyle ilgilenen kişinin anne olması, kamusal alandaki eğitim sorumluluğu söz konusu olduğunda da akla anneyi getirmekte, eğitime öğretme görevi kadınlara bırakılmaktadır. Özellikle küçük yaş gruplarında anne sevgisi ve anne ilgisi aranması bu alanın dışıl bir alan olarak yapılanmasını da açıklamakta, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği gibi alanlar erkekleri de içermesine rağmen büyük bölümü hala kadınlardan oluşmaktadır. Okul öncesi öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği bölümleri eğitim fakültelerinde en fazla kız öğrenci oranına sahip alanlardandır. Görüşmeciler tarafından da ifade edilen bu durum öğretmenliğin kadına uygun bir meslek olduğu algısıyla örtüşür niteliktedir.

G5 Son yıllarda özellikle yüksek öğretimde eğitim fakültelerinde dörtte üçünden fazlası bayandır okula gelen. Gelecekte bayan öğretmenler daha da fazla olacak. Şu an iki sınıftan ders alıyorum 60 kişilik sınıfta ikisinde de 10 tane erkek yok şu an okul öncesinden. Erkekler daha az kızlardan, kızlar eğitimde daha çok (34, evli, Amasya).

G9 Eğitim yani ben öğretmenliklerini çok beğeniyorum kadınların özellikle de okul öncesi olarak düşünersek onlar daha anneci daha evcimen olduklarından onlarla haşır neşir olabiliyorlar ki velide zaten bunu istiyor. Şimdi erkek olarak düşündüğün zaman anne tabi anne şefkati var babalar daha böyle gaddar düşünüyorlar ya eğitimde kesinlikle kadın o yüzden. Gene dediğim gibi sanat olur sanatta da bizden çok çok iyiler yetişme tarzlarından. Aşçılıkta da çok başarılı erkek var ama ben kadınların daha iyi olduğunu düşünüyorum ben bayanların daha iyi yaptığını düşünüyorum. (38, evli, Amasya).

3.2.2.3. Sanat-El Becerileri

Kadınsı alanlar olarak ön plana çıkan bir diğer alan el becerileri, buna ilişkin olarak, takı tasarımı, dikiş nakış, tasarım ve el işçiliği gibi alanlar sıralanmaktadır. Bulgular kadının genel olarak “ince işlere” yatkın olduğu algısına paraleldir.

G14 Tasarım, sanat, el işçiliği, kuyumculukta bence çok iyi olabilirler. Takı tasarımı konusunda yani incelik ve zarafet gerektiren bütün işlerde bizden iyiler.(31, evli,Amasya)

G1 Bu dikiş nakış türü şeyler mesela kadınların en fazla ilgilendikleri şeyler. El becerileri yani bunlar birazda fitratla alakalı. Bir erkeğin dikiş nakışla uğraştığını göremezsiniz ha terziler vardır dikiş dikiyor ama onu meslek olarak yapanlar var ama hobi amaçlı bir erkeğin oturup da evde dantel işlediğini, nakış yaptığını, örgü yaptığını göremezsiniz (40, evli, Amasya).

G17 Kadınlarda el işleri mesela el işlerinde kadınlar kesinlikle daha başarılı (27, bekar, Amasya).

3.3. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş bölümü Algısı

Cinsiyete dayalı işbölümüne ilişkin görüşmecilerden elde edilen veriler, hem ev içi alanda (özel alan) hem de kamusal alanda geleneksel normlara bağlı bir tabloyu ortaya çıkarmakta, mesleklerin cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde keskin bir şekilde ayrıldığı görülmektedir.

3.3.1. Ev İşleri Kadında Dış İşleri Erkek

3.3.1.1. Geleneksel Erkek

Cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilgili genel algı kadının ev içi alandan, erkeğin çalışma yaşamından sorumlu olduğu yönündedir. Yaşanan önemli toplumsal gelişmelerle işbölümünde önemli değişimler yaşanmakta olduğu ifade edilebilir. Ancak endüstrileşme ve kapitalizm ile birlikte kadının çalışma yaşamına girişi, iş bölümündeki katı ayrımı esnetmiş gözüktü de, cinsiyete dayalı iş bölümünün; özel-kamusal, ev-iş, kadın işi-erkek işi ayrımının eski gücünü hala koruduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle; kadının çalışma yaşamına girmiş olması iş bölümündeki keskin sınırlara dair bir esneklik getirse de kadın ve erkek için yapılacak işler ve gerekçelerinin dayandığı eril zemin aynı katılığını korumaktadır. Dolayısıyla kadın çalışma hayatında birtakım özgürlükleri elde etmenin yanında Marksist feministlerin savunduğu şekilde “çifte ezilme”yi de deneyimlemektedir.

1970’lerden sonra hız kazanan “yeni babalık”, “yeni erkek” tartışmalarıyla değişen rollere rağmen yeni erkekliğin eski erkeklikle tam bir tezatlık içermediği bilinmektedir. Eskiye nazaran çocuğuyla daha ilgili ve bakım işlerine ortak bir babalık söz konusu olmasına karşın, bu erkekliğin eski çıkarlarından ve erkeklik söylemlerinden tamamen vazgeçmediği, babanın aile reisi ve erk olduğu düşüncelerine hala yaslanılmaktadır. Eşit iş bölümü söylemlerine karşın çocuk bakımındaki yetkinliğin anneye ait olduğu ve erkeğin geçim sağlayıcı rolüyle ön plana çıktığı bu yeni erkek modeli Wall ve Arnold (2007) tarafından “yarı zamanlı ebeveyn” ya da “ikincil ebeveyn” olarak ifade etmekte, Lazar (2009) ise, “politik doğrucu erkeklik” kavramını kullanmaktadır. Öte yandan Sancar(2013) Türkiye’de ele alınan bu yeni babalığın “melezleştirilmiş bir erkeklik formu” olduğunu savunmaktadır.

Barutçu ve Hıdır’da(2016) çalışmalarında, babalık kültürü ve babalık icrasının eş zamanlı gelişmediğini, babalık kültüründe yaşanan hızlı değişime babalık icrasının

ayak uyduramadığı belirtmektedir. Görüşmecilerin tüm ev işlerinde eşit iş bölümünü ve ortak ebeveynliği vurgulamalarına rağmen, bebek bakımı ve annelikle ilgili kadını ön plana çıkaran ifadeleri söz konusu çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

G1 (...)ev işleri kadına aittir, yemektir, temizliktir, çocuk bakımıdır vs. Ben bir babanın çocuk bakımıyla ilgilenmesi taraftarı değilim. Ha seversin yaparsın ayrı ama bakımında babaların anneler kadar özenli olduğunu düşünmüyorum. Bu konuda anneler daha özenlidir, daha dikkatlidir.(40,evli,Amasya)

G9 Kadın eve gelecek, ben eve geldiğimde çamaşır yıkanmış olacak, ütü yapılmış, yemek hazır, çayım ayağıma gelecek. Erkek olarak istediğimiz bu. Ben bu işlerde yokum derse zaten o zaman olmuyor. Mutfak yönünde hiç iyi değiliz. Sadece yiyoruz ama yapamıyoruz mutfak, annelik, çocuk bakımı, temizlik, çevre bunlar çok önemli kadınlar için. Çocuk bakımı eşim gibi yapamıyorum hala da yapamıyorum biz bir yerde duruyoruz. Mesela parka çıkıyorsun yarım saat, bir saat sonra çocuklara haydi gidelim, ama o; dört beş saat hiç sessiz durabiliyor ama helal olsun diyorum. Ev işleri kesinlikle kadında, dış işleri de kesinlikle erkekler. Çocukluktan beri erkek dışarıda, kız evde.(38,evli,Amasya)

G21 Evdeki sorumlulukları çok tabi kadının evi çekip çeviren kadın (38, evli, Amasya).

G4 Annelik, kadınlık vasıflarını yerine getirmesi en önemlisi. Çünkü işten ziyade önce beklenen o çünkü (32, evli, Samsun).

Çocuk bakımında “asıl ebeveyn”, “yetkin ebeveyn” olarak annenin ön plana çıkarılması yeni babalık kavramına şüpheli yaklaşılması gerektiğini doğrulamaktadır.

3.3.1.2. Yardımcı Erkek

Dikkat çeken bir diğer nokta ise, ev işlerinde erkeklerin yapmış oldukları işlerin “yardım” başlığı altında yapılandırılmasıdır. Burada önemli olan nokta; bir özel alan olarak ev işlerinde yetkinliğin yine kadına devredilmesi ve erkeklerin bu işlere yalnızca bir “yardımcı” rolüyle dâhil olmasıdır.

G3 Ben eşime yardımcı olurum ev işlerinde tabi her konuda değil ama yapabileceğim elimin yakıştığı işlerde yardımcı olmaya çalışırım.(36,evli,Amasya)

G7 Ben eşime yardımcı oluyorum elverdiğince yapılmalı da ben yemek yapıyorum kendim aynı zamanda aşçıyım sıkıntı duymuyorum yani. Cam da silerim, çamaşırlara da yardımcı olurum sıkıntı olmuyo yani.(39,evli,Samsun)

3.3.1.3. Tamir Tadilat ve Ağır İşleri Yapan Erkek

Erkeklerin eşlerine yardım adı altında yapılan işlerin tamir, tadilat, elektrik, kaldırma, asma, taşıma gibi güç gerektiren ağır işler olması ev içerisinde erkeklerin yine erkeksi olarak adlandırılabilir işlerden sorumlu oldukları algıyı kuvvetlendirmektedir. Özbay ve Baliç (2004: 9), Türkiye’ de büyük şehirlerdeki üst ve orta sınıf erkeklerin ev içerisinde tamir, tadilat, alım, satım, fatura gibi mali işler ve bedensel gücünü kullanabileceği alanlarda kendilerine biçtikleri erkeksi görevleri ev ile olan ilişkilerini meşrulaştırma çabaları olarak değerlendirmektedir. Diğer bir

deyişle evsel alanda yapılan erkeksi işlerin erkeklikle bağlantı kurmada kritik öneme sahip olduğu görülmektedir.

G16 Cinsiyete dayalı iş bölümü var şöyle, ne kadar kabul etmesek de günümüzde kadınlar güçlü gösterilmeye çalışılsa da öyle bir ayrım var. Farklıdır nasıl deyim evde ağır bir iş olacak onu erkeğin yapması ne bileyim elektriksel bir iş olur ve ya ne bileyim televizyonla alakalı bir durum olur hani evin süpürülmesi bile güçlü bir durumsa kadın fiziksel olarak zorlanıyorsa erkek yapabilir. Ama ne bileyim daha incelik isteyen kıyı köşe toz almak olsun, evde yemek yapımı olsun onlara da bayanların daha uygun olduğunu düşünüyorum. Kadınların gözlem yeteneği de var o ince ayrıntıları fark edebiliyorlar. Dolayısıyla ben cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğunu düşünüyorum ve yapılacak işlerin de farklı olduğunu düşünüyorum yani.(32,evli,Amasya)

G8 Farklı bir yanı var tabi ikisinin de kadınların fiziksel olarak yapamayacakları işler olabilir, tamirat tadilat onlar da erkeklerin yapması gereken şeyler tabii ki.(32,bekâr, Samsun)

G3 Bayanların ev içinde gücünün yetmediği işler olabiliyo onları yapıyoruz yani kaldırmaydı asmaydı o tarz şeylere (36, evli, Amasya).

G10 Aynı evi paylaşan eşler birbirlerine elbette yardım edecektir. Evde ağır bir işi yapabilecek bir erkek varken kadına yüklemek yanlış olabilir(...)(30, bekâr, Samsun).

3.3.1.4. Kriz Anında “Yetişen” Erkek

Erkeklerin ev içerisinde yapmış oldukları yemek, temizlik, çamaşır, bulaşık gibi işlerin hangi hallerde erkekler tarafından üstlenildiği sorusu erkeklerin iş bölümüne dair gerçek algısını ortaya çıkarmak bakımından önemlidir. Kadından yapması beklenen işlerin herhangi bir sağlık problemi, meşguliyet ya da yoğunluk gibi nedenlerle yapılamadığı durumlarda, bu işlerin erkekler tarafından üstlenildiği görülmektedir. Ranson (2001), yeni baba figürünün daha çok orta sınıf erkeklerin deneyimlerini yansıttığını, aldıkları görevlerin ise eşlerinin “yetiştiremediği” işleri yapmakla sınırlı kaldığını belirtmektedir. Bu durum ev işlerinden kadının sorumlu olduğu kanıyı sabitlemekte ve iş bölümündeki eşitlik ilkesinin gereğini yerine getirmekten uzaklaştırmaktadır.

G2 Kadın çalışmıyorsa erkek tamamen çalışıyorsa ev işleri kadının yapması gereken işler aransa girer. Annem hastalandığında babamın yemek yaptığını, temizlik yaptığını hatırlıyorum mesela. Yoğunluğuna da bağlı yani kadın yetişemiyorsa illa ki yapılır, yapılıyor yani(32, bekâr, Samsun)

G15(...) Ya şimdi ben kendi adıma düşünürsem bizim ev ortamını ben burada çalışıyorum ev işlerini de mecburen hanıma kalacak yani öyle bir durum var hani öbür türlü hasta olduğunda ve ya işi olduğunda tabii ki yapıyoruz. Hayat müşterek yani.(36,evli, Amasya)

3.3.1.5. Eşitlikçi Erkek

Ev içi alandaki bakım, hizmet, temizlik işlerini kadınla ilişkilendiren görüşlerin yanında işlerin ortaklaşa yapılması gerektiğini savunan ve kadının çalışma yaşamına girmesiyle iş bölümündeki mevcut değişimi gerekli bulan düşünceler de ortaya

çıkmaktadır. Ancak eşit paylaşım ifadelerinin uygulamadaki karşılığı konusunda görüşme boyunca net bir duruş sergilenememesi ve örneklendirmeye gidilmemesi, ifadeleri zayıflatan bir unsur olarak değerlendirilebilir.

G20 Bence farklı olmamalıdır. Bir bayanın evde yaptığı bütün işleri tabi bir yetenekte ön plana çıkabilir ama yeteneğin ön plana çıkmadığı durumlarda bayanın yaptığı bütün işleri erkekler de yapabilir.(37,evli, Amasya)

G18 Evin işleri neyse onu yapmalılar işte evde ne iş varsa yüzde elli yüzde elli diyelim.(30,evli, Amasya)

G12 Kesinlikle farklı değildir, herkes her işi yapabilir. Ben mesela kendi çocuklarıma bunu daha şimdiden aşılamaaya çalışıyorum, tuvaleti bile yeri gelince onlara temizlettiyorum. Eğer orası kirleniyorsa hep birlikte kirleniyor onun da sorumluluğu olduğunu şimdiden şey yapıyorum. Yani burada özellikle dediğimiz bu soruya da cevap olarak söylüyorum evde kadın erkek ayrımı yoktur ev işi herkes yapabilir. Sonuçta eskiden şu vardı erkekler çalışırdı, kadınlar evdeydi. Erkek kadından bazı şeyleri isteyebiliyordu. Ben çalışıyorum bu benim hakkımdır diyebiliyordu. Ama şimdi öyle bir şey yok. Kadın da çalışıyorsa erkek de çalışıyorsa her işi herkes yapabilmeli.(42,evli, Amasya)

G11 Toplumda bu iş bölümü az çok belirlidir, erkek para kazanır yorulur ve eve gelir, artık o dinlenmeli ve ona hizmet edilmelidir. Kadın evde çocuklarıyla olması, yemek temizlik işlerini yapmalı çalışıyorsa da bu işlerini aksatmamalıdır. Bu algı bizim öz kültürümüze terstir. Kadın da erkek de her işten sorumludur, aynı haklara sahiptir.(31,bekâr, Samsun)

Sonuç olarak iş bölümünde yeteneğin ön plana çıkması ve yapılan işin niteliği ile doğru orantılı olan iş paylaşımı özellikle çocuk bakımı ve mutfak becerileri alanlarında kadının “daha” yetenekli olarak yetkinliğine ve akabinde bu alanlardan sorumlu olarak kodlanmasına neden olmaktadır. Birbiri içine geçen bu süreç sürekli olarak kadını ev işlerinde taçlandıran algıyı yeniden üretmekte ve yetenek tanımlamaları ayrı uçlarda belirlemektedir. İş bölümünde genel algı kadının iş yaşamına katılımıyla kadınsı alanların erkeksi alana geçişliliğinin varsayılmasıdır. Ancak kadınsı alanda tanımlanan rol ve sorumlulukların erkeksi alana geçişliliğine rağmen, erkeksi rollere ve yükümlülöklere hala sıkı sıkıya bağılılık söz konusudur. Ev içerisinde yapılan tüm işlerin erkeklikle bağılantılandırılması erkeklik rollerinde bir çözölme olmadığını ancak erkeksi alanın kadınsı alandaki şartlı rollerin eklemlenmesiyle genişletilmesi ve belki esnetilmesi söz konusu olabilmektedir.

3.3.2. Meslek ve Cinsiyet

3.3.2.1. Erkeğe Yakıştırılan Meslekler

Modernizm, akıl doğa dikatomisi ile belli alanların yalnızca erkeklere özgülenmesinde ve devamında belli mesleklerin erkeklere giydirilmesinde ciddi rol oynamıştır. Kamu erkeksi bir alandır ve kamusal alandaki tüm işler yalnızca erkeklerin yapabilecekleri nitelikteki işlerdir. Güç ve rasyonalite bağlamında

tanımlanan bilim, politika, ekonomi, yönetim gibi alanlar yüzyıllardır erkek hâkimiyeti ve eril atmosfer altında gelişmiş ve kadınlar olabildiğince bu alanlardan uzak tutulmuştur. Baron-Cohen'e (2002: 248-253) göre, "dişil beyin empatide, eril beyin anlama ve sistemleri oluşturmada daha güçlüdür". Nitekim bulgularımızda genel kabul, erillikle bağlantısı kurulmuş her alanın ve mesleğin "erkek mesleği", "erkek işi" olduğu yönündedir. Erkeklere özgü olarak kodlanan meslek alanları çeşitlilik göstermektedir.

Hukuk ve askeriye alanı görüşmecilerce erkek mesleği olarak kodlanan bir meslek alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk alanı kadın erkek ikiliğinde yaratılan duygusal-rasyonel düalist anlayışında rasyonel olarak kodlanarak erkeklere özgü bir meslek olarak kodlanmaktadır. Ayrıca yine fiziksel güç referans gösterilerek askerlik alanı da erkeğe özgü bir meslek alanı olarak nitelenmektedir. Ayrıca bu meslek alanlarında duygusallıktan uzak olunması gerektiği noktaları yinelenmekte, duygusallık içermemesi nedeniyle erkek meslek alanı olarak kabul edilmektedir.

G2 Hukuk ve askeri alanlar. Kadınlar duygusal hareket ettiği için vermemesi gereken bir kadar istenmeyen sonucu getirebilir hukukta. (32,bekâr, Samsun)

G3 Askerlik yine ona yakın bişey polislik olabilir ve bide tabi yargı, hukuk sistemi tamamen(36, evli, Amasya).

G5 Askeriye, emniyet, güvenlik kuvvetleri, savunma gibi işler, beden gücüne dayanan motor becerileri yüksek olması gereken meslekler (34, evli, Amasya).

G20 Erkek denilince hâkimlik savcılık neden, bir karar verirken duygusallıktan uzak olması gerekir bunların karar aşamasında (37, evli, Amasya).

Erkeklere özgü meslek olarak şoförlük görüşmecilerce sıkça dile getirilmektedir. Özellikle güç gerektiren bir iş olduğu belirtilerek erkeksi olarak addedilmekte, erkek mesleği olarak görülmektedir.

G9 Taksi, tır, otobüs şoförlüğü kesinlikle erkeklerin(...)(38,evli, Amasya).

G7Ya biraz güçle alakalı olabilir mesela ne bileyim işte gemi kaptanlığı, otobüs şoförlüğü biraz daha zor bayanlar tarafından yapılamayacak işler gibi.(39,evli, Samsun)

G6 Şoförlük ağır vasıta şoförlüğü gibi daha çok fiziki işler yani beden işleri (38, evli, Amasya).

G15 Makine kullanımı, araç kullanımı, iş makinesi bu tür ağır araç vs (36, evli, Amasya).

G20 Şoförlük yapabilirler, güç gerektiren itfaiyecilik olabilir ve ya bir yerden bir yere taşıma olabilir bu tür işler uygundur (37, evli, Amasya).

Erkeğe özgü olarak kodlanan bir başka meslek alanı yönetici pozisyonundaki mesleki faaliyetlerdir. Yönetimin yüzyıllardır eril bir algılanışı ve uygulanışı söz konusudur. İnanişlar, algılar, beklentiler erkeklerin yönetim için uygun oldukları

yönündedir. Yönetme, idare etme becerisi erkeksi bir beceridir dolayısıyla kamusal alanda yönetim erkek egemen bir alan olmaya devam etmektedir. Görüşmecilerin erkeklik ve yönetim bağlantısını sıkça kullanmaları algıların da bu doğrultuda ilerlediğini göstermekte, eril ideoloji baskınlığını korumaya devam etmektedir.

G12 İlk üçte yöneticilik diyorum ben, vali düşünün kaymakam olsun ya da herhangi bir şey olsun burada çünkü kadınların bu konuda birazcık kaprisli olduğunu düşünüyorum ki uzun süre de yöneticilik yaptım, bayanlarla da çalıştım. Yöneticilik erkeklerin daha iyi yapabileceği şey. Ama yapan bayanlar da yok mu var tabii ki .(42,evli,Amasya)

G16 Yöneticilik olarak görüyorum erkeğe uygun bir meslek, yapar çünkü yetileri böyle (32, evli, Amasya).

Erkeklik tanımlamalarında başvuru alan unsurlardan olan fiziksel güç meslek algısında da belirleyici olmaktadır. Fiziksel güce dayanan inşaat işleri gibi işler erkeklere özgü işlerin yapıldığı meslekler olarak kabul edilmektedir.

G9 İnşaat işlerinde o kaba işlerinde inşaat sektörü kadında çok olmuyor. Kaba işlerde ben kadınlara yakıştıramıyorum. Bir kaynak ustası gördünüz mü bayan ha var üç beş tane ama genelde erkekler demir ustası genelde erkeklerde ağırlık hamal mesela erkeklerde. Ama içlerinde yapamayacakları birşey var mı yok ama yakıştırıyor muyum yakıştırmıyorum. Mühendisliği erkeklere yakıştıyorum, mühendis bey.(38,evli, Amasya)

G14 Maden işçiliği yani kadınlara çok yüklenilmemesi gereken işler. Ağır işlere çıkıyo hep işin ucu (31, evli, Amasya)

G18 Mesela bi inşaatta çalışması gerekiyorsa erkekler daha faydalı olabilir(30, evli, Amasya).

G20 Erkekler inşaatlarda çalışabilirler, güç gerektiren ve ya bir yerden bir yere taşıma olabilir bu tür işler (37, evli, Amasya).

G12(...)sanayide yapılan daha ağır işler, burada erkekler daha ön plana çıkıyor(42, evli, Amasya).

3.3.2.2. Erkeğe Yakıştırılmayan Meslekler

Erkeksi ya da erkeğe yönelik alanlarda erkeklerin çalışması gerektiği yönündeki algı erkeklerin belli mesleklerden uzak durmalarını telkin etmektedir. Özellikle kadın işi olarak tanımlanmış duygusallık, sevecenlik, bakım, hizmet gerektiren sağlık, eğitim, kozmetik, moda, sanat gibi belli alanlar erkeklere uygun görülmemektedir. Zira erkeklik kurgusu erkeğin tam zamanlı, yüksek ücret ve statülü bir iş sahibi olmasını istemekte ve bu işin en temelde rasyonellik içeren erkeksi bir iş olmasını beklemektedir. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu erkeğe uygun olmayan meslek kategorisi içerisinde dansçı, makyöz, kuaför, iç giyim satış elemanı, sekreter, balet, okul öncesi öğretmenliği, hemşirelik, kadın doğum doktorluğu, dadılık-çocuk bakıcılığı gibi bakım, hizmet, duygusallık gerektiren kadınsı işleri sıralamaktadır.

Geleneksel algı erkekler ve kadınlar için farklı özellikler ve farklı yetkinlikler tanımlamakta ve bireyler bu tanımlamaya uygun davranmaya koşullandırılmaktadır. Görüşülen erkek okul öncesi öğretmenleri dahi yaptıkları işin bir erkeğe uygun olmadığını belirtmekte ve erkek mesleği olarak tanımlamamaktadır.

G16 Mesela benim mesleğim(okul öncesi öğretmenliği) erkekler için çok uygun değil, gerçi bir yerde düşündüğümüz zaman yapılabilme ihtimali var yani ama gelgelelim yine de bir erkek mesleğidir diyemiyorum(...)(32,evli, Amasya)

G17 Okul öncesi öğretmenliği uygun değil, aslında tamamen uygun değil diyemem ama uygunsuz yönleri var (27, bekâr, Amasya).

G5(...)yani erkeklerin yapmaması gereken meslek deyince bayanların yüzde yüz yapması gereken meslek ortaya çıkar oda anneliktir ona paralel başka bişeyde ana okul öğretmenliğidir, biz ona okul öncesi diyelim yine de. Uygun değil yani o hissiyat ayrı annelik iç güdüsüyle yapılması gerek (34,evli, Amasya)

Erkekler için uygun görülmeyen bir diğer meslek grubu dansçılık olarak belirtilmektedir. G16 nolu görüşmecinin belirttiği gibi erkeklerin “fıtratına aykırı” davranması gereken meslekler onlar için uygun değildir. Burada fıtratına aykırılık hegemonik erkekliğe aykırılık olarak okunmalı, hegemonik erkekliğin referans alındığına dikkat edilmelidir. Çünkü erkeklik kadınsı çağrışımı olan her işi ve hareketi reddeder ve dansçılıkta kadınsı bir iştir. G9 numaralı görüşmecinin “*erkek şunu yapmaz, erkek bunu yapar*” şeklindeki ifadesinden toplumsal baskının erkeklerin kararlarında ve seçimlerinde var olan geleneksel algıya uyumlu bir süreç yönlendirildiklerini anlıyoruz. Ayrıca G9’un “*toplumdan korkuma istemem*” şeklindeki açıklama erkeklerin tüm tutum ve davranışlarında hegemonik erkeklik algısına yaklaşma çabalarını anlaşılır kılmaktadır.

G9 Sanatsal yöndeki bazı konularda biz gerideyiz. Sanat derken resim, müzik değil hani o erkeğe çok yakışmayan şeyler var ya meslekler. Erkek çok fazla sanatçı var ama çovukluktan yetişme şeylerimiz var. Boya yapan bir çocukla top oynayan bir çocuk aynı değil. Bir çocuk sanatla uğraşıyorsa yirmi çocuk futbola uğraşıyor. Belki yeteneği var ama arkadaş ortamından kopmamak için o çevreden kopmamak için top oynuyor. Erkeklerin en büyük sıkıntısı, bizim en büyük sıkıntımız bu zaten. Türk toplumunda erkek şunu yapmaz, erkek bunu yapar, böyle yetiştirildik. Benim yetişme tarzım öyle. Mesela balet, kim olmasını ister oğlunun, benim babam istemezdi. Balet olacağım desem belki de evden kovardı. Ama güreşçi olacağım dersen aaa benim oğlum güreşçi. Ha ben ister miyim toplumdan korkuma istemem. Toplum ne der düşüncesi var ya ama kendisi istiyorsa olsun ama ben izin vermiyorum o kendisi istedi derim (gülüyor) (38, evli, Amasya).

G16 Dansçılığı erkeklere hiç yakıştıramıyorum, fıtratına aykırı hareket etmesi gereken meslekleri ona yakıştıramıyorum (32, evli, Amasya).

Kuaför ve kozmetik gibi alanlar çoğunlukla kadınlara hitap eden, kadına yönelik ürünler sunan alanlar olarak kadın mesleği gibi algılanmakta, erkek için uygun görülmeyen meslekler arasında sıralanmaktadır.

G2 Kozmetik dünyası olabilir, onun dışında her alanda varlar(32,bekâr, Samsun)

G1 Bayan kuaförlüğü, inanç açısından da düşünüyorum. Bir erkeğin bayanın makyajını yapması çok mantıklı gelmiyor yani bırak baya bayanın makyajını yapsın (40, evli, Amasya).

G20 Mesela bir bayan kuaförlüğü diyebiliriz (37, evli, Amasya).

3.3.2.3. Erkek Her İşi Yapar

Kadınsı olarak addedilen işlerin erkekler için uygun olmadığını belirten görüşmeciler olduğu gibi erkeğin her işi yapabileceğini vurgulayan, mesleklerin cinsiyet değil ilgi yetenek doğrultusunda tercih edilmesi temelinden hareket eden görüşmeciler de mevcuttur. Az sayıda görüşmeci cinsiyet temelli mesleki algıya karşıt görüşlerini belirtmektedir.

G13 Hiç şey olarak gütmedim herkes her mesleği yapar diye de düşünüyorum diyorum ya çevrede kozmopolit erkekten çok bayan var kaldığım yerde otomobil kullanan çoğu yerde lokantaya gidiyorsunuz burada bayan garson görüyorsunuz işte kafeye de gidin bayan görüyorsunuz ve ya ummadık yerde erkek görebiliyorsunuz (bulunduğu semt) özelinde konuşursak. Erkekler için öğretmenliği ben her ikisine de yakıştırdığımı söyleyebilirim aynı ya farklılık yok erkek hemşireler var velim benim burada çok var böyle de olması lazım ya olumsuz algılanacak birşey yok bizim gereksiz işlerimiz toplum olarak.(33,evli, Samsun)

G10 Erkek her mesleği yapabilir(30,bekâr, Samsun)

G18 Bana göre yok ya var mı. Balet mesela ünlü biri var Tan Sağtürk şimdi o adama ne diyebiliriz. O adama birşey diyemeyiz yani. Bana göre yok her işi yapabilir.(30,evli, Amasya)

G11 Bence her meslek her iki cinsiyet içinde uygundur. Başarıda bizi birbirimizden ayıran cinsiyetimiz, saç rengimiz ve ya ten rengimiz değil verdiğimiz emektir.(31,bekâr, Samsun)

G15 Hani bizde eskiden bir hemşire profili vardı genelde bayan sonrada hemşir olayı çıktı gerçi bizde de ana okul öğretmeni figürü bayandı. Ben köyden biliyorum bizim bi tane M..... Ş... diye bi bayan öğretmenimiz vardı ana okul öğretmeni. Yani öyle bir figür vardı sonra bu değişti belki bilmediğimiz için biraz şey gelebilir. Eskiden olsa diyebilirdik ama şu an diyemiyoruz yani(36,evli, Amasya)

3.3.2.4. Kadınlara Yakıştırılan Meslekler

Toplumsal cinsiyetin kadına biçmiş olduğu en önemli rol annelik rolüdür. Annelik rolünün kadın için önemi neredeyse tüm toplumlarda aynı derecede önemsenmektedir. Dünyanın her yerinde kadın öncelikle bir annedir. Ancak endüstrileşme ve kapitalizm kadının çalışma yaşamına girmesi için gerekli koşulları sağlamış, kadının aile içi rollerine mesleki rolleri eklemişlerdir. Ancak kadının mesleki rolü annelik rolü karşısında daha zayıf ve vazgeçilebilir kalmaktadır. Diğer bir deyişle kadının iş yaşamında yerine getirmesi gereken mesleki rolü aile içi rollerinin her koşulda birincil ve öncelikli rolü olması gerekliliğini değiştirmemiştir. Bu bağlamda kadınlar için uygun görülen mesleklerin annelik rolünün uzantısı olabilecek meslekler olması ve bu mesleklerin kadının asıl rolüne zarar vermeyecek

iş koşulları içermesi, annelik rolünün günümüzde temel rol olarak çalıştığını gösterir niteliktedir.

Kadın için ideal meslekler sıralamasının başında kadının hem aile içi rollerinin uzantısı niteliğinde olan hem de bu rollerini aksatmadan yapabileceği bir meslek olarak algılanması nedeniyle erkekler tarafından öğretmenlik sıklıkla belirtilen bir meslek grubu olarak karşımıza çıkmaktadır.

G1 Kadınlar için en ideali bence öğretmenlik, yani bu kadının sadece fiziki özellikleri, yapısı var bir de. Ben işin inanç kısmı açısından da bakıyorum. Bir kadının uzun süre evden uzak kalması ya da kadının o kadar insanların, erkeklerin içinde bulunması da çok doğru değil...Onun için bana göre kadınlar için, eğitim alanı idealdir.(40,evli, Amasya)

G7 Ne biliyim ben hep resim öğretmenliği, ingilizce öğretmenliği, eczacı, iç mimar daha çok bayan ağırlıklı gibi geliyo.(39,evli, Samsun)

G4 Öğretmenlik, insanlarla iletişim noktasında daha naif olabildikleri için.(32,evli, Samsun)

G17 Benim için öğretmenlik kadınlara en uygun gördüğüm meslek...(27,bekâr, Amasya)

G16 Bu benim kendi branşıma biraz aykırı olacak ama öğretmenlik özellikle ana okul öğretmenliği direkmen bayana uygun bir meslek olduğunu düşünüyorum, gözlemliyorum. Çünkü çocuk sevgisi onlarda oldukça yüksek seviyede yani sevgiyi verebiliyorlar, hissettirebiliyorlar o yüzden öğretmenlik diye düşünüyorum.(32,evli, Amasya)

Görüşmenin iş bölümü ile ilgili bulgularında kadın için uygun meslekler sıralamasında öğretmenlik mesleğinin başta geldiği görülmektedir. Öğretmenliğin çalışma koşullarının tam zamanlı olmaması ve tatillerinin fazlalığı nedeniyle kadına uygun görüldüğü açıkça belirtilmektedir. Çalışma saatlerinin azlığı kadının aile içi rollerine ayıracağı zamanın fazla olması demektir. Dolayısıyla aile içi rolleri aksatmadan yapılabilecek bir meslek olan öğretmenlik erkekte çok kadın işi olarak algılanmaktadır. Mesleğin kadın işi olarak görülmesinin diğer nedeni küçük çocukların bakım işinin evde kadın tarafından yapıldığı gibi okulda da yine başka bir kadın tarafından daha iyi yapılabileceğine duyulan inançtır. Bu noktada annelik rollerinin mesleki rollerle örtüştüğü mesleklerin kadın mesleği olarak ön plana çıktığı söylenebilir.

Görüşmecilerden kadına uygun meslek olarak sıklıkla doktorlukyanıtı alınmakta, ancak bu yanıtın gerekçesi bilimsellikle kadın ilişkiselliğine değil, kadınsı hassasiyetler ve titizliğe dayandırılmaktadır. İfadelerden genellikle erkek ağırlıklı olan tıp alanında kadının kadınsı niteliklerle ön plana çıkarıldığı görülmekte, mesleki özelliklerden çok cinsiyete yönelik becerileri vurgulanmaktadır.

G20 Cerrahlık olabilir, kesip biçerken daha dikkatli, hassas olurlar (37, evli, Amasya).

G4 Doktorluk. İnsanlarla iletişim noktasında daha naif olabildikleri için (32, evli, Amasya)

3.3.2.5. Kadına Yakışmayan Meslekler

Kadınlara uygun görülmeyen mesleklerin özellikle güç gerektiren ağır, tehlikeli meslekler olduğu görülmektedir. Bunlar askerlik, polis, uzun yol ve ağır araç şoförlüğü, ambulans şoförlüğü, inşaat işçiliği, vücut geliştirme gibi erkeksi olarak algılanan nitelikteki işlerdir.

Toplumsal cinsiyet normları gereği kadının öncelikli rolünün annelik ve ev kadınlığı olması öğretmenliği kadın için ideal meslek noktasına taşımaktadır. Mesleğin kadının aile içi rollerini yerine getirmesine engel teşkil etmemesi önemsenmektedir. Buradan hareketle kadına uygun olmayan meslekler bizi doğrudan kadının kariyeri konusuna götürmekte, kariyer kadın için sorunlu bir kavram haline gelmektedir. Zira kariyer yapan bir kadın aile içi rollerini aksatma tehlikesiyle karşılaşabilecektir ki bu istenmeyen ve onaylanmayan bir durumdur. Kadın için mesleğin kariyer amaçlı değil para kazanmak, ayakları üzerinde durmak için yapılması gerektiği algısı ön plana çıkmakta, aile içi rollerini aksatacak nitelikteki askerlik, polislik gibi işler uygunsuz görülmektedir.

G1 Kadının ben okuması taraftarıyım, çalışması taraftarıyım ama ne zaman ve nerede o biraz soru işareti. Örneğin iki yaşında, üç yaşında çocuğu varsa ben o kadının çalışması taraftarı değilim. Çocuğunu büyüksün beş yaşına, altı yaşına getirsin ondan sonra çalışsın. Artı yine kadınların zor işlerde yorucu işlerde çalışması taraftarı değilim, artı uzun saat süren işlerde de çalışması taraftarı değilim. Çünkü bizim toplumumuzda şöyle de bir şey vardır; erkek de kadın da çalışsa yine eve geldiğinde ev işlerini kadın yapıyor. Bundan dolayı kadının çalışma saatlerinin daha az olmasını düşünüyorum. En azından orda kalan saatini evde tamamlasın. Çünkü çalışan kadınlarımız eve gittiğinde de çalışıyor, çalışmaya devam ediyor; yemektir, temizliktir, çocuk bakımıdır, genelde kadınlar uğraşıyor erkekler bu işe çok fazla bakmıyor. Örneğin polis olması gerekiyor mu gerekiyor ama küçük çocuğu olan birisi için zordur. On iki saat nöbet var yani bir gün gece gidiyorsun bir gün sabah gidiyorsun yeri geliyor çocuğunu göremiyorsun yeri geliyor eşini göremiyorsun. Küçük yerlerde sorun yok ama büyük yerlerde bir saat eve gidene kadar zaman yani on iki saat evden uzak kalıyorsun. Kadınların okuması lazım, çalışması lazım ama çalışırken de biraz onun evde de işi olduğunu, onun anne olduğunu düşünerek ona göre uygun bir işte çalışmasının daha uygun olacağını düşünüyorum. Askeriyedir, polisliktir bunlar bir kadın için çok ağır (40, evli, Amasya)

G4 Kadınlar için askerlik, rütbeli olarak da hiç uygun değil (32, evli, Samsun).

G3 Askerlik olabilir biraz böyle güce dayandığı için (36, evli, Amasya).

G15 Asker kadın olmaz yani bana biraz şey geliyor yani (36, evli, Amasya).

Yönetim ve idare yüzyıllardır erillikle bağdaştırıldığı için yöneticilik erkeklere atfedilen bir olgu olarak kabullenilmektedir. Yöneticiliğin erkeklerle

özdeşleştirilmesinde kavramın otorite, kuralcılık ve katılık içerdiği inancı bulunmaktadır. Byron'a (2010: 451) göre üst kademelere yükselişte sadece başarı veya hak ediş değil, cinsiyet de dikkate alınmalıdır. Öte yandan kadınların yükselememesinin temel nedenleri aile içi sorumluluklarının olması, kraliçe arı sendromu, cinsiyete yönelik kalıp yargılar, aile içi rolleri nedeniyle rekabet ortamında başarı sağlayamayacakları düşüncesi, erkek yöneticilerin kadınların yanında rahat hissedemeyeceği şeklinde sıralanmaktadır (Smith vd., 2012: 436-448). Bir kariyer seçeneği olarak yöneticilik kadınların aile içi rollerinin fazlalığı nedeniyle daha çok erkeklerin yöneldiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmecinin kadınların idareciliğe duygusal olmaları nedeniyle uygun olmadıklarını ifade ederken bir yandan da aile içi rolleri nedeniyle kadının tam olarak işin gerekliliklerini karşılayamadığından bahsetmektedir.

G9 İdarecilik diyeceğim çünkü çok çalıştığım idarecilerim oldu. Yapamıyorlar demeyim de duygularına yeniliyorlar. Ya da insanları çok tanımadıklarından kaynaklı bazen kandırılıyorlar ve ondan sonra pişman oluyorlar ama iş işten geçiyor. Biz erkekler o konularda biraz daha hani insan sarrafi derler ya o bizim toplumumuzda olan bir şey kadınları çok çabuk ikna edebiliyorlar. Ben örnekte verebilirim bu konuda iki tane bankacı gelsin bana satamaz müdüre hanıma satıyor mesela. Böyle bir sıkıntı var(...)Benim müdür yardımcım bayan. Okula bizim bakış açımız çok farklı ben orayı böyle daha çok sahiplenirim o oraya iş yeri gibi bakar. Ben sekiz-beş gelirim gerisi beni ilgilendirmez gibi bakar. Ha ilgilendiriyor mutlaka ama benim aklım hep ordadır. Mesela gece yarısı hizmetliyi bi ararım ya bi dolaş gel bir şey var mı diye. Ha belki bu kişilikte olabilir(...)Benim eşim evcimendir, evine bağlı, işiyle evi çok birbirine karıştırmaz. Ben genelde yaparım, o yapmaz. İşi orda bırakır ama ben eve geldiğimde hala iş konuşurum telefondan bilgisayardan ama o bırakır çocuklara döner hemen. Hem çocuklara bakar hem sizinle ilgilenmeye çalışır. Bulaşık, çamaşır(...) (38, evli, Amasya)

G7 Kadından da yönetici olmasın yani, olsun da evdeki işleri yapamıyor ya da yoruluyor nereye koşsun hangisine yetişsin çok zor tanıdıklarımızda var yani görüyoruz yürütemiyorlar bir yerde tıkanıyorlar sıkıntı. Kendileri için de sıkıntı, çoluğu çocuğu varsa daha büyük sıkıntı (39, evli, Samsun).

Kadın için uygun olmayan meslek kategorilerinden birisi de boks ve vücut geliştirme olarak ön plana çıkmaktadır. Erkeksi sporlar olarak niteleyebileceğimiz bu alanlar kadınlar için uygun görülmemekte, eril bir anlayışla güç, beden ve erkeklik algısı pekiştirilmektedir.

G14 Vücut geliştirme kesinlikle yakıştırmıyorum. Kadınsı özelliklerini kaybetmesine neden olan işleri yakıştırmıyorum ya kamyon şoförlüğü bile kabulümdür ama vücut geliştirmeyi yakıştırmıyorum bir kadına (31, evli, Amasya)

G7Boks mesela çok yakıştırmıyorum kadınlara (39, evli, Samsun)

Şoförlük kadına uygun olmayan bir meslek olarak gösterilmekte, kadının bir erkek kadar iyi araç kullanamayacağı düşünülmekte ve bu algı genellenmektedir. Makine, araç kullanımı, teknoloji genel olarak erkek hâkimiyeti olan bir alandır. Şoförlük hem ağır bir iş olarak görüldüğü için, hem gece yolculuğu ya da

şehirlerarası gidilmesi gerektiği için kadına uygun görülmemekte, kadının da araç kullanmada başarısız olacağına değinilmektedir.

G5 Sağlık alanında belli şeylerde çalışmasını istemem mesela yani ambulans şoförlüğünde çalışmasını gördüm onu o yüzden söylüyorum. Amasya’da işte bi hasta öldü dışarıya sevk edildi nasıl götürecektir(34,evli, Amasya)

G17 Şoförlük. Şoförlük dedik ama ben yakıştırmadığım için demedim ben yakıştıyorum ama araç sürmelerini de ama süremiyorlar o ayrı. Kaçıyoz biz bayan sürücü görünce (27, bekâr, Amasya)

Ağır işler beden gücüyle yapılacağı için erkek işi olarak pekişmiş ve bu işlerde de genellikle erkek hâkimiyeti kurulmuştur. Kadınların bu işler için uygun olmadığı görüşmeci ifadelerinden anlaşılmaktadır.

G9 Ağır işler, inşaatta çalışmak, inşaat işçisi bir kadın ben hayatta düşünemiyorum, yapanlar vardır ama(38, evli, Amasya).

G16 Ağır işler bana hiç uygun gelmiyor, kafasına baretı takıyor inşaat sahasına falan gidiyor garibime gidiyor ne bileyim yapılmadığından değil de öyle geliyor bana niyeyse (32, evli, Amasya).

3.3.2.6. Kadın Her İş Yapar

Bazı görüşmeciler erkeklere uygun olmayan meslek olmadığı gibi kadınlar için de bir sınırlamaya gidilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Çok az sayıda görüşmeci kadın için meslek sınırlamasına gitmemiş, meslek tercihlerinde cinsiyet ayrımcılığı içermeyen görüşe sahip olduğunu belirtmiştir.

G14 Hemşirelik mesela kadınlara atfedilir bence öyle değil, okul öncesi öğretmenliği kadınlara atfedilir bence öyle değil.(31,evli, Amasya)

G13 Yani dediğim gibi herkes her işi yapabilir yapsın da zaten.(33,evli, Samsun)

G10 Herkes her mesleği yapabilir.(30,bekâr, Samsun)

G6 Çok değişmicek oda aynı yok öyle bir şey(38,evli,Amasya)

G11 Bence her meslek her iki cinsiyet için de uygundur. Başarıda bizi birbirimizde ayıran cinsiyetimiz, saç rengimiz ve ya ten rengimiz değil verdiğimiz emektir.(31,bekar, Samsun)

3.4. Okul Öncesi Öğretmenliğine İlişkin Algı

Bu bölüm elde edilen veriler doğrultusunda dört temel kategori altında incelenmiş; kategoriler “kadınsı mesleği seçmenin gerekçeleri”, “kadın mesleği yapıyor olmanın dezavantajları”, “kadın mesleğindeki erkeklere gelen tepkiler ve “mesleği erilleştirme stratejileri” olarak belirlenmiştir.

3.4.1. Kadınsı Mesleği Seçmenin Eril Gereçekleri

Kadın egemen bir mesleğin tercih edilmesinde erkeklik kurgusunda çalışan erkek olmanın önemi ile kadınsı mesleğin sunduğu iş ve hızlı yükselme potansiyeline ek olarak, mesleğin şartlarında meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ağırlıklı etkisi ortaya çıkmaktadır.

3.4.1.1. Meslek, İşsizlik ve Erkeklik Krizi

3.4.1.1.1. Erkeklik İçin Önemli bir Aşama: Meslek Sahipliği

Erkeklik, doğuştan elde edilmekte ancak yaşam boyu toplumda edineceği yer ve oynayacağı rol ile bu kimliğini normlara uygun şekilde muhafaza etmeyi gerektirmektedir. Erkekliğin olmazsa olmaz kriterleri toplumsal normlar içerisinde belirlenmekte, normlara erişemeyen erkek başarısız addedilmekte ve damgalanmaktadır. Erkeklik kaybıyla sonuçlanan bu zorlu mücadele erkekleri tercihler yapmaya zorlamakta, büyük ideal olarak adlandırılacak hegemonik erkeklik kurgusuna uyum sağlayabilmek adına, çok daha küçük ihlallere açık hale gelebilmektedir. Erkeklik kurgusunda mesleğin önemli bir element oluşu, mesleği erişilmesi zorunlu bir olguya dönüştürmekte ve ne olursa olsun bir meslek sahibi olma yoluna girilmektedir. Erkekler için meslek sadece bir iş, maddiyat olarak düşünülmemeli, meslek aynı zamanda hiyerarşideki üstün konumu garanti eden bir anahtar, kilit roldeki bir unsurdur. Genel bir bakışla mesleğin zorunluluğu, mesleğin niteliklerinin önüne geçen anlayışa izin vermekte, iş net bir gereklilik arz etmekte, ne işi olduğu ise bu denklemde daha silik bir anlama sahip olabilmektedir.

Çalışmanın erkek için merkezi bir yer tuttuğunu görüşmecilerin meslek tanımlarında eşitliğin karşısına koydukları ifadelerden anlamaktayız. Onlar için meslek, güç, statü, özgüven, yaşam, geçim kaynağı, evine para götürebilme ile eş değerdir ve çok önemlidir. Öyleyse mesleğin vazgeçilmezliği görüşmecilerimiz için temel kıstas olarak belirmiş olmakta, yaptıkları işin içeriği ve kadın işi niteliğinde oluşu önemsizleşmektedir. Mesleki tercihlerinin dışı bir meslekten yana oluşundaki temel itici gücün, erkek için mesleğin yüzde yüz gerekli bir şey olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

G20 Meslek olmazsa olmazdır erkek için yani toplumda da bu böyle geçiyor, para kazanması, ailesini geçindirmesi açısından meslek erkek için şart koşuluyor(37,evli,Amasya)

G14 Salt düşünürsek evine ihtiyaçlarını götürebildiği her şey bi erkek için meslektir. Çok önemlidir, erkek mesleğiyle var olur. (31,evli,Amasya)

G4 Çok çok önemli. Meslek eşittir yaşam demektir. Mesleksiz olabilme ihtimali çok çok zor. Statü demek, iş, geçim demek.(32,evli, Samsun)

G13 Olmazsa olmaz hocam mesleği olacak erkeğin yüzde yüz gerekli bir şey bu.(33,evli, Samsun)

G12 Hayatının yüzde yetmişi-seksenidir bence. Erkek için o kadar önemlidir.(42,evli,Amasya)

G5 Günümüzde baktığımız zaman her şeyidir. Çünkü evin geçimi bir erkeğe bağlı olduğu için eşi çalışsa da hiç önemli değil yük erkekte olduğu için iş her şeydir.(34,evli,Amasya)

3.4.1.1.2. İşsizlikle Gelen Erkeklik Krizi

Erkek için işsizlik depresyon, mahalle baskısı, ikinci sınıf bir vatandaş olarak görülme, silik bir kişilik, çingenlik, bitim noktası, dibe vuruş, parasızlık, kimsesizlik ve çaresizlikle eş değer görülmektedir. Kadın ile erkeğin işsizlik durumunda yaşayacakları psikolojik süreçlerin ağırlığının kadınlarda erkeklere kıyasla daha tolere edilebilir olduğu ifade edilmekte, kadının hayatına bir şekilde devam edebileceği belirtilmektedir. Evi geçindiren bir erkek olduğu sürece işsizliğin kadın için büyük bir sorun teşkil etmeyeceği görüşleri yönünde ağırlık kazanması, kadının bir erkeğe eş baba koca oğul bağımlılığını sürdüren geleneğin devam ettiğini ortaya koyar. Toplumda “ekmeğini taştan çıkarma” deyimini erkekliği yücelten bir deyim olduğu kadar, her ne iş yaparsa yapsın para kazanmayı başarmış erkeğin yüceltileceği bilgisi de deyimim imalarından birisidir. Bu durumda işsiz erkeğin başarısız erkek olarak düşeceği pozisyon, kadınsı bir iş yapan erkeğin pozisyonundan çok daha sakıncalı ve erkeklik kurgusu için riskler içeren bir pozisyonudur. Erkeğin toplumsal normlara uygun erkek olabilmesi için meslek yüzde yüz gerekli, edinilmesi gereken, işsizlik ise yüzde yüz kaçınılması gereken bir olgu olarak algılanmaktadır. Görüşmecilerin işsizlik ile ilgili algılarının temelinde korku, kaygı, endişe, sıkıntı, baskı ve depresyon olguları barınmaktadır. İşsizliğin erkeklik için böylesine tehditkâr oluşu, erkeklerin mesleki tercihlerini esnetmekte ve bir anlamda kötünün iyisinin -kadınsı bir işin- tercih edilebileceğinin sinyali verilmektedir.

G15 İşsizlik Allah kimsenin başına vermesin, ben çok yaşadım. Biz mesela sekiz kardeşiz çok zor şartlarda ve parasızlığın ve işsizliğin ne olduğunu iyi bilirim. Her işte çalıştım, fındık işinde, tütün işinde, nohut biçme, bu tür şeyler yani çok zor şartlar ve gerçekten kimsenin başına vermesin çok zor yani.(36,evli, Amasya)

G21 İşsizlik çok zor. Kadın için de zor tabi ama erkek için biraz daha zor, bir tık önde diyebilirim. Erkek daha ön profilde çünkü.(38,evli, Amasya)

G18 İşsizlik erkek için depresyondur, mahalle baskısıdır. O kadar zor bi durum.(30,evli, Amasya)

G16 Söylemek istemiyorum ama maalesef günümüzde ikinci sınıf bir vatandaş olarak görülür. Evliliklerde bile sorulur, işi var mı yok mu, varsa ne iş yapıyor diye karakteri

kişiliği değil de işi sorulur. İş çok büyük bir kriter olarak görüyorum o yüzden, işi güç olarak gördüm zaten.(32,evli, Amasya)

G14 Çok amiyane bir tabir olabilir ama bizde Çingen derler çalışmayan erkeklere. Belki ayrımcı bir söylem ama çingenlerde erkekler yatarmış kadınlar çalışmış. Bizde de öyle yani benim bakış açım da biraz öyle, bi erkeğin mutlaka ama mutlaka ne iş olursa olsun çalışması lazım.(31,evli, Amasya)

G11 Hiçlik duygusu. Bu da toplumumuzun erkeğe dayattığı bir olumsuzluk(31,bekar, Samsun)

G13 İki için de çok kötü bir durum, bir an önce bulunması gereken bir şey(33,evli, Samsun)

Erkekler tarafından bakıldığında yaşamsal bir olay haline gelen anlamı bu kadar büyük ve değerli bir olgunun yitimi hissedilen toplumsal baskı ile bir erkeklik krizi ne neden olabiliyor. Travmatik bu durumun en uç ve en ağır sonuçları erkekler tarafından böyle ifade ediliyor:

G20 İşsizlik erkek için çok zor bir durumdur. Yani bazı durumlarda işte bazen haberlerde duyuyoruz, atanamayan öğretmenlerin intihar ettiği şeklindeki ifadelerden de anlayabileceğimiz gibi erkek için çok kötü bir durumdur(37,evli,Amasya)

G2 Kimsesizlik gibi bi şeydir çaresizliktir. Bir tane atanamayan öğretmen arkadaşımız intihar etmişti.(32,bekâr, Samsun)

G12 Bitim noktası, dibe vuruş yani olmazsa olmazı hele Türk toplumunda evi erkek geçindirir sözünden yola çıkarsak dibe vuruştur yani(42,evli,Amasya)

Erkek için mesleğin olmazsa olmaz durumu, kadın egemen mesleklere girişi (girişe izin veren) legalleştiren bir etmendir aynı zamanda. İşsiz erkek olmak yerine kadın de olsa bir iş yapıyor olmak tercih edilmekte, kadın işi yapmak işsiz olmaya yeğlenmektedir. Buradaki önem sırasını belirleyen hegemonik erkekliğin erkek kimliğini çalışan erkek olarak kurgulamasından kaynaklı gözükmektedir. Diğer yandan erkeklik otoritesini kurabilmek için erkeklik gerekli durumlarda esnetilebilmekte, bu esneklikle kadın ağırlıklı bir işe dâhil olunabilmektedir. Çünkü işsiz olmak, çalışamamak, para kazanamamak erkeği öylesine kadınsı bir çizgiye taşımaktadır ki, ne iş olursa yapabilme düşüncesi kadınsılaşma algısının karşısında daha az tehlikeli ve daha yapılabilir bir şeye dönüşmektedir. Ayrıca erkeğin evi geçindiren erkek olma arzusu ve kazanılan paranın erkeğe vaat ettiği güç ve otorite kadın egemen bir alanı cazip iş kapısı olarak düşündürmektedir.

3.4.1.2. Okul Öncesi Öğretmenliğini Cazip Kılan Nedenler

Meslek seçimlerinin bireysel ilgi ve yetenekler doğrultusunda yapılması gerektiği görüşleri ön plana çıkmakta, tüm görüşmeciler meslek tercihlerinde ilgi alanlarının önemini vurgulamakta, ancak, süreçte ilgi ve yeteneklerden çok ekonomik kaygıların etkisi ve belirleyiciliği dikkat çekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde meslek seçimlerinin ağırlıklı olarak ekonomik kaygılarla yapıldığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Ayrıca literatür, öğretmenliğin, ekonomik olarak orta ve alt düzey ailelerin çocuklarının tercih ettiği bir meslek olarak ön plana çıktığını da göstermektedir. Öte yandan ekonomik kriz ya da işsizliğin söz konusu olduğu dönemlerde ve ülkelerde, erkeklerin kadın ağırlıklı iş kollarına yoğun katılımları olduğu bilgileri çalışmamızla paralellik göstermekte ve görüşmecilerin kadın ağırlıklı bir meslek olarak okul öncesi öğretmenliğine yönelmelerini açıklayan önemli bir argüman olarak durmaktadır. Hegemonik erkeklik için önemli bir bileşen olan ‘iş’ kaygısı ve söz konusu kadın ağırlıklı işte yaşanan dönüşümler, erkeklerin okul öncesi öğretmenliğini meslek olarak seçmelerini açıklamaktadır. (g17 g18...) numaralı görüşmecilerin bahsettiği gibi okul öncesi eğitimin zorunlu olacağı bilgisi, bu alanda istihdam edilecek kadrolu öğretmen sayısının fazla olması, bölümü önemli bir iş kapısı haline getirmektedir. Nitekim erkeklerin bu alana yoğun katılımları özellikle, okul öncesi öğretmenliğinin zorunlu eğitim kapsamına girmesine yönelik eğitim politikalarının planlandığı-gerçekleştiği döneme denk gelmektedir.

3.4.1.2.1. Mesleğe Uygunluk ve Çocuk Sevgisi

Mesleği sevmek, mesleğe uygunluk-yatkınlık, çocukları sevmek gibi kişisel birtakım nedenler erkeklerin meslek seçimlerinde etkili unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı görüşmeciler çocuklarla birlikte eğlenceli zaman geçirme ve öğretme duygusunun verdiği hazzı vurgulamakta ve buna ilişkin olarak okul öncesi eğitim kapsamındaki küçük yaş çocuklarının ilk öğretmeni olmaya ayrı bir değer atfederek, meslek seçiminde temel etken olarak göstermektedir.

G11 İstedğim yaşam şeklinde çalışma saatleri ve şartları, karşılaşacağım güçlükleri ve muhataplarımı düşündüğümde bana en uygun mesleğin öğretmenlik, öğretmenlik içinde de okul öncesi branşı olduğunu düşündüm.(31, bekâr, Samsun)

G2 Özgür ruhlu bir insanım takım elbise sevmiyorum, resmiyet sevmiyorum. Okul öncesi öğretmenliğinde takım elbise olmaması temel etkendi. Yazdığım tek öğretmenlik okul öncesi öğretmenliği idi.(32, bekâr, Samsun)

G19 Çocukları sevmem ve onlarla birlikte sınırlar olmadan vakit geçirme duygusu.(34,bekâr, Samsun)

3.4.1.2.2. Kolay Atanma

Öğretmenlik devlet bünyesinde çalışma imkânı sunması açısından önde gelen meslek gruplarından bir tanesidir. Özellikle öğretmenlik içerisinde bazı bölümlerin

atamasının diğerlerine göre çok daha fazla olması görüşmecilerin okul öncesi öğretmenliğine yönelmelerinde etkili unsurlardan birisi olarak görülmektedir.

Ailenin gelir düzeyi bir an önce ücretli bir işe sahip olma isteğini pekiştirmekte, iş koşulları ya da mesleğe uygunluk, bir işe sahip olma isteği-garantili meslek ihtiyacının yanında daha önemsiz kalmaktadır. Özellikle ataerkil toplumlarda erkeğin geçim sağlayıcı rolüyle yakından ilişkili olan bu durum, erkeklerin kadın ağırlıklı işlere yönelmesini de desteklemektedir. Eril ideoloji erkeklik için önemli bileşenler olarak sünnet ve askerliğin ardından erkeği mutlak surette “iş” sahibi olmaya yönlendirmekte ve evlilik için iş şartı koymaktadır. Halk arasında evlilik için bir erkekten öncelikle iş sahibi olması beklenmekte, işi olmayan erkeğin evlenmesine sıcak bakılmamaktadır. Bunun farkında olan erkekler tarafından hem ailelerine maddi anlamda daha fazla yük olmamak hem de bir an önce bir aile kurmak adına geçimlerini sağlayabilecek işin koşulsuzca kabullenildiği sonucu oraya çıkmaktadır.

G14 Ekonomik. ekonomik nedenlerle kpss puanının düşük olması nedeniyle ailemin beni bir yıl daha destekleyecek kadar ekonomik gücü yoktu bende o yüzden ataması en kolay olan bölüm puanı en düşük olan bölüm olarak okul öncesini seçtim.(31,evli,Amasya)

G21 Duygusal düşündüm bir an önce girelim masraf olmasın aileye 1. Öğretim olsun dedim. 2. Öğretim olmasın dedim. İmam hatip katsayı mağduriyeti nedeniyle istediğim pek çok bölüm zaten olmuyordu. Bende sınıf öğretmenliği ve okul öncesi yazdım ama sınıflar 2. Öğretimdi masraflı olurdu o yüzden 1. Öğretim olan okul öncesini tercih ettim. Kısımetsiz olmuş.(38,evli,Amasya)

G16 Okuması kolay bir meslek olsun okuduktan sonra iş bulması da kolay olsun diye en önemli kriter oydu maalesef. O işe yatkınlığım yapabilirliğim hiç düşündüğüm bir şey değildi maalesef. O dönemde çevremdeki sınıf öğretmeni arkadaşların alması gereken Kpss puanları çok yüksekti bunlarda sınıf öğretmenliğine yönelmememi sağladı. Normalde herkes sınıf öğretmenliğine gitmem gerektiğini düşünüyordu bilmiyorum o dönemdeki okuduktan sonra atanma kaygısı bu mesleğe herhalde en çok o yönlendirdi.(32,evli,Amasya)

G19 Valla seçmeden önce okulöncesi ile ilgili nasıl bilgim vardı, atama puanının çok düşük olduğunu biliyordum ama kpss’de bizim o dönemlerde 30 puanla atanılıyordu öyle oldu. Bizim dönemde öyle olmadı. Ben ilk tercihime kolay atandım, bi ara çok parladı o parlayınca beş yıl sonrasını hesapladım işte 2012 de atanırım diye düşündüm. Onun haricinde okul öncesi ile ilgili bir bilgim yoktu.(34,bekâr, Samsun)

3.4.1.2.2.1. Meslekteki Dönüşümler: “Okul Öncesi Eğitimin Zorunluluğu”

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu devlet kadrolu güvenceli bir iş ve atama kolaylığı sunması nedeniyle okul öncesi öğretmenliğini tercih edilebilecek bir branş-meslek olarak gördüklerini ve bu nedenle bu alana yöneldiklerini belirtmektedir. Okul Öncesi Öğretmenliğinin zorunlu olmasıyla atama sayısının artacağına ilişkin düşünce pek çok erkeği bu alana yönlendirmiş etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul öncesi öğretmenliğinin erkekler için dikkat çekici bir meslek

haline gelmesinde, erkeklerin erkeklik kurgusu için vaat edilen bir iş kapısı olarak belirmesi etkili olmuştur. Erkekliğin çalışan bir erkek olmayı gerektirmesi ve okul öncesi öğretmenliğinin de devlet kadrosu vadeden gözde bir alana dönüşümü sonucunda bu alan çok sayıda erkek tarafından tercih edilmiş gözükmektedir. Geçmişte kadın egemen pek çok meslek geçirdikleri dönüşümle erkekler tarafından istila edilerek, mesleğin kadın egemen yapısını bozguna uğratmışlardır. Okul öncesi öğretmenliğinde sayısal üstünlük hala kadınlardan yana gözükmekte, buna karşın alana erkek sayısı her geçen gün anlamlı şekilde artma eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla bir mesleğin erkekler tarafından talep edilmesinde, mesleğin sunduğu iş imkânlarının önemi ortaya çıkmakta, erkeklerin mesleki tercihlerinde meslek koşullarının erkeklik kurgusunu destekleyecek nitelikleri aradıkları net biçimde gözükmektedir.

G10 Benim en temel etken zorunlu olacak denmişti o yüzden yazmıştım atama kaygısıyla kpss puanı çok düşük olacak denmişti o yüzden(30,bekâr, Samsun)

G17 Okul öncesi öğretmeni olmak değildi mesela benim kafamdaki düşünce ama o sene sınava girdiğim sene 2010 yılında girdik sınava üniversite sınavına 2014'te okul öncesinin zorunlu olacağı söylendiği için yani biz bunu seçtim. Kolay atanırım düşüncesi kesinlikle biz öğretmen lisesi mezunuyuz öyle yani biz hepimiz hukuk okumak istiyoduk eşit ağırlıklı bölümümüz biz hukukla başladık arkadaşlar avukat oldu işte. Bizde şu var ek puan verdiği için (öğretmen lisesi öğretmenlik seçtiğinde ek puan veriyor) son aylarda hiç çalışmadım ek puan veriyor diye bide o zaman zorunlu olacak diye bi haber çıkmıştı bunlar etkenler bunlar.(27,bekâr, Amasya)

3.4.1.2.3. Hızlı Yükselmeye Azınlık Etkisi/Okul Yöneticiliğinde Hızlı Yükselme

Okul öncesi öğretmenliği, erkeklerin gelecek hedeflerine yönelik, idarecilik yapma, hızlı yükselme, kreş açma gibi kariyer seçenekleri sunmakta ve bu seçeneklerin mesleği cazip hale getirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim hızlı yükselme ve idarecilik imkânlarının bu alana yönlendirilen erkeklerin çevreleri tarafından da sıklıkla dile getirilmiş olması, kariyer seçeneklerinin farkında olduğunu ve bilinçli bir tercihle kariyer odaklı ilerlenildiğini göstermektedir. Bu durum bir anlamda, dezavantajlı sürecin avantaja dönüştürülebileceğini de göstermektedir.

G2 Araştırma yapmıştım iş imkânlarını. Özel anaokulu açmayı düşünüyorum. Okuldayken planlamaya başladım projeme her yıl bir şey kattım. İlk bu bölümü yazma düşüncem atanamazsam kreş açarım diyordum (32,bekâr, Samsun).

G20 Bu bölümü seçersen kolay atanırsın ve hani kariyer açısından kolay yükselirsin hani meslekte bayanlar çok tercih etmedikleri için yöneticiliğe de geçebilirsiniz şeklinde diyenler çok oldu (37, evli, Amasya)

3.4.1.2.4. Tamamen Tesadüfen!

Tercih edilecek iş kolunun yeterince tanınmaması, araştırılmaması, mesleğe yetersiz bilgilerle dâhil olunması sıklıkla ifade edilen durumlardan birisidir. Mesleğe yönelim ekonomik kaygılarla gerçekleşmekte, meslekle ilgili ayrıntılı bilgi ise öğrencilik yıllarından itibaren, özellikle de iş hayatına dâhil olunduğunda edinilmektedir. Dolayısıyla bilinçsiz yapılan meslek tercihleri, bireyin ilgi ve yetenekleri ile mesleğin gereklilikleri arasında ya da diğer bir deyişle erkeklik kimliği ile mesleki kimlik arasında gerilimli bir süreci işaret etmektedir. Okul öncesi öğretmenliğinin kapsamı, yaş grubu, çalışma şartları, çalışma alanı, gereklilikleri ve mevcut çalışan profili tam olarak bilinmeden tercih edildiği görülmekte, sonrasında duyulan rahatsızlık ise; kadın ağırlıklı bir alana dâhil olunmasıyla, hegemonik erkeklik normlarından uzaklaşmanın verdiği endişe ve kaygı olarak okunmalıdır. G1 ve G9 numaralı görüşmeciler tercih kılavuzunda kısaltılmış olarak “O.Ö.Ö” şeklinde belirtilen okul öncesi öğretmenliğinin, açılımını dahi bilmediklerini, aldıkları puana denk gelmesi nedeniyle yazdıklarını açıkça belirtmektedir.

G1 Puanım oraya yetiyordu yazdım gittim. Ben köyde büyüdüm bizim önümüzde çok fazla bizi yönlendirecek kimse yoktu. Benim bir dayım öğretmendi onun dışında bizim ailenin geneli hayvancılıkla uğraşan çiftçilikle uğraşan insanlardı. Üniversiteye çok fazla da çalışmadık benim babam şu cümleyi kullandı bana oğlum benim kafam sadece şuna çalışır sana 50 tane davar alırım keçi alırım gidersin benim kafamda buna çalışır gücüm de buna yeter dedi. Ben dedi ilkokul mezunu bir insanım ha okumak istersen de sonuna kadar seni desteklerim dedi. Sağ olsun sınavı bir şekilde kazandık biz 3 kardeş aynı anda üniversite okuduk biraz zor oldu ama okuduk kimsede bizi yönlendirmede bir şekilde puanımız oraya yetti. Puanımıza baktık üniversite tercihlerimize baktık okul öncesi öğretmenliği diye de bir şey varmış puana baktık yetiyor mu yetiyor niye gitmeyelim dedim gittik...(40,evli,Amasya)

G13 Ne sen sor ne ben söyleyim (gülüyor). Çocukları çok sevdiğim için ama ben alan dışı okudum karmaşık bir süreç ben sayısal çıkışlıyım, sözelden heralde tercih yaptık biz o dönem, yani yanlış yönlendirilme. Benim derslerim iyi diye beni sayısalda gönderdi okul idarecisi sonucunda da ben sayısalardan hiçbir bölüm istemiyordum yani sınav sistemi benim çok bilinçli bir tercihim değildi daha doğrusu olabileceklerin içinde en bilinçlisiydi.(33,evli,Samsun)

G6 Aslında açık söylemek gerekirse biz okul öncesi öğretmenliğinin ne olduğunu çokta bilmiyorduk. Sonra sonra öğrendik sonraki yıllarda(...)Atanması kolay hem de biz ilk gittiğimizde Metge projesinde şey söylenmişti, işte 1 buçuk yıl eğitim alacaksınız, öğretmenlik yapacaksınız, o zaman üniversite falan ihtiyaç olmayacak şöyle böyle yanlış bilgilendirme sonra sonra öğrendik girmişken de çıkış şu ana kadar pek ihtiyaç duymadık diyelim.(38,evli,Amasya)

G9 Hiçbir bilgim yoktu. O.Ö.Ö öğretmenliği yazıyordu işte o okul öncesi öğretmenliği imiş ben orda öğrendim ne olduğunu dahi bilmiyordum. Okul öncesi öğretmenliğinin ne olduğunu bilmiyordum. Anaokulu öğretmenliği denilse kesinlikle kabul etmezdim. Üniversiteye gittiğim zaman okul öncesi öğretmenliği, o ne, sonuçlar belli olduğu zaman, araştırdığım zaman anaokulu öğretmenliği olduğunu söylediler ve ben hayatta o okula gitmem orada hiç erkek yoktur e 7 kişiydik 4 kişi mezun olduk. 7 kişiydik ama birini hiç görmedik hiç gelmedi belki de geldi gitti çocuk biz hiç görmedik. 6 kişiyle başladık biri İstanbul'dan gelmişti o girmede bile doğru düzgün sınıfa varlığı ile

yokluğu belli değildi 5 kişi 4'ümüz mezun oldu bir kişi ne oldu bilmiyorum hala.(38,evli,Amasya)

G14 Yoktu, hayır. Sınıfta falan ne yapar bilmiyoduk. Biz öğretmen olarak biliyoduk hala öyle davranıyoruz, öğretmenmiş gibi davranıyoruz, ama toplumda çok öğretmen olarak karşılığı yok.(31,evli,Amasya)

3.4.2. Kadın Mesleği Yapıyor Olmanın Dezavantajları

3.4.2.1. Meslek İçi İzolasyonla Gelen İletişimsizlik

Çalışma ortamlarında ya da genel toplum içerisinde sayısal azınlıkta olmanın yarattığı sıkıntılar genellikle yalnızlık ve buna bağlı olarak iletişim problemleri yönünde ağırlık kazanmakta, sosyal izolasyon ifade edilen sorunlar arasında gelmektedir. Kadın egemen/ağırlıklı bir alanda erkek olmanın en büyük dezavantajı iletişim ile ilgili olmaktadır. İş ortamından toplu seminerlere kadar her durumda iletişim problemlerinin yaşandığına yönelik pek çok görüş ifade edilmektedir. Bir başka deyişle erkekler “erkek muhabbeti” yapamamaktadırlar. Elde edilen veriler erkek öğretmenlerin meslek içi izolasyon yaşadıklarına dair kanırları gündeme getirmektedir.

G7 Onu ilk yıllarda çok yaşadım, gidiyorsun koskoca salonda 30 tane bayan 1 tane erkek. Ben yapı itibarıyla çok utangaç biriyim. Gidiyorsun 20 tane bayan 1 tane erkek kiminle konuşacaksın, ne konuşacaksın. Kadınların konuşacağı şeyler farklı, erkeklerin konuşacağı şeyler farklı. İldeki seminerler olsun, genel seminerler olsun işte hizmet içi seminerlere gidiyoruz bir giriyorsunuz 60 kişi 2 tane erkek 58 bayan. 2 erkek nereye kadar konuşacaksın, diğerleri konuşuyor deneyimlerini paylaşıyor biz hep kendimizi geri planda tutmak zorunda kalıyoruz (39, evli, Samsun).

G18 şöyle oluyo, bi seminere falan gitmemiz gerekiyo çoğunlukla kadın 50 tane kadın gidiyosun 2-3 tane erkek hiç hoş olmuyo, rahat hissedemiyosun kendini, iletişim kuramıyosun kurmayada çekiniyosun(30, evli, Amasya)

G15 Ben sıkıntı yaşadım, nasıl yaşadım kendimi yalnız hissediyodum, iletişim problemi oluyodu çalışma ortamında. Buraya ilk geldiğimde tek bendim zaten diğerleri hep bayandı zorluk vardı yani, iletişim sıkıntısı oluyodu ama yine şanslıydım üniversiteyi beraber okuduğum 2 arkadaşım buradaydı beraberdik (36, evli, Amasya).

G9 Arkadaşlarımızla beraber yazıyoruz bir seminere gideceğiz ya mesela il dışı seminerlerini bile. Ben seminere gitmedim bilirsiniz arkadaşım çıkmadı diye şimdi gideceksin kimse yok o korku varya. Bilmiyorsun kimin gelip kimin gelmeyeceğini. Şimdi biz 4 arkadaşız yazıyoruz seminerleri beraber çıksa gidiyoruz 1 tane çıksa yine yetiyor bize gittiğimiz yerlerde oldu işte Yalova'ya gittik ama şimdi arkadaşaya çıkmadı Afyonkarahisar'a gitmedim. Kimseye çıkmadı bi tane bana çıktı dedim gitmiyorum. Korkudan işte başka bir şeyden değil hadi gittin 50 kişilik 100 kişilik bir yer hiç erkek yoksa nerede kalacaksın. Tek başına bir odamı verecekler sana e onların çekintisi var ya da onların içinde tek başına derler ya domates tarlasında salatalık gibi tek başına böyle oturursun her tarafın bayan bi göze batarsın direk sana laf atar oradaki hoca zaten.(38,evli,Amasya)

Erkeklik, kendi üyeleri içerisinde farklı dinamikleri olan, farklı aktivite ve anlayışlarla ilerleyen bir süreci içerir. Erkeklerle birlikte olma ihtiyacı erkeğin o

gruba dâhil olma ihtiyacını da işaret etmekte ve problem “erkek cemaati” ile birlikte olamamaktan kaynaklanmaktadır. Ortamda azınlık olmadan kaynaklı olarak bir gruba dâhil olamama durumu erkek öğretmenlerin bahsettiği ve yaşadığı problemlerden biridir. İletişimsizlik ve sosyal yalıtımla birlikte görüşmecilerin sosyal ilişkileri olumsuz etkilenmekte aidiyet hissi oluşamamakta ve dışıl ortam olarak ifade edilen iş ortamı sebebiyle erkeklik net olarak ortaya konulamamaktadır. Buradan hareketle de iş yaşamını uzantısı olarak sivil hayatta da iş arkadaşlarının da dâhil olduğu bir sosyal çevre oluşturulamamakta ve maç, futbol, okey oynama gibi erkekse aktiviteler yapılamamaktadır. Kimlikle uyumlu olmayan ortamdan duyulan rahatsızlık görüşmeciler tarafından şöyle ifade edilmektedir;

G21Okul memurumuz erkekti sadece okey oynamaya bile gidemiyorduk, maç yapamıyorsun takım kurupta. Ben hakemlik de yaptım futbolu da severim ama burada bir şey yapamıyoruz, halı saha maçı yapamıyoruz, o tip sıkıntılar oluyo(38,evli, Amasya).

G3 sosyal çevreyi az da olsa etkiler etkileniyo da tabi etkilenmiyo desem yanlış olur kesinlikle. Öğretmenler arasında bile sosyal çevresini etkileme durumuna etkisi var bence (36, evli, Amasya)

G4 bayan öğretmenlerle her zaman fikir alışverişinde bulunamıyorsunuz, arkadaş çevresi oluşmıyor(32, evli, Samsun)

G21 Sosyal hayatı etkiliyor fazla bir çevrem yok burada. Sosyalleşemiyorum (38, evli, Amasya).

G9 Ben bir erkek okul öncesi öğretmeni gördüğüm zaman sarılasım öpesim geliyor ya adama. Bak burada 5 kişi olduğumuzu ben bir seminerde öğrendim. Ya düşün 5 kişiymişiz ama ben sanıyorum ki 2 kişiyiz kimse yok sanıyordum. Toplu bir seminer yapmışlardı il ilçe tüm öğretmenleri köydelermiş ne bilelim bir geldiler okul öncesi öğretmeni neee(sevinç) gel kardeşim buraya adamlarla yemin ediyorum semineri kırdık gittik çay bahçesine dertleştik (38,evli, Amasya).

Kadınlarla çalışmanın zorlukları, kadınların erkeklerden farklı ilgi alanları, kadınsı yapıları ve iletişimsizliğe bağlanmaktadır. Siyaset, bilim, futbol gibi erkekse alanlarla, kadınların duygusal, karmaşık, hassas yapıları bağdaştırılamamakta ve kadınların duygusal yönlerinin iş ortamında problem teşkil ettiği sıklıkla belirtilmektedir. Kadının duygusallığı ve kadınla ilişkilendirilen alanlar işyerindeki profesyonelliğe engel olarak görülmekte, profesyonellik için objektiflik ve rasyonaliteye ilişkin kavramlar ön plana çıkarılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta; rekabet, kıskançlık, çekememe gibi duyguların kadınsı olarak addedilmesi ve bu şekilde “rasyonel erkek” ifadesinin altının çizilmek istenmesidir. Duygusal olanın dışlanması yoluyla profesyonellik, erkeklik değerleri üzerinden tanımlanmakta ve mesleğin profesyonel bir mesleğe dönüşebilmesi, erkek sayısındaki artışa

bağlanmaktadır. Diğer yandan alandaki sayısal azlık, meslek alt kültürünün oluşmasını engellemekte sosyal çevrenin kısıtlı kalmasına neden olmaktadır.

G7 Zorluğu var okul müdürlüğü de yaptım ben bayanların çoğunlukta olduğu bi yerde bayanlarla çalışmak çok zor. 20 yıldır bayanların içerisindeyim kapris birbirini çekememe hani belki 4-5 tane erkek olsa daha güzel yapılabilir gibi geliyor. Rekabet çok fazla kıskançlık çok fazla kendi yaşadıkları özel sıkıntıları çok fazla taşıyolar işlerine.(39,evli,Samsun)

G13 Hocam zorluyo çok iyi arkadaşlıkta kurabiliyorsunuz ama günü gününü tutmayabiliyor kadınların. Kadınlar arasında çekememezlik oluyo yani kavga edip barıştırdığım çok oldu benim bu tarz şeyleri var(...)(33,evli,Samsun)

3.4.2.2. Potansiyel Çocuk İstismarcısı

Kadın ağırlıklı bir alan olarak okul öncesi eğitimde görev yapan öğretmenler yaşadıkları avantajları erkeğe atfedilen, fiziksel güç, baba rolü, hızlı yükselme, disiplin ve otorite ile ilişkilendirirken, dezavantajların çoğunlukla toplumsal yargılar, cinsellik ve dokunma ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı erkeklik normları bir kadın mesleği içinde (bir kadın alanında) avantaja dönüşmekte, ancak cinsiyet, mahremiyet ve istismar konularıyla ilgili olarak erkek öğretmenleri baskı altına almaktadır. Kellett vd., (2014) tarafından 'ataerkil paradoks' olarak adlandırılan bu durum, hegemonik erkekliğin kadın egemen bir meslek içerisinde erkeklere bir takım avantajlar sağlamakta olduğunu ama bir yandan da erkekleri kadın egemen mesleklerden uzak kalmaya yönlendirmektedir. Ayrıca hegemonik erkeklik normlarının şiddet, güç, saldırganlık ve heteroseksüellik vurgusu, erkek okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara cinsel amaçlarla yaklaşabileceğinin yargısını üretirken, diğer yandan da eşcinsel olduklarına dair kanıyı gündeme getirebilmektedir. Bu durumun erkek okul öncesi öğretmenleri açısından avantaj ve dezavantajların iç içe geçtiği karmaşık bir süreci doğurduğu da söylenebilir.

Kadın ağırlıklı bir alanda ve özellikle hedef grubun küçük yaştaki çocuklar olması nedeniyle erkek öğretmenler veliler tarafından istismar ve taciz suçlamalarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Yaşanan çevrenin ve medyanın da etkisi olduğu anlaşılan bu algı, öğretmenlerin özellikle kız çocuklarına yaklaşımlarında dikkatli ve mesafeli olunarak doğacak problemlerin önüne geçilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında yardımcı bir görevli personelin bulunmaması erkek öğretmenlerin istismar konusundaki tedirginliklerini artırmaktadır. Hegemonik erkeklik bileşenlerinden birisi olan

heteroseksüellik öğretmenlerin tehdit olarak algılanmalarına ve suçlanmalarına neden olmakta ve yapılan imalar cinsel kimliğine yönelik olarak ortaya çıkmaktadır.

G2 İlk başlarda hiç yaşamıyordum. Daha sonra çevre ilçelerde buna benzer bir vaka yaşandı. İlk geldiklerinde sarılırdım hoş geldin öpücüğü şeklinde bir yaklaşımımız vardı ama o olaydan sonra geri adım attım ondan sonra yapmadım. Bazı çocuklar kucağımdan inmiyordu haliyle oturmuyordum sınıfta, ayakta duruyordum serbest zamanda yaklaşmasınlar diye(...)(32,bekâr, Samsun)

G12 Kesinlikle oluyo. Ben hatta kesinlikle hiçbi öğrenciyle tuvalete gitmem tuvalete götürmem sınıf ablalarımız vardır onlar ilgilenirler artık toplum öyle bir şeye geldi ki bu toplumun yine şeyinden kaynaklı maalesef bizim mesleğimizde milyonlarca insanız ama içimizden çıkıyo bu tür çürük elmalar. Çok etkili toplumun bakış açısı bu olaylarda ben kendimi bu konularda devamlı kollamaya çalışıyorum. Geçen gün merdivenlerde oturuyorum çocuk merdivende oturuyo bende onun yanında oturuyorum ama çektiğim resimde sanki dizimde oturmuş gibi ben o resmi sildim mesela yanlış anlaşılabilir diye. İnsanlar çok namussuz ve şerefsiz olmuş.(42,evli, Amasya)

G9 Evet yaşadım. Genelde ablayı çağırırdım anaokulundayken. Genelde velilerle senenin başında ben bunu konuşurdum toplantı yapıp açık ve net söylüyordum bana güvenmiyorsanız bana çocuğunuzu vermeyin diye. Bunu başta açık ve net anlaşmamız gerekiyordu çocuk istismarı çok korktuğum en tehlikeli şey çocuk eve gittiği zaman bir şey söylese en büyük sıkıntı ama dediğim gibi bakın bekar öğretmene vermek istemiyorlardı. Adamın (erkek öğretmenin) 9 tane erkek bir tane kız çocuğu vardı bekâr olduğu için. Evli olduğun için çoluk çocuğun olduğu için biraz daha şey davranıyorlar güven oluyor birde benim çocuğum kendi yanımda gidiyordu oraya. Ben yanımda götürüyordum onu. Yanımda götürmemde de öyle düşüncelerinin önüne geçme düşüncesi vardı o etkiliydi tamamiyle diyebilirim.(38,evli, Amasya)

Erkek kimliği çocuklara yaklaşım açısından öğretmenleri dezavantajlı durumda bırakabilmektedir.

G6 En büyük problem tuvalet ihtiyaçlarında biz ister istemez çekinerek yaklaşıyoruz çok zorunlu elzem bi durum değilse girmemeye çalışıyoruz(...)(38,evli,amasya)

G2 Dezavantajı kız çocuklarının altına kaçırma vakalarında müdahale edemiyoruz ya aileyi çağırıyoruz ya da bayan arkadaşlardan yardım istiyoruz.(32,bekar, Samsun)

G18 Tabi dikkatli davranıyoruz o konuda. Yani çekinmeden ziyade bildiğin dikkatli davranıyoruz. İstedğin gibi hareket edemiyosun, üstünü falan düzeltirim çocuğun ama tuvalete götürmem ve ya altına kaçırın çocuk olduğu zaman yardımcı yoksa annesini babasını çağırırım ve ya mesela çocukları kucağıma alıp oynatmam, kucağıma almam. Fazla öpmem biraz dikkat ediyoruz yani tabi(30, evli, Amasya)

G4 Asla bir öğrenciye sarılmam, öpmem, başını okşarım. O endişe zihnimin bir köşesinde var o duruma düşmemek için.(32, evli, Samsun)

Erkek öğretmenlercinsiyetlerine yönelik yaklaşımın çoğunlukla olumsuz olduğunu, istismar kaygısıyla veliler tarafından tercih edilmediklerini de ifade etmektedir.

G14(...öğrencisini erkek olduğum için bana vermek istemeyen veliler bile oldu, bununla mücadele etmemiz gerekti(...)(31,evli, Amasya)

G2 Benden erkek öğretmen olmasını istemedikleri için kız çocuklarını alan bi ailenin böyle davranması zoruma gitmişti. Aile apar topar sınıf değiştirdi. Bi garip hissettim, üzülüm, çok farklı bi duygu müdahale edemiyorsunuz(32, bekâr, Samsun).

G1 Velimin birini kovdum okuldan işte bu kız-erkek konusu yüzünden. Geldi şu soruyu sordu hocam bir yardımcı ablası vs var mı, dedim yok. Bu çocuklar tuvalete nasıl gidecek, dedim kendisi gidebilir. E hocam üzerini çekemezse dedi. Dedim ki biz

yardımcı oluruz, kadın bir baktı, dedim ki git çocuğunu da al bir bayan öğretmene git dedim. Dedim kaybol, niye diyor. Buraya bir öğretmene çocuğunu veriyorsun ama çocuğum pijamasını çekemezse ne olur dediğinde biz yardımcı oluruz dediğimde böyle bakıyorsan senin zihniyetinde bir bozukluk var. Verdiğin öğretmene güvenemiyorsun bir defa öğretmen otuz yaşında sen beş yaşındaki çocuk pijamasını çeker mi ne olur, eğer böyle düşünüyorsan zaten senin zihniyetin bozuk ben zihniyeti bozuk bir aileyle ilerleyemem çünkü yarın bir gün en ufak bir şeyde problem çıkarırsın öyle bir sıkıntı yaşadım(40, evli, Amasya).

G11 İlk görev yaptığım okulda birkaç veli çocuklarını erkek öğretmene vermek istemediklerini ifade ettiler ve vermediler de(...)(31, bekâr, Samsun).

3.4.2.3. Dezavantajlarla Baş etme Yolları

3.4.2.3.1. Branşımı Saklıyorum

Toplumda var olan cinsiyet temelinde mesleki ayrışmaya yönelik algı, erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadın ağırlıklı bir alanda çalışmalarını ve kabul görmelerini zorlaştırmaktadır. Eril normların geçerliliğini koruduğu ataerkil bir toplumda, toplumun, erkek öğretmenleri; öğretmenlerin de, bir kadın mesleği olarak okul öncesi öğretmenliğini kabullenmeleri, içselleştirmeleri oldukça zor gözükmemektedir.

İlgilenilen yaş grubunun öğretmen cinsiyetine ilişkin kalıplaşmış normlarının olmaması erkek öğretmenlerin çocuklar tarafından kolaylıkla kabullenilmelerini sınıf içerisinde mutlu, dışarıda mutsuz olmalarını açıklamaktadır. Sıklıkla eleştirilere, baskılara maruz kalan öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar hegemonik erkekliğin diğer erkeklikler üzerindeki belirleyici etkisiyle de açıklanabilmektedir.

G12 En zorlandığım şey, mesleğimin ne olduğunu söylemek. Buna hiç alışmadım, çok zorlanıyorum. Yani rahatlıkla okul öncesi öğretmeniyim diyemiyorum.(42,evli, Amasya)

G17(...)Ne iş yapıyorsunuz denildiğinde orda çok sıkıntı var çünkü direkt öğretmenler arasında sıkıntı olmuyo belli bi seviyenin üstünde okumuş üniversite mezunları arasında da sıkıntı olmuyo ama atıyorum sokaktan biri sorduğu zaman çocuk bakıcısıymış gibi hani sabah gidiyoz çocukların altını alıyoz uyutuyoz o şekilde gerçekten o şekilde bakılıyo o mesela sıkıntı(...)(27,bekâr, Amasya)

G9 En büyük sıkıntılardan biri bu bizim için çok iyi hissettirmiyor. Çoğu zaman branşımızı saklıyoruz okul öncesi öğretmeniyim diyemiyoruz. Öğretmenim ne öğretmenisin ya öğretmenim işte (gülüyor). Çoğu da saklar kendini. Bilmiyorum şu andaki arkadaşları ama ben saklıyordum. Anlatamıyorsun çünkü düşünün yaşlı bir amca oğlum sen ne öğretmenisin okul öncesi o ne yaa anaokulu lan anaokulunda erkekler olur mu?(38,evli, Amasya)

G12 ...şimdi çok rahatlıkla söylenebiliyor erkek okul öncesi öğretmeniyim dediğiniz zaman artık buna bir alışmışlık var. İlk o zamanları biz daha ilkiz çünkü ben baya oldu mesleğe başlayalı hatta bizim sınıf arkadaşımız Hülya Avşar'ın programına çıkmıştı Türkiye'nin ilk okul öncesi öğretmenleri diye bizimle röportaj yapmak isteyen gazeteciler ben kesinlikle kabul etmiyordum ama onların verdiklerin tepkilerden mesleğimi bile söyleyemez olmuştum. Branşım sorulunca çocuk gelişimi diyordum ben çocuk gelişimi daha insanlara yakın geliyor o zaman liseyi mi algılıyorlar ne algılıyorlarsa öyleydi yani(...) (42,evli, Amasya)

3.4.2.3.2. Meslekten Kaçış Aramaları

Görüşmeciler okul öncesi öğretmenliğine kolay atanma, devlet kadrolu bir iş gibi nedenlerle yöneldiklerini ve asıl hayallerinin bu meslek olmadığını ifade etmektedir.

G7 Ben psikoloji okumak istiyordum, iki puanla kaçırınca mecburen yazmak zorunda kaldım. Çünkü tekrardan sınava girip zaman kaybı olması için. Ben yüksek puanla açığa kaldığım için(39, evli, Samsun)

G21 İmam hatip katsayı mağduriyeti nedeniyle istediğim pek çok bölüm zaten olmuyordu. Bende sınıf öğretmenliği ve okul öncesi yazdım ama sınıflar ikinci öğretimdi, masraflı olurdu o yüzden birinci öğretim olan okul öncesini tercih ettim. Kısmet buymuş.(38, evli, Amasya)

G17 Okul öncesi öğretmeni olmak değildi mesela benim kafamdaki düşünce. Biz öğretmen lisesi mezunuyuz öyle yani hepimiz hukuk okumak istiyoduk, eşit ağırlıklı bölümümüz biz hukukla başladık arkadaşlar avukat oldu işte(27, bekâr, Amasya)

G13 Ben alan dışı okudum karmaşık bir süreç. Ben sayısal çıkışlıyım sözelden tercih yaptık biz o dönem. Ben gazetecilik istiyordum, basın yayın(33, evli, Samsun).

Gönüllü olarak yapılmayan bu meslek öğretmenleri farklı alanlara ya da tekrar üniversite okumaya yönlendirebilmekte, farklı ideallerden bahsedilebilmektedir. Ücretli bir iş kaygısı ile kadın ağırlıklı bir işe dâhil olan erkeklerin idarecilik, akademisyenlik gibi düşüncelerin ve avantajların yanında ikinci bir üniversite okuyarak farklı bir alana yönelme oranının da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin birçoğu idarecilik yapmakta ve tekrar öğretmenliğe dönmeyi düşünmemektedir. Bölüme istenerek gelinmemesi ve meslek kimliğinin erkeklik kimliği ile bağının kurulamaması nedeniyle süreçte farklı alanlara yönelim olması anlaşılabilir bir durumdur. Sonuç olarak öğretmenlerin gelecekle ilgili planları çoğunlukla idarecilik ya da başka alana geçişle ilgilidir.

G9 Akılda bir köşede öğretmenliği bırakma her zaman vardı yine var. 2003'te mezun oldum 1998-1999'da girdim hala o günden beri ben bu işi yapmam diyorum ama yapıyorum.(38,evli, Amasya)

G21 Bilinmez, kısmet. Bir hayalim var, ziraat mühendisliği istiyorum, sınava girdim bu yıl bir puanla kaçırdım(...)(38,evli, Amasya)

G16 Kabullenmeyle alakalı aslında ben kabullenemedim bu işi. İdarecilikte çözüm değil bir noktada çünkü idareci olsanız da anaokulunda idareci oluyorsunuz yine hep bayanlar. Tamamen bağımsız bir şey yapmanız lazım ki o ortamdan uzaklaşın yani.. Diyeceksiniz ki madem bu kadar rahatsızsın 10 yıldır niye hala bu meslektesin. İkinci bir üniversite oku başka bir şey yap ama kendimi öyle pasifize etmişim ki yeni yeni fark ediyorum bunları. İkinci bir üniversite okuyorum şu an Açıköğretimden...(32, evli, Amasya)

G7 Akademisyen olmak istiyorum ama zor şu anda devam gibi gözüküyor mecburen(...)(39, evli, Samsun).

G9 Aklımızda hala şeyler var ben istemeden bu bölüme geldiğim için bir eczacı gördüğüm zaman ya da bir eczacı arkadaşla konuştuğum zaman onun yerinde olmak istiyorsun. Ya da niye ben eczacı olmadım diye, niye ben bu bölümü okudum dediğim

zamanlar oluyor. İkinci bir üniversite okumak gibi düşüncelerim de oldu ya da sınava girmek gibi ama ondan sonra da olmadı. Yani hani ikinci bir üniversite okumak istedim. O zamanlar güzel tarafı neydi, işte atanabiliyordunuz. Atanmışsınız, evlilik girdi işin içine ama hala aklımda hala. (38, evli, Amasya).

3.4.2.4. Angarya İşlerin Yüğü

Görüşmecilerin kadın ağırlıklı bir alanda tek erkek olmanın ya da erkekler olarak azınlıkta olmanın bazı güç işlerinde dezavantajları olduğundan bahsetmektedir. Beden gücü gereksinimi olan durumlarda ya da işlerde erkeklerin bu işleri yapmak zorunda kalması erkekler bir dezavantaj olarak ifade edilmektedir. Erkeğin güçlü olduğu algısı erkek öğretmenlere kadınlardan farklı ve daha fazla iş yükü sorumluluğu getirmekte, bu anlamda erkek güç ile olan bağı kurma fırsatı yakalayabilmektedir.

G8 Güç işlerinde yalnız yapmanın zorluğu var (32, bekâr, Samsun).

G4 Bence dezavantajı var. Tamir tadilat, eşyaların kaldırılması vs bize kalıyor, bayan arkadaşlar zorlanıyor (32, evli, Samsun)

G2 Burada parke döşedik öyle işler de yaptık, çalıştık, daha çok çalışmak gerekebiliyor erkek olunca yatamıyorsun (gülüyor) (32, bekâr, Samsun).

G9 Anaokullarının en büyük sıkıntılarından biri de; bu tamir tadilat. Tadilat tamirata gelinecek mesela akşamın bir vakti nasıl gidecek müdüre hanım. Ben dokuza ona kadar okul tamir ettirdiğimi biliyorum. E şimdi bir bayana kal diyebilir misin hatta dokuza ona kadar bunların başında bekle diyeceksin, ne yapacan e hizmetlinin de işi varsa. Mesela erkek hizmetlin var ama yıllık izinde, kimse yok mecbur bekliyorsun. Yani çok beklediğimiz zamanlar olmuştur hala da aynıyız (38, evli, Amasya).

3.4.3. Kadın Mesleğindeki Erkeklerle Gelen Tepkiler

Kadınsı bir iş olarak okul öncesi öğretmenliği hegemonik erkeklik değerlerini karşılamadığı için bu alandaki erkek öğretmenler toplum tarafından anomali olarak değerlendirilmekte, yapılan iş erkeklik kimliği ile bağdaştırılamamakta ve vurgulanan bazı söylemlerle “kadınsılık” imaları yapılmaktadır. Yapılan iş erkek öğretmenleri kadınsı değerler etrafında tanımlayarak hegemonik erkeklikten uzaklaştırmakta, hissedilen ve var olan baskı bütünüyle hegemonik erkeklik normlarından beslenmektedir.

3.4.3.1. Veli Tepkileri

Erkek öğretmenler meslekte en çok zorlandıkları konuları cinsiyetleriyle ilişkilendirmekte, okul öncesi öğretmenin kadının olması gerektiğine yönelik ön yargılar, erkek öğretmenlerin sorunları arasında ilk sırada gelmektedir. Öyle ki; cinsiyet faktörü, yetkinlik, uzmanlık, donanım, tecrübe gibi mesleki faktörlerin önüne geçmiş görünmektedir. Veli ve çevrenin erkek öğretmene yaklaşımı ve

olumsuz bakış açısı süreçte öğretmenler açısından aşılması gereken önemli bir olgu-problem olarak karşılarına çıkmaktadır- belirmektedir. Velilerin kadın bir okul öncesi öğretmeni görmeyi bekleyerek geldiği okulda bir erkek öğretmenle karşılaşması ve yaşanan şaşkınlık erkek öğretmenlerin çok sık yaşadıkları bir durumdur. Bu durum öğretmenler açısından sürekli olarak bir açıklama yapma, kendini kabullendirme çabasına dönüşmektedir. Erkek öğretmenlerin yadırganması toplumsal süreçler içerisinde mesleğin kadın işi olarak kodlandığını ve bu kodlamanın keskin sınırlarını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin algıları yönetmede zorlandıkları ve bu sürecin zorlu bir mücadeleye dönüştüğü ifade edilmektedir.

3.4.3.1.1. Erkek Anaokul Öğretmeni mi Olur

Velilerdeki genel algı okul öncesi öğretmenin “kadın” olması gerektiği yönündedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın cinsiyete göre öğretmen sayılarını gösteren verilerine göre 2018/2019 yılı itibarıyla Türkiye’de erkek okul öncesi öğretmenlerinin sayısı 4585 iken; kadın öğretmenlerin sayısı 79.672’dir. Sayısal oranların genel velialgılarıyla örtüşmekte olduğu ve alanın kadınlara uygun bir meslek olarak görüldüğü açıktır. Erkek öğretmen sayısının azlığı düşünüldüğünde ise toplumun erkek okul öncesi öğretmeni görmeye alışık olmadıkları öngörülebilir bir durumdur. Erkek öğretmenler velileriyle ilk karşılaşmalarında genellikle şaşırma, yadırgama gibi tepkiler aldıklarını açıklamaktadır.

G1 İlk mesleğe başladığımız yıllarda insanlar erkek ana okul öğretmeniyle karşılaşmamışlar. Mesela bir deneyimimi anlatayım bir veli girdi hocanımla görüşebilir miyiz dedi. Dedim ki buyurun ben yardımcı olayım dedim ya ben ana sınıfı öğretmeniyle görüşeceğim diyor dedim buyurun ya dedi bana öğretmeni çağırırsana ya dedim ki öğretmen benim ya bu defa kendileriyle alay ettiğimiz şeyine kapılıyor ya erkek ana okul öğretmeni mi olur cümle direk bu erkek ana okul öğretmeni mi olur. Hatta biz ilk atandığımızda okulumuzda hatta milli eğitimde bile şaşırdılar bir baktılar anaokul öğretmeni bir baktılar erkek ilk yıllarda onun öyle şeylerini yaşadık. İlk görenler şaşırır genelde bayan mesleği olarak bilinir ki özellikle bu kız meslek lisesinden mezun olup gelenler olduğu için bayan olarak insanların zihninde bir algı kalmıştır.(40, evli, Amasya)

G7 Bunu zaten birisinin demesine gerek yok bakışlardan hal ve hareketlerden ilk mesleğimizi söylediğimizdeki tavırlarından çok rahatlıkla anlayabiliyoruz.(39,evli, Samsun)

3.4.3.1.2. Önce Önyargı Sonra Kabullenme

Erkek öğretmenlerin yaşantılarını ve deneyimlerinden çoğunlukla yadırgandıklarını ve olumsuz tepkiler aldıklarını görmekteyiz. Ancak görüşmelerden verilen tepkilerin zaman içerisinde azaldığını-söndüğünü, daha normal karşılanıldığı bilgilerine de ulaşılmaktadır. Toplumun ve velilerin erkek öğretmenlere ilk tepkileri

ile zaman geçtikten sonraki tepkilerinin farklı olduğu yönünde ifadeler bulunmaktadır. Genel algının aksine bir durumla karşılaşan velilerin ilk etapta göstermiş oldukları olumsuz tepkinin zamanla olumluya dönüşmesi algının da kırılabilceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Erkek öğretmenler bu nedenle görev yapmış oldukları okullarda ilk yıllarında sorun yaşasalar da sonraki yıllarda alışma ve kabullenilmeye bağlı olarak sorunları giderek azalma eğilimi göstermiştir.

G15 İlk zamanlar belki biraz erkek profili aaa siz miydiniz öğretmen, başkası yok mu gibisinden diyorlardı, nasıl isterseniz dedim bende, ben sınıfıma girip çıkıyorum dedim. Ondan sonra her geçen yıl bu profil değişti, öğrenci sirkülasyonu oldukça değişti, şu an tercih edilenler arasındayız yani (36, evli, Amasya).

G2 Sanat etkinliklerine ben çok önem vermiyordum, önce okul müdürüne ilçe milli eğitime kadar şikayet ettiler ama uyguladığım eğitim sistemini gördükten sonra beni izlemeye almışlar veliler. Sonra da çok memnun kaldılar, değişti fikirleri. Olumlu tepkiler de aldım sonradan (32, bekâr, Samsun)

G6 İlk yıllarda oluyodu evet ama son yıllarda üç-beş yıldır rastlamadım. Geçenlerde duydum bi tane ama sonradan fikri değişmiş yani bakışları falan davranışları farklıydı daha saygın davranmaya çalışıyodu. İlk başta şaşırılmış balık gibi dolaşıyodu ortada sonra sonra saygın davranmaya başladı (38, evli, Amasya).

G5 valla şu ana kadar olumsuz bi tepki almadım, ilk açıldığı yılda ilk kez erkek okul öncesi öğretmeni görünce şaşırdılar. Yıllardır aynı okulda olduğum için alıştılar. Böyle alan taraması için de mahalleyi gezerim bi bardak çay içerim, otururum herkes tanır (34, evli, Amasya).

3.4.3.1.3. Erkek Öğretmenmiş Diyen Olmadı

Erkek öğretmenler çoğunlukla toplum tarafından yoğun baskı hissettiklerini ifade etmektedir. Ancak az sayıdaki görüşmeci, çalışmış oldukları çevre-bölge itibariyle olumsuz bir tepki almadıklarını, yadırganmadıklarını, aksine; olumlu karşılandıklarını açıklamakta, buna bağlı olarak her hangi bir adaptasyon sorunu yaşamadıklarını eklemektedirler. Bu durum bize, var olan algının değişmesiyle mevcut normların dönüşebileceği, kadın mesleği-erkek mesleği ayrımındaki katılığın ortadan kalkabileceğini düşündürmektedir.

Yapılan görüşmelerden, toplumda okul öncesi öğretmenin kadın olduğu yönündeki genel algıdan farklı olarak, öğretmenin erkek olmasını oldukça olağan karşılayan, yadırganmayan, bu durumdan memnun olan bir kesimin var olduğu da anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle “alışılmışıktı” ile ifade edilmekte özellikle çevre ve veli profiliyle ilişkilendirilmektedir. Daha önce çocuğu erkek öğretmende okuyan veliler ile “kozmpolit” olarak ifade edilen yerleşim yerlerinde yaşayan velilerin,

erkek okul öncesi öğretmenlerine yaklaşımlarının olumlu olduğu görüşmeciler tarafından ifade edilmektedir.

G3 İlk atandım ben şöyle bi durum oluştu o yönden kendimi şanslı hissettim tabi gidince şanslı hissettim, gidene kadar farklı bir ile farklı bir çevreye, farklı bi branştan gitmemle alakalı ister istemez şeyler oldu, okul öncesisiniz. Önceden anaokul öğretmeni diye geçiyodu, Allahtan toplum artık bizlerle birlikte okul öncesine alıştı hani anaokul deyince sadece bayanmış gibi ama okul öncesi olunca biraz daha haa bu işte erkekler de varmış tarzından bi olumluya dönüş oldu. İlk giderken ister istemez bi acaba nasıl bi tepkiyle karşılaşırım diye gittim atandığım okulda benden önceki öğretmen de erkekmiş(...)ordaki idarecilerin, öğretmenlerin bile senden öncekide bi erkekti diye söylemesi bile bi rahatlama oldu yani şöyle diyim gittiğim çevre erkek okul öncesi öğretmene alışkındı onun bi avantajını yaşadım yani, ya erkekte okul öncesi öğretmeni olur mu diye bir tepki gelmedi çünkü benden öncekide erkekmiş onun avantajını yaşadım ben.(36,evli, Amasya)

G13 Veliler çok destek oldular çok kozmopolit bir bölge hatta erkek öğretmen var diye hoşuna gidenler oldu. Aa erkek öğretmenmiş diyen hiç olmadı kendi yazdıran bile olmuştu hatta çocuğuma baba modeli olsun zaten anne modeli olarak ben iyiyim diyip bana yazdıran bile olmuştu(...)(33,evli, Samsun).

3.4.3.1.3.1.Veliler Erkek Okul Öncesi Öğretmenini Daha Başarılı Buluyor

Erkek öğretmene olumsuz algının ağırlık kazandığı ifadelere ek olarak, olumlu tepki alan, erkeğin bu işi daha iyi yaptığını ya da yapacağını düşünen velilerin de olduğu görüşmeci söylemlerinden anlaşılmaktadır.

G14 Bilmiyorum diğer arkadaşlara haksızlık olur mu ama erkek öğretmenlerin okul öncesi öğretmenliğini daha iyi yaptığını söyleyen velilerim bile oldu yani. Olumsuz bi tepki almadım ben hiç(31, evli, Amasya).

G3 Sınıf içinde zorlandığım hiçbir şey yoktu, kendimi daha iyi de görüyordum yani bizzat bunu çalıştığım farklı yerlerde de gördüm ve bu veliler tarafından da dönüt olarak geldi yani (36, evli, Amasya).

G20 Çok olumlu bakanlar oldu, erkek öğretmen olarak çok şey katarsın diyen veliler oldu, bu şekilde tepkiler almıştım (37, evli, Amasya)

3.4.3.2.Çalışma Arkadaşları ve Yakın Çevreden Gelen Tepkiler

3.4.3.2.1.Lay Lay Lom Sizin İşiniz

Erkek öğretmenlerin çalışma ortamındaki idarecilerinden mesleklerinin değersizliğine ilişkin imalı tepkiler aldıkları, alaycı bir yaklaşımın hissettirildiği ve bu tepkilerin erkek öğretmenlerin motivasyonlarını etkilediği anlaşılmaktadır. Mesleklerine yönelik yaklaşımın özellikle idarecilerden ve diğer erkek öğretmenlerden geldiği belirtilmekte, erkekler arasında mesleğin kadınsılığı ve yapılan işin ehemmiyetsizliği nedeniyle “daha az erkek” olarak görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken erkeğin erkekten aldığı alaycı tepkinin erkekler arasında dışlanmışlık hissi yaratabileceği vurgusudur. “Erkekler cemaatinden dışlanma” olarak ifade edilen açıklamayı hatırlatan bu ifadeler erkek öğretmenlerin

kadın ağırlıklı bu alanda yaşadıklarının ifadesidir. Yapılan işin kadın işi olduğuna yönelik düşünceler işi değersizleştirmekte, bu işi yapan erkeklerin de erkekliğin gerektirdiği niteliklere erişemeyen erkek olarak öne çıkmasına neden olmaktadır. Mesleği gereği erkeklik hanesine bir eksi yazılan erkekler süreçte ikincil erkek pozisyonuna düşmekte ve grup dışına itilmektedir. G3 numaralı görüşmeci, idarecilerin erkek okul öncesi öğretmenine bakış açısının objektif olmasını erkek öğretmeni rahatlatan bir unsur olarak görmekte, buradaki rahatlama, erkekler tarafından onaylanmayı ve gruba kabul görmeyi içeren bir süreci işaret etmektedir. Okul ortamında mesleğin erkekliğe yakışmadığı imaları ile kendi grubundan onay alamayan erkeğin dışlanmışlık hissini ortaya koyar.

G3 Erkek öğretmenin okuldaki çalışma ortamına yani idarenin bakış açısı çok önemli. İdarenin bakış açısı okul öncesi erkekte de olabilir deyip objektif gözle bakıyorsa o öğretmenleri çok rahatlatıyor. Çünkü onu anlayabiliyorsunuz ama idareci ya bayan öğretmen bekliyoduk erkek öğretmen nerden geliyor havasını sezdiriyorsa öğretmene o öğretmende bütün motivasyonu da alıp götürüyor. İdareci de erkek öğretmen için olumsuz düşünceyi seziyorsa o motivasyonu etkiliyor öyle deyim (36, evli, Amasya).

G1 Sadece söyledikleri şu; çocuk bakıcısı bir çok okulda okul idarecilerinin buna benzer bakış açıları var ne yapıyorsunuz ki hoca oturup oturup gidiyorsunuz ne yapıyorsunuz ki çocukları orada iki avutup gidiyorsunuz yani iki oyun oynatıp gönderiyorsunuz diyen idarecilerle bile karşılaştık maalesef. Genel bakış açısı budur yatıp yatıp gidiyorsunuz diyen idarecilerle karşılaştım. Ne yapıyorsunuz ki lay lay lom sizin işiniz diyen idareciler gördüm. Eğitimin temelini atıldığı anasınıfını laylaylom olarak gören idarecilerimiz var.(40, evli, amasya).

G12 Tabii ki onlarda şey yaptılar nasıl söyleyeyim burun kıvrarak baktılar yakıştıramadılar bence bir erkeğe tamamen insanların yetişme tarzı ve hayata bakışıyla açısıyla alakalı bir şey.(42, evli, Amasya)

G19 Genel tepki anasınıfı öğretmenimi oldun şekilde alaycı bir tepkiydi.(34, bekâr, Samsun).

3.4.3.2.2. Bu işi Nasıl Yapıyorsunuz?

Öğretmenler, çalışma arkadaşları ve yakın çevrelerinden gelen tepkileri şaşkınlık, alaycı bir yaklaşım ve mesleği küçümseme şeklinde açıklıyor. Bu işte erkeklerin olmasına duyulan şaşkınlık, bu alana erkeklerin alındığının da bilinmediğini göstermektedir. Türkiye genelinde erkek okul öncesi öğretmen sayısının azlığı, çalışma ortamlarındaki şaşkınlıkla karşılamayı açıklamakta, toplumun erkek öğretmen görmeye alışkın olmadığını da ortaya koymaktadır. Kadınlara yönelik bu alanda kadın görememenin şaşkınlığı yaşanmakta ve ilk etapta verilen tepkiler, işin dışıl oluşu ve küçük yaş grubuna yönelik bir branş olması nedeniyle komik bulunabilmektedir. Okul öncesi öğretmenliği için kadın öğretmen beklentisi toplumsal kabulün geleneksel çizgide bir seyir içerisinde olduğunu açıkça ortaya koymakta ve erkek öğretmenler bu algıyla baş etmek zorunda kalmaktadır.

G9 İlk başlarda çok güldüler. Ama hala bakın okul müdürüyüm, idareciyim orada okul öncesi öğretmenliğini gördüğü zaman diğer arkadaşlar diyorlar ki erkek okul öncesi öğretmeni oluyor mu? Hala yani hala. Bir sürü var erkek öğretmen ama şaşıyorlar ben sizde gördüm diyor mesela erkek okul öncesini. 45-50 yaşlarındaki müdürler diyor bunu aslında biliyorlar ama nasıl okudunuz diyorlar oluyor muymuş yani çok garip yani nasıl yapıyorsunuz adamların hala kafalarına yatmıyor yani hadi idareciliği bıraktın ne yapacaksın ya yapma okul öncesi öğretmeni mi olacaksın diyorlar(...)(38,evli, Amasya)

G18 Her gittiğim yerde, her gittiğim okulda şaşıyorlar, biz bayan bekliyorduk diye yadırganıyor yani bariz bi kendini üstün görme şeyi de var diğer branşlarda. Halbuki senin yarın puanı alıyorlar. Hepsini tutuyodu benim puanım ama ben tercih etmedim ataması yok diye onları..(30, evli, Amasya).

Ayrıca çalışma ortamında okul öncesi öğretmenine yönelik algı mesleğin bir kadın tarafından yapılacağı kurgusunu sağlamlaştırıyor öyle ki öğretmenler tayinleri çıkmadan önce gidecekleri okullarda branşlarından dolayı kadın öğretmen geleceği beklentilerini de ifade ederek karşılaşılan şaşkınlığı şöyle ifade ediyor;

G6 Gittiğimde sınıfçı bi arkadaş vardı, ne kadar şanssızım dedi beni gördüğünde oda bi bayan bekliyomuş hevesle bekardı. İlginç bi anımız oldu, şansına küs dedim yani (38, evli, Amasya)

G14 Çoğu evlenmek isteyen bekâr erkek öğretmenler şok yaşadı mesela. Hatta ilçeye üç tane okul öncesi öğretmeni bekleniyodu üçü de erkek geldi üçümüzde aynı sınıftan atanan kişilerdik işte üçümüzde aynı ilçeye gelince tabi erkek öğretmen arkadaşlar da bi hayal kırıklığı oldu(31, evli, Amasya)

G12İlk gittiğim okulda bekâr öğretmenler var erkek, okul öncesi öğretmeni gelecek diye beklerken hani belki evleniriz diye kafamıza uygun olursa hani sonra beni görünce herkes dumur olmuştu(42, evli, Amasya).

3.4.3.3. Çocuk Bakıcısı mı Oldun?

Kamusal/özel ayrımı ile belirginleşen iş ve sorumluluklar, kadın işi ve erkek işi olarak ayrışmakta, duygusal emek bağlamında değerlendirilen kadın işleri değersiz görülmekte ve küçümsenmektedir. Yapılan işlere atfedilen değer, işi yapan kişinin cinsiyeti doğrultusunda tayin edilmektedir. Ancak belirgin kadın işlerine dâhil olan erkekler de, bu alanlardaki kadınlar gibi yaptıkları iş dolayısıyla toplum tarafından yargılanmakta ve eleştirilmektedir. Küçük çocukların bakımı ve eğitimi aile içerisinde kadınların sorumluluk alanına girmektedir. Çocuk bakım ve eğitiminin kamusal alanda da kadınlar tarafından yerine getirilmesine yönelik algı, bu algıyla ters düşen erkekleri de baskı altına almaktadır. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin arkadaş çevreleri ve yakınları tarafından olumsuz algılanışı, toplumun genel kabulünün ataerkil ideolojiye içkin olduğunun bir göstergesidir. Erkek öğretmenler çoğunlukla alaycı bir tepkiyle karşılaştıklarını, kendilerine burun kıvrılarak bakıldığını, çocuk bakıcısı-dadı muamelesi yapıldığını, komik bulunduklarını ve dalga konusu olduklarını ifade etmektedir.

G13 Matematikçi kız arkadaşım varken evlenmek istemedi, bi İngilizce öğretmeni matematik öğretmeni kadın, okul öncesi erkekle evlenmek istemeyebiliyo çünkü toplumsal baskı hissediyö üstünde. Arkadaşım sırf bu sebepten üniversitede öğretim görevlisi oldu, dalga geçmişler, iyi çocukları da kocan büyütür diye bu kişiyle (33, evli, Samsun).

G18 Tabi oluyodu yakın çevre yeni tanıştığın insanlar çocuklara mı bakıyon falan bir sürü baskı vardı yani(30, evli, Amasya)

G9 İlk başlarda hep böyle şey vardı bırak allahını seversen etek mi giyeceksin hesabıydı kendi arkadaş çevrem (38, evli, Amasya)

G17 Aaa erkek miydi, erkekti. Bazen dalga konusu olabiliyosun, çocuk mu avuttun falan gibisinden (27, bekâr, Amasya)

G11 Erkek için uygun olmadığını hem düşünüp hem de açıkça ifade ettiler (31, bekâr, samsun).

G10 Komik bulanlar vardı (30, bekâr, Samsun).

3.4.3.4. Mahalle Baskısı

Sosyal bir varlık olan insan, toplumsal normlara aykırı bir durum içerisinde toplumsal baskıyı yoğun şekilde hissedecektir. Hegemonik erkeklik erkeği ‘çalışan, para kazanan erkek’ olarak nitilemekte, bu bağlamda erkekler bir iş sahibi olabilmek adına kadın ağırlıklı bir alana yönelmektedir. Ancak hegemonik erkeklik değerleri, erkeklere ‘kadınsı iş’lerden uzak durmalarını da öğütlemektedir. Böyle bir ikilem içerisinde kalan erkek okul öncesi öğretmenleri mesleğe başladıklarında ve başlamadan hemen önceki hislerini yoğun kaygı, endişe ve korkularla ilişkili olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin kaygı ve korkuları, işe yeni başlayan herhangi bir meslek grubundan kişinin yaşayacağı adaptasyon süreci ve deneyime ilişkin olmakla birlikte, en büyük endişe; cinsiyetlerinden dolayı kabullenilmeme ve yargılanma olmaktadır.

Yapılan işin feminen bir iş olarak değerlendirilmesi nedeniyle erkekler genel olarak yadırganmaktadır. Bu yadırganma öğretmenlerin sürekli olarak verilecek olumsuz tepkilere karşı bir savunma halinde olmalarıyla sonuçlanmakta, bir anlamda mahalle baskısı yoğun olarak hissedilmektedir.

G18 Valla ben bölümümden çok memnundum çok iyiydi ama gerçekten çok mahalle baskısı var erkek olarak. Ya işte kimse söylemiyo ama hissettiriyolar yani bu bayan işi bayan mesleği halbuki öyle değil ilk başında da sınıf öğretmenleri hep bayandı daha sonradan erkekler girdi işin içine şimdide aynı öyle zamanla çoğalır bu şey azalır ama bu çocuk bakıcılığı değil çocuk bakıcılığı gözüyle bakıyolar o yüzden oluyo bu baskı ya öğretmensin ya öğretmen gözüyle bakmıyolar.(30,evli, Amasya)

G9 Bir kere kafadan yenik başlıyorsunuz her şeye (38,evli, Amasya)

G12(...)bu işi ne kadar yaparsanız yapın toplumun bakış açısı sizi çok etkiliyor her seferinde birilerine bir şeyler ispatlamaya çalışmak şimdi şöyle düşünceler böyle düşünceler şu sıkıntı olurmu bu sıkıntı olurmu bayanların düşünmediği şeyleri siz

düşünüyorsunuz yani burada çok bariz bir pozitif ayrımcılık yapılyo. Bayanlara has gibi görüldüğü için bu meslek bence dezavantajı daha fazla(...)(42, evli, Amasya)

Yaşanan toplumsal baskının azalması ve ortadan kalkması alandaki erkek sayısının artışına bağlanmaktadır. Son yıllardaki erkek sayısındaki artışa rağmen okul öncesi öğretmenliği günümüzde hala kadın ağırlıklı bir meslektir. Kadın sayısı erkek sayısının neredeyse 18 kat fazlasıdır. Alandaki kadın oranı mesleğin bir kadın mesleği olarak geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Bu alandaki erkekler ise sayısal oranların birbirine yaklaşması ile mesleğin cinsiyet temelinde yapılanmasının önüne geçilebileceğini düşünmektedir. Erkek sayısının artışı ile toplumsal algıların değişeceği ve okul öncesi öğretmenin erkeklerden de olabileceği fikrinin geçerlik kazanacağı düşünülmektedir. Algıların değişmesi sayısal çoğunluğa bağlanmakta erkeklerin bu alana girişleri de çoğunluğu sağlama adına istenmektedir.

G19 Erkek sayısı tabii ki artmalı sebebi de ön yargılardan artık kurtulmamız için. Şöyle ki toplumda çoğunluğun yaptığı doğrudur düşüncesi olduğu için sayı artarsa belki bakış açısı da değişir (34,bekâr, Samsun).

G17 Erkek öğretmen ne kadar çok olursa o kadar iyi. Sayımız artmalı en azından toplumdaki algıyı değiştirir mesela hemşirler var onlara da soruyorlardır, onların da çok benzerdir problemleri (27,bekâr, Amasya).

3.4.4. Mesleği Erilleştirme Stratejileri

Bu bölümde erkek okul öncesi öğretmenlerinin mesleği erilleştirmede başvurdukları kavram ve yaklaşımlar irdelenmektedir.

3.4.4.1. Yönetim ve Erillik

3.4.4.1.1. Milli Eğitim Erkek Yönetici İstiyor

Görüşme grubunun yarısından fazlası (g1,g3,g7,g9,g12,g14,g15,g17,g18,g19,g20,g21) bir dönem idarecilik yapmış ya da halen yapmakta olanlardan oluşmaktadır. İdarecilik planlarında çevrenin erkek öğretmenlere bakış açısı, toplumdaki olumsuz algı ve küçük çocuklarla çalışmanın zorluğu gibi nedenler etkili olmaktadır. Görüşmecilerin hegemonik erkeklikle öğretmen olarak kurmadıkları bağı idareci olarak kurdukları görülmekte, idare ve yönetimin bu bağın kurulmasında oldukça işlevsel olduğu anlaşılmaktadır. Zıtlıklar üstünlükler ve hiyerarşi içeren toplumsal cinsiyet rejimi, kadın ağırlıklı bir alanda erkeğe erillikle bağ kurma olanağı tanımaktadır. Nitekim yönetim erkek kimliği ile örtüşmekte, yönetmek erkeğe özgü bir beceri olarak tanımlanmaktadır.

Erkeklerin çoğu işe alım ve terfilerde kadın egemen mesleklerde erkek olmak şeklindeki azınlık durumlarını bir avantaj olarak algılamaktadır. Birçok durumda, bir alanda ne kadar çok kadın egemenliği varsa erkeklerin tercih edilme sıklığı o kadar belirgin olmaktadır. Bu yöneltme, bu mesleklerde kadınlara özgü uzmanlık alanlarından erkekleri uzaklaştırabilmektedir. Bu süreçte erkekler etkili bir şekilde üst kademelere itilmektedirler. Erkekler için daha uygun çalışma alanları olarak görülen uzmanlık alanları aynı zamanda en prestijli ve daha iyi maaşlı olma eğilimindedir. Üstelik yönetim kademesini düşünmek konusunda cesaretlendirildiklerini, yönetici, denetici tipi pozisyonları düşünmeleri konusunda bazı teşvik edici söylemler, destekler aldıklarını ifade etmektedirler. Yani sınıfta kalmaya olan ilgilerine rağmen yönetim yönünde itildiklerini belirtmektedirler. Bu yönlendirmenin etkisi, erkek egemen mesleklerde kadınların yaşadığının tersidir. Araştırmacılar birçok kadının örgütsel ve profesyonel hiyerarşilerde ilerleme çabalarında ‘cam tavan’ ile karşılaştıklarını bildirmektedir. Cam tavanın aksine görüşülen erkeklerin birçoğu bir tür ‘cam asansör’ ile karşılaşmaktadırlar. Görüşülenlerin gayri resmi yönlendirmelerle erkek tanımlı maskülen noktalara yönlendirildiklerini ifade etmektedirler. Erkeklik motivasyonları daha yüksek profesyonel pozisyonlara ilerlemelerinde rol oynamaktadır. Birçok erkek için mesleklerinin kadın egemen alanlarından ayrılmak kendi maskülenlikleri ile ilgili içsel çatışmaları çözmeleri adına da bir araç olmakta, eril değerlerle yakınlaşmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle meslek kimliği ile erkeklik kimliği uzlaştırılmaktadır.

Erkek ağırlıklı mesleklerde kadınlara uygulanan cam tavan ve mobbinge karşın, kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin hızlı yükselme, idarecilik gibi pek çok avantajı olduğu bilinmektedir. Öğrencilik yıllarından itibaren başlayan avantaj, göreve başlanmasıyla daha da belirginleşmekte; bağlı olunan kurumların üst yönetimleri tarafından da (milli eğitim müdürlükleri) yönetim ve idare konularında erkeklere öncelik verilmesi (erkeklerin tercih edildiği) edinilen bilgiler arasındadır.

G9 Kesinlikle ön yargıyla yaklaşıyorlar, idareci olmamda en büyük etken bu, çevrenin baskısı ve kendi düşüncelerin birleşiyor ve idareciliğe doğru itiliyorsunuz ki bunu milli eğitimde istiyor sizden. İdareci olun diye o konuda yetişin diye istiyorlar yani.(38, evli, Amasya).

G13 Görev hayatında avantaj olarak farklılığın getirdiği şeyler oldu bu tarz şeylerde öne çıktım mesela eğitmen arıyolardı milli eğitim daha 3 aylıkken formatör yaptılar niye ben dediğimde ya biz kadınların kaptırısından bıktık bu işte dediler. Kadın rolüyle, bu

benim eşim için de geçerli, doğumu şeyi belli yaşlarda herhangi bir şeyi iş hayatına yansıyabiliyo kadının. (33,evli, Samsun)

G1 Milli eğitimin erkekleri idareci yapmak gibi bir isteği de oluyor tabi. Çevredeki insanlar erkeksin idareci ol ne yapacaksın çocuklarla uğraşma vs buna benzer şeyler söyleniyor.(40, evli, Amasya)

G7 Şöyle düşünün, benim arkadaşlarımdan (üniversitede 200kız 80 erkek vardı) şu an da belki de 5 kişi 10 kişi yoktur öğretmenlik yapan, okul müdürü, şube müdürü, müfettiş olan var, akademisyen olan var, evet çok var. Ya büyük bi çoğunluğu okul müdürü şu anda alanda benim bildiğim. 5 kişi falan var mıdır öğretmen kalan bilmiyorum.(39,evli, Samsun)

3.4.4.1.2. Mecburen Yöneticilik İdareciliğe İtiliyoruz

Öğretmenlerin bir kısmı idareciliği çevrenin bakış açısından kurtulma yolu olarak görmekte, idareciliğe yönelişlerini bir mecburiyet olarak algılamaktadır. Ağır sorumluluklarına rağmen idarecilik, toplumun olumsuz bakış açısından kaçış alanı olarak değerlendirilmektedir. Burada idealize edilen erkekliğin yalnızca kadınların değil erkekler üzerinde oluşturduğu baskının negatif sonuçları da dikkat çekmektedir. Erkeklik algısı erkekleri de baskı altına almakta, olumsuz yaşantıların nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

G12 Bizim okulun yıllık cirosu 750 bin lira yani bir trilyona yakın bu okulun yıllık cirosu. Bütün ihale işlerini siz yapıyorsunuz, altına imza atmadığınız hiç birşey yok. O kadar çok sorumluluğunuz var ki ölseniz bile çocuklarınızı ilgilendiriyo bu işler yani hiç bu açıdan yapılabilecek iş değil. O yüzden ben çokta severek ve isteyerek illa idareci olayım değil bu bakış açısından dolayı zorluğundan dolayı kaçmak için anaokulunda idareciyim demek önünü kesebiliyo insanların vereceğiniz cevap. Biraz daha bakış açısını rahatlatıyo idarecilik.(42, evli, Amasya)

G14 Erkek okul öncesi öğretmeni olmak zor. O rolden kaçınmak için idareci olma yoluna gidiyor olabiliriz. Kendi rolünü değiştirmek istemesi açısından tabi. Başka mesleklerle, alanlara ya da idareciliğe mecburen itiliyoruz.(31, evli, Amasya)

G15 Yöneticilik deneyimim var zaten idarecilik yöneticilik uygundu bana da isterdim isterim yani çok tabi.ç veliler çevre tarafından bir olumsuzluk olursa tabi kaçacak yer ararsın, o zaman da idarecilik kaçış noktası olabilir düşününce (36, evli, Amasya).

3.4.4.1.3. Kadın, Kadın Yöneticiyi İstemiyor

Kadınların da yönetimde erkekleri desteklemeleri, eril görüşün yönetim ile erkekliği bağdaştıran anlayışının benimsendiğini ortaya koymaktadır. Kadınların yönetime mesafeli duruşlarının arkasında aile içi rollerin aksatılması kaygısı da bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyetin kadınları yönetimden uzak tutan anlayışının, hem kadınlar hem de erkekler tarafından içselleştirilmesi, erkeklerin hızlı yükselmesine imkân sağlamak ve erkekleri avantajlı kılmaktadır. Ayrıca kadın ağırlıklı mesleklerde erkeklerin erkeklikle ilişkili alanlarda yoğunlaşmalarını ifade eden “erkeklik adaları” erkek okul öncesi öğretmenlerinin çok büyük bir bölümünün idarecilik yapmasında hegemonik erkeklik değerlerinin etkisini göstermektedir.

Kadın ağırlıklı bir mesleğe yönelim önemli erkeklik bileşeni olan iş kaygısıyla yapılmakta, süreçte ise hegemonik erkeklikle ilişki, erkeksi alanlara yaklaşarak kurulmaktadır. Öte yandan bazı görüşmecilerden edinilen; kadınların idareci olarak başka bir kadını istemedikleri yönündeki bilgiler, kadınlar arasında “kraliçe arı sendromu” olarak adlandırılan durumun da söz konusu olduğunu göstermektedir.

G1 Bayanlar idareci olmak istemiyor okul öncesinde. Çünkü hep bayanlar çalışıyor hep bayan olan yerde de sıkıntılar oluyor. Çünkü bayanlar biraz daha kaprisli. Özellikle anaokullarında 10 tane bayan vardır hiçbiri birbirini çekemez bir araya geldikleri zaman yüzlerine gülerken konuşurlar arkasını döndüğü zaman hemen birbirlerini çekiştirirler. O onu eleştirir, o onu eleştirir, o onun etkinliğini beğenmez, o onun yaptığı faaliyeti beğenmez, o onun çocuğa yaklaşımını beğenmez onun için bayanlar genelde idareci olmak istemez. Onun için erkeklere derler ki seni burada idareci yapalım denir olur yani.(40, evli, Amasya)

G7 İdareci olmam okuldaki bayan öğretmenlerin isteği idi. Bayan bi müdür gelmesin biz seni istiyoruz falan diye isteklerini dile getirmişlerdi biz de olmuştuk o zaman.(39, evli, Samsun)

G12 Kadın çalışma arkadaşlarından destek aldım, sen ol, sen yap, sen daha iyi yaparsın. Kadınlarda böyle bir şey var. Adaletli davranırsın, bunu çok duydum ben. Kadın kadın yöneticiyi istemiyor. Dediğim gibi burada bir ego devreye giriyor. Ben hepsinden gözlemlediğim de buydu. Mesela benim müdür olmamı çok istiyorlardı. Belki ilerde oluruz o ayrı mevzu da kadınlar kesinlikle kadın idareci istemiyor(42, evli, Amasya).

3.4.4.2. Başarı ve Erillik

3.4.4.2.1. Erkekler Daha Başarılı

Erkeklerin kadın egemen alanlarda hegemonik erkeklik ile olan uzaklıklarına ilişkin içsel çatışmalarını çözümlemede “erkeksi” niteliklerini geliştirdikleri, daha kabul edilebilir uzmanlıklara yöneldikleri, dahası başarı, rekabet, hırs gibi eril kavramlar aracılığıyla hiyerarşide kadınlara karşı üst noktaları elde ettikleri düşünülmektedir. Mesleğin çok uzun yıllardır kadınlar tarafından yapılması nedeniyle işin kadınlar tarafından daha iyi yapıldığı gibi bir algıyla baş etmek zorunda kalındığı ifade edilmekte ve bu noktada her konuda kadından üstün olma iddiası nedeniyle erkek öğretmenlerin yaptıkları işe ciddi anlamda asıldıkları ve başarıya odaklandıkları görülmektedir. Meslekteki başarıyla birlikte toplum algısının değişmesi ve toplumsal kabul beklenmektedir.

G1 Erkeklerin bu işi bayanlardan daha iyi yaptığını düşünenlerden biriyim. Niye? Bayanlar kadın oldukları için ya biz zaten kadınız, annemiz, bu işi zaten iyi yaparız düşüncesiyle kadınların biraz daha işi hafife aldıklarını, erkeklerin de aman erkek öğretmene verdi de çocuğumuz geri kaldı demesinler diye erkek öğretmenlerin biraz daha fazla çaba gösterdiğini düşünüyorum. Yani kadınların zaten bu bizim işimiz, zaten bakıyoruz ha evde 1 taneye bakmışız ha burada 10 taneye bakmışız gibi biraz daha hafife aldığı kanaatindeyim. Toplum biz erkek öğretmene verdik erkek öğretmen bu işi yapamıyormuş niye buraya erkek öğretmen vermişler demesin diye erkeklerin daha fazla çaba gösterdiğini ve bunda da başarılı olduklarını düşünen biriyim.(40, evli, Amasya)

G12 Kendimizi birilerine ispat etmek için bir savunmadasın. Bir şey olduğu zaman sanki nasıl deyim çok daha iyi yapıyomuşuz gibi bi savunmaya geçiyosun, karşı tarafa kendini ispatlamaya çalışıyorsun. Toplum ön yargısını kırmak için biraz daha zorlanıyoruz uğraşıyoruz. Hani yani şu denmesin, erkekti yapamadı. Hırs başarıyı da getiriyö. Şu anda mesela benim yaptırdığım etkinliklere falan arkadaşlar şey diyo çok abartıyon haa. Bunun altında yatan şey bu dürtü kesinlikle ondan yapıyoruz çoğunlukla bence... Benim şarkı öğretmen tekniğim de diğerlerinden farklıdır, çok farklı daha başarılı olduğumu iddia edebilirim. Bir çocuğa bir sene içerisinde rahatlıkla 70 tane şarkı öğretebiliyorum. Bunun rekorunu da yaptık hatta.(42, evli, Amasya)

3.4.4.2.2. Erkekler Daha Profesyonel

Uzmanlık, yetkinlik, profesyonellik söylemleri ya da iddiaları, kadın egemen mesleklerde erkeklerin geliştirdikleri erilleştirme stratejilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Yapılan işin kim tarafından yapıldığı işin niteliklerini belirleme noktasında belirleyici olmaktadır. Profesyonel bir iş erkekler tarafından yapılan iştir, kadınlar duygusal yapıları nedeniyle anaçtır ve iş uzmanlık gerektirmez.

G14 Erkek olmanın en büyük avantajı daha profesyonel olmak bi nebze kadın meslektaşlarımız duygularını işine karıştırıyorlar hele bide evli ve çocukluysa öğrencilerine daha çok çocuğu gibi yani böyle şey gibi biraz anne kaz peşinde dolaşan yavru kazlar gibi oluyo yani biraz. Ondandır dolayı da toplumun bakış açısı öyle aslında. Onlar öyle davrandığı için öyle en büyük avantajı bu(...)(31, evli, Amasya)

G16 Avantajı belki velilerle çok yüz göz olmuyorsunuz. Çocukları için sizden bakım ihtiyaçlarını istemiyorlar çünkü erkek olduğunuz için sizi eğitimci olarak kabul etmeleri daha rahat oluyor. Kolay kolay hesap soramıyorlar sorsalar bile size soramıyorlar kendi içlerinde belki ama size gelip de benim çocuğuma neden böyle yaptın hiç nerdeyse 10 yıldır karşılaşmadım yani. Çekiniyorlar belki iyi bir şey değildir ama en azından diğer okul öncesi bayan öğretmenleri de öğretmen figürü olarak kabullenmeleri çocuğunun bakıcısıymış gibi algılamamaları bizim gibi erkek öğretmenlere davranış şekilleri sayesinde onlara da o şekilde yaklaşmaya başlayabilirler o yüzden erkek öğretmenlerin olması da onlar(bayan öğretmenler) açısından da iyi yani.(32, evli, Amasya)

G20 Erkek olmanın avantajı hani daha çok kendi açımdan söyleyim çocukların bilişsel yönüne hitap ettim ben yani sanatsal değil de daha çok bilişsel yönlerine hitap ettiğimi düşünüyorum. Bayanların biraz daha sosyal ve sanatsal yönlerine hitap ettiğimi düşünüyorum(...)(37, evli, Amasya)

Kadından ev içerisinde duygusal, anaç, sevecen olması ve annelik rolünü yapması beklenirken, aynı nitelikler ve annelik rolü çalışma hayatında kadın için bir dezavantaja dönüşmektedir. Kamusal alan erkeksi değerleri içerirken, kadınsı değerleri dışlamakta, bu değerleri ile kadın başarısız olarak değerlendirilmektedir. Feminin bir iş kadınsılığı dışlayan bir anlayışla profesyonelliğe evrilmekte ve bu şekilde erkekler hegemonik erkeklik değerleriyle kendilerini ön plana çıkarabilmektedir. Yapılan iş bağlamında cinsiyete dayanan bir ayrımla, duygusallık ve bakım daha çok kadınlara, bilimsellik ve profesyonellik ise erkeklere atfedilmektedir.

G13 Kadınlar evdeki her türlü durumu sınıf ortamına yansıtabilecek şekilde erkeklerin bu konuda daha rahat olduğunu düşünüyorum. Kadının evde surati düşükse o kapıdan girdiğinde de düşük devam ediyorsa genelde ben eşimle çok sert kavga ettiğimizde de unutmamışumdur aklıma gelmemiştir bu tarz şeyler daha rahat atlatabiliyo sonra kadınlar daha anneyi davranabiliyo. Benim tercih edilme nedenim, belki çocuklara özgüven aşıladığını söylerler ve bu özgüvenin altında çok anaç davranmamamın etkisi var. Arkadaş mesela, çocuk ayakkabıyı giyemiyordu zorluyorki giysin hayır dedim o onun sorumluluğu montunu giydirmem ayakkabısını giydirmem derim arkadaşlarından destek al derim. Anaçlık yok, o annelik güdüsü yok ya ben bunun avantaj olduğunu düşünüyorum.(33,evli, Samsun)

Ayrıca alandaki erkek sayısının artmasıyla mesleğin profesyonel bir meslek olarak tanımlanmasının kolaylaşacağı düşünülmekte, bu değişim ve profesyonellik için sayısal artış gerekli görülmektedir.

G8 Erkek sayısı kesinlikle artmalı çünkü erkekler bu işi daha profesyonel yapar diye düşünüyorum(32,bekâr, Samsun)

G14 Bu alana en büyük katkısı profesyonellik olur erkek sayısının artmasının. İş biraz daha bakıcılıktan çıkartmak olur (31,evli, Amasya).

3.4.4.2.3. Ev İçi Rollerden Muafiyet Erkeği Başarıya Taşıyor

Öğretmenlerin cinsiyetleri dolayısıyla yaşadıkları avantajlardan birisi “ikincil vardiya”dan (Hochschild ve Machung, 2012) muaf olmalarına ilişkindir. Çalışma saatleri dışında aile içi rollerde sorumluluk almayan erkekler, bu zamanlarını kendilerini geliştirmek, araştırmak ve mesleki gelişim için kullandıklarını ifade etmektedir. Aynı işi yapan erkekten farklı olarak kadın; iş yerinde harcadığı mesai dışında ev içerisinde de annelik ve ev kadınlığı ile ilgili pek çok sorumluluğu yerine getirmekte ve bu noktada dezavantajlı duruma düşmektedir. Erkeklerin kadın ağırlıklı işlerde hızlı yükselmeleri ve başarılı olmaları “ikincil vardiya”dan muaf olmaları ile yakından ilişkili görünmektedir. Erkeğin aile içi rollerden muaf olması ve evde daha az sorumluluğunun olması, kendini geliştirmesi ve kadınlardan daha başarılı olmanın önünü açmakta ve bu durum erkekler tarafından da dillendirilmektedir. Ev içerisinde daha az sorumluluk alınarak kullanılan erkeklik avantajı, iş ortamına da aktarılmakta buradaki avantaj iş ortamını kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Başka bir ifadeyle erkekliğin evde başlayan avantajı işte de devam etmekte, erkeği yukarı çekebilmektedir.

G14 Okul dışı faaliyetlere zaman ayırmak yani ders dışı faaliyetlere zaman ayırmak çok daha avantajlı bizim için yani kadın öğretmenlerin gidemediği yerler öğrencilerle beraber sosyal etkinliklere katılmak alan gezileri gibi mesela beraber pikniğe gitmek gibi yani aile ziyaretlerinde de çok daha avantajlı erkek öğretmen olmak. Daha çok vaktin olduğu için daha çok aileye gidebiliyosun. Yemek, temizlik, bebek bakımı vs olmadığı ve boş vakit çok olduğu için okul dışına taşıyabilirsiniz işinizi rahat rahat.(31,evli, Amasya)

G9 Ben eve geldiğim zaman oturup o çocukların tek tek otobiyografisini yapabiliyordum. Hangi çocuğum nerden ne istiyor benden çünkü başka işim yok. Bayan öğretmenler için söylüyorum sorumlulukları çok, 1 de eve gidiyor oturacak çocuğu var ev işi var, eş var ya ben şimdi eve geliyorum eşim sağolsun daha rahattım kendime özel bir odam vardı oraya geçiyordum o çocukla avunurken ben araştırma yapıyordum(...)(38,evli, Amasya)

3.4.4.3. Erillik ve Erk

3.4.4.3.1. Erkeklik: Baba Rolü

Toplumda özellikle son yıllarda artan boşanma oranlarının ve buna ek olarak geleneksel olarak ev içinde çocuk bakımı ve eğitimiyle ilgili kişinin anne olmasının okul öncesi dönemde erkek öğretmenleri rol model olarak bir adım öne çıkardığı düşünülmektedir. Ayrıca baba rolüyle ilişkili olarak erkek öğretmenin otorite olarak algılanması kolaylaşmakta ve bu algı erkek öğretmenleri sınıf yönetimi konusunda desteklemektedir. Baba rolüne ilişkin açıklamalarla erkek öğretmenlerin kadın egemen bir alanda cinsel kimliklerini ön plana çıkarmaya çalıştıkları ve önemine değindikleri görülmektedir. Erkek öğretmenler erkekliğin babalık üzerinden elde ettiği eril avantajlara baba rolü üzerinden erişmeye çalışmakta, hiyerarşik olguyu somutlaştırma yoluna gitmektedir.

G1 Özellikle boşanmış ailelerde baba yoksa evde çocuk anneyle kalıyorsa çocuk bir nevi babanın eksikliğini erkek öğretmenle gidermeye çalışıyor. Geçmiş yıllarda öyle öğrencilerim vardı. Geliyor size baba gibi sarılıyor siz onun başını okşadığınız zaman daha fazla memnun kalıyor çocuk bir nevi baba eksikliğini de orada tamamlıyor. Evde baba yok anneyle dede ya da nineyle kalıyor küçük yaşta da bir erkek öğretmen görünce eğer biraz da alıştıysa erkek öğretmene onu bir baba gibi görmeye başlıyor. Ben çünkü birebir o tür öğrencilerle karşılaştım(40,evli, Amasya)

G11 Ben babalık stajı olarak olumlu bir yakıştırma yapıyorum.(31,bekâr, Samsun)

G5 Bizim toplumda şöyle bir şey var, kim ne derse desin babalar çocuklarıyla ilgilenmiyor. İş yoğunluğu, erken işe gitme, geç gelme. Erkek okul öncesi öğretmeni sayesinde baba sevgisini, şefkatini yaşıyorlar. 4-5 yaşlarında ki çocukların babalarını dilinden hiç düşürmemesi lazımken hiç bahsetmiyorlar. Çünkü görmüyorlar ya da hiç yoktur. Anneyi görür, babaanneyi görür, öğretmeni görür. O yüzden çok seviyorlar.(34,evli, Amasya)

G12 Çalışan anne babaların çok olduğu bir ortamda anne çocuklarına zaman ayırıyor ama babalar kesinlikle çocuklarına zaman ayıramıyorlar. Burada bu yaş çocuklarının bize karşı bakış açısının ve sevgiyle yaklaşmasının en büyük etkenlerinden bir tanesi çocuğa anne babanın yeterince zaman ayırmaması. Kız olsun erkek olsun bir babayla vakit geçirmenin hazzını bizde yaşıyorlar. Evdeki baba eksikliği, baba rolünün tam olarak oturmamasından kaynaklı. Velilerimin hepsi çalışan anne baba olduğu için gece mesailer, nöbeti şuydu buydu çocuklarına çok zaman ayırdıklarını ben düşünmüyorum. Erkekler bundan dolayı yapmalı bu işi kesinlikle(42, evli, Amasya).

G15 Eğitimde kadın mı erkek mi dersiniz ya da küçük yaşlarda anasınıfı öğretmeni bayan olursa daha başarılı olur denir ya, o şu an geçerli değil değişti artık. Anne babası ayrı olanlar var, kanun gereği annede kalıyo çocuk reşit olana kadar velilerim var mesela her yıl sınıfta bir tane oluyor bir ve ya iki tane oluyo ana baba ayrı, baba yok uzakta görüşüyö onun için o aradaki şeyi kapatmak için o amaçla erkek öğretmen tercih ediyoruz, edilmeli (36, evli, Amasya).

3.4.4.3.2. Erkeklik: Otorite ve Sınıf Yönetimi

Erkeklerin kadın ağırlıklı işlerde yaşadıkları sorunlar, karşılaştıkları ön yargılar kadar, kadın meslektaşlarından daha avantajlı oldukları durumlar da söz konusudur. Özellikle baba figürü olarak elde ettikleri avantajla erkeklik otoritelerini çalışma ortamında da kurma erkeklerin sıklıkla bahsettiği bir durumdur. Görüşmeciler söylemlerini kadınların duygusal ve zayıf, erkeklerin güçlü ve sert olduklarına dair kanılara dayandırmakta ve sınıf içerisindeki avantajlarını da çoğunlukla erkeklikle ilişkili şekilde disiplin, otorite ve kontrol bağlamında açıklamaktadır. Erkek öğretmenler sınıf içerisinde kadın öğretmenlerden farklı olarak sınıf hâkimiyetinde başarılı olduklarını, bunu da evdeki baba rolü nedeniyle kendilerinin de kolaylıkla otorite olarak kabullenilmelerine bağlamaktadır. Disiplin ve otoritenin temsili olarak ön plana çıkan erkek okul öncesi öğretmenlerin yaşadıkların avantajların hegemonik erkeklikle ilişkili olarak ortaya çıkması dikkat çekicidir.

Görüşülen öğretmenlerin tamamına yakını erkeklerin sınıf yönetimi becerilerinin kadınlardan daha iyi olduğunu ifade etmekte ve bunu cinsiyet olgusuyla açıklamaktadır. Öğretmenlerin sınıf içerisinde yaşadıkları avantajların erkeklikle ilişkilendirilen disiplin, hâkimiyet konularıyla ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Geleneksel ideolojinin yönetim ve erkeklik arasında kurduğu güçlü bağa ve söyleme erkek öğretmenler tarafından sıklıkla yaslanıldığı ve altının çizildiği ifadelerden anlaşılmaktadır.

G17 Bence sınıf yönetme konusunda erkek öğretmenlerin biraz daha yetenekli olduğunu söylüyorlar, bence de öyle çünkü, bilmiyorum kadınlar biraz daha annelik dürtüsüyle herhalde biraz daha nazik mi davranıyorlar deyim ne deyim hani biraz da yaş küçük olduğu zaman sonuçta 4-5 yaş o yönden avantajlı bence(...)(27,bekâr, Amasya)

G3 Disiplin konusunda okul öncesinde özellikle ben birinci sıraya onu koyarım. Baba figürü, rol model olma ve kendimden de çıkarabilirim daha disiplinli. Çekiniyorlar demeyelim de daha çabuk oturtuyo gibi geliyo erkek öğretmen(...)(36,evli, Amasya)

G7 (...)anaokullarında 5 tane ya da 10 tane bayan öğretmen varken 1 tane erkek öğretmen olması bazen denemekte istiyο olabilirler karşıdakiler, hadi erkek öğretmene verelim bakalım biraz daha disiplinlidir diye(...)(39,evli, Samsun)

3.4.4.4. Hareketli Etkinliklerle Fiziksel Gücün Öncelenmesi

Erkek sporları, erkekliğin bedensel aktivite ve işlevler üzerinden aktarıldığı, önemli bir bağlantı olarak görülmekte (sporsal faaliyetler) erkek gücü ve dayanıklılığını temsil eden bir alana dönüşmektedir (Howson, 2004:50)

Sancar'da (2013:252-258), beden ve spor ilişkisinin erkeklik kimliğinin şekillendirilmesindeki kritik önemime ve hegemonik erkekliğin yeniden üretimi noktasındaki katkıya dikkat çekmektedir. Erkek öğretmenlerin sınıf içerisinde en çok hareketli oyun etkinliklerini sevdikleri ve ağırlıklı olarak kullandıkları saptanmıştır.

Eğitimin diğer kademelerinde “ders” olarak ifade edilen kavramın okul öncesi eğitimindeki karşılığı “etkinlik” olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla oyun ve hareket etkinlikleri erkek öğretmenlerin yapmaktan en çok hoşlandıkları etkinlik olarak ortaya çıkmaktadır. Sancar'ın (2009) hareketli etkinlikler ve spor aracılığıyla güçlü beden güçlü erkek imgesinin altı çizilmekte ifadeler bu yönde ağırlık kazanmaktadır.

G13 Hareketli etkinlik, özellikle oyunlarda yetkinliğim vardır. Hatta okul öncesi döneme yönelik oyun kitapları var benim de bir kısmını yazdığım. Şu anda da oyunla ilgili bir proje var işte oyunlarını yazıyorum ben Eba'ya da yüklüyorum çocuklar oynadıkça ebayada atıyorum. O yüzden oyun alanında özel bir yetkinliğim var diyebilirim size. Oyunları çok yaparım(...)(33,evli, Samsun)

G17 Kadın öğretmenler de iyi ama benden iyi olduklarını düşünmüyorum mesela yarışma tarzı oyun tarzı benden iyi yaptırılmazlar (27, bekâr, Amasya).

G3 En çok sevdiğim oyun. Bu çocuklar oyun çocuğu olduğu için genelde oyunla öğretirim. Yani hareketli etkinlikte ben çocuk gibi oynarım kendimi yere atarım(36, evli, Amasya).

G21 Alan gezileri futbol sahasına spor dallarını mutlaka gösteririm nerelerde yapılıyor. Velilerden de götürdüğüm oluyor. Hoplama zıplama işini daha iyi yapıyoruz. Hareketli etkinliklerde iyiyim.(38,evli, Amasya)

G11 Oyun ve hareket etkinliklerini daha çok seviyorum.(31,bekâr, Samsun)

3.4.4.5. Bilim Rasyonalite ve Erillik

3.4.4.5.1. Cicili Bicili Etkinlik Yaptırmam

Okul öncesi eğitim müfredatı serbest zaman, Türkçe, fen ve matematik, oyun ve hareket, okuma yazma çalışmaları, müzik etkinliklerini kapsamaktadır. Müfredattaki esneklik öğretmene etkinliklerin planlanması ve uygulanmasında büyük ölçüde bir esneklik sağlamaktadır. Kadın öğretmenlerin sanat(el becerileri, ince motor) etkinliklerine estetik kaygılarla müdahale ettiklerini bu noktada kendilerinin farklı bir görüşü benimsediklerini vurgulamaları erkeklerin sanat etkinliklerine bakış açılarının farklı olduğunu ortaya koymakta, erkeklerin sanat etkinliklerinde daha özgün, daha esnek bir yaklaşımı benimsedikleri ve estetik kaygılar gütmedikleri anlaşılmaktadır. Sanat, müzik, resim gibi alanlarla ilişkilendirilen kadın “estetik ve beceri” bağlamında erkeklerden bir adım önde durmakta, etkinlikler bazında kadın ve erkeğin farkı görüşleri benimsedikleri ima edilmektedir. Dikatomik yapıları hatırlatan bu görüşler erkeğin bilimsellik, erillik, güç, otorite ve rasyonalite ile olan

bağının korunduğunu da gösterir. Erkeklerin mesleği erilleştirmede kullandıkları stratejilerden birisi, meslekteki kadınlardan farklı yaklaşımları benimsemelerini iddia etmeleridir. Benimsenen farklı yaklaşımların da dişil değerlerden ve dişil kaygılardan uzaklaştırılarak somutlaştırılması söz konusudur. Erkeksi bir bakış açısıyla yaklaşlan iş, amacı, gereklilikleri ve yöntemleri de dâhil olmak üzere eril formlarla yeniden sunulmaktadır.

G16 Genelde bayan öğretmenler sanat etkinliklerini daha yoğun yaptırabilirler(kesme, katlama, yapıştırma, boyama vs) ben hani mesela sanat etkinliklerini çok yaptırmayı seven bir öğretmen değilim mesela yaptırmıyor muyum yaptırıyorum ama bir bayan öğretmen kadar yaptırmıyorum belki de bizim görevimiz olmamasına rağmen ilkokula hazırlık kısmında daha çok yani o yönde kendimi mutlu hissediyorum belki de o bakıcılıktan kendimi sıyırmaya çalışma düşüncesinden olabilir tam da bilmiyorum.(32,evli, Amasya)

G17 Bazı öğretmenler beğenilme duygusuyla böyle kendileri yapıyorlar bu daha çok bayanlarda var bizde sergi olayı çok olduğu için mesela ben kesinlikle çocuklara karışmam nasıl yaptıysa nasıl kestiysen nasıl boyadıysa öyle iyi olmuş ve ya olmamış ailelerine de derim ki güzel şeyiyle bakmayın güzel olmuş mu olmamış mı gözüyle bakmayın onlardan çıkmış bi eser.(27,bekâr, Amasya)

G6 Saatlerce çocuğun o masada sırf kendi hoşuma gidecek şeyleri kendimi tatmin etmek için, nedir işte bugün çok güzel tavşan yaptık gibi bir düşüncede değilim. Ben zaten yılbaşında dönem başında veli toplantılarında söylerim bakın benim çalışma tarzım bu benden öyle cicili bicili zamanı günleri almış şeyler beklemeyin öyle bi düşünceniz varsa şimdiden sınıfını değiştirin sene sonunda sıkıntı yaşamayalım. (38,evli, Amasya)

Burada erkek öğretmenlerle kadın öğretmenlerin etkinliklere bakış açılarının farklı olduğu çok net bir şekilde görülmektedir. Aynı işin kadın ve erkekler tarafından farklı bakış açılarıyla ve farklı yöntemlerle uygulanması mesleğin eril çizgide tanımlanmasına imkân sağlamakta, erkek öğretmenler çoğunlukla kadınlarla aralarındaki bu farkı vurgulamaktadır.

3.4.4.5.2. Çocukların Bilişsel Yönüne Hitap Ediyorum

Görüşmecilerin eğitimin ilk ve temel basamağı olan okul öncesi eğitimde yöneldikleri alanların özellikle fen, bilim, matematik, okuma yazma (ilkokula hazırlık etkinlikleri) olarak sıralandığı görülmektedir. Erkeklikle meslek arasında kurulan bağlantının eril ideolojinin erkeklikle özdeşlik kurduğu kavramlara ilişkin olması anlamlıdır. Mesleğin bilim, akıl, rasyonalite içermesi, erkeklerin erkeksi kazanımlar elde etmesinin bir yolu gibi durmaktadır. Mesleğin eril yanlarına yapılan vurgu ile dişil yönlerin elimine edilmesi, meslek kimliği ile erkeklik kimliğini uzlaştırmada etkin kılınmaktadır. Nitekim görüşmecilerin kendi yetkinliklerini fen ve matematik, hareketli oyun, ilkokula hazırlık, proje çalışmaları ve alan gezileri ile ilişkili olarak açıklamakta, sanat ve müzik etkinliklerini en sonra sıralamaktadır.

G20 Daha çok ilkokula hazırlık tarzında çalıştırdım. Çocukları düşünmeye sevk eden bilişsel yönlerine hitap eden etkinlikler, matematik etkinliklerine önem verirdim. Fen çalışmalarına doğaya çıkma gibi (37, evli, Amasya).

G14 Fen ve doğa etkinlikleri kesinlikle daha çok severim ben kendi adıma söyleyim fen ve doğa etkinliklerini belki liseden sayısalçı çıkışlı olmamın nedeni de vardır (31, evli, Amasya)

G9 Daha çok büyük yaş grubuyla çalışmayı seviyordum. Çizgi çalışmaları ve matematiği yaptırıyordum. Bir kere yılsonunda hepsi çarpmayı yapıyorlardı, toplamayı yapıyorlardı, çıkartmayı yapıyorlardı. Basit iki kere iki dört eder, iki kere dört sekiz eder gibi çarpım tablosuna kadar gidiyordum. Ben harfleri veriyordum ama seslileri, okumaya sadece ramak kala bırakıyordum, bıraksınlar okuturdum ama. İlkokula hazırlık çalışması yaptırmayı seviyorum (38, evli, Amasya).

G5 Özellikle en çok sevdiğim okuma yazmaya hazırlık çalışmaları, çizgi birleştirme, sayılar, şekiller, şekillerin ayrıntıları. Ben şimdi mesela üç boyutlu cisimleri veriyorum, silindiri öğrendik, her tarafa silindire benzeyen şeyleri sınıfa dağıttım. Küpü verdim, küpün karelerden oluştuğunu verdim, öncesinde kareyi öğrenmişlerdi, çemberle dairenin farkını öğrendiler...(34, evli, Amasya).

3.4.4.6. Cinsiyetsizleştirilen Unvan: Anaokulu Yerine Okul Öncesi Öğretmeni

Ana sınıf öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği aralarındaki bazı farklılıklara rağmen genellikle birbirlerinin yerine kullanılan alan isimleridir. Hedef kitlenin küçük yaş grubu olması nedeniyle kadın ağırlıklı bir iş olarak düşünülen branşın adında geçen “ana” kelimesi de mesleğin kadın işi olduğuna dair algıları güçlendirmektedir. Görüşmeciler de kendini ana sınıf öğretmeni olarak değil okul öncesi öğretmeni olarak tanıtmakta, okul öncesi öğretmenliğinin daha kapsayıcı olduğu düşünülmektedir. Çocukların okul hayatlarının başladığı ilk ve en önemli aşama olması nedeniyle “ana” sınıf ya da “ana” okul isimlendirmeleri yapıldığı ancak zamanla ana kelimesinin “anne” ile ilişkilendirilmesinin mesleği kadın işi olarak pekiştirdiği belirtilmektedir. Görüşmecilerin tamamına yakını branşın isminin sorunlu olduğunu düşünmekte, toplumdaki algının mesleğin ismi nedeniyle kadın işi olarak sabitlendiğini de söylemektedir.

G6 Ana okul denildiğinde o ana kelimesi aslında farklı ama toplum anne olarak düşündüğü için biz yakıştırılmıyoruz belki de. Okul öncesi daha uygun. Biz sorulduğunda ana okul öğretmeniyiz demiyoruz mesela. Milli eğitimin ‘erken çocukluk eğitimi’ diye bir düşüncesi var o biraz daha rahatlatır diye düşünüyorum, o etiket olayını kaldırır.(38,evli, Amasya)

G7 Ana sınıfı bence daha kötüydü, okul öncesi eğitim daha güzel; en azından kapsayıcı olmuş. Zaten daha önceden ana sınıfı olduğu için bize o gözle baktılar. Normalde okul öncesi eğitim olsaydı böyle olmazdı.(39,evli, Samsun).

SONUÇ

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik, kadınlık, cinsiyete dayalı iş bölümü algıları ile kadın egemen bir meslek olan okul öncesi öğretmenliğine ilişkingörüş ve yaşantıları incelenerek elde edilen veriler, erkeklik, kadınlık ve iş bölümü algılarını yansıtan sonuçlar ve mesleği erilleştirme stratejilerine yönelik sonuçlar olmak üzere iki alt başlıkta toplanmıştır. Araştırma kapsamında kadın egemen bir meslek olarak okul öncesi öğretmenliğine yönelik bakış açısı ve deneyimlerin anlaşılmasında öncül niteliğindeki erkeklik, kadınlık ve cinsiyete dayalı iş bölümü algısı ile ilgili sonuçlar ilk bölümde sunulacaktır. Erkeklik, kadınlık ve iş bölümü algıları ortaya konulan erkek okul öncesi öğretmenlerinin mesleği erilleştirme stratejileri, mesleğe olan yaklaşım ve algıları ise ikinci bölümde sunulacak ve tartışılacaktır.

a. Erkeklik ve Erkek Okul Öncesi Öğretmenleri

Erkeklik kurgusunun gelişim sürecini anlamak toplumsal cinsiyet kalıpları ve cinsiyete dayalı iş bölümünü anlamayı gerektirmekte, iş bölümünde erkeğin konumlandırıldığı zemin erkekliğin gerekliliklerini, içerdiklerini ve olmazsa olmazlarını belirgin hale getirmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde kadın ve erkeğin rol ve sorumlulukları erkeklik ve kadınlık algısının da temel belirleyicileri olmaktadır. Erkeğin iş paylaşımında evi geçindiren, akılcı, bağımsız, hırslı, mücadeleci olarak benimsendiği yapıda kadın, annelik, şefkat, duygusallık ve bağımlılıkla ilişkili olarak ev içi alanda tanımlanmaktadır. Haklar, roller, sorumluluklar, beklentiler bağlamında hiyerarşik yapının iki uç kutbunda yer alan kadınlık ve erkeklik olgusu çalışma yaşamında da bu ayrımlar esasında var olmaktadır. Toplumsal, tarihsel dönüşümlerle çalışma hayatına giren kadın kamusal alanı deneyimleme şansı elde etmekte ancak bu deneyimler kadınların girişine izin verilen sınırlı alana ilişkin olmaktadır. Çalışma yaşamındaki sınırlar toplumsal kabuller ve beklentiler tarafından çizilmekte, kadın ve erkek belirlenen sınırlar içerisinde olduğu sürece kabul görmektedir. Toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı iş bölümü, erkeklik ve kadınlık algısı birbirini bütünleyen, etkileyen, belirleyen, etkileşim halinde olan yapılar olarak özel ve kamusal alana dair kabuller üretmekte, iş yaşamının temel referansları da bu kabuller ve beklentilere ilişkin olarak açığa çıktığı ortaya konmaktadır.

Özel alan içerisinde çocuk bakımı, eğitimi, temizlik, mutfak gibi konularda sorumlu ebeveynin kadın olması, kamusal alanda aynı nitelikteki işlerden de kadının sorumlu olması sonucunu doğurmakta, küçük yaştaki çocukların bakım ve eğitimine yönelik işlerin annelik güdüsüyle yapılabileceğine duyulan inanç, alanın kadın ağırlıklı bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Günümüzde kadın erkek eşitliğine dair söylemlerin yükselmesiyle kadın ve erkeğe ait rol ve sorumluluklar daha esnek bir yapı kazanmakta, eril normlar çözülüyor mu sorusunu düşündürmektedir. Zira erkeklerin bir kadın mesleği olarak benimsenmiş okul öncesi eğitimi alanına her geçen gün artan sayıdaki katılımları, eril ideolojiye dayanan cinsiyete dayalı iş bölümünün dönüşüme uğrayarak eşitlikçi bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmasına yönelik tartışmaları gerekli kılmaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü geleneksel algılarla kurgulanmış roller ve yükümlülükler içermektedir. İş bölümünde benimsenen normlar hegemonik erkeklik normlarına içkindir ve bu normlar kadınsı olan tüm değerlerden bütünüyle soyutlanmış bir erkeklik tanımını vermektedir. Dolayısıyla erkeğin özel alan içerisinde kadınla birlikte ve eşitlikçi bir anlayışla rol paylaşımına gitmesi egemen erkeklığe mesafelenme olarak düşünülmelidir.

Roller arasındaki geçişlilik ya da esneklik her iki tarafın rollerini gözden geçirmeyi gerektirmekte, iş bölümündeki dönüşüm, kadın ve erkeğin rollerini birlikte ele almayı gerektirmektedir. Tarafların görev paylaşımlarının eşit bir düzlemde gerçekleştiğini ve tamamen eşit olduklarını söylemek, kadın ve erkeklerle bağlantılı rollerin çözüldüğünü söylemeyi gerektirir. Oysa kadının ev, erkeğin iş ile olan güçlü bağının korunmakta olduğu görülmekte, iş bölümünde erkeklerin aldıkları sorumlulukların erkeksi sorumluluklar oluşu bu bağın korunduğunu göstermektedir. Toplumsal tarihsel tüm değişim ve dönüşümler kadınlık ve erkeklik olgusunun yeni parametrelerle birleşmesini gerektirmekte ancak “yeni” olan hiçbir parametre “eski”nin gücünü ve belirleyiciliğini değiştirmemektedir. Daha açık bir ifadeyle kadın çalışma yaşamına girse de önceliği annelik, “yeni babalık” ve iş bölümünde ortaklık söylemlerine rağmen erkeğin birincil sorumluluğu ise, para kazanmak ve ev geçindirmek olarak görülmektedir. Avcı toplayıcı, tarım, sanayi ve sanayi sonrası toplumlardan bugüne dek kadınlık ve erkeklik farklı formlarda karşımıza çıkmakta, zamana göre uyarlanmakta, güncellenebilmekte, yeni bileşenlerle sentezlenmekte ancak ataerkil bir toplumda erkeğin baba olarak var olan otoritesi ve nosyonu, tüm

değişim ve dönüşümlerden bağımsız olarak var olmaya devam ettiği saptanmaktadır. Erkeğin baba olarak elde ettiği otorite ile çalışan erkek olarak sağladığı hâkimiyet hegemonik erkeklik için erkeğin bu rollerinden ödün vermemesini gerektirmekte, üstlendiği tüm bu sorumlulukların, hegemonik erkekliğe ilişkin elde ettiği kazançlarla olumlandığı ortaya çıkmaktadır.

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin ev içi alanda aldıkları sorumluluklar ve eşit iş paylaşımı savlarının altı doldurulamamakta, alınan sorumluluklar yine erkeğe özgü sorumluluklar olmaktadır. Fiziksel güç gerektiren ağır işler, tamir ve tadilat gibi işlerde ön plana çıkan erkekler özel alanda erkeklikle bağlantılı “erkeksi” işleri tercih etmekte, alınan erkeksi sorumluluklarla eşitlikçi anlayışın benimsendiği algısı yaratılmaya çalışılmakta, “hayat müşterek” söylemlerinde müşterekliğin kadını erkeksi ayrımın korunduğu bir müştereklik olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadınların çalışma yaşamına girmesi ve kadın erkek eşitliği söylemleri erkeklerin ev içi alanda daha aktif olmalarını gerektirmekte, ancak erkekler ev içi alanda da eril nitelikli işler aracılığıyla hem daha modern bir erkek görüntüsü sunmakta hem de eşit görev dağılımını sağlamış olmaktadır.

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin evi geçindirme nosyonu erkekliğin en temel, en belirleyici ve en elzem bileşeni olarak çalışmakta, erkeklik çalışan erkek olmayı gerektirmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin ev içerisindeki sorumluluklarının artması, iş bölümünde daha paylaşımcı düşüncelerin gündeme gelmesi ya da kadının çalışma yaşamına girmesi erkeğin ev geçindirmediği temel ve asıl rolünde bir esnekliğe mahal vermeyecek şekilde gelişmektedir. Kadın çalışma yaşamında olmasına rağmen meslek “iş”ten öteye gidememekte ve kadınla kariyer arasındaki kalın duvarlar yıkılamamaktadır. Çalışan bir kadın olarak anneliğin öncelenmesi ve aile reisi olarak erkeğin tartışmasız otoritesi erkeklerin değiştiği ve hegemonik erkeklikten uzaklaşan alternatif erkeklik kurgularını zayıflatan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın yolu cinsler arasında hiçbir ayrım güdülmemesi iken elde edilen veriler özel alana dair sorumlulukların artmasına rağmen erkeklikten ödün verilmemesi ve yapılan işlerin erkeklikle bağlantılı işler olarak kadın işi erkek işi ayrımının sağlandığı yönündedir.

Bu çalışmada cinsiyete dayalı iş bölümünde geleneksel ideolojinin kadınlık ve erkeklik formlarının modern görüntüsüne rağmen temel savların hala geçerli olduğu ortaya konulmaktadır. Öyleyse özel alandaki çocuğun bakım ve eğitiminde “ikinci

ebeveyn” olan erkek okul öncesi öğretmenlerinin kamusal alanda profesyonel bir meslek olarak okul öncesi eğitimde bulunmalarını açıklayan argüman cinsiyete dayalı iş bölümündeki eşitlik ya da erkeklerin değişimi değildir. Burada erkeklerin bu alandaki varlıklarını açıklayan farklı dinamikler olduğu açıkça görülmektedir. Özel alanda ev içi sorumlulukları erkekçe yapmanın yolunu bulan erkek okul öncesi öğretmenlerin, kamusal alanda kadın egemen alandaki işlerde mesleki rollerle erkeklik rollerini nasıl bağdaştırdığı ve erkekliklerini nasıl kurguladığı çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

a. Kadın Mesleği ve Erkek Okul Öncesi Öğretmenleri

Erkek okul öncesi öğretmenleri için meslek, erkekliğin en belirleyici unsurlarından birisidir. Cinsiyete dayalı iş bölümünde erkeğin aile reisliği, mesleğin erkek için anlam ve önemini ortaya koymakta, meslek sahipliği ile çalışan erkek kurgusu sağlanmakta ve meslek bu noktada “elzem” bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın mesleği erkek mesleği ayrımının dayandığı temel nokta cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Özel alandaki iş bölümü algısı kamusal alanda da aynı şekilde devam etmekte, çocuk bakımı beslenmesi ve eğitimi kadın işi olarak algılanmaktadır. Geleneksel algılarla belirlenen ideal meslek algısı cinsiyet temelinde bir kategorizasyonla ayrışmakta, kadın ve erkek farklı kategorilerdeki mesleklere kanalize edilirken, iş gücü piyasaları bu süreçteki yönelimi bir anda değiştirebilmektedir. Kadın egemen bir meslek olan okul öncesi öğretmenliğinin ataması çok, gözde bir meslek haline gelişi erkeklerin bu alana yönelmelerini ve norm dışı hareket etmelerini açıklayan temel etken olarak ele alınmaktadır. Kadın ağırlıklı bir alana yönelen erkeklerin geleneksel normlardan ayrılması hegemonik erkekliğe mesafelenme olarak düşünülse de bu erkeklerin kadınlık erkeklik ve iş bölümüne dair algılarının büyük oranda geleneksel çizgide kaldığı ve kadın ağırlıklı mesleğe yoğun iş kaygısı nedeniyle yönedikleri görülmektedir. Erkeklik için önemli bir bileşen olan iş bulma erkeklerin kadın ağırlıklı işlere dâhil olmalarına neden olmakta, iş bulma kaygısı ile alana yönelen erkek alanda da erkeklik değerlerine uygun olarak işi dönüştürmeye, erkeksi söylemlerle yeniden inşa etmeye başlamaktadır. Meslekten duyulan rahatsızlık, mesleki gerekliliklerin kadınsılığı ile erkeklik normlarından uzaklaşmanın rahatsızlığıdır. Çalışmada erkeklik ile meslek arasında güçlü bir bağıntı bulunmuş, erkeklerin kadın egemen bir alana girişleri

meslek sahipliği uğruna atılmış sancılı ancak bir o kadar gerekli bir adım olarak saptanmıştır.

Çalışan erkek olma noktasındaki ortak kabul ve arzudan hareketle, kadınsı mesleklere giriş legalleşmekte, garantili meslek ihtiyacı erkekliği garantileme isteğiyle kesişmekte, ortak bir paydada buluşmaktadır. Erkekliğin kadınsı olan her şeyden uzak tutma ve uzak durma eğilimi, erkeğin eril otoriteyi sağlaması adına çığnenebilir bir yasa olarak durmakta ve hâkimiyet ve avantajlı konumu sürdürmek adına kadınsı alana yaklaşıma izin verilmektedir. Erkek kimliği ile kadın egemen bir alanda bulunarak erkeklik kimliğine yönelik yapılan ihlaller eril ayrıcalıklarla ödünlenmekte, geliştirilen ödünleme mekanizması ile erkekliğin eril çizgideki stabilitesi sağlanmaktadır. Erkekliğe ilişkin temel unsurlar belirgin olsa da, erkeklik otoritesini sağlama ve hâkim çizginin korunması adına erkeklik kabul edilebilir derecede esnetilebilmekte ve bu haliyle erkekliğin bünyesine kadınsı modüller eklenilebilmekte, kadınsı işlerle ilgili eşik seviyesi aşağı çekilebilmektedir. Gerekli erkeklik otoritesi kurulduğu anda erkekliğe ilişkin yaptırımlar yeniden işletilmekte ve dâhil olunan mesleğin kadınsı olan tüm yönlerinin bertaraf edildiği ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet, eril kimlikle kadınsı meleğin icrasına izin vermemekte ve mesleğin kadınsı yönleri törpülenmekte, mesleğe kazandırılan eril açılımlarla meslek kabul edilebilir çizgide tanımlanmaya çalışılmaktadır. Erkekliğin önemli bir aşamasını sağlama adına girilen kadınsı alan erkekler için pek çok avantaj ve dezavantajı birlikte barındırmakta, kadınsı alanda erkek olmanın avantajları, erkeği hiyerarşinin üst kısmında konumlandıran nitelikleri bağlamında ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, erkeğin bilimsellik ve rasyonellik ile olan bağlantıları kadınsı alanda erkeği yetkin ve ayrıcalıklı kılmaktadır. Ancak çalışan erkek olarak elde ettiği avantaj, kadınsı bir işte kadınsılık iddiaları ve imalarıyla dezavantaja dönüşmekte, meslek sahipliği ile kurulan erkekliğin, kadınsı meslek sahipliği ile tehlike altına girdiği görülmektedir. Erkeklerin bu alanda yaşadıkları dezavantajlar erkek kimliği ile meslek kimliğinin bağdaştırılması mümkün olmayan yapısından kaynaklanmaktadır. Her durumda erkeklik üretme çabası bu kadınsı yapı içerisinde de erkeklik üretmeyi gerektirmekte, eril normlara yapılan atıflarla erkeklik yüceltilmektedir. Erkeklerin kadın egemen mesleklere dâhil olmaları durumunda erkeklerin değişeceği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanacağı yönündeki iddialar zayıflamakta, meslek tüm yönleriyle dönüşüme uğratılmaktadır. Mesleğin iş

tanımından ismine, mesleğe olan bakış açısından kullanılan yöntemlere kadar tüm süreçlerdeki kadınsı öğeler elimine edilerek eril öğelerle yeniden bir kurulum stratejisi öne çıkmaktadır. Erilliğe yapılan atıflar örneklem grubunun baskın erkeklik bileşenlerine olan bağlılığının gücünü simgelemektedir.

Okul öncesi öğretmenliği 0-6 yaş aralığındaki çocukların eğitimleriyle ilgili bir meslek olmasının yanında, duygusallık, sevgi ve şefkat gerektiren bir meslek olarak algılanmakta, erkeklik kimliğinin rasyonel ve duygusallıktan uzak yapısı, mesleğin duygusal ve sevgi içeren yapısıyla uyuşmamaktadır. Bu uyumsuzluk erkek okul öncesi öğretmenlerinin meslek kimliği ile erkeklik kimliğini uzlaştırmada baş etmeleri gereken zorlu bir süreci başlatmakta, toplumsal baskı ve tepkiler çoğunlukla erkek öğretmenlerin kimliklerine yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Alanın erkeksi bir çalışma alanı olmayışı, erkek üyelerin “daha az erkek” olma iddialarını gündeme getirmekte, alaycı yaklaşımlar ve tepkilerle kadınsılık imaları yapılmaktadır. Çalışmada erkek okul öncesi öğretmenlerinin kimliklerine yönelik aldıkları tepkiler ve erkek olarak kadınsı bir meslekte bulunmalarının toplumda bulduğu yankı, bu alanda erkeklerin kabul görmediklerini ortaya koymaktadır. Bilinenin, görülenin dışında yer alan öğretmenler “anomalı” olarak algılanmakta, dışlanmakta, ikincilleştirilmekte ve ötekileştirilmektedir. Bu ötekileştirme durumu yaptıkları işin kadın işi olduğu için değersizleştirilmesine ilişkindir. İşin değersizliği ise, işi yapanın değersizleştirilmesiyle sonuçlanmakta ve erkek kimliğini hedef alan bu değersizleştirme erkekliğin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Alınan tepkiler ve yaşanan dezavantajlar bu alandaki erkeklerin erkekliğin temini için birtakım stratejiler geliştirmesine neden olmakta, geliştirilen stratejiler özellikle problemin kaynağına yönelik olarak mesleğin erilleştirilmesine ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik kaygılar nedeniyle “mecburi” giriş yapılan meslekte erkeklerin değil, mesleğin değişim ve dönüşümünün söz konusu olduğu görülmektedir. Mesleğin kadınsı yanları nedeniyle yaşanan dezavantajlar, kadınsı yanların bertaraf edilmesiyle ortadan kaldırılmaya-giderilmeye çalışılmakta, meslek dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin değişime direndikleri noktalarda erkeklik değerlerinin etki ve baskısı ortaya çıkmakta, böylece değişimin yönü, geleneksel normları benimseyen erkeklerin bulundukları meslekleri işaret etmektedir. Mesleğin kadınsılıkla ilişkilendirilen ve var olan tüm nitelikleri mesleğe dâhil olan erkek öğretmenler aracılığıyla tersyüz edilerek yeni ve daha eril bir yapıya

büründürölmektedir. Alternatif erkeklik kurgularını zayıflatan bu durum erkeklerin meslek kimlikleri ile erkeklik kimliklerini nasıl bağdaştırdıklarına dair soruları da ortadan kaldırmakta; mesleğe dâhil olan erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkeklik kimliklerini meslek içerisinde de korumakta olduklarını açıkça göstermektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kimliklerini kurmada, okul öncesi öğretmenliğinin var olan kadınsı meslek algısından uzaklaştıkları, görev ve yetki alanlarında erkeksi yanlara- ögelere atıfta bulundukları ve meslek kimliğinin erkeklik kimliğine tabiiyeti ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle mesleğin nitelikleri ve gereklilikleri ile erkek okul öncesi öğretmenleri değil, erkek okul öncesi öğretmenleri ile mesleki nitelik ve gereklilikler dönüştürölmekte ve yeniden kurulmaktadır.

Erkek egemen mesleklere giren kadınların erkeksi tavırlarla kendilerini kabullendirme çabasına girdikleri bilinmekte ve bu meslekler aracılığıyla kadın saygın bir konum elde edebilmektedir. Ancak kadın egemen mesleklere giren erkeklerin durumu çok daha farklıdır. Kadın egemen mesleklere eril kimlikle dâhil olma, eril açılımlarla mesleği dönüştürme, düzenleme, erkeklğe uygun bir formda uyarlama ve yine erilik sayesinde bir dönüşüm ile mesleğin saygınlığını artırma söz konusudur. Dolayısıyla mesleğin statüsü bu işi kimin yaptığına bağlı olarak değişmekte, erkek okul öncesi öğretmenlerinin dâhil oldukları işler değer kazanmaktadır. Ülkenin ekonomik düzeyi ve iş piyasaları erkekleri bu alanlara girmeye zorlamakta ancak süreçte pek çok avantaj da vadetmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenler, otoritesini temin etmek için eril niteliklere başvurmakta, hegemonik erkeklik referans olmaya devam etmektedir. Alan içerisinde kadın erkek olarak yeni bir ayrımın ayak sesleri duyulmakta hiyerarşik yapılar kadın aleyhine kurulmaktadır.

Türkiye’de okul öncesi öğretmenliği alanında kadın erkek dağılımı ile ilgili sayısal veriler incelendiğinde kadınların erkeklerden yaklaşık on sekiz kat daha fazla olması mesleğin hala kadın mesleği olarak göröldüğünün ve bu şekilde sabitlendiğinin en net göstergesidir. Tarihsel ardalana bakıldığında okul öncesi öğretmenliği bir kadın mesleği olarak ortaya çıkmış, kadın mesleği olarak gelişmiş ve günümüzde de kadın egemen bir alan olarak bu algıyı korumaktadır. Bu bilgilere ilave olarak alana son yıllarda katılan erkek sayısının kadın mesleği algısını değiştirdiği düşünölse de yapılan bu çalışmada genel algının katılığını koruduğu ve toplumun bu mesleği kadın mesleği olarak görmeye devam ettiğİ ortaya çıkmaktadır.

Kadın egemen bir alanda erkeklik kimliğinin kurulması ve bu kimliğin alanla bağdaştırılması erkekliğe ilişkin birtakım soru ve sorunlar içermektedir. Araştırmanın en önemli tartışması erkek kimliği ile meslek kimliği arasında çatışmalı bir sürecin gündeme gelip gelmeyeceği; kadın egemen bir alanda erkeklerin erkeklikle olan bağlarının nasıl yapılandırıldığına ilişkindir. Geline son noktada egemen erkeklik temsilinin hala referans noktası olarak çalıştığı, bu temsile uymayan erkeklerin egemen temsileoryantasyonu için farklı stratejiler geliştirildiği erkeklik kimliği ile meslek kimliğinin uzlaştırılmasında asıl dönüşümün meslek tarafında yaşandığı saptanmaktadır. Genel çerçevede “iş”in önceliği “işin nitelikleri”nin önüne geçmekte erkeklik normları gereği atılan ilk adım iş bulma olmakta, devam eden süreçte ise bu normlar ile mesleğin tanımı ve şartları yakınlaştırmaya çalışılmakta, bir anlamda meslek erilleştirilmeye, eril çerçevede yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır. Erkeklerin bu işte varlık gösterebilmelerinin tek yolu meslek içerisinde “daha eril” olarak görülen statü ve konumlarda bulunma çabasına dönüşmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin çoğunlukla idarecilik pozisyonlarında yer almaları “erkeklik adaları” için bir örnek teşkil etmektedir. Erkeklerin üst pozisyonlarda “yöneten” , kadınlarında alt pozisyonlarda “yönetilen” olarak bulunmaları hiyerarşik sistemin kadın egemen alanda işlerliği, cinsiyete dayalı iş bölümü ve hiyerarşinin ise yeniden sağlanması olarak tanımlanmalıdır. Böylece kadın egemen alandaki erkek üyelerin bu adalar sayesinde ihtiyaç duydukları gücü ve saygınlığı kazanmanın ve elde tutmanın olanaklarını buldukları ortaya çıkmaktadır. Bu adalar kadın egemen bir alanda erkeklik kimliğinin korunma altına alındığı alanlar olarak işlev görmekte ve erkek üyelere kadınsılaşma tehdidinden uzak güvenli görev alanları sunmaktadır. Erkeklerin kadın egemen bir çalışma alanına girmeleri noktasındaki itici güç ile bu alandaki maskülen noktalarda yoğunlaşma, kadınsı yarlardan kaçınma ve eril alanlara yönelme, mesleği eril forma ulaştırma amaçlarının tümünün hegemonik erkekliğe ilişkin olduğu saptanmaktadır.

İdealize(baskın) erkeklikle bağları hala kuvvetli olan bu erkeklerin meslek kimliği ile erkeklik kimliklerini uzlaştırmada yönetimin erilliğine başvurmaya ek olarak, “akılcı-rasyonel-başarılı erkek” imgesinden yola çıkılarak uzmanlık, profesyonellik, başarı, disiplin kavramlarını sık sık kullandıkları görülmektedir. Mesleğin statüsünün erkeklerin katılımıyla yükseleceği ve kadınların anaç tavırları nedeniyle mesleğin toplumda bakım rolünden öteye gidememesine

yönelik söylemler, erkeklik ve profesyonellik kavramlarının bir araya getirilerek iş icrasında erkek üstünlüğünü temellendirme istemine ilişkindir. Kadınlarla aynı iş yapılsa da işin yapılma şekli-yöntemler konusunda bir farklılaşma ve üstünlük iddialarının kuvvetlendiği ortaya çıkmaktadır. Erkek okul öncesi öğretmenler profesyonellik ve uzmanlık kavramları ile erkeklik arasında kurulan güçlü bağlarını erillğe dayandırmakta, kadınların kadınsı özellikleri ve aile içi rollerini işaret ederek bu özellikler nedeniyle uzmanlık ve profesyonellikten uzaklaştıklarını ifade etmekte ve böylece cinsiyete dayalı iş bölümünde geleneksel bakış açısına yakınlıklarını ortaya koymaktadır. Yönetim ve idare alanlarında yoğunlaşan erkekler kadın ağırlıklı bir alanda kadınları yöneten konumları ile dikatomik yapıları yeniden üretmektedir. Meslek tanımlamasının “annelik bağlamında değerlendirilen iş anlayışından” uzaklaştırılarak “profesyonel iş” bağlamında yapılması, okul öncesi öğretmenliğinin ve erkeklerin mesleği bir kadın mesleği olmaktan çıkarma ve mesleği dönüştürme refleksi-çabası olarak düşünülmektedir. Erkekler meslekte böyle bir dönüşümün gerekli olduğunu ifade ederken uzmanlaşma ve profesyonellik kavramlarına yaslanmakta ve bu dönüşümü gerekli görmektedir. Profesyonellik ile erillik bağlantısı güçlendirilmekte eril anlayış ön plana çıkarılmakta, mesleğin düşük statüsünden kadınlar sorumlu tutulmakta erkekler sayesinde dönüşüm iddiaları güçlenmektedir. Öğretmenlerin eril meslek tanımlamaları meslek içerisindeki kadınsılığı yansıtan etkinliklerden soyutlanmayı gerektirmekte, sevgi, duygusallık ve yakın temas gerektiren öz bakım, el becerileri gibi alanlardan ziyade ilkökula hazırlık, fen ve matematik, hareketli etkinlikler ve oyun gibi alanlardaki yetkinliklerini belirtmektedirler. Uzak durulan alanların kadınsı yönleri işin profesyonelliğine engel olarak gözükmekte ve bu alanlardan kaçınılmaktadır. Erkek ve kadın öğretmenler arasında beliren bu ayrımla meslek içinde cinsiyete dayalı iş bölümünün yeniden üretildiği ortaya konmaktadır.

Meslek tanımlamaları eril söylemler ve kavramlarla daha erkeksi bir yapıya büründürülerek sunulmaya çalışılmaktadır. Okul öncesi öğretmenliğinin sevgi, anaçlık içeren duygusal yapısı erkeklerin sert, güçlü, otoriter yapılarıyla bastırılmakta, meslek disiplin ve otorite içeren bir yapıya kavuşturulmaktadır. Erkek okul öncesi öğretmenlerinin bu alanda hem otorite olarak ön plana çıkmaları hem de işin erkekler aracılığıyla kazandığı erkeksi yapı, özel alandaki baba rolüne ilişkin olarak ortaya çıkmakta “erkek mesleği” algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Erkek

okul öncesi öğretmenlerinin bu alanda baba rolüne yönelik disiplin ve otoriteyi temsil etmesi, meslekte erkek sayısında yaşanan artışın özel alandaki çocuk bakımı ve eğitime yönelik eşitlikçi anlayışın sağlanmasında işlevsel olmadığı göstermektedir. Çünkü çocuk bakımı yine kadınsılık ve duygusallık içeren bir işken, eğitim ve uzmanlık eril olarak tanımlanmakta ve bu anlamda ayrılmaktadır. Bu ayrımın, hem statü hem de yapılan işin niteliğine ilişkin bir ayrım olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin kadın ağırlıklı bir iş olan okul öncesi öğretmenliğinde sayısal artışlarının cinsiyetçi iş bölümü için olumlu bir gelişme olarak okunabilmesi için kadın ve erkek okul öncesi öğretmenleri arasında meslek içerisinde tamamiyle eşit bir anlayışın oluştuğunu söylemek gerekir. Ancak mevcut durumda erkek okul öncesi öğretmenlerinin avantajlı konumları, yükselme ve idarecilik gibi konumlardaki erkek yoğunluğu meslek içerisinde yeni bir iş bölümüne işaret ettiği gibi, kadınların ikincil konumlarının pekiştirildiğini de düşündürmektedir. Kadın ağırlıklı bu alanda erkek okul öncesi öğretmenlerinin sayısının artışı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak bir unsur olarak değil, erkek okul öncesi öğretmenlerinin baskınlıklarını kuracakları bir alana dönüşmesi olarak okunmalıdır. Toplumsal algı ve karşılaşılan tepkilerden duyulan rahatsızlık ile okul öncesi eğitiminde sayısal azlık bir sorun olarak algılanmakta, sayısal artış ile toplumsal algı ve karşılaşılan güçlüklerin azalacağı düşünülmektedir. Erkek okul öncesi öğretmenlerin, sayısal olarak azlığın avantajını kullanmalarının yanında sayısal artışla bu alandaki hâkimiyetleri yönünde savlar güçlenmekte, meslekteki cinsiyet kompozisyonunun değişmesiyle mesleğin dönüşeceği vurgulanmaktadır.

Literatür, kadın mesleklerine erkeklerin dâhil olmaları ile meslekte yaşanan dönüşümleri farklı evreler ve özelliklerle açıklamaktadır. Okul öncesi öğretmenliği bugün hala kadın egemen yapısını korusa da alanda erkek sayısında ciddi bir artış da söz konusudur. Bu alan gelecekteki yıllarda erkeklerin yoğun katılımları ile kadın mesleği etiketinden arındırılma potansiyeli barındırmakta, dönüşüm hem nicel bir artışa hem de mesleğin statüsüne ilişkin olarak belirecek durumlara bağlıdır. Bradley (1993), erkeklerin kadın ağırlıklı alanlara girişlerini üç aşamada değerlendirmiş ve sırasıyla “sızma”, “istila”, ve “devralma” olarak tanımlamıştır. Kadın işi yapmanın ve bu alana dâhil olmanın iş piyasalarındaki durgunluk ve işsizlik gibi nedenlere dayandırılması, tercihlerde zorunluluk hissedilmesi sızma aşamasının

gerekçelerindendir. Kişisel nedenler ve mesleğe uygunluk gibi nedenlerle de mesleğe dâhil olmayı seçen erkekler sayısal olarak bütün içerisinde çok küçük bir kitleyi oluşturmaktadır. Sızma aşamasının bir diğer özelliği, işi yapan erkeklerin kadınlardan farklı yaklaşımlara ve yöntemlere sahip olunduğunun dile getirilmesi ve iş yapmada kadın erkek arasına bir sınır çizilmesidir. Mesleğin unvanının daha eril başka bir unvanla değiştirilmesi de bu aşamada sıklıkla görülen bir diğer özelliktir. Dolayısıyla çalışmada erkek okul öncesi öğretmenlerinin bu alanı ataması kolay, devlet garantili bir iş olarak görmeleri ve alana yapılan “mecburi giriş”, unvan konusundaki rahatsızlık ve değişim talepleri ile meslek içerisinde kadınlardan farklı görev alanlarının tercih edilmesi sızma aşamasında olduğunu işaret etmektedir. Diğer taraftan erkeklerin meslekte üst pozisyonlara hızlı ilerleyişiyle prestijli alanların erkeklere özgülmesi, mesleğin statüsünün yükselmesi ve mesleğin yeniden tanımlanması istila aşamasında gerçekleşmesi beklenen değişikliklerdendir. Bu noktada yöneticilik pozisyonlarının çoğunlukla erkek okul öncesi öğretmenleri tarafından ele geçirilmesi ve saygın konumlarda dikkat çeken erkek oranları istila aşamasının bazı özelliklerinin de yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Özetle erkeklerin okul öncesi eğitimi alanına zorunlu girişleri, bütün içerisindeki sayısal oranlarının azlığı, alternatif meslek unvanları, hızlı yükselme ve meslek tanımının yeniden yapılması çabaları Bradley’in sıraladığı aşamalardan sızma ve istila aşamalarının özelliklerinin birlikte görüldüğü ve bu iki aşama arasındaki bir noktada olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca erkek okul öncesi öğretmenlerinin bu alandaki sayısal artış konusundaki beklentileri, elde edilen sayısal üstünlükle alanın tamamen erkek egemen bir alana dönüşebileceğinin sinyallerini de vermektedir.

Mesleğin ismi mesleğin gereklilikleri ve toplum gözündeki yeri ile ilgili duyulan rahatsızlık ve değişim konusundaki istek mesleğin mevcut haliyle kabullenilmediğini ve içselleştirilmediğini göstermektedir. Erkeklik için kritik öneme sahip iş bulma amacıyla yönelinen kadın ağırlıklı meslekte erkeklerin kendilerini tanımlama ve açıklama konusundaki sıkıntıları meslek kimliği ile erkeklik kimliği arasındaki çatışmalı süreçten kaynaklanmaktadır. Mesleğin erkeklik normları ile yakınlaştırılma çabası toplumsal onay ve kabul için gerekli görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal kabul ve onay erkeklerin bu alanda tutunmalarını belirleyecek en önemli etmen olarak görülmektedir. Erkekliğin toplumsal kabul ihtiyacı ön plana çıkmakta, toplumsal kabul ve onay sağlanamadığı durumlarda ise erkeklerin alandan

ayrılışlarına tanıklık edilmekte, erkek okul öncesi öğretmenlerinin erkek mesleği olarak kabul edilen mesleklere geçiş yapmakta oldukları ortaya çıkmaktadır.

Erkek okul öncesi öğretmenlerinin “geçim” yükümlülüğü, “baba rolü” ve “çalışan erkek” imajı gibi kaygılarla erkeklik kimliğiyle örtüşmeyen bir mesleğin içine girmeleri sonucu geliştirdikleri stratejiler mesleğin dönüşümünü hızlandırmakta, meslekteki dönüşümlerle alana daha fazla sayıda erkek yönelmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde eşitlikçi bir anlayışın ürünü olmayan bu dönüşüm, alanın cinsiyet kompozisyonunun eşitlenmesi ve hatta erkek egemen bir yapı kazanmasını da sağlayabilecek bir ivmeye sahiptir. Yapılan kadınsı meslek nedeniyle “işbirlikçi erkek” kategorisinde değerlendirilebilecek erkek okul öncesi öğretmenlerinin bu alandaki varlıkları şimdilik kadın erkek eşitliği vadeden bir noktada olmasa da, işbirlikçi erkeklerle bu dönüşüm potansiyeli her daim mevcuttur. Alandaki dönüşümler ve sayısal artışlarla birlikte erkeklerin dönüşümlerinin ele alındığı çalışmaların artırılması, dönüşümlerde farklı dinamikler üzerinde çalışılması, bölgesel ve bireysel farklılıkların karşılaştırılmasına imkân veren çalışmalarla “okul öncesi öğretmenliği ve hegemonik erkeklik” konulu araştırmaların sıklaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (1998). "Türkiye üniversitelerinde kadın öğretim üyeleri." A.B. Hacımirzaoglu (ed.), 75. *Yılda Kadınlar ve Erkekler*. (s.313-321). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Acker, J. (1990). Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory Of Gendered Organizations. *Gender and Society*, 4(2), 139-158.
- Acker J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions in Contemporary Sociology. *American Sociological Association*. 21/5, 565-569
- Adams, M. L.(2007). "The manly history of a 'girls' sport': Gender, class and the development of nineteenth century figure skating". *The International Journal of the History of Sport*, 24 (7), 872-893.
- Adler, A (1999). *Cinsiyetler Arasında İşbirliği*. S. Selvi (çev.). İstanbul: Payel Yayınları (1980).
- Agarwal, B. (1994). *A Field of One's Own: Gender and Land Rights in South Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Akbayır, K. (2003). *Öğretmenlik mesleğine yönelmede ailenin ve branş seçiminde cinsiyetin rolü*. Erişim: 12 Ocak 2018. http://old.fedu.metu.edu.tr/ufbmek5/b_kitabi/PDF/OgretmenYetistirme/Bildiri/t271d.pdf
- Akça, E. ve Tönel, E. (2011). "Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe". İlker Erdoğan (ed.). *Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil*. (s. 11-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Akgün, E. (2016). "Okul öncesi öğretmen adaylarının "çocuk" ve "okul öncesi öğretmeni" kavramına ilişkin metaforik algıları". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 53-70.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). "Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri". *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25/4, 73-82.
- Akyüz, Y. (1996). "Anaokullarının Türkiye'deki Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi". *Milli Eğitim Dergisi*, 132, 11-17.
- Akyüz, Y. (1997). "Türkiye'de anaokullarının kuruluş ve gelişim tarihçesi." *Çocuk kültürü 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildiriler Kitabı*. (ss.152-181). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2001). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e okul yöneticiliğinde dönüşümler ve kadınların okul yöneticiliği". *Tarih ve Toplum Dergisi*, sayı 207.

- Alemdaroğlu, A. ve Demirtaş, N. (2004). “Biz Türk erkeklerini böyle bilmezdik!. Mynet’te erkeklik halleri”. *Toplum ve Bilim*, 101, 206-224.
- Alptekin, D. (2014). “Çelişik duygularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorgusu: Üniversite gençliğinin cinsiyet algısına dair bir araştırma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 203-211.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Anlıak, Ş. (2004). “Okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında baba ve erkek öğretmenin rolü ve önemi”. *Ege Eğitim Dergisi*, 5, 25-33.
- Anlıak, S. ve Beyazkurk, D. S. (2008). “Career perspectives of male students in early childhood education”. *Educational Studies*, 34(4), 309-317.
- Ansal, H. (1989). “Kapitalist üretimde cinsiyetçilik”. *Onbirinci Tez*, 1, 8-22.
- Arat, N. (1997). *Kadınların gündemi*. İstanbul: Say Yayınları
- Arlı, E. (2013). “Deniz turizm sektöründe algılanan cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyet önyargısı: karamürsel meslek yüksekokulu öğrencileri üzerine bir araştırma”. *Çalışma ve Toplum*, 283-302.
- Arndt, M. ve Bigelow, B. (2005). “Professionalizing and masculinizing a female occupation: The reconceptualization of hospital administration in the early 1900s”. *Administrative Science Quarterly*, 50(2), 233–261.
- Arnot, M (2012). *Erkek hegemonyası, sosyal sınıflar ve kadınların eğitimi, toplumsal cinsiyet ve eğitim olanaklar ve sınırlar*. F. Sayılan (der) .Ankara: Dipnot Yayınları.
- Atabek, E. (1989). *Kışkırtılmış erkeklik bastırılmış kadınlık*. (8. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Atay, T. (2004). “Erkeklik en çok erkeği ezer”. *Toplum ve Bilim*. 101, 11-30.
- Atay, Tayfun (2012), *Çin işi japon işi: Cinsiyet ve cinsellik üzerine antropolojik değiniler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Avrupa Komisyonu (2009). *Eğitim Çıktılarında Cinsiyet Farklılıkları: Avrupa’da Alınan Tedbirler ve Mevcut Durum*. Erişim: 11 Şubat 2019. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/120TR.pdf

- Bailey, J. (2011). "Masculinity and fatherhood in England," *What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World*. John H. Arnold ve Sean Brady (ed.). UK: Palgrave Macmillan.
- Bali, R.(2011).*Gayrimüslim mehmetçikler: Hatıralar – tanıklıklar*. İstanbul: Libra.
- Baron-Cohen, S.(2002), "The extreme male brain theory of autism." *Trends in Cognitive Sciences*,6(6): 248-254.
- Barrett, M. (1995). *Günümüzde kadına uygulanan baskı: Marksist feminist çözümlemelerde sorunlar*.İstanbul:Pencere Yayınları.
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). "Türkiye’de babalığın değişen rolleri: (Pro)Feminist babalar". *Fe Dergi*, 8 (2), 27-45.
- Basovv, S. A. (1992). *Gender stereotypes and roles*, Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Baştürk Akça, E. ve Ergül, S. (2014). "Televizyon dizilerinde erkeklik temsili: Kuzey-Güney dizisinde hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin mücadelesi". *Global Media Journal:TR Edition*, 4(8): 13-39.
- Battice, J. (2010). "Editorial: The changing face of nursing in a developing country". *Journal of Clinical Nursing*, 19(13-14), 1765-1766.
- Bayrakçeken Tüzel, G. (2004). *Being and becoming professional: Work and liberation through women’s narratives in Turkey*. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Trans-forming the debate on sexual inequality*. New Haven: Yale University Press.
- Berktaş, F. (1998). Cumhuriyet’in 75 yıllık serüvenine kadınlar açısından bakmak. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* (s.1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Berktaş, F.(2012). *Tektanrılı dinlerkarşısında Kadın: Hristiyanlık’ta ve İslamiyet’te Kadının Statüsüne Kaşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşpınar, F. U. (2015). "Between ideals and enactments: The experience of ‘New Fatherhood’ among middleclass men in Turkey," *Gender and Sexuality in Muslim Cultures* ed. Gül Özyeğin (Ashgate Publishing, Ltd.), 95-114.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet "Bize yüklenen roller"*.İstanbul:Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları. 1-72.
- Billing, Y.D. ve Alvesson, M. (1994). *Gender, managers and organizations*. Berlin: Walter de Gruyter.

- Biricik, A.(2008). “Çürük” raporu ve hegemonik erkekliğin inşası”. *Çarklardaki kum:Vicdani red,düşünsel kaynaklar ve deneyimler*. Çınar, C. Üsterci. (der).(s. 143-149). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T, A. Bora, N. Erdoğan, İ. Üstün.(2011). *Boşuna mı Okuduk: Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul: İletişim.
- Bora, A. (2012). “Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık”. K. Çayır, ve M. Ayan Ceyhan (der.).*Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 175-188). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, J. D. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. Nazlı Öktem (çev). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. Bediz Yılmaz (çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bozok, M.(2009). “Erkeklik incelemeleri alanındaki başlıca kuram ve yaklaşımların sosyalist feminist bir eleştirisine doğru”.6. *Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı: ‘Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar*. (s. 431-445) Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul:Altan Basım.
- Bradley, H. (1989). *Men’s work, women’s work*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bradley, H. (1993). “Across the great divide: The entry of men into ‘women’s jobs’”. C. L. Williams (ed.) *Doing ‘Women’s Work’: Men in Nontraditional Occupations*. (s.10-28). Thousand Oaks: Sage.
- Brannan, M. ve Priola, V. (2012). “‘Girls who do boys like they’re girls’? Exploring the role of gender in the junior management of contemporary service work”. *Gender, Work and Organization*, 19(2), 119-141.
- Britton, D.M. (1997). “Gendered organizational logic: Policy and practice in men's and women's prisons”. *Gender and Society*, 11(6), 796-818.
- Brod, H. (1987). “A Case for men’s studies”. M.S. Kimmel (ed.), *Changing Men NewDirections in Research on Men and Masculinity* (s. 263-277). Newbury Park, California: Sage.
- Brown, L.M. and Gilligan, C. (1992). *Meeting at the crossroads: Women’s psychology and girls development*.Cambridge MA: Harvard University Press
- Brown, C. ve Liz J. (2004), “The gender structure of the nursing hierarchy: The role of human capital”. *Gender, Work and Organization*, 11 (1): 1-25.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. Erguvan Sarioğlu (çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları

- Buscatto, M. ve Fusulier, B. (2015). "Masculinities challenged in light of feminine occupations". *Recherches Sociologiques et Anthropologiques*, 44(2), 1-19.
- Byron, R. A.(2010), "Discrimination, complexity and the public/private sector question", *Work and Occupations*,37(4): 435-475.
- Calas M.B. ve Smircich, L. (1999). "From the women's' point of view: Feminist approaches to organization studies". Clegg, S. ve Hardy C. (ed). *Studying Organization: Theory and Method*. (s. 218-258). London: Sage.
- Cengiz, K.; Tol, U. ve Küçükkural, Ö. (2004). "Hegemonik erkekliğin peşinden". *Toplum ve Bilim*, 101: 50-70.
- Charles, M. ve Grusky, D. B. (2004). *Occupational ghettos*. California: Stanford University Press.
- Chen, S. ve diğerleri (2010). "Relationships among social supports, professional empowerment, and nursing career development of male nurses: A crosssectional analysis", *Western Journal of Nursing Research*, XX(X), ss. 642-650.
- Chimot, C., ve Louveau, C. (2010). Becoming a man while playing a female sport: The construction of masculine identity in boys doing rhythmic gymnastics. *International Review for the Sociology of Sport*, August 13, 1-21.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California Press.
- Clark, A. (1982). *Working life of women in the seventeenth century*. London: Routledge.
- Clatterbaugh, K. (1998). "Ne olduğu sorunsal hakkında erkeklikler?". *Erkekler Ve Erkeklikler*,1(1), 24-45.
- Clutter, C. (2010). *The effects of parental influence on their children's career choices*. Kansas: Kansas State.
- Cockburn, C.(1985). *Machinery of male dominance: Men, women and technological change*. London: Pluto Press.
- Cockburn, C.(1988). *Women's progress: A research report*. Preston: Lancashire Polytechnic.
- Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W., (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W., (2000). *The man and the boys*, University of California Press.

- Connell, R. W. (2001). *Studying men and masculinity*, Resources for feminist research. Erişim:28 Ağustos 2018. www.findarticles.com.
- Connell, R.W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. (2003). *The role of men and boys in achieving gender equality*. Erişim:29 Temmuz 2018. <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/menboys2003/Connell-bp.pdf>.
- Connell, R.W., Hearn, J. ve Kimmel, M.S. (2005). "Introduction". M.S. Kimmel, J.Hearn & R.W. Connell (Ed.), *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (s. 1- 12). California: Sage.
- Connell, R.W. ve Messerschmidt, J.W. (2005), "Hegemonic masculinity: Rethinking the concept". *Gender And Society*, 19 (6), ss. 829-859.
- Cornwall, A. ve Lindisfarne, N. (1994). *Introduction, dislocating masculinity*. Londra: Routledge.
- Cottingham, M. D. (2015). "Learning to 'deal' and 'de-escalate': How men in nursing manage self and patient emotions". *Sociological Inquiry*, 85(1), 75–99.
- Çelikten, M.(2004). "Okul müdürü koltuğundaki kadınlar: Kayseri ili örneğı". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 91-118.
- Çelik, M ve Gündoğdu, K. (2010). "Türkiye’de okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimi". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (16), 172-190.
- Çınar, N., Şahin, S., Sözeri, C., Cevahir, R. ve Akburak, Ö. (2011). "Erkek öğrencilerin hemşirelik mesleğini tercih nedenleri ve öğrencilere göre hastaların tepkisi ve sağlık çalışanlarının yaklaşımı". *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 6(17), 15-25.
- Çıtak Tunç, G., Akansel, N. ve Özdemir, A. (2010). "Hemşirelik ve sağlık memurluğu öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörler". *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(1), 24- 31.
- Daly, K.(1993). "Reshaping fatherhood: Finding the models". *Journal of Family issues* 14(4): 510-530.
- Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Davis, S. ve Greenstein, T.N. (2004). "Cross-national variations in the division of household labor". *Journal of Marriage and the Family*, 66, 1260-1271.

- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan sanal delikanlıya değişen erkek imgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Demir, M. (2011). “İş yaşamında ayrımcılık: turizm sektörü örneği”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 760-784.
- Demir, V., Gürsoy, F. ve Ada, Ş. (2011). “Okulöncesi öğretmen adaylarının mesleki benlik saygılarının incelenmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(1).
- Demir, Ö. ve Çamlı, Ö. (2011). “Öğretmenlik uygulaması dersinde uygulama okullarında karşılaşılan sorunların sınıf ve okul öncesi öğretmenliği öğrenci görüşleri çerçevesinde incelenmesi: Nitel bir çalışma”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 117-139
- Demiray, A., Bayraktar, D. ve Khorshid, L. (2013). “Erkek hemşirelik öğrencilerinin hemşireliği seçme nedenleri ve bu mesleği seçme nedeniyle yaşadıkları sorunlar”. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1440-1445.
- Demiray, A., Olgun, S., Kaçar, F. ve Eşer, İ. (2013). “Erkek hemşirelerde bakım alan hastaların erkek hemşirelere ilişkin görüşlerinin incelenmesi”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 29(3), 32-42.
- Demiroğlu, B. (2008). *Mesleki ve teknik eğitimde öğrencilerin (toplumsal) cinsiyetlerine göre aldıkları roller*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirtaş, H., Demir, H.C, ve Demir, M.(2014). “Türkiye’deki anaokullarında erkek öğretmen algısı”. *International Journal of Early Education Research*,3(7),60-95.
- Denekens, J. P. (2002). “The impact of feminization on general practice”. *Acta Clinical Belgica*, 57(1), 5-10.
- Dereli-İman, E. (2014). “Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevgisi ve öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonlarının incelenmesi”. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(4), 482-504.
- Derman, M. T., ve Başal, H. A. (2010). “Cumhuriyetin ilanından günümüze Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretimde niceliksel ve niteliksel gelişmeler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 560-569.
- Dikmen Özarslan, A. (2015). “Hegemonik erkeklik bağlamında erkek hemşireler”. *Alternatif Politika*, 7(1), 118-142.
- Doğdu, S. (2005) *Kadının serüveni - kadın ve yaratılışı*. Ankara: Demet Kitap.
- Doğramacı, E. (1982). *Türkiye’de kadının dünü ve bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Donaldson, M. (1993). *What is hegemonic masculinity, theory and society*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Donovan, J. (2010). *Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri*. A. Bora, M. Agduk-Gevrek, F. Sayılan (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z.Y. (2006). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. NJ: Erlbaum.
- Ecevit, Y. (1998). "Türkiye’de ücretli kadın emeğinin toplumsal cinsiyet temelinde analizi", A.B. Hacımiraçoğlu (ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, (s. 267-284). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı ve Yapı Kredi Yayınları.
- Eggebeen, D. J. ve Knoester, C.(2001). "Does fatherhood matter for men?" *Journal of Marriage and Family* 63(2) : 381-393.
- Eken, H. (2006). "Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile rol etkileşimi: Türk silahlı kuvvetlerindeki kadın subaylar". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 247-279.
- Ekinci, N. ve Kaya, D.(2016). "Okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının özel alan yeterlik algılarının incelenmesi: iletişim, yaratıcılık ve estetik". *Sakarya Üniversitesi Journal of Education*, 6(1), 141-157.
- Ember, C. (1973). "Feminine task assignment and the social behavior of boys". *Ethos*, 1, 424-439
- Erden, M. (1995). "Öğretmen adaylarının öğretmenlik derslerine yönelik tutumları". *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 99-104.
- Erdogan, T. M. (2010). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında medya okuryazarlığının rolü*, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları
- Ersoy, E. (2009). "Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Ersöz, A. (1997). "Kamu yönetiminde yönetici olarak çalışan kadınların geleneksel ve çalışan kadın rollerine ilişkin beklentileri". Çitçi, O. (Editör). *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri*. Ankara: Todai Yayınları.
- Esmer, Y. (2012). *Türkiye Değerler Atlası*. Erişim: 12 Eylül 2018. https://www.academia.edu/9620697/T%C3%BCrkiye_De%C4%9Ferler_Atlas%C4%B1_2012-12.09.2018.
- Evans, J. (1997), "Men in nursing: Issues of gender segregation and hidden advantage", *Journal of Advanced Nursing*, 26 (2): 226-231.

- Evans, J.A. (2004). "Men nurses: A historical and feminist perspective". *Journal of Advanced Nursing*, 47(3), 321–328.
- Farquar , S. E. (1997). "A few good men or a few too many? A study of male teachers". *Massey University Research Report*.
- Farrell, W. (2001). *The myth of male power: why men are disposable sex*. New York: Berkeley.
- Ferreira , F. H. G. ve Gignoux, J. (2010). *Eğitimde fırsat eşitsizliği: Türkiye örneği. DPT-Dünya Bankası Çalışma raporu*. Erişim: 18 Temmuz 2018. <http://siteresources.worldbank.org/INTTURKEYINTURKISH/1472541269017398324/22764932/EgitimdeFirsatEsitsizligi.pdf> (Temmuz 2018)
- Fidan, F., İşçi, Ö., ve Yılmaz, T.(2006). Kadın Mesleği Kavramı: Anlamlılığı ve İçeriği. *2nd International Conference on Women's Studies: Breaking the GlassCeiling*, Turkish Republic of Northern Cyprus.
- Fisher,E.H. (2004). *Cinsel aşkın anatomisi*. M. Gaspıralı (çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Florian, L.(2010). "Exploring inclusive pedagogy". DOI:<https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>.
- Goldberg, H. (1996). *Erkek olmanın tehlikeleri*. Selçuk Budak (çev.), Ankara: Öteki.
- Gönç, T. (2016), "Kadın yoğun meslekleri erilleştirmeye yönelik stratejiler: Türkiye'de erkek hemşireler örneği", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19 (1).
- Gönç, T. (2016). "Hemşireliğin geleceği mesleğin cinsiyetsizleşmesini vadediyor Mu? Erkek ve kadın hemşirelik öğrencilerinin meslek ve toplumsal cinsiyeti ilişkilendirme eğilimlerinin sosyolojik analizi". *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(1).
- Gönç, T.(2017). "Türkiye'de erkek hemşire olmak: Avantajlar ve dezavantajlar". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*,72(1), 35 -76.
- Gönel, F., Kaplan, Z., Üçer, E., ve Orhan, G. (2012). "Üniversite eğitiminde cinsiyet ayrımcılığının kökenleri (YTÜ Örneği)". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 111-120.
- Göral, R. (2016). *Sekreterlik bilgisi*. Ankara:Detay Yayıncılık.
- Gross, M. R. (2006). "Ataerki öncesi hipotezi: Bir değerlendirme". S. Özbudun, B. Safak, I. Çayla (çev.), S. Marcos (der.). *Bedenler,Dinler ve Toplumsal Cinsiyet* (s. 76-96). Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Güler, E. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin kariyer değerlerine ilişkin algılarının incelenmesi (İstanbul ili tuzla ilçesi örneği)*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, D.S, ve Öztürk, F. (2003). “Türkiye’de okul öncesi öğretmeni yetiştirmeye dönük ilk program ve uygulamalar”. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2,(4), 261-275.
- Gürşimşek, I. ve Günay, D. (2005). “Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.
- Hader, R. (2005). “Salary survey 2005”, *Nursing Management*, 36 (7): 18-27.
- Hakim, C. (1979). *Occupational segregation: A comparative study of the degree and pattern of the differentiation between men and women's work in Britain, the United States and other countries*. London: Department of Employment Research Paper No. 9.
- Harding, T. (2007). “The construction of men who are nurses as gay”, *Journal of Advanced Nursing*, 60(6), 636-644.
- Hartman, H.(1990). “Capitalism, patriarchy and job segregation by Sex”, K.Honset et.al.(ed.), *Women, Class and Female Imagination*. Philedelphia: Temple Un. Press.
- Haskan-Avcı, Ö., Zencir, T., Karababa, A., Bozdağ, F., ve Öztürk, S. B. (2018). “The opinions of male pre-school teacher candidates on their occupational preferences: an analysis in the context of gender”. *Journal Of Education And Future*, (13): 33-48.
- Haskan Avcı, Ö., Karababa, A., ve Zencir, T.(2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkek okul öncesi öğretmen adayları: Algıladıkları güçlükler ve gelecek kaygıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. DOI: 10.16986/HUJE.2018046235).
- Hearn, J.(2004). “From hegemonic masculinity to the hegemony of men”. *Feminist Theory*,5(1),49-72.
- Hearn, J. ve Morgan, D. H. J. (1990). Men, masculinities and social theory. J. Hearn ve D. Morgan (ed.). *Men, Masculinities and Social Theory* (s. 1-18). London: Unwin Hyman.
- Heilman, M.E. (2001). “Description and prescription: How gender stereotypes prevent women’s ascent up the organizational ladder”. *Journal of Social*, 57(4), 657-674.
- Heilman, M. E.; Wallen, A. S.; Fuchs, D. ve Tamkins, M. M. (2004). “Penalties for success: reactions to women who succeed at male gender-typed tasks”. *Journal of Applied Psychology*. 89(3), 416-427.

- Helvacioğlu, F. (1996). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik 1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Hill, J. R., Song, L. ve West, R. E. (2009). "Social learning theory and web-based learning environments: A review of research and discussion of implications". *The Amer. Jnl. Of Distance Education*, 23: 1-16.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: The commercialization of human feeling*. Berkeley and Los Angeles: University of California Pres.
- Hochschild, A. ve Machung, A. (2012), *The second shift*. New York: Penguin Books.
- Howe, L. K. (1978). *Pink collar workers: Inside the world of women's work*. New York: Avon Books.
- Howson, A. (2004). *The body in society*. Cambridge: Polity Press.
- Jacobs, J. (1989). *Revolving doors: Sex segregation and women's careers*. California: Stanford University Press.
- Johnson J. L. and Repta R., (2012). "Designing and conducting gender, sex, and health research". *Chapter 2. Sex and Gender, Beyond the Binaries*. London: Sage.
- Kabasakal, H. (1998). "Türkiye'de üst düzey kadın yöneticilerin profili". A. Berktaş Hacımırzaoglu (ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kaçar, Ö. (2007). Toplumsal cinsiyet ve kadının konumu: Türkiye'de yakın zamanlardaki değişimi anlamak. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kahraman, A.B., Ozansoy Tunçdemir, N. ve Ozcan, A. (2015). "Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 108-144.
- Kandiyoti, D. (1982) "Urban change and women's roles in Turkey: An overview and evaluation" Ç. Kağıtçıbaşı (der.). *Sex Roles, Family and Community in Turkey*. Indiana: Indiana University Turkish Studies.
- Kandiyoti, D. (1988). "Bargaining with patriarchy", *Gender and Society*, 2(3): 274-290.
- Kandiyoti, D. (1994) "The paradoxes of masculinity: Some thoughts on segregated societies" Cornwall, A. ve Lindisfarne, N. (ed.). Londra: Routledge.
- Kandiyoti, D. (1997) *Cariyeler yurttaşlar bacılar kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. Aksu Bora vd. (çev.), İstanbul: Metis Kadın Araştırmaları

- Kanter, R. M.(1977). *Men and women of the corporation*. New York: Basic Books.
- Kavasoğlu, İ. ve Yaşar, M. (2016). “Toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki sporcular”. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 27(3),118-132.
- Kaya, Y. (2018). “Sekreterlik mesleğinin erkek üyelerine toplumun genel bakış açısı”.2. *Uluslar arası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi İktisadi ve İdari Bilimler Cilt 3 (3)*, 109-118.
- Kaya, N., Turan, N. ve Öztürk, A. (2011). “Türkiye’de erkek hemşire imgesi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 16-30.
- Kergoat, D. (2008). “Cinsiyete dayalı işbölümü ve cinsiyetin toplumsal ilişkileri”. Zeynep Kıvılcım(çev.), *Praksis*. (s. 9-16). Ankara: Dipnot Yayınları
- Kırımlı, Y.(2009). “Yetişkin olmaya ilk adım”. E. Neskali (der.). *İğdiş, Sünnet, Bedene Şiddet*. (s. 151-163). İstanbul: A. Koç. Kitabevi Yayınları.
- Kızıldaş, E., Halmatov, M., ve Sarıçam, H. (2012). “Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Ağrı İbrahim Çeçen üniversitesi örneği)”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(23), 173-189.
- Kimmel, M. S. (1987). “Rethinking “masculinity” new directions in research”. M. S. Kimmel (ed.).*Changing Men New Directions in Research on Men and Masculinity* (s. 9-24).California: Sage.
- Kimmel, M. S. (2004). “Masculinity as homophobia: fear, shame and silence in the construction of gender identity”. Peter F. Murphy(ed.).*Feminism and Masculinities*. (s. 182-199).Oxford: Readings in Feminism
- Kramer, L. (2010).*The sociology of gender: a brief introduction*. Oxford University Press, Third Edition.
- Kroska, A. (2004). “Divisions of domestic work: Revising and expanding the theoreti-cal explanations”. *Journal of Family Is-sues*, 25, 900 –932
- KSGM, (2008) *Kadın ve Eğitim Politika Dokümanı*. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı. Ankara
- Kulakaç, Ö. (2009). “Nursing: The lesser of two evils”, *Nursing Education Today*, 29: 676-680.
- Kurt, B.(2007). “Dans erkeği “bozar” mı? Sinop’ta köçeklik geleneğine kısa bir bakış”. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 3, 79-92.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

- Kuzgun, Y. (1987). "Sosyo ekonomik düzey ve psikolojik ihtiyaçlar". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20, 1-2.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, A. S. (2004). "Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37/1, 14-27.
- Kümbetoğlu, B. (2010). "Kadın ve Bedeni". Yasemin İnceoğlu, Altan Kar (ed.). *Değersizleştirme: Kadın bedeninin maruz kaldığı şiddet*. (s. 39-61). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kymlicka, W. (2006). "Liberal nationalism and cosmopolitan justice". Benhabib Seyla (der.). *Another Cosmopolitanism*. New York:Oxford University Press.
- Lamsa, A., Sakkinen, A. Ve Turjanmaa, P. (2000), "Values and their change during the business education - A gender perspective", *International Journal Of Value-Based Management*, (13): 203-213.
- Larocca, S. A. (2007), "A Grounded theory of socializing men into nursing", *The Journal of Men's Studies*, 15(2): 120-129.
- LaRossa, R.(1988). "Fatherhood and social change," *Family relations* : 451-457.
- Lazar, M. M.(2000). "Gender, discourse and semiotics: The politics of parenthood representations," *Discourse ve Society* 11(3):373-400.
- Lee, J. W. (2005). *Gender roles*. New York: Nova Science Publishers.
- Leonard, P.(2002). "Organizing gender? Looking at metaphors and frames of meaning in gender/organizational texts." *Gender, Work and Organization*. 9(1): 60-80.
- Lindsey, L.L. (1990). *Gender roles; A sociological perspective*. New Jersey: Prentice
- Lindsay, S. (2007). "Gendering work: The masculinization of nurse anesthesia". *The Canadian Journal of Sociology*, 32(4), 429-448.
- Lupton, B. (2006). "Explaining men's entry into female-concentrated occupation: Issues of masculinity and social class". *Gender, Work and Organization*, 13(2), 103-128.
- Maral. E. (2004). "İktidar, erkeklik ve teknoloji". *Toplum ve Bilim Dergisi*. 101,127-14
- Marshall, B. L. (2000). *Configuring gender: Explorations in theory and politics*. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency.

- Marsland, L. Robinson, S. ve Murrells, T. (2003). "Pursuing a career in nursing: differences between men and women qualifying as registered general nurses". *Journal of Nursing Management*, 4 (4): 231-241.
- Mastracci, S. H. (2004). *Breaking Out of the Pink-Collar Ghetto: Policy Solutions for Non-college Women*. New York: Routledge.
- Mater, N. (1999). *Mehmedin kitabı: Güneydoğuda savaşmış askerler anlatıyor*. İstanbul: Metis Yayınları
- McLean, H. M. ve Kalin, R.(1994). "Congruence between self-image and occupational stereotypes in students entering gender-dominated occupations".*Canadian Journal Of Behavioural Science*, 26(1): 142-162.
- Mcmurry, T. B. (2011). "The image of male nurses and nursing leadership mobility".*Nursing Forum* 46 (1): 22-28.
- Meadus, R. J. (2000). "Men in nursing: Barriers to recruitment".*Nursing Forum*, 35(3): 5-12.
- Millett, K. (2011). *Cinsel politika*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Miller, T. (2011). *Making sense of fatherhood: Gender, caring and work*. Cambridge: University Press.
- MEB, (2014). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim.<http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim> 2013-2014içerik/95
- MEB, (2018). Millî eğitim istatistikleri, Milli Eğitim Bakanlığı
- Nayır, K.F., ve Taneri, P.O. (2013). "Karatekin üniversitesi pedagojik formasyon öğrencilerinin öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi".*Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*,2(1),1-12.
- Neale, J. ve Özkanlı, Ö. (2010). "Organisational barriers for women in senior management: A comparison of Turkish and New Zealand universities". *Gender and Education*, 22(5), 547–563.
- Negiz, N. ve Yemen, A. (2011). "Kamu örgütlerinde kadın yöneticiler: Yönetici ve çalışan açısından yönetimde kadın sorunsalı". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 195-214.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar III. Cilt (5. Basım)*. İstanbul: Yayın Odası.
- Oakley, A. (1972). *Sex, gender, society*. London: Maurice Temple Smith Ltd.

- O'Lynn, C. ve Tranberger, R.(2006), *Men in nursing: History, challenges and opportunities*. New York: Springer.
- Okin, S.M.(1989). *Justice, gender and the family*.New York: Basic Books.
- Oktaý,A.(2002). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönemi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Onaran O. vd. (1998) *Eskişehir'de erkek rol ve tutumlarına ilişkin alan araştırması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Oppong, C. ve Abu, K.(1985). *A Handbook for data collection and analysis on seven roles and statuses of women*. Geneva: International Labor Office.
- Owen, C.(2014). *Dancing gender: Exploring embodied masculinities*. Doctoral dissertation University of Bath.
- Önder, N. (2013). “Türkiye’de kadın işgücünün görünümü”. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-61.
- Özbay, C. ve Balıç, İ. (2004). “Erkekliğin ev halleri”. *Toplum ve Bilim*. 101: 89-103.
- Özcan, A.O. (1985). *Ülkemiz için isabetli olabilecek bir mesleğe yöneltme denemesi*.İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Özen Kutanis, R. (2008). Yönetici ve kadın olmanın zorlukları. Fidan, F. ve Yılmaz T. (ed.).*Kadın, Çalışma Ve Toplum*. (s. 109-132). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Özdemir, E. (2006). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıp Yargılarının İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, A.; Akansel, N.; Tunk, G. C. (2008). “Gender and career female and male nursing students’: Perception of male nursing role in Turkey”, *Health Science Journal*, 2(3), 153-161.
- Özkaplan, N. (2009). “Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2, 15-24.
- Özkaplan, N. (2013). “Kadın akademisyenler: Cam tavanlar hâlâ çok kalın!”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 1-23.
- Özpancar, N., Aydın, N. ve Akansel, N. (2008). “Hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi”. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 9-17.
- Öztan, E. ve Doğan, S.N. (2015). “Akademinin cinsiyeti: Yıldız teknik üniversitesi örneği üzerinden üniversite ve toplumsal cinsiyet”. *Çalışma ve Toplum*, 46(3), 191-222.

- Özvarış, Ş. B.(2008). “Toplumsal cinsiyet, kadın ve sağlık”. *Hacettepe Tıp Dergisi*,39,168-174.
- Parlaktuna, İ. (2010). “Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(4), 1217-1230.
- Pavalko, M.R. (1971). *Sociolgy of occupations and professions*.Illions:F.E.Peacock Publishers.
- Peeters, J. (2007). “Including men in early childhood education:Insights from the European experience”. *NZ Research in Early Childhood Education Journal*,10,15-24.
- Pellizon, S. M. (2009). *Kadının konumu nasıl değişti?* İhsan Ercan Sadi, Cem Samel (çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Peterson, A. (1998). *Unmasking the masculine*. Londra:Sage,
- Phillips A. (1995). *Demokrasinin cinsiyeti* .Alev Türker (çev.), İstanbul:Metis Yayınları
- Philips, A. ve Taylor, B. (1984). “Sex and skill: Notes towards a feminist economics”. *Feminist Review*, 6,79- 88.
- Powell, G.N., Butterfield, D.A. ve Parent, J.D. (2002). “Gender and managerial stereotypes: Have the times changed?”. *Journal of Management*, 28(2), 177-193.
- Powell, G.N. ve Butterfield, D.A. (2013). “Sex, gender, and aspirations to top management: Who's opting out? Who's opting in?”. *Journal of Vocational Behavior*, 82, 30-36.
- Rahman, M. ve Jackson, S. (2010). *Gender and sexuality*. UK: Sociological Approaches. Polity Press.
- Ranson, G. (2001). “Men at work- change or no change?- In the era of the ‘new father’”, *Men and Masculinity*, 4(1), 3-26
- Reay, D. (2001). “Finding or losing yourself? Working class relationships to education”. *Journal of Educaiton Policy*, 16, 333-346.
- Renkmen, M. S. (2012). *Evlilik Programlarında Hegemonik Erkekliğin İnşası, Temsili ve Ataerkil Söylem*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Reskin, B. (1988). “Bringing the men back in: Sex differentiation and the devaluation of women's work”.*Gender and Society*, 2:58-81.
- Ridgeway, C.L. (2011). *Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world*. USA:Oxford University Press.

- Roulston, K. and Mills, M. (2000). "Male teachers in feminized teaching areas: Marching to the beat of the men's movement drum?". *Oxford Review of Education*, 26(2), 221-237.
- Rubin, J. (1997). "Gender, equality and the culture of organizational assessment". *Gender, Work and Organization*, 4(1), 24-34.
- Sak, R. (2012). "Erkekler ve okul öncesi öğretmenliği". *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 10, 50-53.
- Sak, R., Kızılkaya, G., Yılmaz, Y., ve Dereli, M. (2015). "Çocukların bakış açısıyla erkek ve kadın okul öncesi öğretmenleri". *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 142-162.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sargut, S. (2001). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetimi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sarı, Ö. (2011). "Toplumsal cinsiyet ve mesleki rol ilişkisi: Hemşirelik bölümünde okuyan erkek öğrenciler örneği". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 493-504.
- Savcı, İ. (1999). "Toplumsal cinsiyet ve teknoloji". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), 124-142.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim: Olanaklar ve sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Scott, J. W. (2007). *Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi*. (A.T. Kılıç (çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Selek, P. (2011). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Shortall, S. (2000). "In and out of the milking parlour: A cross-national comparison of gender, the dairy industry and the state". *Women's Studies International Forum*, 23(2), 247-257.
- Sinclair-Webb, E. (2000). "Our Bülent is novv a commando: Military service and manhood in Turkey", Ghossoub, M. ve Sinclair-Webb E. (der.). *Imagined masculinity: male identity and culture in the modern middle east*. (s. 65-91). Londra: Saqi Books.
- Sis Çelik, A., Pasinlioğlu, T., Çilek, M., ve Çelebi, A. (2012). "Kadın doğum servislerinde yatan hastaların erkek hemşireler hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesi". *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(4), 254-261.

- Sis Çelik, A., Pasinlioğlu, T., Tan, G., ve Koyuncu, H. (2013). “Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi”. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(3), 181-186.
- Smith, P., Caputi, P., ve Crittenden, N. (2012). “Amaze of metaphors around glass ceilings”. *Gender in management*, 27(7): 436-448.
- Sünbuloğlu, Y. (2013). “Militarist ezberi tahkim etmek: Basındaki temsilleri üzerinden Kore, Kıbrıs ve Güneydoğu gazileri”. N. Y. Sünbuloğlu (ed.). *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*. (s. 393-461). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Synder, K. A. ve Green, A. I. (2008). “Revisiting the glass escalator: The case of gender segregation in a female dominated occupation”. *Social Problems*, 55(2), 271-299.
- Şahin, A. G. M. K., Çoban, A. E., ve Korkmaz, A. (2016). “Toplumsal cinsiyet eşitliği ve Türk eğitim sistemindeki yeri: Okul öncesi öğretmen adaylarının gözünden”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 735-752.
- Tan, M. (2008). Eğitim. M. Tan, Y. Ecevit, S. S. Üşür ve S. Acuner (Ed.), *Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği: Sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri*. İstanbul: TÜSİAD-KAGİDER.
- Tan, M. (2000). Eğitimde kadın-erkek eşitliği ve Türkiye gerçeği. M. Tan, Y. Ecevit ve S. S. Üşür (Ed.), *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: TÜSİAD.
- Taylor, C. J. (2010). “Occupational sex composition and the gendered availability of workplace support”. *Gender and Society*, 24(3), 189-212.
- Tekeli, Ş. (1988). *Kadınlar için*. İstanbul: Alan Yayınları.
- Tekin, H.H. (2006). “Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme,” *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Temiz, Z., ve Cin, F. M. (2017). “Okul öncesi eğitimde cinsiyet eşitliği üzerine betimsel bir çalışma”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 940-965.
- Terzioğlu, F., ve Taşkın, L. (2008). “Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları”. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 62-67.
- Thompson, K. ve diğerleri (2011). “Comparison of masculine and feminine traits in national sample of male and female nursing students”. *American Journal of Men’s Health*, 5, 477-487.

- Turner, B. S .(2011). *Tıbbi güç ve toplumsal bilgi*. Ümit Tatlıcan (çev.), İstanbul:Sentez
- TÜİK (2012). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*.Erişim: 11 Nisan 2019. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>.
- Türk, H.B. (2008). “Eril tahakkümü yeniden düşünmek: Erkeklik çalışmaları için bir imkan olarak Pierre Bourdieu”. *Toplum ve Bilim*,119-146.
- Türker, Y. (2004). “Erk ile erkeklik”. *Toplum ve Bilim*, 101, 8-10.
- UN (2008). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. Erişim: 20 Şubat 2019. <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2000/W2000%20Men%20and%20Boys%20E%20web.pdf>.
- UN (2009). *Important Concepts Underlying Gender Mainstreaming*. Erişim: 20 Şubat 2019. <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>.
- UNDP (2008).*Human Development Report: Youth in Turkey 2008*. Erişim: 12 Aralık 2018. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home.html>
- UNESCO(2015). Global Education Monitoring Report. Erişim:10 Mart 2018. <http://en.unesco.org/gem-report/>.
- UNGEI (2012).*Gender Analysis in Education*. Erişim: 20 Haziran 2018. http://www.ungei.org/files/Gender_Analysis_in_Education.pdf
- UNICEF (2003).*Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. (Gender and Education in Turkey*. Erişim: 15 Mart 2019. <http://www.unicef.org.tr/>
- Urhan, B. ve Etiler, N.(2011). “Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi”. *Çalışma ve Toplum*. 2 (29), 191-215.
- Uyguç, N. (2003). “Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 93-103.
- Ünsal, A., Akalın, İ., ve Yılmaz, V. (2010). “Farklı meslek çalışanlarının erkek hemşirelere ilişkin görüşleri”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 420-431.
- Vatandaş, C. (2007). “Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı”. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Walby, S. (1986). *Patriarchy at work* . Cambridge: Polity Press.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Blackwell.
- Wall, G. ve Arnold, S.(2007). “How involved is involved fathering? An exploration of the contemporary culture of fatherhood,”. *Gender and Society* 21(4), 508-527.

- Webster, J. (1996). *Shaping women 's work: Cender, employment and information technology*. London: Longman Sociology Series.
- Whitehead, S. M. ve Barrett, F. J. (2004). "The sociology of masculinity". S. M. Whitehead & F. J. Barrett (ed.).*The Masculinities Reader*. (s. 1-26). Cambridge: Polity.
- Whiting, B. B., ve Edwards, C. P. (1988). *Children of different worlds: The formation of social behavior*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Willbourn, M.P. ve Kee, D.W. (2010). "Henry the nurse is a doctor too: implicit examining children's gender stereotypes for male and female occupational roles". *Sex Roles*, 62, 670-683
- Williams, C. L. (1992). "The glass escalator: Hidden advantages for men in the 'female' professions". *Social Problems*, 39(3), 253-267.
- Williams, C. L. (Ed.) (1993). *Doing 'women's work': Men in nontraditional occupations*. Thousand Oaks: Sage.
- Wolffensperger, J. (1991). "Engendered struc-ture, giddens and the conceptualization of gender". K. Davis, M. Leijenaar, J. Oldersma (ed.). *The Gender of Power*. London, SagePubl. Ltd.
- Wright, E. O. ve Joel, R. (2011). *American society: How it really works*. New York: W. W. Norton and Company
- Yağbasan, M. ve Aksoy, G.P.(2016). "Erkek anaokulu öğretmenlerine velilerin bakış açısı(Elazığ ili özelinde bir alan araştırması)". *Turkish Journal of Educational Studies*,3(3),85-113.
- Yalçın, F.A., Yalçın, M. ve Macun, B.(2017). "Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitimde öğretmen cinsiyeti ile ilgili görüşleri". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 693-710.
- Yaman, E., Yaman, H., ve Eskicumalı, A. (2001). "Öğretmenlik mesleğinin sosyo-ekonomik statüsü ve bu mesleğin bir kadın mesleği haline dönüşmesi üzerine bir araştırma". *Eğitim Fakültesi Dergisi*(2), 53-68.
- Yavuz, Ş. (2014). "İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı". *Milli Folklor*,104,110-127.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. ve G. Karadağ.(2011). "Erkek öğrenci hemşireler hemşirelik mesleğini nasıl algılıyor?" *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 21-28.

- YÖK (2016). 2015-2016 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Erişim: 10 Eylül 2018. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- YÖK (2019). 2018-2019 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Erişim: 5 Mayıs 2019. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). “*Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türk toplumunun erkeklik algısı*”. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3 (1), Ocak 2010.

EK 1:GÖRÜŞME FORMU

Demografik Bilgiler

Yaş

Medeni durum

Çocuk sayısı

Eş Mesleği

Anne ve baba mesleği

Meslekteki çalışma yılı

Yüksek lisans- doktora durumu ve bölümü

Okulda görev yapılan pozisyon(öğretmen/yönetici)

Erkeklik Algısı

- 1.Erkek nedir? Nasıl erkek olunur? (İdeal erkeklik normları nelerdir?)
- 2.Erkekleri kadınlardan ayırt eden özellikler nelerdir?
- 3.Bir erkeğin sahip olması gereken en önemli nitelik/nitelikler nelerdir? Neden ?
- 4.İdeal erkeklik vasıfları nelerdir? Neden ?
- 5.Toplumumuzda erkek olmak tabiri ile anlatılmak istenen nedir? Sizin bu konuda düşünceleriniz nedir?
- 6.Toplumumuzda erkeklikle bağdaşan rol ve sorumluluklar nelerdir? Neden?
- 7.Hangi özellik/özellikler bireyi erkek kılar?
- 8.Hangi özellik/özellikler bireyi erkeklikten uzaklaştırır?
- 9.Erkeklikle bağdaşmayacak rol ve sorumluluklar nelerdir? Neden?
- 10.Erkeklerin günlük hayatta daha yatkın olduğunu düşündüğünüz ve başarılı olacağı alanlar nelerdir?(Bilim, teknoloji, moda, sanat, ekonomi, politika, edebiyat, kültür)
- 11.Erkekler hangi alanda kadınlardan daha başarılı olabilir? Neden?
- 12.Erkeğin en önemli rolü/görevi nedir?
- 13.Bir çocuk erkek olmayı kimden ve nasıl öğrenir?
- 14.İdeal erkek kimdir? Nasıl olmalıdır?

Kadınlık Algısı

- 1.Kadın nedir? Nasıl kadın olunur? (ideal kadınlık normları nelerdir?)

- 2.Kadınları erkeklerden ayırt eden özellikler nelerdir?
- 3.Bir kadının sahip olması gereken en önemli nitelik/nitelikler nelerdir? Neden ?
- 4.İdeal kadınlık vasıfları nelerdir? Neden ?
- 5.Toplumumuzda kadın olmak tabiri ile anlatılmak istenen nedir? Sizin bu konuda düşünceleriniz nedir?
- 6.Toplumumuzda kadınlıkla bağdaşan rol ve sorumluluklar nelerdir? Neden?
- 7.Hangi özellik/özellikler bireyi kadın kılar?
- 8.Hangi özellik/özellikler bireyi kadınlıktan uzaklaştırır?
- 9.Kadınlıkla bağdaşmayacak rol ve sorumluluklar nelerdir? Neden?
- 10.Kadınların günlük hayatta daha yatkın olduğunu düşündüğünüz ve başarılı olacağı alanlar nelerdir?(Bilim, teknoloji, moda, sanat, ekonomi, politika, edebiyat, kültür)
- 11.Kadınlar hangi alanda erkeklerden daha başarılı olabilir? Neden?
- 12.Kadının en önemli rolü/görevi nedir?
- 13.Bir çocuk kadın olmayı(kadınlık rollerini) kimden ve nasıl öğrenir?
- 14.İdeal kadın kimdir? Nasıl olmalıdır?

Cinsiyete Dayalı İşbölümüne Yönelik Algı

- 1.Cinsiyete dayalı iş bölümü nedir? Kadınların ve erkeklerin yapacakları ev işleri farklı mıdır? Neler? Neden?
- 2.Erkekler hangi alanlarda daha yeteneklidir? Neden?
- 3.Kadınlar hangi alanlarda daha yeteneklidir? Neden?
- 4.Erkek için meslekler nelerdir? Neden?
- 5.Kadınlara ait meslekler nelerdir? Neden?
- 6.Erkek için meslek ne ifade eder?
- 7.Erkek için işsizlik ne ifade eder
- 8.Kadın için meslek ne ifade eder?
- 9.Kadın için işsizlik ne ifade eder?
- 10.Hangi meslekler erkekler için uygun değildir? Neden?
- 11.Hangi meslekler kadınlar için uygun değildir? Neden?
- 12.Mesleki seçimler neye göre yapılmalıdır?

Mesleğe Yönelik Algı ve Yaşantılar

- 1.Mesleki seçiminizde en temel etken nedir? Bu süreçteki hangi düşünce sizi bu mesleğe yönlendirdi?
- 2.Mesleği seçmeden önce meslek ile ilgili ayrıntılı bilginiz var mıydı?
- 3.Mesleki seçim esnasında size kimler destek oldu?
- 4.Çevrenizden mesleğin bir erkek için uygun olmadığını ifade edenler oldu mu? Neden?
- 5.Arkadaş çevreniz ve yakınlarınız seçtiğiniz meslek için ne düşündü, tepkileri nasıl oldu?
- 6.Mesleğe ilk adım attığınızda neler hissettiniz?
- 7.Mesleğe ilk adım attığınızda zorlandınız mı? Hangi konularda zorlandınız?
- 8.Mesleğinizi icra ederken velilerinizden nasıl tepkiler aldınız?
- 9.Arkadaş çevresi ya da okuldaki diğer branştan meslektaşlarınızın olumlu ve olumsuz tepkileri nelerdi? Açıklayabilir misiniz?
- 10.Bir erkek olarak okul öncesi öğretmeni olmanın ne gibi avantajları/ dezavantajları var?
- 11.Mesleği seçmeden önce bu dezavantaj ve dezavantajların farkında mıydınız?
- 12.Toplumun nazarında daha çok kadınlar için uygun görülen bir mesleği icra ediyor olmak size kendinizi nasıl hissettiriyor?
- 13.Sınıf içerisinde kadın öğretmenlerden farklı olarak deneyimlediğiniz ne gibi avantajlara sahiptir?
- 14.Sınıf içerisinde daha çok ne tarz etkinlikler planlamayı seviyorsunuz (hareketli, masabaşı, oyun vs..)
- 15.Kız ve erkek öğrencilere yaklaşımınızda söz konusu olan farklılıklar var mı bunlar nelerdir? Neden?
- 16.Çalışma ortamında genellikle karşı cinsten çalışma arkadaşlarıyla birlikte olmanın sizi zorlayan yanları var mı? Nelerdir?
- 17.Aynı ortamda hemcinslerinizle çalışamamanın ne tür zorluklara yol açtığını düşünüyorsunuz? Dezavantajları var ise örneklendirebilir misiniz?
- 18.Kadınların yoğunlukta olduğu bir alanda çalışıyor olmanın ne gibi olumlu yanları var. Bir ayrıcalık durumunun söz konusu olduğunu düşünüyor musunuz?
- 19.Velilerinizle iletişim kurarken daha çok annelerimi babalarımı tercih ediyorsunuz?

- 20.İdareci olmanız konusunda kadın çalışma arkadaşlarınızdan destek aldınız mı?
- 21.Bir erkek okul öncesi öğretmeni olarak mutlu musunuz ?
- 22.Mesleğinizin en mutlu olduğunuz tarafı nedir?
- 23.Mesleğinizde bir erkek olarak sizi en çok zorlayan şey nedir?
- 24.Velilerinizle ilk karşılaşmanızda verdikleri ilk tepki nasıl oldu?
- 25.Çalışma ortamı tercihiniz anaokulları ve anasınıfları arasından hangisi olurdu?
- 26.Branş içerisinde genel olarak azınlıkta olmanın ve çalışma ortamlarında genellikle tek erkek olmanın zorlukları ve kolaylıkları nelerdir?
- 27.Gelecek yıllarda görevinize öğretmen olarak devam etmek istiyor musunuz?
- 28.İdarecilik düşünceleriniz ve uğraşınız oldu mu?
- 29.İdarecilik planlarınızda veli ve çevrenin bakış açısının etkili olduğunu söyleyebilir misiniz?
- 30.Branşınızı çevrenizdeki erkeklere tavsiye eder misiniz? Ettiniz mi?
- 31.Erkek okul öncesi öğretmeni sayısı artmalı mı? Neden ?
- 32.Branşınızın ismi değişmeli mi? Neden?

ÖZGEÇMİŞ

Sümeyye KILIÇ 2 Mayıs 1987 tarihinde Yozgat'ta doğdu. Sarıkaya Yabancı Dil Ağırlıklı (Süper) Liseyi bitirdikten sonra Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünden 2009 yılında mezun oldu. 2009 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Amasya Plevne Ortaokulu'nda okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaktadır. 2016 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Programından mezun oldu. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı yüksek lisans programını bitirdi.

İletişim Bilgileri

Email: sumeyye_denizli@hotmail.com